

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 316.6:343.8(043.3)

POPA ECATERINA

**INFLUENȚA ACTIVITĂȚILOR DE REINTEGRARE
PSIHOSOCIALĂ RAPORTATĂ LA SCHIMBĂRILE
COMPORTAMENTALE SURVENITE ASUPRA PERSOANELOR
DEȚINUTE**

511.03 – PSIHLOGIE SOCIALĂ

Teză de doctor în psihologie

Conducător științific:	Iurchevici Iulia , doctor în sociologie, conferențiar universitar
Consultant științific:	Rusnac Svetlana , doctor în psihologie conferențiar universitar
Consultant științific:	Caunenco Irina , doctor în psihologie conferențiar universitar
Consultant științific:	Calancea Angela , doctor în psihologie conferențiar universitar
Autor:	Popa Ecaterina

CHIȘINĂU, 2024

© Popa Ecaterina, 2024

CUPRINS

ADNOTARE	5
ADNOTATION	6
LISTA ABREVIERILOR	7
LISTA TABELELOR	8
LISTA FIGURILOR	11
INTRODUCERE	13
1. ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND SCHIMBĂRILE DE PERSONALITATE ȘI COMPORTAMENTALE ALE PERSOANELOR DEȚINUTE ȘI ALE ACTIVITĂȚILOR DE REINTEGRARE SOCIALĂ	22
1.1. Analiza abordărilor teoretico-conceptuale cu privire la personalitatea infractorului	22
1.2. Consecințele psihologice și schimbările comportamentale ca efecte ale privării de libertate	37
1.3. Rolul programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra schimbării comportamentului persoanelor private de libertate	49
1.4. Concluzii la capitolul 1.	59
2. DEMERSUL EXPERIMENTAL AL CERCETĂRII INFLUENȚEI ACTIVITĂȚILOR DE REINTEGRARE PSIHOSOCIALĂ RAPORTATĂ LA SCHIMBĂRILE COMPORTAMENTALE SURVENITE ASUPRA PERSOANELOR DEȚINUTE	61
2.1. Algoritmul cercetării de constatare: materiale și metode	61
2.2. Influența programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților	78
2.3. Concluzii la capitolul 2	106
3. METODOLOGIE DE STABILIRE A PROFILULUI PSIHOCOMPORTAMENTAL AL DEȚINUTULUI ȘI INTERVENȚIE PSIHOCOMPORTAMENTALĂ ȘI REINTEGRARE SOCIALĂ-	109
3.1. Conceptualizarea și descrierea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului	109
3.2. Rezultatele cercetării și interpretarea lor	121
3.3. Concluzii la capitolul 3	133

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	135
BIBLIOGRAFIE	142
ANEXE	165
Anexa 1. Fișa de lucru- Observarea și notarea problemelor	165
Anexa 2. Chestionarul de personalitate Big Five	168
Anexa 3. Chestionarul de personalitate ZKPQ	196
Anexa 4. Dimensiunea extraversiune-intraversiune	202
Anexa 5. Scala stimei de sine	203
Anexa 6. Inventarul de date demografice	204
Anexa 7. Ghidul de interviu	207
Anexa 8. Chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale	212
Anexa 9. Prelucrări statistice ale datelor cercetării	213
Anexa 10. Formular de consimțământ	224
Anexa 11. Informații privind valorificarea rezultatelor cercetării	225
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	228
CURRICULUM VITAE	229

ADNOTARE

Popa Ecaterina, Influența activităților de reintegrare psihosocială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor deținute. Teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2023

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 284 de titluri și 11 anexe. Volumul tezei este de 141 (până la Bibliografie) pagini de text de bază, inclusiv 31 tabele și 18 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 5 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: *activități de reintegrare psihosocială, agreabilitate, asertivitate, agresivitate, comportament, deschidere, nevrozism, persoane deținute, metodologie de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului și intervenție psihoeducațională, trăsături de personalitate*

Domeniul de studiu: psihologie

Scopul lucrării. Scopul lucrării constă în studierea modificărilor de comportament și implicit de personalitate a deținuților, survenite în urma parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială, precum și elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii în vederea creionării unui profil psihocomportamental al deținuților în baza cărui să li se ofere acestora programe de asistență psihosocială bine ținute, astfel încât să se obțină modificări comportamentale reale în urma parcurgerii acestora.

Obiectivele lucrării: analiza abordărilor teoretico-conceptuale existente în circuitul științific din domeniu de cercetare cu privire la personalitatea infractorului și a deținutului; identificarea, din literatură de specialitate, a efectelor privării de libertate la nivel psihologic și a schimbărilor comportamentale; analiza programelor psihosociale desfășurate în penitenciar și a rolului acestora asupra schimbării comportamentului persoanelor private de libertate pe perioada executării pedepsei; realizarea demersului experimental în vederea constatării eficienței programelor de reintegrare psihosocială raportate la dimensiunile comportamentale ale persoanelor private de libertate; elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să ofere direcții clare de recomandare a programelor psihosociale, în vederea obținerii unor modificări comportamentale de către persoanele private de libertate, în urma parcurgerii acestora.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute constă în elaborarea și implementarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, pentru prima dată în sistemul penitenciar din România, prin identificarea trăsăturilor de personalitate dominante ale acestora care facilitează adaptarea la mediul penitenciar și, în consecință, la mediul exterior; demonstrează dependența eficienței programelor psihosociale parcurse de deținuți de configurarea cât mai corectă a profilului psihocomportamental al acestora și a fost validată posibilitatea schimbării comportamentale ale deținuților prin elaborarea și implementarea demersului formativ.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în determinarea modificărilor comportamentale survenite asupra persoanelor private de libertate în urma parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială și implicit a eficienței acestora, fapte ce au constituit bază pentru elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținuților în baza cărui s-a oferit asistență psihosocială bine ținută cu repercursiuni vizibile asupra comportamentului acestora pe perioada executării pedepsei.

Semnificația teoretică a lucrării constă în prezentarea asocierii personalității cu comportamentul antisocial, raportată la mediul social, educațional și cultural. Particularitățile psihosociale au evidențiat unicitatea fiecărui participant și un profil psihocomportamental cu privire la posibilitatea de a se reintegra din punct de vedere social. Modelele teoretice explicative utilizate în cadrul lucrării au contribuit la realizarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care contribuie la reintegrare psihosocială a persoanelor deținute.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că rezultatele obținute pun baza unui ghid de bune practici, prin elaborarea implementarea și validarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental a deținutului pentru a stabili moduri de abordare eficiente în lucrul cu aceștia în vederea obținerii unor schimbări comportamentale de către persoanele private de libertate, în urma parcurgerii acestora.

Implementarea rezultatelor științifice. Lucrarea reprezintă un indicator important în activitatea specialiștilor din sistemul penitenciar din România care lucrează cu persoanele private de libertate. Teza constituie o contribuție substanțială pentru cercetătorii științifici din domeniul fenomenologiei penitenciare.

ANNOTATION

Popa Ecaterina, The influence of psychosocial reintegration activities related to behavioral changes on detainees. Doctoral thesis in psychology, Chisinau, 2023

Thesis structure: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 284 titles and 11 annexes. The volume of the thesis is 141 (up to Bibliography) pages of basic text, including 31 tables and 18 figures. The obtained results are published in 5 scientific papers.

Keywords: *psychosocial reintegration activities, agreeableness, assertiveness, aggressiveness, behavior, openness, neuroticism, inmates, program for drawing up the psychobehavioral profile of the inmate and psychoeducational intervention, personality traits*

Field of study: psychology

The aim of the paper: The aim of the work is to study the changes in the behavior of the prisoners, which occurred as a result of going through the psychosocial reintegration programs, and to develop and experimentally validate a methodology in order to create a psychobehavioral profile of the prisoners on the basis of which to offer them well-targeted psychosocial assistance programs, so as to obtain real behavioral changes following their completion.

The objectives of the paper: the analysis of the existing theoretical-conceptual approaches in the scientific circuit in the field of research regarding the personality of the criminal and the prisoner; the identification, from the specialized literature, of the effects of deprivation of liberty at a psychological level and behavioral changes; the analysis of the psychosocial programs carried out in the penitentiary and their role in changing the behavior of persons deprived of liberty during the execution of the sentence; carrying out the experimental approach in order to ascertain the effectiveness of psychosocial reintegration programs related to the behavioral dimensions of persons deprived of liberty; the development and experimental validation of a methodology for drawing up the psycho-behavioral profile of the detainee that would provide clear directions for recommending psychosocial programs, in order to obtain some behavioral changes by persons deprived of liberty, following their completion.

The scientific novelty and originality of the obtained results consists in the development and implementation of a methodology for drawing up the psycho-behavioral profile of the prisoner, for the first time in the Romanian penitentiary system, by identifying their dominant personality traits that facilitate adaptation to the penitentiary environment and, consequently, to the external environment; demonstrates the dependence of the effectiveness of the psychosocial programs completed by the inmates on the most correct configuration of their psychobehavioral profile, and the possibility of the behavioral change of the inmates through the development and implementation of the training approach was validated.

The results obtained that contribute to the solution of the important scientific problem consist in determining the behavioral changes that have occurred in persons deprived of their liberty following the completion of psychosocial reintegration programs and implicitly their efficiency, facts that formed the basis for the development and experimental validation of a profile penciling methodology psycho-behavioral of the prisoners, on the basis of which well-targeted psychosocial assistance was offered with visible repercussions on their behavior during the execution of the sentence.

The theoretical significance of the work consists in presenting the association of personality with antisocial behavior, related to the social, educational and cultural environment. The psychosocial peculiarities highlighted the uniqueness of each participant and a psychobehavioral profile regarding the possibility of social reintegration. The explanatory theoretical models used in the work contributed to the realization of a methodology for drawing up the psycho-behavioral profile of the prisoner that contributes to the psychosocial reintegration of the prisoners.

The applicative value of the work consists in the fact that the obtained results form the basis of a good practice guide, by elaborating, implementing and validating the methodology of penciling the psycho-behavioral profile of the prisoner in order to establish effective ways of working with them in order to achieve behavioral changes by persons deprived of liberty, following their course.

Implementation of scientific results. The work represents an important indicator in the activity of specialists from the penitentiary system in Romania who work with persons deprived of liberty. The thesis constitutes a substantial contribution for scientific researchers in the field of penitentiary phenomenology.

LISTA ABREVIERILOR

ANP - Administrația Națională a Penitenciarelor

Inventarul de Personalitate Big Five- probă standardizată de evaluare a personalității

Inventarul DHP- inventar de date demografice

O.U.G. - Ordonanța de Urgență a Guvernului

PMSWEB – Prisoner Management System- aplicația principală a sistemului penitenciar din România

SCID-II- Instrument de evaluare clinică

SEC- Sistemul de Evaluare Clinică

SPSS-Statistical Package for the Social Sciences/Pachetul Statistic pentru Științe Sociale

UNESCO- Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură

ZKPQ - Chestionarul de personalitate Zuckerman- Kuhlman

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1. Tipologia infractorului după E. Seeling și Jean Pinatel	35
Tabelul 1.2. Trăsături comune ale deținuților în mediul carceral	42
Tabelul 1.3. Tipuri de comportamente ale deținuților din mediul penitenciar	48
Tabelul 2.1. Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila deschidere (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	79
Tabelul 2.2. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila deschidere (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	80
Tabelul 2.3. Statistica descriptivă pe variabila deschidere la grupul de control și grupul experimental la prima testare	81
Tabelul 2.4. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila deschidere (grupul de control și grupul experimental la prima testare)	81
Tabelul 2.5. Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila agreabilitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	83
Tabelul 2.6. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila agreabilitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	84
Tabelul 2.7. Statistica descriptivă pe variabila agreabilitate la grupul de control și grupul experimental la prima testare	85
Tabelul 2.8. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila agreabilitate (grupul de control și grupul experimental la prima testare)	85
Tabelul 2.9. Statistica descriptivă cu privire la variabila asertivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	87
Tabelul 2.10. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila asertivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	88
Tabelul 2.11. Statistica descriptivă cu privire la variabila asertivitate (grupul de	89

control și grupul experimental la prima testare)	
Tabelul 2.12. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila asertivitate (grupul de control și grupul experimental la prima testare)	89
Tabelul 2.13. Statistica descriptivă cu privire la variabila nevrozism (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	92
Tabelul 2.14. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila nevrozism (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	92
Tabelul 2.15. Statistica descriptivă pe variabila nevrozism (grupul de control și grupul experimental)	93
Tabelul 2.16. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila nevrozism (grupul de control și grupul experimental)	93
Tabelul 2.17. Statistica descriptivă cu privire la variabila agresivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	95
Tabelul 2.18. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila agresivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)	96
Tabelul 2.19. Statistica descriptivă pe variabila agresivitate (grupul de control și grupul experimental la prima testare)	96
Tabelul 2.20. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila agresivitate (grupul de control și grupul experimental)	97
Tabelul 2.21. Testul ANOVA pentru compararea mediilor a mai multe eșantioane	99
Tabelul 2.22. Coeficient de corelație Pearson între variabilele dependente și cele independente (recidiva și durata detenției) în cadrul lotului cercetării	100
Tabelul 3.1. Statistica descriptivă cu privire la variabila agreabilitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)	122
Tabelul 3.2. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila agreabilitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)	123
Tabelul 3.3. Statistica descriptivă cu privire la variabila agresivitate (grupul de	124

control și grupul experimental metodologie)

Tabelul 3.4. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila agresivitate (grupul de control și grupul experimental metodologie) 124

Tabelul 3.5. Statistica descriptivă cu privire la variabila conștiințiozitate (grupul de control și grupul experimental metodologie) 126

Tabelul 3.6. Testul t și testul Levane pentru eșantioane independente cu privire la variabila conștiințiozitate (grupul de control și grupul experimental metodologie) 127

LISTA FIGURILOR

Fig. 1.1. Programele de reintegrare psihosocială desfășurate în mediul penitenciar	52
Fig. 2.1. Modelul de cercetare a eficienței activităților de reintegrare socială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor deținute	63
Fig. 2.2. Dimensiunea deschidere la lotul de control, lotul experimental la prima testare și retestare	82
Fig. 2.3. Dimensiunea agreabilitate la lotul de control, lotul experimental la prima testare și retestare	86
Fig. 2.4. Dimensiunea asertivitate la lotul de control, lotul experimental la prima testare și retestare	90
Fig. 2.5. Dimensiunea nevrozism la lotul de control, lotul experimental la prima testare și retestare	94
Fig. 2.6. Dimensiunea agresivitate la lotul de control, lotul experimental la prima testare și retestare	98
Fig. 2.7. Percepția deținuților cu privire la implicarea lor în programe psihosociale	103
Fig. 2.8. Motivele pentru care au participat la programele psihosociale	103
Fig. 2.9. Reprezentarea grafică a utilității programelor psihosociale	104
Fig.2.10. Reprezentarea grafică a notelor acordate de deținuți pentru participarea la programe	104
Fig. 3.1. Programe recomandate în urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului	122
Fig. 3.2. Dimensiunea agreabilitate la lotul de control și lotul experimental	123
Fig. 3.3. Dimensiunea agresivitate la lotul de control și lotul experimental	125
Fig. 3.4. Dimensiunea conștiinciozitate la lotul de control și lotul experimental	128

Fig. 3.5. Percepția deținuților cu privire la nivelul de implicare în programele psihosociale	130
Fig. 3.6. Motivele pentru care deținuții au participat la programe psihosociale	131
Fig. 3.7. Perceperea utilității programelor psihosociale de către deținuți	132

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Mediul penitenciar, necunoscut foarte clar opiniei publice, reprezintă o instituție organizată să protejeze comunitatea împotriva a tot ce e perceput a fi pericol social premeditat, așa cum este definit de J. Dilulio¹. În sens comun, prin penitenciar se mai înțelege un loc de detenție special amenajat, care implică o împrejurare specială, pază specială și încăperi speciale². Reintegrarea socială a deținuților vizează procesul de pregătire pentru liberare și revenirea în comunitate, cât și suportul și ajutorul practic pentru ca deținutul să poată duce o viață legală, departe de infracțiune.

Programele de reintegrare psihosocială din mediul penitenciar se referă, conform strategiei de reintegrare socială³, la succesiunea de demersuri psihosociale care au ca scop reintegrarea socială a deținuților. Acestea sunt un canal important de influențare a comportamentului deținutului conform lui James McGuire, profesor la Universitatea din Liverpool care susține că „pentru a ajunge să operăm o schimbare de comportament, este necesar să modelăm comportamentele nedorite aplicând o metodă axată pe întărirea pozitivă și tehnică de creștere a repertoriului”⁴. Pentru reintegrarea socială a deținuților, programele de reintegrare socială realizate în mediul penitenciar sunt mai eficiente când sunt centrate pe evaluarea/ cunoașterea deținuților⁵. Importanța participării la programele de reintegrare psihosocială în profunzime conduce la modificarea comportamentului pe perioada executării pedepsei dacă luăm în considerare impactul acestor programe în existența umană, mai specific, în viața deținuților.

În interiorul penitenciarului există anumite activități⁶ care se desfășoară, scopul principal fiind creșterea șanselor reale ale deținuților de a adopta postliberare a unui stil de viață autonom care să reducă riscul de recidivă. Cercetările empirice⁷ care au fost realizate în mediul penitenciar românesc, cât și analiza literaturii de specialitate scot în evidență unele lacune în

¹ DILULIO, J. Jr. *Governing Prisons – A Comparative Study of Correctional Management*. New York: Free Press, 1990. p. 141. ISBN 0-02-907881-4.

² MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. 309 p. ISBN 973-725-152-0.

³ Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2020 – 2024 - Anexa 14. În: *Monitorul Oficial*, 2020, nr. 494 din 11 iunie. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/strategie-naional-din-27-mai-2020-de-reintegrare-social-a-persoanelor-private-de-libertate-2020-2024-emitent-guvernul-226691.html>.

⁴ MCGUIRE, J. Defining the programmes correctionnelles. În: *FORUM*, 2000, nr.2, p. 6.

⁵ DIȚA, M., VÎRLAN, M. Problematika psihosocială a mediului penitenciar și efectele psihosociale ale privării de libertate. În: *Vector European*. 2019, nr. 3, pp. 130-134. ISSN 2345-1106.

⁶ Oferta de programe și activități educative, de asistență psihologică și asistență socială, În: *Administrația Națională a Penitenciarelor*, 2014 [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://anp.gov.ro/despre-anp/programe-si-strategii/oferta-de-programe-si-activitati-educative-de-asistenta-psihologica-si-asistenta-sociala>.

⁷ *Sondaj de opinie la nivelul persoanelor private de libertate din unitățile penitenciar - Raport de cercetare*. [citată 10.04.2020]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/6163763/Cercetare-detinuti>.

privința studiilor pe acest subiect și anume influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. Argumentul care stă la baza acestor lacune este faptul că studiile desfășurate în acest mediu strict, controlat și monitorizat necesită numeroase aprobări cauzate de necesitatea multiplelor verificări și permisiuni în vederea desfășurării cercetării. Un alt argument este dat de faptul că, majoritatea cercetărilor din acest domeniu sunt efectuate de către psihologii din sistem, ele fiind disponibile într-un număr destul de redus pentru cei din exterior, situație cauzată și de nivelul de confidențialitate existent.

Teza atrage atenția asupra necesității elaborării și implementării unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să ofere direcții clare de recomandare a programelor psihosociale astfel încât, în urma parcurgerii acestora de către persoanele deținute, să fie observate schimbări comportamentale.

Aplicarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului⁸ prin recomandarea clară a programelor de reintegrare psihosocială este gândită ca un instrument de evaluare a comportamentului. Este important de menționat că descoperirea trăsăturilor dominante de personalitate reprezintă un pilon al oricărui program care are în vedere integrarea socială a deținuților, deoarece individul prin unicitatea lui reacționează diferit la anumite sarcini. Trăsăturile de personalitate evoluează pe timpul vieții unui individ, fiind în permanență în contact cu mediul social care oferă oportunități de formare a personalității, iar problemele adaptative generate de îmbibarea în frustrări, anxietăți și agresivitate oferă un contur nociv al individului⁹. Acceptat, în ultimii ani de majoritatea psihologilor, este modelul de evaluare a personalității unde în vârf se află cei cinci factori din modelul Big Five, iar inferior se găsesc diverse fațete – trăsături măsurabile prin instrumente de evaluare¹⁰. Lucrarea se axează pe implementarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului conceput pe modelul de cunoaștere. Modelul de cunoaștere presupune familiarizarea cu stilul de viață și cunoașterea trăsăturilor de personalitate ale deținuților cu comportament indezirabil social pentru a stabili moduri de abordare eficiente în lucrul cu aceștia. Metodologia își propune o cunoaștere amănunțită a personalității și cerințelor deținuților prin utilizarea tehnicilor de diagnoză și

⁸ POPA, E., IURCHEVICI, Iu. Psychodiagnosis Program for Persons Deprived of Liberty. In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2020, Vol. I, pp. 548-561. ISSN 2284 – 5224.

⁹ MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. 359 p. ISBN 973-725-152-0.

¹⁰ COSTA, P.T., MCCRAE, R.R. *Stability and change in personality assessment: the revised NEO Personality Inventory in the year 2000*. [citat 8.01.2019]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/14190087_Stability_and_Change_in_Personality_Assessment_The_Revised_NEO_Personality_Inventory_in_the_Year_2000.

prognoză existentă și recunoscută de specialiști, să realizeze dezvoltarea cooperării în interiorul grupului și urmărește dezvoltarea sensibilității pentru problemele celorlalți.

Rațiunea elaborării unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului derivă, pe de o parte, din existența la nivelul populației carcerale a unor diversități a trăsăturilor de personalitate, iar pe de altă parte, la nivelul unităților penitenciare din România nu a fost identificat o metodologie care vizează evidențierea trăsăturilor de personalitate dominante și recomandarea programelor în funcție de aceste trăsături.

Metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului¹¹ se adresează tuturor deținuților condamnați definitiv („persoană osândită printr-o sentință judecătorească”) indiferent de perioadă din traseul execuțional. Cunoașterea trăsăturilor de personalitate dominante ale fiecărui deținut, prin aplicarea instrumentelor adecvate, este importantă pentru a se putea stabili metode de intervenție eficiente, de durată și includerea în diferite programe care să contribuie la schimbarea comportamentală a acestora.

Gradul de studiere a temei de cercetare. Problematika personalității deținutului a fost și continuă să fie amplu studiată de specialiști din diverse domenii precum: științele juridice, sociologie, psihologie, medicină. Primele studii privind problematica pusă în discuție în lucrarea de față au fost realizate la sfârșitul secolului XIX - începutul secolului XX, iar una dintre primele lucrări cu referire la tema dată, este „Omul criminal” realizată de către Cesare Lombroso¹².

În literatura de specialitate publicată în spațiul internațional, în special în Europa de Vest și SUA, abordări teoretice fundamentale și cercetări empirice concludente asupra temei anunțate, se regăsesc în lucrările autorilor, precum: D. Clemer, S. Freud, D. Hopkins, O. Suchy, J. Pinatel, A. Adler, C. Jung, K. Leonard, S. L. Brown, P. Gendreau, C. Goggin, S. B. Bovin, G. Canepa, J. Pinatel, E. Johanson, I. Selosse și colaboratorii, P. Coslin, M.J. Chandler ș.a., cercetările cărora s-au axat atât pe investigarea comportamentului deținutului, cât și pe a mediului penitenciar, precum și pe elaborarea unor programe de intervenție.

Studiile renumiților psihologi și sociologi G. Le Bon, S. Sighele, G. Tarde, E. Durkheim, R. K. Merton, M. Weber, L. Levy-Bruhl etc. M. Reinhard, S. Moscovici dovedesc în mod convingător rolul factorului social în determinarea comportamentului infracțional. Raportul dintre individ și societate și aportul celei din urmă la constituirea unei personalități infracționale prin învățare este cercetat de psihosociologii E. Sutherland, T. Hirschi, M.B. Clinard, A. Bandura, W. Reckles, G. Patterson, G. Trasler, etc.

¹¹ POPA, E., IURCHEVICI, Iu. Psychodiagnosis Program for Persons Deprived of Liberty. In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2020, Vol. I, pp. 548-561. ISSN 2284 – 5224.

¹² LOMBROSO, C. *Omul delicvent*. București: Editura Măiastra, 1992. 158 p. ISBN 9739501524.

În Europa de Est cercetările sunt mai puține. O contribuție semnificativă la studierea diferitelor aspecte ale personalității infractorilor au adus-o analize teoretice și cercetări empirice ale cercetătorii ruși: Iu. Antonean, P. Dageli, V. Vasiliev, Gh. Borzenkov, M. Enikeev, A. Dolgova, V. Kudreavțev, K. Igoșev, N. Kuznețova. În Republica Moldova consemnăm studii care au un aport deosebit în planul fundamentării teoretico-conceptuale și a descrierii manifestării personalității infractorului precum cele ale cercetătorilor: Gh. Gladchi, I. Ciobanu, V. Bujor, M. Bîrgău, E. Florea, O. Bejan, O. Rotaru, S. Rusnac, V. Troenco, M. Plămădeală, A. Nacu, etc. Personalitatea infractorilor a fost studiată și de către savanții români, ca: T. Amza, T. Pop, T. Butoi, N. Giurgiu, I. Buș, Gh. Mateuț, R. Stănoiu, I. Oancea, Gh. Nistoreanu, V. Ursa, O. Pop, C. Păun, N. Mărgineanu, T. Medeanu, T. Bogdan, H. Oprean, S. Rădulescu, D. Banciu ș.a. T. Bogdan și colab. ș.a.

În lumina celor prezentate mai sus, tema investigată de noi se încadrează în preocupările actuale ale cercetătorilor din spațiul românesc, cât și din afara lui, având o *abordare interdisciplinară* (atât în raport cu alte științe psihologice: psihologie social-clinică, psihologie juridică, psihologia personalității cât și alte discipline conexe – sociologie juridică, criminologie ș.a.) și *aplicativă* (elaborarea unui metodologie de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului).

Cu referire la factorii investigați în lucrare (agresivitate, agreabilitate, asertivitate, deschidere/rigiditate, nevrozism) se atestă numeroase studii care evidențiază prezența lor în structura personalității deținuților. În ceea ce privește agresivitatea și formele sale de manifestare, putem menționa autorii: Ed. Sutherland,¹³ A. Bandura,¹⁴ W. Reckless,¹⁵; A. H. Buss¹⁶; cu referire la dimensiunile agreabilitate și asertivitate amintim autorii: L. R. Goldberg,¹⁷ Costa și McCrae,¹⁸ Dalton și Wilson¹⁹. Nevrotismul în rândul deținuților a fost studiat de către: McCullough, Bellah,

¹³ SUTHERLAND, E. H. *Principles of Criminology*. Chicago: University of Chicago Press, 1924. 611 p.

¹⁴ BANDURA, A., WALTERS, R.H. *Adolescent Aggression*. New York: Ronald Press, 1959. 475 p.

¹⁵ RECKLESS, C.W. *The Crime Problem*. New York: Appleton-Century, 1961. 648 p.

¹⁶ BUSS, A H. *The psychology of aggression*. New York: Wiley, 1961. 307 p.

¹⁷ GOLDBERG, L. R. An Alternative „Description of Personality”: The Big-Five Factor Structure. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1990, vol. 59, nr. 6, pp.1216-1229.

¹⁸ COSTA, P.T., MCCRAE, R.R. *Inventarul de personalitate NEO revizuit (NEO PI-R) și inventarul cu cinci factori NEP (NEO-FFI): manual profesional*. Odessa: Psychological Assessment Resources, (PO Box 998, Odessa 33556), 1992. 256 p.

¹⁹ DALTON, M., WILSON, M. The Relationship of the Five-Factor Model of Personality to Job Performance for a Group of Middle Eastern Expatriate Managers. In: *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 2000, vol.31, nr. 2, pp. 250-255. ISSN.1913-9004 E-ISSN 1913-9012.

Killpatrick, Johnson²⁰, Mangold și colab.²¹; deschiderea/rigiditatea de către: J.M. Digmann,²² Schmutte și Ryff,²³ Ch. Viswesvaran și D.S. Ones,²⁴ McCrae și Costa²⁵.

În pofida numărului mare al studiilor axate pe problematica personalității infractorilor, la nivel internațional dar și în spațiul românesc, se atestă absența unor studii teoretice și empirice complexe atât în Republica Moldova, cât și în România, care ar elucida exhaustiv tema *personalității deținuților, a schimbărilor de comportament survenite asupra persoanelor deținute în urma parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială*, demonstrând eficiența acestora și nici studii care ar cerceta *adaptarea la mediul penitenciar și orientarea deținuților spre un program sau altul de asistență și reintegrare psihosocială în baza profilului psihocomportamental al deținutului*. Astfel aceste constatări conturează **problema cercetării** de față care constă în formularea răspunsului la următoarele întrebări: *Sunt programele/ activitățile de asistență și reintegrare psihosocială desfășurate în penitenciar eficiente, raportate la dimensiunile comportamentale și implicit a personalității deținuților? Dacă deținutul va fi orientat spre programe psihosociale de asistență și reintegrare țintite în baza profilului lui psihocomportamental, se vor observa schimbări pozitive la nivelul comportamentului acestuia pe perioada executării pedepsei?*

Scopul cercetării de față care constă în elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii în vederea creionării unui profil psihocomportamental al deținuților care să ofere direcții clare de recomandare a programelor psihosociale de asistență și reintegrare astfel încât, în urma parcurgerii acestora de către deținuți, să fie observate schimbări comportamentale pozitive

²⁰ MCCULLOUGH, M.E., BELLAH, C.G., KILPATRICK, S.D., JOHNSON, J.L. Răzbunarea: relații cu iertarea, ruminația, bunăstarea și cei cinci mari. În: *Buletinul de personalitate și psihologie socială*, 2001, nr. 27, pp. 601-610.

²¹ MANGOLD, D.L., VERAZA, R., KINKLER, L., KINNEY, N.A. Neuroticism Predicts Acculturative Stress in Mexican American College Students. In: *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 2007, vol.29, nr. 366, pp.366-383.

²² DIGMAN, J. M. The curious history of the five-factor model. In: *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives*. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1997, vol 73(6), pp. 1246-1256. [cit. 8.01.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.6.1246>.

²³ SCHMUTTE, P.S., RYFF, C.D. Personality and well-being: Reexamining methods and meanings. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1997, nr.73(3), pp. 549-559. [cit. 11.04.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.3.549>.

²⁴ VISWESVARAN, C., ONES, S.D. Measurement Error in Five Factors Personality Assessment: Reability Generalization across Studies and Measures. In: *Educational and psychological Measurement*, 2000, vol 6, nr. 2, pp. 224-235. [cit. 5.09.2019]. Disponibil: <https://translate.google.com/translate?hl=ro&sl=en&u=https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download%3Fdoi%3D10.1.1.873.5766%26rep%3Drep1%26type%3Dpdf&prev=search&pto=au>

²⁵ COSTA, P.T., MCCRAE, R.R. *Stability and change in personality assessment: the revised NEO Personality Inventory in the year 2000*. [cit. 8.01.2019]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/14190087_Stability_and_Change_in_Personality_Assessment_The_Revised_NEO_Personality_Inventory_in_the_Year_2000.

în timpul executării pedepsei, care ulterior să constituie premise pentru adaptarea la noului mediu social.

Obiectivele cercetării stabilite în vederea realizării scopului au fost:

- Analiza abordărilor teoretico-conceptuale existente în circuitul științific din domeniu de cercetare cu privire la personalitatea infractorului și a deținutului;
- Identificarea, din literatură de specialitate, a efectelor privării de libertate la nivel psihologic și a schimbărilor comportamentale;
- Analiza programelor psihosociale realizate în penitenciar și a rolului acestora asupra schimbării comportamentului deținuților pe perioada executării pedepsei;
- Realizarea demersului experimental în vederea constatării eficienței programelor de reintegrare psihosocială raportate la dimensiunile comportamentale ale persoanelor private de libertate;
- Elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să ofere direcții clare de recomandare a programelor psihosociale, în vederea obținerii unor modificări comportamentale de către deținuți, în urma parcurgerii acestora.

Scopul și obiectivele cercetării au orientat la formularea următoarelor **ipoteze de cercetare** conform cărora *presupunem* că:

1. Modificările comportamentului persoanelor deținute nu sunt suficient de evidente în urma parcurgerii programelor și activităților de asistență și reintegrare psihosocială desfășurate în penitenciar, iar rezistența lor în timp este de scurtă durată în raport cu perioada executării pedepsei.
2. Aplicarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului va oferi direcții clare de recomandare a programelor și activităților de asistență psihosocială, parcurgerea cărora va contribui la obținerea unor modificări comportamentale de către persoanele deținute.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare. În elaborarea demersului cercetării, drept **repere teoretice** ne-au servit: *conceptele și teoriile cu privire la personalitatea infractorului* (C. Lombroso, G. Alport, G.H. Patterson, A. Bandura, S.L. Wrightsman, T. Amza, R. Stănoiu, G. Mateuț, J., B. Helfgott, T. Butoi, I. Buș); *abordări privind consecințele psihologice și schimbările comportamentale ca efecte ale privării de libertate* (E. Gofman, D. Clemmer, N. Mitrofan, S. Watzke, S. Ullrich, A. Marneros, F. Sirotych, Ph. Zimbardo, C. Visher, D. Connell, D. Banciu, C. Dâmboeanu, M. Pușcaș); *studii ale rolului programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra schimbării comportamentului*

persoanelor private de libertate (A. Fox, C. Mosher, D. Phillips, M. Borzycki, T. Makkai, J. Mcguire, E. Popa).

Suportul metodologic al cercetării derivă din scopul și obiectivele cercetării și se concretizează în *metode teoretice* precum analiza și sinteza literaturii de specialitate; metoda ipotetico-inductivă pentru interpretarea și explicarea rezultatelor obținute în cercetare.

Pentru culegerea materialului factologic referitor la dimensiunile personalității am aplicat următoarele *metode empirice*: *Inventarul Big Five* și *Chestionarul de personalitate Zuckerman-Kuhlman* pentru măsurarea unor dimensiuni ale personalității precum agreabilitatea, nevrozismul, deschidere, asertivitate, conștiinciozitate, agresivitate. În scopul obținerii unor date cât mai variate despre deținuți am folosit *Inventarul de date demografice* care a permis colectarea datelor privind istoricul personal infracțional și indicatorii privării de libertate; *Aplicatia informatizată PMSWEB* cu ajutorul căreia am putut obține date despre abaterile disciplinare, recompensele primite, comportamentul deținutului, participarea la programele și activitățile desfășurate de specialiști, vizitele primite, etc.; *analiza documentelor*, cum ar fi dosarul personal, pentru a studia rechizitoriul, aspecte care persoana privată de libertate le-ar putea omite la interviu. Această metodă a fost folosită și pentru verificarea și completarea datelor obținute prin celelalte instrumente. *Chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale* a fost aplicat cu scopul de a evidenția importanța și în același timp eficiența programelor psihosociale.

Dintre metodele calitative aplicate în studiul dat, amintim, *metoda observației* care a permis constatarea manifestărilor comportamentale firești ale deținuților și a modului în care fiecare subiect interacționează și se manifestă în cadrul penitenciarului. *Interviul psihologic nestructurat* a fost aplicat cu scopul descoperirii problemelor persoanelor private de libertate pentru a le ajuta, dar și pentru a obține informațiile necesare pentru stabilirea unui psihodiagnostic.

Metodele statistico-matematice au fost aplicate în scopul obținerii rezultatelor relevante în demersul experimental și s-au concretizat în: *testul parametric T-Student* pentru eșantioane independente, *testul parametric T-Student* pentru eșantioane perechi, *Testul Levene* pentru a evalua egalitatea variațiilor pentru o variabilă calculată pentru două sau mai multe grupuri, *testul ANOVA* care testează diferențele dintre medii, atunci când acestea sunt mai mult de două și sunt calculate pe grupuri formate din subiecți diferiți, *Coeficientul de corelație Pearson* pentru a evalua asocierea dintre două variabile cantitative și *testul de analiză a normalității Kolmogorov-Smirnoff* utilizat pentru a realiza estimarea normalității distribuției.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza de doctor este concepută din următoarele părți: Introducere, Capitole (3); Concluzii generale și recomandări, Bibliografie și Anexe. Teza conține 31 tabele, 18 figuri și 11 anexe.

În secțiunea **Introducere** este prezentată actualitatea și importanța temei abordate, gradul de studiere a temei de cercetare cu prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare la tema aleasă. Sunt prezentate, de asemenea, în primul rând problema cercetării, au urmat scopul și obiectivele, apoi ipotezele de cercetare. Au urmat sinteza metodologiei de cercetare și motivarea metodelor de cercetare alese și conținutul compartimentelor tezei.

În **Capitolul 1. Abordări teoretico-metodologice privind schimbările de personalitate și comportamentale ale persoanelor deținute și a activităților de reintegrare socială** este definit conceptul de personalitate al infractorului, implicit al deținutului în conformitate cu viziunile autorilor autohtoni și străini; sunt analizate detaliat cele mai importante abordări teoretice cu privire la personalitatea infracțională; este prezentată tipologia personalității deținutului. De asemenea capitolul conține și prezintă consecințele psihologice și schimbările comportamentale ca efecte ale privării de libertate. Este analizat, în contextul dat, rolul programelor psihosociale realizate în penitenciar asupra schimbării comportamentului deținute.

În **Capitolul 2. Demersul experimental al cercetării influenței activităților de reintegrare psihosocială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor deținute** este prezentat cadrul experimental constatativ prin expunerea scopului, obiectivelor, ipotezelor care a ghidat realizarea cercetării experimentale, modalitatea de constituire a eșantionului și metodele de colectare a datelor. Capitolul conține analiza datelor experimentale cu referire la dimensiunile comportamentale: deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate și asertivitate a deținuților participanți la cercetare pentru a determina influența programelor psihosociale realizate în mediul penitenciar. Tot aici este evaluată percepția deținuților față de eficiența programelor de asistență psihologică, socială și educațională realizate în penitenciar. Rezultatele studiului constatativ au reliefat faptul că programele psihosociale realizate în penitenciar produc anumite schimbări asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților, dar acestea nu sunt suficient de evidente întrucât participarea la astfel de programe este determinată de recompensele obținute și nu de necesitățile psihosociale reale ale acestora. Astfel, rezultatele experimentului constatativ, în acest context, au condus la elaborarea unei metodologie de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să ofere direcții clare de recomandare a programelor psihosociale de asistență și reintegrare astfel încât, în urma parcurgerii acestora de către deținuți, să fie observate schimbări comportamentale pozitive pe perioada detenției.

În **Capitolul 3. Metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului** este inclusă descrierea metodologiei elaborării programului de stabilire a profilului psihocomportamental, experimentului formativ, scopul și ipotezele urmărite, obiectivele metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să ofere direcții clare de recomandare a programelor psihosociale, în vederea obținerii unor modificări comportamentale de către persoanele deținute, în urma parcurgerii acestora, resursele implicate, grupul țintă, și modalitatea de lucru. În acest capitol sunt prezentate și analizate rezultatele care demonstrează confirmarea ipotezelor de lucru la această etapă a cercetării. Eficiența metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului reiese din comparațiile statistice ale datelor pe mai multe direcții: intragrupale și intergrupale cu grupul de control, precum și prin compararea datelor retest la etapa post-intervenție a rezultatelor deținuților care au participat la programele psihosociale, în urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, cu rezultatele deținuților ce nu au fost supuși programului.

Concluziile generale și recomandările sintetizează rezultatele științifice obținute, corelând dimensiunile prezentate în temă, ipotezele, scopul și obiectivele cercetării. Totodată sunt prezentate contribuțiile personale, specificate în noutatea și originalitatea tezei, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a cercetării, limitele rezultatelor obținute, precum și recomandările privind asigurarea continuității programelor.

1. ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND SCHIMBĂRILE DE PERSONALITATE ȘI COMPORTAMENTALE ALE PERSOANELOR DEȚINUTE ȘI ALE ACTIVITĂȚILOR DE REINTEGRARE SOCIALĂ

1.1. Analiza abordărilor conceptual-teoretice cu privire la personalitatea infractorului

Problematika personalității umane abordată multidisciplinar cunoaște astăzi un interes aparte în cercetările teoretice și aplicative din multe domenii științifice și practice, cu referire la personalitatea infractorului, implicit a deținutului. O literatură de specialitate vastă semnaleză elocvent strădaniile de cercetare din acest domeniu spre înțelegerea cât mai profundă și amplă a comportamentului antisocial la deținuți.

Personalitatea se referă la aspectele importante și relativ stabile ale comportamentului. *Personalitatea*, în concepția filosofului, psihologul și sociologului român Mihai Ralea, este subiectul uman privit în cele trei ipostaze ale sale: subiect al acțiunii (homo faber), cel ce transformă lumea și tinde să o stăpânească; subiect epistemic al cunoașterii (homo sapiens), cel ce ajunge la conștiința de sine și de lume; subiect axiologic, purtător și generator de valori (homo valens)²⁶.

Conform viziunii date, conceptul de „personalitate” cuprinde esența umană ca subiect care modifică mediul său existențial, pe de o parte, și ca obiect, adică rezultat al procesului social-istoric, pe de altă parte. Aceasta se manifestă sub forma unui sistem de caracteristici biopsihosociale: structuri mentale distincte care se evidențiază în activitatea de cunoaștere senzorială și logică a lumii; stări și trăsături cu o structură mai organizată și caracterizate prin stabilitate relativă; comportamente, care sunt influențate de aspectele temperamentale și caracteriale. Toate acestea sunt corelate cu mediul natural și social, și cu normele și valorile asociate acestuia. De aici rezultă că personalitatea umană, ca realitate specifică, originală, rămâne sistemul fundamental de referință pentru toate relațiile și activitățile sociale²⁷.

În principala lucrare a lui G. Allport, cel mai mare presonolog, tradusă și în limba română, intitulată *Structura și dezvoltarea personalității*²⁸, se face referire la personalitate axându-se pe unicitatea persoanei, orientare ce a fost atribuită tendinței sale de a-și afirma individualitatea și a furnizat foarte puține date biografice, poate din cauza credinței sale că personalitatea matură nu

²⁶ RALEA, M. *Explicarea omului*. București: Ed. Minerva 1996. p.30-31. ISBN 973-21-0466-X.

²⁷ *Infractorul- obiect de studio pentru criminologie*. [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://regielive.net/referate/drept/infractorul-obiect-de-studiu-pentru-criminologie-307415.html>

²⁸ ALLPORT, W. G. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981. p 197. ISBN 973-30-1151-7.

are nici o legătură cu conflictele copilăriei. Allport G. a făcut din studiul personalității, mai mult decât oricine altcineva, o preocupare academică respectabilă.

În 1937, Allport G. publică cartea *Personalitatea: o interpretare psihologică*. Aceasta a făcut ca preocuparea pentru studiul personalității să devină o parte importantă a cercetărilor psihologice. Fiecare persoană în parte prezintă un tablou de trăsături care definesc propria personalitate²⁹. Acest aspect induce ideea că indiferent de starea psihică care îl caracterizează pe individ, acestuia i se pot analiza cele mai fine sau cele mai nuanțate particularități ale personalității sale. Aceste definiții generale ale personalității nu aglutinează, în mod exhaustiv, dezbateră științifică în ceea ce privește noțiunea de „personalitate” și substanța acesteia, care a fost inițiată în antichitate, dar le-am reținut în lucrare ca punct de reper în reliefa expresivității personalității infractorului.

Personalitatea infractorului este o noțiune complexă care cuprinde în sine două noțiuni: noțiunea psiho-socială și noțiunea juridico-penală a infractorului. În literatura de specialitate există multe definiții ale personalității infractorului. Criminologii definesc persoana implicată în actul judiciar ca acel ansamblu al trăsăturilor personale bio-psiho-sociale³⁰, stabile și caracteristice pentru acea persoană care savârșește cu vinovăție o faptă prevăzută de legea penală³¹ sau care participă ca autor, complice sau instigator³². Pe lângă cele menționate mai sus A. Ungureanu concretizează faptul că totalitatea trăsăturilor biopsihosociale îi „atribuie o identitate de sine inconfundabilă individului infractor, concretizată într-o atitudine antisocială”³³. I. Ciobanu afirmă că personalitatea infractorului este „un ansamblu de trăsături individuale biopsihosocioculturale, precum și totalitatea calităților sociale ale omului, care în corelație cu alte condiții impersonale, determină comiterea unei fapte, prevăzută de legea penală”³⁴.

S. Rusnac conchide că „personalitatea infractorului este caracterizată de o anumită motivație, aptitudini, pregătire și orientare comportamentală-criminală, dirijându-se de modelele comportamentale cu caracter antisocial”³⁵. Personalitatea infractorului, susțin I.-T. Butoi și T.

²⁹CUCER, A. *Psihologia personalității*. Note de curs. [online]. Chișinău, 2013, 86 p. [cit. 18.01.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/39035786/Note_de_curs_la_disciplina_PSIHOLOGIA_PERSONALIT%C4%82%C5%A2II.

³⁰MATEUȚ, G. *Tratat de procedură penală*. Vol I. București: C. H. Beck, 2006. 816 p. ISBN 978-973-115-155-7.

³¹STĂNOIU, R. M. *Criminologie*. vol. I. București: Oscar Print, 1995. p.121. ISBN 978-606-673-680-0.

³²AMZA, T. *Criminologie teoretică. Teorii reprezentative și politică criminologică*. București: Ed. Lumina-Lex, 2000. p. 88. ISBN 973-758-136-5.

³³UNGUREANU, A. *Prelegeri de criminologie*. București: Cugetarea, 1999. p.166. ISBN 9789739819992.

³⁴CIOBANU, I. *Criminologie*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013. 219 p.

³⁵RUSNAC, S. *Psihologia Dreptului*. Chișinău: Ed. Arc, 2000. p.166. ISBN 9975611257.

Butoi, „trebuie înțeleasă ca sinteză a tuturor elementelor care concură la conformația mintală a unui subiect căruia îi dă o fizionomie proprie, specifică”³⁶.

Din cele reliefate mai sus reiese că personalitatea deținutului este o personalitate obișnuită caracterizându-se prin unele trăsături specifice. Trăsăturile specifice constau în prezența la deținut a pericolului social. Altfel, dacă am elimina pericolul social din comportamentul deținutului, am putea discuta despre un om normal.

Criminologii J. Pinatel, Di Tullio, Kliniberg, De Greeff etc. au sondat și emis, ținând cont de aceste trăsături, teoria personalității criminale, precizând că trăsăturile psihologice ale infractorilor sunt: agresivitatea, egocentrismul, indiferența afectivă, lipsa de inhibiție și altele³⁷. De exemplu, s-a identificat o serie de trăsături de personalitate despre care s-a aratat că sunt asociate cu violența, inclusiv auto-asertivitatea, sfidarea, extroversiunea, narcisismul și suspiciunea. Mai recent, cercetătorii au legat comportamentele violente de trăsături precum ostilitatea, egoismul, egocentrismul, răutatea, gelozia și indiferența sau lipsa de empatie față de ceilalți. De asemenea, s-a constatat că criminalii nu au ambiție și perseverență, au dificultăți în a-și controla temperamentul și alte impulsuri și că au mai multe șanse decât oamenii convenționali să aibă credințe neconvenționale.

În general, teoreticienii personalității se străduiesc să pună cap la cap puzzle-ul personalității umane. Fațetele personalității sau temperamentului, trăsăturile, sunt combinate împreună în super trăsături sau dimensiunea largă a personalității. Trăsăturile de personalitate sunt tendințe subiacente persistente de a acționa în anumite moduri în anumite situații. Trăsăturile modelează sferile emoționale și experiențiale ale vieții, definind modul în care oamenii își percep lumea și prezic rezultatele fizice și psihologice. Există diverse modele structurate de personalitate, fiecare cu un set de trăsături și super trăsături.

Personalitatea și criminalitatea au fost legate în două moduri generale. În primul rând, în „psihologia trăsăturilor de personalitate”, anumite trăsături sau super trăsături dintr-un model structurat de personalitate pot fi legate de comportamentul antisocial. După cum au analizat Miller și Lynam³⁸, s-au descoperit că patru modele structurate ale teoriei personalității sunt utilizate pe scară largă în cercetarea criminologică și sunt considerate fiabile: modelul cu cinci

³⁶ BUTOI, I.-T., BUTOI, T. *Psihologia judiciară*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 2004. p.48. ISBN 973-725-152-0.

³⁷ Apud ZECA, I.C. *Personalitatea infractorului: aspecte criminologice*: tz. de doctor în drept. Chișinău, 2015. [citată 18.11.2019]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23450/ionela_zeca_thesis.pdf.

³⁸ MILLER, J.D., LYNAM, D.R. *Tulburări de personalitate: teorie, cercetare și tratament*. 2012, pp. 305-326 [citată 4.02.2022]. Disponibil: https://philpapers-org.translate.google/rec/MILAE09?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ro&_x_tr_hl=ro&_ax_tr_pto=sc

factori NEP³⁹, modelul PEN⁴⁰, modelul cu trei factori al lui Tellegen⁴¹ și modelul de temperament și caracter al lui Cloninger⁴².

Al doilea mod în care teoreticienii personalității au legat personalitatea de crimă este prin „psihologia tipului personalității” sau afirmând că anumiți indivizi devianți, anormali posedă o personalitate criminală, etichetată ca psihopată, sociopată sau antisocială. Hare R.⁴³ a prezentat o schemă psihologică a infractorilor persistenti care posedă anumite calități interpersonale, afective și comportamentale disfuncționale și reprezintă aproximativ un procent din populație.

Există multe teorii care se referă la formarea personalității infracționale. Teoriile pot fi clasificate astfel: teorii nepsihologice și ne vom referi la cele biologice eredității, constituționale, sociologice, economice și teorii psihologice referindu-ne la teoriile analitice, psihosociale ale controlului psihosocial, învățării sociale. Vom prezenta prin urmare ideile de bază a fiecărui grup de teorii.

Teorii nepsihologice

Teoriile biologice atribuie factorilor biologici o atenție hotărâtoare în formarea personalității infracționale. Caracteristic pentru ansamblul acestor concepții este strădania de a confirma prezența unor trăsături specifice de ordin bioantropologic care diferențiază deținutul de non-deținut, trăsături care provoacă comportamentul antisocial a unei persoane⁴⁴.

În lucrarea noastră, în cadrul acestui curent teoretic, ne vom îndrepta atenția asupra operei lui Cesare Lombroso⁴⁵, considerat drept fondatorul antropologiei criminale, doctrină ce promovează “cultul” factorilor biologici, înnăscuți, transmisibili prin ereditate⁴⁶. Cesare Lombroso a folosit termenul de “atavistic” pentru a reda acești oameni. Desigur, majoritatea tezelor formulate de Lombroso au fost infirmate – unele din ele chiar de creatorul lor către sfârșitul unei cariere prodigioase. De asemenea, s-a infirmat transmiterea prin atavism, peste

³⁹ COSTA, P.T., MCCRAE, R.R. Personality disorders and the five-factor model of personality. In: *Journal of Personality Disorders*, 1990, nr.4, pp. 362–371. ISSN. 0885579X.

⁴⁰ *Teoria personalității lui Eysenck. Modelul PEN*. [citată 20.05.2020]. Disponibil: <https://ro.warbletoncouncil.org/teoria-personalidat-eysenck-modelo-pen-5044>.

⁴¹ *Modelul Circumplex al lui Watson și Tellegen*. [citată 20.05.2020]. Disponibil: https://psu-pb-unizin-org.translate.goog/psych425/chapter/watson-and-tellegens-1985-circumplex-model/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ro&_x_tr_hl=ro&_x_tr_pto=sc.

⁴² CLONINGER, C.R, SVRAKIC, D.M., PRZYBECK, T.R. Un model psihobiologic de temperament și caracter. În: *Arhivele Psihiatriei Generale*, 1993, nr. 50, pp. 975-990. [citată 20.05.2020]. Disponibil: <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1993.01820240059008>.

⁴³ Apud CUREA, I. Perspective psihologice privind profilul psihologic al deținutului. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2018, nr.9 (119), Seria Științe ale Educației, pp. 27-31. ISSN 1857-2103.

⁴⁴ STĂNOIU, R. M. *Criminologie*. vol. I. București: Oscar Print, 1995. p 48. ISBN 978-606-673-680-0.

⁴⁵ LOMBROSO, C. *Omul delicvent*. București: Editura Măiastra, 1992. 158 p. ISBN 9739501524.

⁴⁶ Apud OGIEN, A. *Sociologia devianței*. Iasi: Editura Polirom, 2002. p 18. ISBN 973-86357-8-0.

generații, a unor defecte ereditare⁴⁷. Concepția lui Lombroso – cu toate limitele și erorile ei – a înregistrat o evoluție pentru vremea sa, întrucât a introdus cercetarea științifică a crimei⁴⁸. După unele opinii, Lombroso a abordat pentru prima oară problema studiului personalității infractorilor. Cu toate că astăzi nu se mai afirmă că anumiți indivizi se nasc infractori, rolul factorilor individuali nu este complet neglijat⁴⁹. Enrico Ferri și Raffaello Garofalo au continuat școala italiană ca predecesori ai lui Lombroso. Școala italiană a fost interesată de motivul pentru care unii indivizi s-au implicat într-un comportament criminal, iar alții nu. Explicația lor a fost că unii indivizi aveau o înclinație biologică pentru crimă.

În timp ce explicațiile biologice istorice, cum ar fi cele oferite de școala italiană, au folosit trăsături biologice din întregul corp (de exemplu, fălci proeminente, urechi mari) ca semnificanți ai unei înclinații biologice pentru comportamentul criminal, teoriile psihologice ale devianței de astăzi folosesc biologia creierului (în ceea ce privește structura creierului, nivelurile de neurotransmițători și diagnosticele psihiatrice) pentru a explica devianța.

Teoriile eredității consideră criminalul ca un individ predispus prin factori ereditari spre săvârșirea crimei. C. Goring, în cartea sa *The English Convict: A Statistical Study* în 1913, susținea că originea criminalității se regăsește în zestrea ereditară a fiecărui individ și considera criminalul ca o persoană care prin factori ereditari se orientează spre săvârșirea crimei⁵⁰. Studiile au fost dirijate în acest domeniu prima dată spre studiul genealogic și spre studiul familiei infractorului, urmărindu-se să se confirme aspectul că în familiile care au mulți membri cu antecedente penale, riscul apariției de noi infractori în rândul copiilor este mare.

Teoriile constituționale susține legătura dintre caracteristicile fizice și temperamentale. Ernest Kretschmer în anumite scrieri, dorește să cerceteze relațiile existente între diferite tipuri biologice și anormalitatea mentală, a caracterului:

- leptosom sau astenic prezintă corp lung, umeri înguști cu musculatură subdezvoltată; persoană rece și rezervată, nesociabilă care comite infracțiuni contra proprietății;
- atleticul prezintă musculatură puternică, este robustă, vigurosă, stabil psihic, dar care poate fulmina; comite infracțiuni contra persoanei;
- picnicul este scund și rotund cu tendințe spre îngrășare, prietenos și sociabil; comite fraude și excrocherii;

⁴⁷ Apud AMZA, T. *Criminologie teoretică. Teorii reprezentative și politică criminologică*. București: Ed. Lumina-Lex, 2000. p. 88. ISBN 973-758-136-5.

⁴⁸ GIURGIU, N. *Elemente de criminologie*. Iași: Ed. Fundației Chemarea, 1992. p.33. ISBN 973-96339-0-0.

⁴⁹ Apud NISTOREANU, G., PĂUN, C. *Criminologie*. București: Editura Europa Nova, 2000, p.16. ISBN 973-9183-26-3.

⁵⁰ Apud STĂNOIU, R. M. *Criminologie*. vol. I. București: Oscar Print, 1995. p.147. ISBN 978-606-673-680-0.

- displasticul fiind definit prin anumite disfuncționalități glandulare; profilat pe infracțiuni sexuale⁵¹.

Olof Kinberg dezvoltă concepția bioconstituțională, considerând că pentru a găsi cauzele fenomenului infracțional este util să se analizeze personalitatea individului. Kinberg apreciază că structura biopsihologică este alcătuită din două grupe de trăsături: trăsături ereditare normale și trăsături ereditare patologice⁵².

Teoriile sociologice consideră conflictul principal cauză a infracțiunii. Aceste teorii se axează pe trei clase de factori: valorile care sunt exterioare oricărui violator al legii, cauzele care există anterior oricărei acțiuni criminale și răspunsurile care apar din structurile ambientale care, la rândul lor, afectează grupuri mari de oameni. Explicațiile sociologice pot fi grupate în explicații structurale și explicații subculturale⁵³. *Anomia* este un concept dezvoltat de unul dintre părinții fondatori ai sociologiei, Emile Durkheim, pentru a explica defalcarea normelor sociale care deseori însoțește schimbarea socială rapidă⁵⁴. Robert Merton, sociolog American, a atras această idee pentru a explica criminalitatea și devianța în SUA. Teoria lui susține că infracțiunea se produce atunci când există un decalaj între obiectivele culturale ale unei societate (de exemplu, bogăție materială, statut) și mijloacele structurale pentru a le atinge (de exemplu, educație, angajare). Această tensiune dintre mijloace și obiective are ca rezultat frustrare și resentimente și încurajează unii oameni să folosească mijloace ilegale pentru a asigura succesul⁵⁵. Pe scurt, teoria susține că valorile culturale și structurile sociale ale societății au făcut presiuni asupra cetățenilor individuali să comită infracțiuni. Teoria lui Merton este fascinantă, deoarece sugerează că oamenii pot apela la devianță în urmărirea valorilor și obiectivelor sociale larg acceptate. A doua explicație sociologică principală a devianței provine din *funcționalismul structural*⁵⁶. Această abordare susține că un comportament deviant joacă un rol activ, constructiv în societate, ajutând în cele din urmă la corijarea diferitelor populații într-o anumită societate. Devianța ajută la distingerea între comportamentul acceptabil și cel inacceptabil. Ea trasează linii și delimitează granițele. Aceasta este o funcție importantă care afirmă valorile și normele culturale ale unei societăți pentru membrii acelei societăți. Pe lângă clarificarea granițelor morale ale societății,

⁵¹ Apud MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. p. 27. ISBN 973-725-152-0.

⁵² KINBERG, O. Les situations psychologiques précriminelles révélatrices des caractères l'état dangereux. In: *Bulletin de la SYC*, 1951, p.11-26.

⁵³ Apud MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. p. 28. ISBN 973-725-152-0.

⁵⁴ Ibidem, p. 48.

⁵⁵ Theories and causes of crime. In: *School of Education*. [online]. Glasgow: University of Glasgow. [accesat 18.10.2020]. Disponibil: <http://www.scejr.ac.uk/wp-content/uploads/2016/02/SCCJR-Causes-of-Crime.pdf>

⁵⁶ MERTON, R. K. *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press, 1968. 698 p.

comportamentul deviant poate promova și unitatea socială prin crearea unei mentalități „noi-versus-ei” în raport cu indivizii devianți. În cele din urmă, devianța este de fapt văzută ca un mijloc prin care societatea se poate schimba în timp. Comportamentul deviant poate dezechilibra echilibrul social, dar — în procesul de restabilire a echilibrului — societatea va ajusta normele. Odată cu schimbarea normelor ca răspuns la devianță, comportamentul deviant poate contribui la stabilitatea socială pe termen lung. A treia teorie sociologică principală a devianței este teoria conflictului. *Teoria conflictului* a lui Sellin⁵⁷ însuflă ideea că comportamentele deviante apar ca o consecință logică din inegalitățile sociale, ori politice sau materiale ale unui grup social. Ca răspuns la aceste inegalități, anumite grupuri vor acționa deviant pentru a-și schimba circumstanțele, pentru a schimba structura socială care le-a generat circumstanțele sau doar pentru a „acționa” împotriva asupritorilor lor.

O altă teorie aparținând lui Cloward și Ohlin⁵⁸, cea a *oportunității sociale*, leagă delincvența de anomie. Autorii consideră că reacțiile față de inegalitățile sociale nu este un fenomen individual, ci unul colectiv, astfel grupurile delicvente constituindu-se cu intenția declarată de a săvârși fapte antisociale. Cloward și Ohlin susțin că indivizii ce aparțin claselor de jos și grupurilor subculturale doresc să folosească mijloace legitime în obținerea succesului în plan social, dar ei se lovesc de o multitudine de bariere, precum diferențe culturale și de limbaj, adversități economice sau o limitată disponibilitate a resurselor⁵⁹. Când mijloacele legale sunt blocate, oamenii sunt forțați să cultive metode ilegale și așa rezultă infracțiunea⁶⁰.

Teoriile economice caută să determine o relație între infracțiune și condițiile economice. R. Garofalo prin studiilor sale deduce că ordinea economică nu determină o cauză a criminalității în general; *fluctuațiile economice pot duce la argumentarea unei forme de criminalitate*, care este compensată prin diminuarea unei alte forme, adică sunt cauze ale criminalității specifice⁶¹. Determinismul economic al criminalității a fost susținut și de către D. Gordon, care a descris trei categorii de crime în acest sens: *crima de ghetou*, *crima organizată* și *crima corporației*⁶².

Teorii psihologice

⁵⁷ SEELING, E. *Criminology*. New York, 1990. 468 p. ISBN 978-1-4614-5689-6.

⁵⁸ CLOWARD, R.A., OHLIN, L.E. *Delinquency and Opportunity: A theory of delinquent gangs*. [online]. Detroit: Free Press, 1960. [citată 20.05.2020]. Disponibil: <https://psycnet.apa.org/record/1962-01527-000>.

⁵⁹ *Support-de-Curs-Psihologie-Judiciară* [citată 8.11.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/37864675/Support-de-Curs-Psihologie-Judiciara>.

⁶⁰ Apud MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. p.29. ISBN 973-725-152-0.

⁶¹ Apud CIOBANU, I. *Criminologie* (Volum 1). [online]. Chișinău: Ed. Museum, 2003. p.10. ISBN 978-9975-9912-1-6 [Citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://drept.usm.md/public/files/CRIMINologie-Vol2341cc.pdf>.

⁶² Apud MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. p.31. ISBN 973-725-152-0.

Teoriile de factură psihologică, care dețin supremația în criminologie, ne acordă următoarea viziune asupra personalității: importanța esențială în procesul formării și exprimării acesteia revine factorilor specifici individuali subiectivi, rolul secundar ocupând condiționările de ordin bio-social, atât în planul adoptării modelului comportamental, cât și al creării cauzei infracționale⁶³.

Teorii analitice (psihanalitice) utilizează concepte care creează dificultăți persoanelor care vor să le analizeze, deoarece verificarea experimentală se realizează cu dificultate. Argumentele centrale ale acestor teorii după Alexander H. Staub, cu puternice implicații asupra practicii clinice, constau, pe de o parte, în *afirmarea eșecului cu privire la controlul efectiv al ego-ului și super-ego-ului* datorat greșelilor timpurii în formarea copilului sau neglijării parentale⁶⁴. Healy și Bronner considerau comportamentul agresiv a fi o metodă simptomatică de tratare a problemei bazale a adaptării, și anume apărarea împotriva anxietății⁶⁵.

Asemenea puncte de vedere pleacă, desigur, de la concepția și teoria formulată de către Sigmund Freud⁶⁶ privind *existența iraționalului Id, raționalului Ego și moralului Superego, care întotdeauna sunt în dispută privind asigurarea conduitei*. Conform perspectivei psihanalitice a lui Sigmund Freud. Freud⁶⁷, personalitatea umană, ego-ul și supraeu nostru interacționează cu imediatul mediu înconjurător (acestea sunt părțile gândirii) și „id-ul” ne atrage spre satisfacție imediată.

Maturitatea psihologică înseamnă că putem învăța să amânăm gratificarea pentru un câștig pe termen mai lung, a iubi și a fi iubit și a fi productiv social. Un super ego puternic ne permite să ne descurcăm pentru a respecta regulile și normele societății, în timp ce ego-ul ne permite să facem față vieții de fiecare zi. Comportamentul criminal este construit ca o reflectare a imaturității psihologice și autocontrol deosebit de slab în situații specifice. Prin urmare, se văd factorii de risc majori ca impulsivitate, relații interpersonale perturbate, succes scăzut la școală sau la muncă, un slab superego care echivalează cu puțină vinovăție, nerespectarea regulilor, atitudini antisociale și abateri comportamentale, un superego slab care se traduce prin probleme în familie sau relații.

Alfred Adler, fondatorul școlii de psihologie individuală, elaborează *teoria complexului de inferioritate*, având ca principală teză sentimentul de inferioritate a persoanei, care dorește să își

⁶³ *Personalitatea infractorului- Factor ice contribuie la formarea acesteia*. [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/146515612/Personalitatea-Infractorului-Factorii-ce-Contribuie-la-Formarea-Acesteia-doc>

⁶⁴ Ibidem, p. 31.

⁶⁵ Ibidem, p. 135.

⁶⁶ FREUD, S. *Introducere în Psihanaliză*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1990. p 29. ISBN 973-30-1103-7.

⁶⁷ *Teorii psihologice ale criminalității*, [accesat 18.10.2020], Disponibil: <https://criminaljustice.iresearchnet.com/criminology/theories/>.

depășească propria condiție, în contextul unor relații de compensare sau supracompensare⁶⁸. Lucrând cu oamenii simpli, muncitori, nu doar cu reprezentanți ai clasei de elită și înțelegând cu adevărat natura umană, A. Adler a evidențiat faptul că, contextul social și comunitar sunt la fel de importante ca și contextul individual al persoanei.

Astfel, în funcție de poziția socială, accesul la bogăție, putere și prestigiu sunt obținute fie prin mijloace pro-sociale, fie prin mijloace antisociale. Mediul sărac poate determina un tânăr și membru al unui grup dezavantajat să contribuie la săvârșirea unei crime. Ideea cheie din teoria locației sociale este că un comportament criminal reflectă suferința personală care poate fi legată de dezavantajul social. Cadrul acestui model de factori de risc majori include originile clasei inferioare, niveluri scăzute de succes la școală și la locul de muncă, sentimente de alienare, percepția unei oportunități limitate în combinație cu dorința de succes convențional, a fi membru al unui grup sau a adopta valorile clasei inferioare.

Deși teoria psihologică a lui Adler a fost dezvoltată cu aproape un secol în urmă, ea rămâne a fi importantă și actuală pentru psihologia penitenciară prin conceptele sale bazate pe individualism social, justiția socială, egalitatea și importanța educației. Într-un context penitenciar, înțelegerea scopurilor și motivațiilor individuale ale deținuților, a sentimentelor de inferioritate sau vulnerabilitate, înțelegerea modului în care deținuții percep și reacționează la mediul lor închis, poate ajuta la dezvoltarea unor programe de reabilitare mai eficiente și la gestionarea comportamentului închisorilor. Adler a subliniat și importanța asumării responsabilității personale pentru a atinge scopurile și pentru a avea o viață mai satisfăcătoare. Această perspectivă poate fi folosită pentru a promova schimbarea comportamentală pozitivă în rândul deținuților. Prin învățarea lor să-și asume responsabilitatea pentru acțiunile lor și pentru propria reabilitare, se poate încuraja reintegrarea lor în societate. *Din aceste considerente teoria dată va ghida cercetarea noastră în calitate de teorie de bază.*

Reprezentantul școlii psihiatrice, M. B. Clinard elaborează *teoria frustrării sociale*, afirmând că actele antisociale apar datorită sentimentelor de frustrare pe care le manifestă diferite persoane.⁶⁹

Considerată ca o completare a teoriei lui M. B. Clinard, *teoria rezistenței la frustrare* concepută de W. Reckless își dorește să prezinte un model al delincvenței care să excludă din criminologie noțiunea de cauză⁷⁰. Reckless nu agreează relația dintre agresivitate și frustrare,

⁶⁸ ADLER, A. *Cunoașterea omului*. București: Ed. Litera, 2019. 304 p. ISBN 978-606-33-3775-8.

⁶⁹ NEAGU, M.L. *Consecințele socio-psihologice ale privării de libertate*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/10025898/CONSECINTELE_SOCIO_PSIHOLOGICE_ALE_PRIVARII_DE_LIBERTATE.

⁷⁰ Apud RÂȘCANU, R. *Psihologia comportamentului deviant*. București: Ed. Universității din București, 1995. 144 p. ISBN 973-9160-18-2.

considerând că ființa umană este dotată cu „o structură socială externă și o structură psihică interioară care joacă rolul de „tampon” între agresivitate și frustrare, protejând astfel indivizii contra seducțiilor, impulsurilor, tentațiilor și presiunilor ce îi împing la devianță⁷¹. Acționând astfel, ca mecanisme de protecție, aceste „tampoane” fac ca frustrarea să nu sublimizeze în agresivitate. Cele două „tampoane de rezistență” își găsesc suportul în substraturi care definesc societatea și personalitatea⁷².

Comportamentul uman este complex și indivizii acționează ca răspuns la mulți factori, inclusiv statut socio-economic, vecinătate, grup de egali, personalitate și alți factori. Pentru a explica de ce unii oameni adoptă un comportament agresiv, iar alții nu, există mai multe cauze. În această secțiune se prezintă marile teorii care întăresc ideea conform căreia personalitatea umană este complexă și este esențial a fi abordată din punct de vedere psihologic, determinând astfel caracteristicile unui comportament infracțional.

Teoriile psihosociale

Dacă ne referim la teorii psihosociale, acestea se axează pe achizițiile rezultate în procesul interacțiunii și învățării psihosociale și sociale, percepute drept principalele cauze și explicații ale agresivității. Întrucât există numeroase asemenea teorii, vom încerca, în concordanță cu Wrightsman⁷³, să realizăm o anumită sistematizare în funcție de mecanismele psihosociale care favorizează apariția comportamentului agresiv. Astfel, vom diferenția:

1. *Teoriile controlului psihosocial* susțin, în principal, faptul că tendința persoanelor de a-și schimba comportamentul este aproximativ generală și constantă fiind necesar să se formeze structuri interne agresivo-inhibitive care să prevină orice tendință, deviantă și agresivă. T. Hirschi în 1969⁷⁴ propune o astfel de teorie. În opinia autorului, mecanismul controlului social care acționează coercitiv asupra persoanei trebuie căutat în legăturile acestuia cu societatea. Dacă legăturile sunt puternice, individul se va conforma în aceeași măsură normelor sociale; dacă legăturile slăbesc, probabilitatea violării normelor va crește⁷⁵.

2. *Teoria înfrânării sau a autocontrolului*, a lui Walter Reckless⁷⁶. În concepția lui Reckless comportamentul agresiv este direcționat de următorii factori: factorii de presiune socială (condițiile economice și de locuit precare, lipsa oportunităților, statut social scăzut, conflicte

⁷¹ *Profilul psihologic al personalității adolescentului cu comportament deviant*. [accesat 20.10.2020]. Disponibil: <https://vdocuments.site/documents/comportam-deviant-si-prevenire.html>

⁷² Apud AMZA, T., AMZA, C. P. *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*. București: Editura Lumina Lex, 2008. p.33. ISBN 973-758-136-5.

⁷³ WRIGHTSMAN, S.L. *Psychology and the Legal System*. Brooks: Cole Publishing Company Monterey, 1987. p. 352.

⁷⁴ Apud MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. p. 33. ISBN 973-725-152-0.

⁷⁵ *Ibidem*, pag. 33

⁷⁶ RECKLESS C.W. *The Crime Problem*. New York: Appleton-Century, 1961.

familiale) și factorii de presiune ce acționează ca factori de atragere și care abat indivizii de la normele acceptate (companionii săi, subcultură delincventă și criminală, grupuri deviante)⁷⁷. Înfrânare externă de afla lângă individ, eficientă sau nu, ce provine din partea vieții familiale și a grupurilor sportive. Înfrângerea internă, în calitate de produs al unei bune sau slabe internalizări. Când înfrânarea externă este insuficientă sau redusă, înfrânarea internă trebuie să fie intensă sau ridicată, pentru a se împotrivi presiunilor dinăuntru și atragerilor și presiunilor din afară. Stratul de jos constă în presiunile dinăuntru: tensiuni interne, puternice sentimente de inadecvență și inferioritate, ostilitate, agresivitate, afecțiuni organice⁷⁸. Această teorie se caracterizează prin faptul că factorii sunt ierarhizați în mod vertical pe un continuum.

3. *Teoriile învățării psihosociale* se axează asupra mecanismelor prin intermediul cărora comportamentul agresiv este învățat. În această categorie putem include teoria asocierii diferențiale a lui Edwin Sutherland⁷⁹, care consideră că principiul comportamentului agresiv se află socializarea într-un sistem de valori ce conduce la violarea legii. După cum afirmă *teoria asocierii diferențiale* a lui Sutherland, supraabundența contactului criminal este considerată o cauză necesară și suficientă a comportamentului criminal. Teoria dezorganizării sociale se concentrează pe condițiile generate de situația economico-socială, cum ar fi șomajul ridicat, statutul socio-economic scăzut, oportunitățile educaționale mai puține sau locuințe deteriorate, care favorizează comportamentul criminal. Regulile asocierii diferențiale pot fi structurate după cum urmează: comportamentul agresiv este învățat în interacțiune cu alte persoane în procesul comunicării; aspectul influențabil al învățării comportamentului agresiv apare în grupurile sociale familiare; când comportamentul agresiv este învățat, atunci învățarea include: tehnicile comiterii agresivității, care uneori sunt foarte complicate, iar altele foarte simple, și direcționarea specifică a motivelor, trebuințelor, raționalizărilor și atitudinilor. *Teoria învățării diferențiale* este legată de numele francezului G.Tarde, considerat primul specialist care a susținut faptul că patern-urile agresivității și delincvenței sunt învățate precum altă ocupație⁸⁰.

4. *Teoriile învățării sociale*, elaborate de Patterson, în calitate de abordări psihosociale, se axează pe interacțiunea dintre persoană și mediu urmărind condițiile în funcție de care indivizii

⁷⁷ Apud MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. p. 34. ISBN 973-725-152-0.

⁷⁸ Ibidem p. 34-35

⁷⁹ SUTHERLAND, E. H. *Principles of Criminology*. Chicago: University of Chicago Press, 1924, p. 23.

⁸⁰ Apud BLENDEA, S. Sociological explanations of juvenile delinquency. In: *Letter and Social Science Series*, 2015, p.75. ISSN 2602-4667

încalcă legea⁸¹. Patterson afirma: „Copiii nu depășesc faza comportamentului antisocial extrem: ei rămân devianți dacă nu sunt pedepsiți”⁸².

Teoriile privind învățarea socială, mai ales cele ce aparțin psihologiei americane, sunt de orientare behavioristă, comportamentistă, deoarece ele presupun drept principal mecanism condiționarea instrumentală bazată pe întărirea reacției de răspuns⁸³. Se pleacă de la faptul că *învățarea nu se realizează dacă nu există un mod de întărire, echivalent recompensei și pedepsei*. Această teorie a fost aplicată de G. Trasler pentru a determina cum învață o persoană să nu fie delicventă⁸⁴. Trasler semnalează că nivelul anxietății este direct proporțional cu cantitatea pedepsei folosite în perioada timpurie de condiționare (copilărie). Astfel se admite că persoanele predispușe la comportamente delicvente nu au fost adecvat pedepsite pentru actele deviate din timpul copilăriei lor⁸⁵.

Albert Bandura se axează pe achiziționarea comportamentului agresiv prin învățare fiind precursorul unei dintre cele mai reprezentative teorii ale învățării sociale. Bandura apreciază că în formarea diverselor forme de comportament, inclusiv cel agresiv, se produce o serie de mecanisme precum imitația și modelarea⁸⁶. Astfel, agresivitatea și dependența, pot fi învățate privind la alții și văzând ce fel de recompense și pedepse primesc aceștia pentru acțiunile lor. De asemenea, învățarea care are loc poate fi influențată de situația în care apar sau de specificitatea formelor de întărire și de recompensare.

5. *Teoria etichetării* se referă la ideea că indivizii devin devianți atunci când li se aplică o etichetă deviantă; ei adoptă eticheta expunând comportamentele, acțiunile și atitudinile asociate cu eticheta ca urmare a faptului că alții le forțează acea identitate. Acest proces funcționează din cauza stigmatizării; în aplicarea unei etichete deviate, se atașează persoanei etichetate o identitate stigmatizată. Teoria etichetării ne permite să înțelegem cum comportamentele trecute ale unui individ etichetat deviant sunt reinterpretate în conformitate cu eticheta lor. Acest proces de reformare a acțiunilor trecute în lumina unei identități deviate actuale este denumit „etichetare retrospectivă”. Un exemplu clar de etichetare retrospectivă se vede în modul în care au fost reformați autorii masacrelor de la licee, spații publice după ce au avut loc incidentele. O

⁸¹ PATTERSON, G.H. Children who steal. In: *Under-standing crime-Current theory and research*. Ed. HIRSCHI, T., GOTTFREDSON, M. Beverly Hills: Sage, 1980. p. 73.

⁸² Ibidem, p.73.

⁸³ *Psihologie juridică- Suport de curs*. [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://dokumen.tips/documents/suport-curs-psihologie-juridica.html?page=1>

⁸⁴ PATTERSON, G.H. Children who steal. In: *Under-standing crime-Current theory and research*. Ed. HIRSCHI, T., GOTTFREDSON, M. Beverly Hills: Sage, 1980. p. 73.

⁸⁵ Apud MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. p.35. ISBN 973-725-152-0.

⁸⁶ BANDURA, A. Self-efficacy mechanism in human agency. In: *American Psychologist*, 1982, nr. 37 (2), p. 123.

mare parte din comportamentul lor care a condus la împușcături a fost reinterpretat în lumina identității deviante cu care au fost etichetați ca urmare a împușcăturilor. Termenul de „etichetaj” îi aparține lui Howard Becker⁸⁷ și exprimă prin acesta, o metodă prin care membrii unui grup percep un individ ca fiind deviant. Astfel, această teorie poate fi ilustrată și prin exemplul infractorului care a fost arestat, condamnat și încarcerat iar după liberare este etichetat în consecință, de membrii societății. El va fi exclus și respins, i se va opri șansa de a se angaja, de a obține venituri pe căi legale, fiind silit să se reintegreze în rândul grupurilor infracționale.

Teoriile prezentate anterior nu reprezintă în mod exhaustiv singurele abordări ale comportamentului infracțional, existând numeroase alte teorii și perspective asupra personalității infractorului. Din cele prezentate mai sus putem observa că nici una dintre teorii nu furnizează o explicație pentru toate manifestările comportamentale antisociale, însă toate teoriile evidențiază complexitatea fenomenului criminalității și necesitatea analizei individuale a cazurilor. Este important de menționat că domeniul psihologiei criminale este în continuă evoluție și că alți autori și cercetători pot aduce contribuții suplimentare în acest domeniu.

Putem concluziona, în lumina celor prezentate anterior, că *personalitatea infractorului este formată dintr-o serie de componente personale (biologice, psihice și sociale), integrate într-un sistem nepotrivit celui social, valori, norme cu caracter deviant ale societății care determină un comportament antisocial*⁸⁸.

Așa cum am amintit mai sus, cercetarea personalității infractorului este una complexă și complicată, scopul ei fiind de a determina rolul și ponderea factorilor individuali în săvârșirea actului infracțional. Pentru a înțelege mai bine fenomenul infracțiunii și a-l trata mai corect, cercetătorii au recurs la un instrument de lucru destul de eficient cum este tipologizarea personalității infracționale. Știința psihologică cunoaște o varietate de tipologii a personalității, în funcție de diverse criterii, însă nici o tipologie clasică sau contemporană nu reușește să cuprindă în mod exhaustiv varietatea personalității umane. În ceea ce privește tipologizarea personalității infractorului, în psihologie, au fost studiate și dezvoltate de-a lungul timpului mai multe tipologii. Iată câteva dintre tipologiile cunoscute:

Tipologia delictuală: Această tipologie se concentrează pe clasificarea infractorilor în funcție de tipul de infracțiuni pe care le comit. Aceasta include, de exemplu, infractori violenți, infractori economici sau infractori sexuali.

⁸⁷ BECKER, H. S. *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: Collier- Macmillan, 1963, p. 3.

⁸⁸ Apud ZECA, I.C. *Personalitatea infractorului: aspecte criminologice*: teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. pag. 42. [citat 18.11.2019]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23450/ionela_zeca_thesis.pdf

Tipologia criminologică: Această tipologie se bazează pe analiza trăsăturilor de personalitate și comportamentale ale infractorilor. Aceasta poate include, de exemplu, infractori impulsivi, infractori narcisici sau infractori sociopati.

Tipologia psihopatologică: Această tipologie se concentrează pe identificarea infractorilor care prezintă trăsături specifice ale tulburărilor psihopatologice. Aceasta poate include, de exemplu, infractori psihopati sau infractori cu tulburări de personalitate antisocială.

Tipologia bazată pe motivele infracționale: Această tipologie se axează pe identificarea motivelor și factorilor care determină infracțiunile. Aceasta poate include, de exemplu, infractori motivați de profit financiar, infractori motivați de putere sau infractori motivați de nevoia de aventură.

În criminologia contemporană, subliniază I. Oancea, predomină încă tipologia lui E. Seeling și Jean Pinatel.

Tabelul 1.1. Tipologia infractorului după E. Seeling și Jean Pinatel ⁸⁹

Tipul infractorului	Infracțiuni săvârșite	Comportamente
Infractorul agresiv sau violent	-tentativă de omor, lovituri cauzatoare de moarte, vătămare corporală, omor	Caracterizat prin stări de mânie, autocontrol scăzut sau chiar foarte scăzut, descărcări reactive, agresivitate fizică și verbală, ostilitate, emotivitate puternică, abuzul de substanțe sau de alcool.
Infractorul caracterial	-abuz de încredere, viol, furt, înșelăciune, omor, distrugere prin incendiere	Este caracterizat prin suspiciune, trufie, încredere excesivă în sine, orgoliu, instabilitate comportamentală, tendințe de dominare a celorlalți, vanitate, individualism, desconsiderarea celorlalți, inadaptare socială, ambiție, lipsa emoțiilor sau a sentimentelor superioare
Infractorul achizitiv	-abuz de încredere, delapidare, evaziune fiscală, furt, tâlharie, luarea de mită, fals și uz de fals, înșelăciune, tulburarea de posesie	Este caracterizat de dorința de a achiziționa, a însuși bunuri sau valori în scop propriu, în scop de câștig, de îmbogățire, de întreținere
Infractorul sexual	-viol, pedofilie, omor, incest	Se caracterizează prin impuls sexual puternic, devieri ale instinctului sexual, brutaliatăe, sadism, masochism, indiferență afectivă, violență, perversitate, afectarea simțului moral
Infractorul de ocazie	furturi din magazine, săvârșește acțiuni frauduloase	Este caracterizat prin luarea rapidă a deciziilor, sensibilitate, impresionabilitate, autocontrol psihocomportamental scăzut

⁸⁹ Apud OANCEA, I. *Probleme de criminologie*. București: Ed. All, 1998. p. 120. ISBN 973-9337-36-8.

Infractorul profesional	-cerșetoria, prostituția, jocurile de noroc - proxenetism, fals și uz de fals, furt din buzunare	Pasiv- Se caracterizează prin structură caracterială labilă, motivație scăzută, capacitate redusă de rezolvare a dificultăților zilnice, nivel scăzut al inteligenței, autocontrol comportamental oscilant, sugestibilitate Activ - Este caracterizat printr-un nivel de inteligență mediu sau chiar ridicat, autocontrol scăzut, este răzbunător, pervers, impulsiv, indiferent afectiv, tupeist, insensibil
Infractorul recidivist	Furturi, tâlhării	Este caracterizat prin imaturitate intelectuală, egocentrism, agresivitate, impulsivitate, tendință de opoziție, scepticism
Infractorul ideologic (politic)	Comite fapte care ating anumite legi penale existente într-un stat din cauza convingerilor sale politice, economice, științifice, religioase etc	Militează pentru reforme, schimbări sociale sau economice; niciodată nu este motivat de propriile scopuri, ci de dorințele, bunăstarea sau nevoile altora.
Infractorul debil mintal	Infracțiunile comise de această categorie de deținuți sunt în funcție de gradul debilității sale (ușoară, medie, gravă).	Are o gândire infantilă, nu este capabil să găsească soluții la diverse probleme, autocontrolul este foarte scăzut iar memoria și atenția sunt limitate. Este o persoană credulă, egocentrică, instabilă din punct de vedere emotiv iar empatia îi lipsește
Infractorul alienat	-tentativă de omor, lovituri cauzatoare de moarte, vătămare corporală, omor	Este caracterizat de o profundă dizarmonie a personalității sale. Aceasta afectează grav cogniția, voința, afectul, motivația, comportamentul etc. Individul are o gândire haotică, este fixist și se comportă neconfom cu realitatea. Deseori, resimte frică, mânie, este exploziv și are tendința de a fi singur, de a se înstrăina de familie și de persoanele apropiate. Uneori atacă brusc și brutal, fără un motiv plauzibil, din senin. Este o persoană iresponsabilă, nu are conștiința stării sale și, astfel, nu poate răspunde penal pentru faptele sale

Tipologia personalității infractorului reprezintă ipoteze de lucru, mijloace ajutătoare care permite o anumită direcționare a activității de prevenire și combatere a comportamentelor infracționale, precum și individualizarea proceselor de reeducare și reintegrare socială.

Analiza actului infracțional se concretizează adesea în studierea metodei prin care psihicul deținutului, reprezentat de inteligență, afectivitate și voință, a contribuit la pregătirea și înlăptuirea delictului. Personalitatea este baza la care ar fi preferabil să se refere atât funcțiile acuzării cât și ale apărării deoarece sancțiunea este suportată de infractor, iar efectele depind de personalitatea acestuia. Dacă personalitatea infractorului are multiple aspecte pozitive, se va putea obține o pedeapsă mai ușoară însă, în cazul unor trăsături negative, acesta va avea parte de mai puțină îngăduință și o pedeapsă mai dură, dacă nu apare riscul recidivei sau al obișnuinței infracționale. Ideea luării în considerare a personalității în aplicarea unei sancțiuni se bazează pe o justiție dreaptă, științifică și adevărată, care aderă la dorința de recuperare socială a deținutului.

Întrucât mediul penitenciar afectează întreaga personalitate a deținutului, în următorul subcapitol ne vom referi la consecințele psihologice ca urmare a privării de libertate și schimbările comportamentale ce derivă din acestea.

1.2. Consecințele psihologice și schimbările comportamentale ca efecte ale privării de libertate

Penitenciarul – caracteristici generale

Legat de lumea deținuților și interiorul mediului penitenciar, autorul definește *detenția sau privarea de libertate ca fiind măsura pe care organele judiciare competente o pun în aplicare în cazurile în care există probe și indicii justificate că o persoană a săvârșit o faptă prevăzută și condamnată de legea penală*. Dacă în societate are loc o încălcare și o tulburare a normelor și valorilor sociale de ordin penal sau legal din partea unei persoane, atunci apare ca un mijloc de control social o penalizare socială sub forma privării de libertate a persoanei care a încălcat legea⁹⁰.

Executarea unei pedepse care, uneori, durează mulți ani, presupune un anumit loc de detenție, loc cunoscut sub denumirea specială de penitenciar. Prin **penitenciar** se înțelege instituția specială, cu scopuri, funcții și structuri proprii, necesară executării acestor pedepse aplicate de instanțele de judecată. Mediul penitenciarului apare ca o instituție, ca fiind un ansamblu de reguli juridice cu un caracter stabil, fiind o instituție ierarhică și disciplinată, un spațiu al autorității, impunându-se deținuților o supunere aproape totală⁹¹.

⁹⁰ *Interacțiunea persoanelor private de libertate în mediul penitenciar*. [citată 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/374408299/Interacțiunea-persoanelor-private-de-libertate-in-mediul-penitenciar-doc>

⁹¹ POPA, E. Cum afectează detenția persoanele private de libertate prin prisma psihologului de penitenciar. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, Ediția a III-a, Bacău, 2018, pp. 32-35. ISSN 978-606-94362-9-5.

În fiecare instituție punitivă există o segregare fundamentală între „instituționalizați” și grupul de supraveghere. Conform precizărilor lui Erving Goffman⁹², raporturile dintre cele două lumi se desfășoară pe baza unor „stereotipuri antagonice” și anume că se dezvoltă două lumi sociale și cultural diferite, care funcționează paralel una de cealaltă, având puncte de contact reglementate oficial, dar întrepătrunderile reciproce fiind practic inexistente⁹³.

Experiența carcerală include confruntarea cu dezordinea, deși penitenciarul se definește prin contribuția sa la menținerea ordinii sociale prin înjosirile, degradările, umilirile și pângărirea eului, se produce o distrugere a demnității și a capacității de aparare a interiorității individului⁹⁴.

Din punct de vedere istoric, încarcerarea s-a bazat pe *principiul pedepsirii acelor care au nedreptățit societatea*, pricinuindu-le diverse tipuri de suferințe. În contrast cu acest concept, astăzi, închiderea în penitenciar nu se referă la o formă acută de pedepsire corporală, ci la o metodă prin care se lucrează asupra minții și corpului unei persoane, prin trei arii distincte, care include: *pedepsirea, descurajarea și reabilitarea*⁹⁵. Aceste trei arii distincte, când sunt unite în cadrul unui proces unic, intenționează să ajute societatea în a înlătura deținuții dintr-o poziție în care ar putea să manifeste comportamente criminale, plasându-i într-o instituție care satisface necesitățile maselor - care au nevoie de protecție- și convingând deținuții că asemenea comportamente nu sunt benefice, în timp transformându-i în cetățeni productivi, care respectă legile, prin intermediul condiționării psihologice pozitive, urmând ca mai apoi să poată fi reintegrați în societate. În teorie, aceste concepte sunt ideale; în realitate, o multitudine de experiențe psihologice negative apar în penitenciare, care nu duc la îndeplinirea acestui plan bine stabilit.

Scopul încarcerării este acela de a aduce atât sufletul cât și comportamentul pe calea cea dreaptă și totodată își face intrarea în sistemul legilor civile⁹⁶. Conform legii 254/2013⁹⁷ se instituie *principiul personalizării regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate*, în număr de patru tipuri și anume: regimul de maximă siguranță (durata detenției mai mare de 13 ani), regimul închis (durata detenției între 3 ani și 13 ani), regimul semideschis (durata detenției

⁹²GOFFMAN, E. *Aziluri. Eseuri despre situația socială a pacienților psihiatrici și a altor categorii de persoane instituționalizate*. Iași: Ed. Polirom, 2004. 366 p. ISBN 973-681-427-0.

⁹³ *Interacțiunea persoanelor private de libertate în mediul penitenciar*. [cit. 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/374408299/Interacțiunea-persoanelor-private-de-libertate-in-mediul-penitenciar-doc>

⁹⁴ DILULIO, J. Jr. *Governing Prisons – A Comparative Study of Correctional Management*. New York: Free Press, 1990. p.141. ISBN 0-02-907881-4.

⁹⁵ DUMITRU, I.A.R. *Consiliere psihopedagogică*. Iași: Editura Polirom, 2008. p. 37. ISBN 978-973-46-0869-0.

⁹⁶ *Interacțiunea persoanelor private de libertate în mediul penitenciar*. [cit. 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/374408299/Interacțiunea-persoanelor-private-de-libertate-in-mediul-penitenciar-doc>

⁹⁷ Legea 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. În: *Monitorul Oficial*, 2013, nr. 514. [Cit. 8.01.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/150699>.

între 1 an și 3 ani) și regimul deschis (durata detenției este până la un an). Acestea se diferențiază prin nivelul libertății de mișcare a deținuților, modul de desfășurare a activităților, în funcție de personalitate, comportament adoptat, posibilități de reintegrare socială, stare de sănătate sau chiar de vârstă. Pedepsele au la bază sistemele progresiv și regresiv, astfel că persoanele private de libertate pot trece dintr-un regim de executare în altul.

Din punct de vedere al administrației penitenciare, executarea pedepsei private de libertate se împarte în trei perioade distincte prin caracteristicile și solicitările diferite⁹⁸, în: (1) *perioada de carantină și observare* care ține 21 de zile în care persoana nou depusă de adaptează la noul mediu carceral și ajunge la o formă de viață acceptabilă, se studiază comportamentul și personalitatea deținuților și se evaluează nevoile educaționale, psihologice și sociale, în scopul stabilirii ariilor de intervenție și asistență. În aceasta perioadă pot să apară anumite reacții emoționale cu intensități diferite (angoasa manifestată printr-o agitație dezordonată, urmând să nu își poată concentra atenția asupra activităților în care este implicat, unii slăbesc, au insomnii, plâng, au dureri de membre inferioare); (2) urmează *perioada executării propriu zise* care cuprinde cea mai mare parte a pedepsei. În aceasta perioadă se obișnuiesc cu regulile sistemului care devin monotone, obligatorii și repetitive. Este perioada când are loc o reorganizare psihică care este favorabilă deținuților care care pornesc de la ideea acceptării pedepsei și durata acesteia. Deținuții încearcă un comportament prin care să influențeze pozitiv caracterizarea întocmită de comisia de propuneri ce urmează a fi înaintată instanței de judecată. (3) *pregătirea pentru liberare* cuprinde câteva săptămâni dinaintea liberării, iar deținutul este supus unui program de pregătire pentru liberare cu referire la cum să își rezolve problemele care le va întâmpina la ieșirea din detenție referitoare cum să își găsească un loc de muncă, cum să se comporte. Libertatea pune probleme noi identități sociale a persoanei care conștientizează că după executarea unei pedepse private de libertate, fostul deținut este privit altfel de către cei din jur, cu neîncredere în special.

La sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI, Sykes în 1951, Foucault în 1997 și Goffman în 2004 au supus unor critici aspre atât închisoarea ca instituție socială, cât și pedeapsa prin detenție, relevând efectele negative ale închisorii asupra personalității deținuților⁹⁹. Aceste critici au condus la divizarea percepției publicului, interesat, față de pedeapsa prin detenție¹⁰⁰, de soarta instituțiilor penitenciare, dar și de suportul familial¹⁰¹ și social al deținuților.

⁹⁸ FLORIAN, G. *Psihologie penitenciară*. București: Ed. Oscar Print, 2001. p.46. ISBN 973-97573-1-6.

⁹⁹ Apud BANCIU, D., DĂMBOEANU, C., PUȘCAȘ M. Atitudini și percepții ale publicului față de pedeapsa cu închisoarea. În: *Revista română de sociologie*, 2016, vol. XXVII, nr. 3-4, pp. 191-225. ISSN 1224-9262.

¹⁰⁰ WOZNIAK, K. H. American Public Opinion About Prisons. In: *Criminal Justice Review*, 2014, vol. 39, pp. 305-324. [citat 11.04.2022]. Disponibil: https://www-ojp-gov.translate.google.com/ncjrs/virtual-library/abstracts/american-public-opinion-about-prisons?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ro&_x_tr_hl=ro&_x_tr_pto=sc.

Referitor la efectele negative ale penitenciarului asupra personalității deținutului, menționăm că odată cu intrarea în această instituție, deținuții își pierd parametrii identității sociale și civile. Ei devin niște necunoscuți unii pentru alții, iar singura identitate este cea de deținut, identitate care nu îl deosebește de ceilalți deținuți. Ca să se diferențieze de ceilalți, nou veniții trebuie să își găsească o identitate personală. În cadrul instituției este prins între identitatea și valoarea morală de deținut și identitatea personală și valorile pe care trebuie să le arate personalului angajat. Astfel ajunge să își reconsidere fostele valori. Timpul petrecut în penitenciar implică o mare instabilitate socială. Deținutul și personalul vor cauta să se cunoască, petrecând timpul în a-l supraveghea pe celălalt, urmărind vulnerabilitățile și contradicțiile sale.

Personalul va adopta o conduită care vizează distanțarea când deținutul trebuie închis și păzit, iar când va fi vorba de transformarea acestuia, va căuta să îl apropie. Conform ultimelor studii, relațiile dintre personal și deținuți sunt destinate și de cooperare, indicatorii statistici fiind semnificativi: 52,6%, respectiv 43%¹⁰². Deținuții manifestă în relațiile cu personalul angajat un comportament constructiv psihosocial care este bazat pe cooperare, înțelegere. De asemenea deținuții, în relațiile dintre ei au preponderent un comportament pe înțelegere, întrajutorare și cooperare.

Prima venire în penitenciar traumatizează pe orice om, neținând cont de vârstă, nivel cultural sau experiență de viață, deoarece mediul penitenciar impune adaptarea și integrarea deținutului la un anumit model de viață, astfel încât acesta trebuie să-și găsească un loc social în mediul penitenciar, și anume o nouă identitate socială. Adaptarea la situația detenției, integrarea în noul mediu și socializarea depinde de percepția deținutului asupra pedepsei și a mediului penitenciar. Dacă deținutul crede că viața i-a fost un eșec, iar pedeapsa este apreciată ca fiind măsura faptei, se va resemna mai ușor și va accepta toate normele mediului, dar dacă acesta crede că a avut o viață plină de succese, pedeapsa este văzută ca fiind mai aspră decât infracțiunea comisă¹⁰³, pentru el viața în penitenciar este de neacceptat, ca orice alt eșec și va lupta împotriva instituției. Cu toate acestea, după un anumit timp deținuții încep să înțeleagă regulile noului mediu ambiant, recunosc centrele de putere din jurul lor, încep să găsească cele mai adecvate modalități de a menține bune relații cu colegii de detenție și, desigur, cu personalul, astfel încât șederea mai îndelungată în penitenciar „spiritualizează” deținuții..

¹⁰¹ VISHNER C.A., CONNELL D.J. Incarceration and inmates self perception about returning home. In: *ResearchGate, Journal of Criminal Justice*, 2012, nr.40(5), pp. 386-393. [accesat 6.09.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2012.06.007>.

¹⁰² *Deținuții și relațiile în mediul carceral. Interviu – Studii de caz.* [accesat 10.04.2021]. Disponibil: <http://criminologie.org.ro/wp-content/uploads/2015/08/Detinitii-si-relatiile-in-mediul-carceral-Studiu.pdf>.

¹⁰³ NEAGU, M.L. *Consecințele socio-psihologice ale privării de libertate.* [Citat 8.01.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/10025898/CONSECINTELE_SOCIO_PSIHOLOGICE_ALE_PRIVARII_DE_LIBERTATE.

Adaptarea la mediul penitenciar este descrisă de Gh. Florian în „*Psihologie penitenciara*” ca un proces în patru etape: *etapa de acomodare* (dominantă, caracterizată prin teamă și supunere, sentimentul de părăsire și neputință este puternic), *etapa de adaptare* (centrată pe căutarea recompenselor și câștigarea încrederii cadrelor), *etapa de participare* (prezintă un comportament activ în relațiile interpersonale) și *etapa de integrare* (caracterizată prin dependența accentuată a deținutului și menținerea unui echilibru în plan somatopsihic)¹⁰⁴.

Modul de percepție a deținutului asupra mediului penitenciar, și respectiv adaptarea acestuia, este determinat de factori materiali, spirituali, obiectivi, subiectivi, sociali și psihologici care numai în corelație și interdependență devin relevanți înțelegând astfel climatul caracteristic mediului penitenciar¹⁰⁵.

Cu referire la personalitatea deținuților, în literatura de specialitate, în cadrul diferitelor tipuri de taxonomii ale deținutului, poate fi inclusă și clasificarea pe diverse tipuri de personalitate¹⁰⁶:

Deținutul dificil – caracterizat printr-o adaptare dificilă la mediul penitenciar. Această adaptare defectuoasă are loc datorită personalității sale și a conștientizării că va trebui să trăiască într-un mediu fizic delimitat strict, pe o anumită perioadă de timp. Deținuții dificili manifestă mai mult probleme administrative decât probleme de securitate în penitenciar.

Deținutul înveterat – este caracterizat de agresivitate persistentă și indiferență absolută asupra consecințelor acțiunilor sale. Are un comportament repetitiv obișnuit și reprezintă o amenințare pentru deținuții din jurul său sau pentru societate per ansamblu.

Deținutul primejdios – noțiunea de caracter primejdios nu are baze nici clinice, nici juridice ci face referire la măsuri severe care se iau față de deținut. Noțiunea de deținut se bazează pe probabilitatea ca acesta să reprezinte un pericol pentru ceilalți postdetenție, starea mentală a acestuia, gravitatea infracțiunilor comise precum și numărul acestora.

Deținutul pe termen lung – durata mare a pedepsei definește un deținut pe termen lung. Există posibilitatea ca această categorie de indivizi să reprezinte un pericol sau o amenințare fizică pentru societate, pentru personalul penitenciarului sau chiar pentru ceilalți deținuți, dat fiind faptul că o lungă condamnare la închisoare implică o faptă foarte gravă pe care aceștia au săvârșit-o. Cu cât pedeapsa este mai lungă, cu atât condițiile în care ea este ispășită sunt mult mai

¹⁰⁴ FLORIAN, G. *Psihologie penitenciară*. București: Ed. Oscar Print, 2001. 316 p. ISBN: 973-97573-1-6.

¹⁰⁵ POPA, E. Radiografia pedepsei. Sistemul penitenciar de la interior spre exterior. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, Vol. IV, Bacău, 2019, Ediția a IV a, pp. 46-49. ISSN 978-606-94362-9-5.

¹⁰⁶ BUTOI, BI. A., BUTOI, A., BUTOI, T. *Psihologia comportamentului criminal*. București: Editura Enmar, 1999. p. 349-350. ISBN 973-725-152-0.

stricte și cu atât mai mult crește izolarea și pericolul ca individul să fie afectat din punct de vedere psihic.

Indiferent de tipul de personalitate căruia îi aparține deținutul, în detenție acesta nu este o ființă pasivă, ci în continuă interacțiune cu cei din jur, dezvoltând comportamente față de alți deținuți (relații deținut-deținut), ca și față de cadre (relații cadre-deținut), relații care pot fi de cooperare, dar și antagonice, conflictuale, cu fațete mai mult sau mai puțin grave. Sub acest aspect, în urma unor cercetări intensive, S. Harbordt în 1972 a putut identifica în rândurile deținuților tipuri *prosociale, pseudosociale, antisociale și asociale*¹⁰⁷. Apartenența la un tip sau la altul trebuie să stea la baza proiectării demersurilor reeducative, sustine S. Harbordt, știut fiind că numai formele extreme ale tipului asocial sau antisocial se pot considera foarte greu reeducabile, restul deținuților (prosociali și pseudosociali) putând fi convertiți – cu tact pedagogic corespunzător – spre a colabora la propria lor reeducare. Apartenența la aceste tipuri trebuie să stea la baza proiectării demersurilor de resocializare, iar una dintre atribuțiile principale ale personalului socio-educativ constă în cunoașterea deținuților și includerea lor în programele cele mai adecvate.

În urma studiilor realizate pe mai multe tipuri de deținuți, și cu referire la lucrarea prezentă, s-a constatat existența unor trăsături comune. Aceste trăsături sunt concentrate în Tabelul 1.2.

Tabelul 1.2. Trăsături comune ale deținuților în mediul carceral¹⁰⁸

Trăsături	Caracteristici
instabilitatea emotiv- acțională	discontinuitate, trecere de la o stare la alta și inconstanță în reacții față de stimuli, dezvoltare slabă a emoțiilor (nevrozism)
inadaptarea socială	atitudini antisocial prin inadaptare din punct de vedere social cu un comportament atipic (agreabilitate scăzută)
sensibilitatea deosebită	reacții ciudate, exagerate; sunt dezinhibați și își ating interesele personale în ciuda consecințelor, sistem de inhibiții lipsă (asertivitate scăzută)
duplicitatea comportamentului	adoptarea unui comportament diferit, cinstit pentru a crea o imagine pozitivă, este un indiciu important în identificarea deținuților (rolul jucat fiind a unei persoane cinstite, corecte, dar pentru un bun observator îl face ușor depistabil)
imaturitatea intelectuală	dificultatea individului de a-și reprezenta consecințele faptelor sale antisocial pe termen lung, limitat doar la prezent
imaturitatea afectivă	rigiditate psihică, reacții disproporționate, predominanța principiului plăcerii în detrimentul realității, lipsa poziției critice și autocritice, nerealism și instabilitate emoțională; deschidere scăzută, instabil

¹⁰⁷ *Support-de-Curs-Psihologie-Judiciară* [citată 8.11.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/37864675/Support-de-Curs-Psihologie-Judiciara>

¹⁰⁸ BUTOI, I.-T., BUTOI, T. *Psihologia judiciară*. [online]. București: Editura Fundației „România de Măine”, 2004. p.51. ISBN 973-725-152-0. [citată 18.06. 2021]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/56453787/Tudorel-Butoi-Psihologie-Judiciara-Carte>

	emotional
frustrarea	deținutul se simte nedreptățit deoarece nu i se respectă un drept legitim, instabili emoționali, agresivi și violenți
complexul de inferioritate	sentiment de incapacitate personală datorat unor eficiențe mai mult sau mai puțin reale și hrănite de dezaprobarea celor din jur, deținutul nu prezintă deschidere, disponibilitate de a realiza o activitate
egocentrismul	dificultatea individului de a vedea dincolo de propria persoana, propriile nevoi, propriile dorințe, interese, se simte nedreptățit fiind lipsit de asertivitate și agreabilitate
labilitatea	incapacitatea individului de a-și stăpâni acțiunile generate de fluctuația sa emoțională (instabilitate emoțională)
agresivitatea	Interzicerea de a-și satisface dorințele, autoagresivitate, heteroagresivitate
indiferența afectivă	dificultatea de a percepe, înțelege durerile și nevoile celorlalți și chiar plăcere simțită în urma durerii celorlalți (asertivitate scăzută sau chiar lipsa acesteia)

Caracteristicile trăsăturilor date se pot întâlni și la nedeținuți, dar nu ca elemente dominante, nu au aceeași consistență și frecvență ca la deținut. Deținutul se luptă continuu cu societatea, iar reușitele infracționale îi oferă posibilitatea de a fi orgolios, mândru și vanitos, însă adoptând conduite infantile. Este condus de minciună și nu pare interesat de viitorul său, mai ales din pricina lipsei unui plan afectiv și a altor valori etice. Este extrem de egoist și nu îi este milă, fiind capabil de acte îngrozitor de crude.

Rezumând putem afirma că deținutul este caracterizat printr-o serie de trăsături dominante cum ar fi: agresivitate, nevrozism crescut sau instabilitate emoțională, agreabilitate, deschidere și asertivitate scăzută.

În concluzie, susținem faptul că stabilirea cât mai precisă a profilului psihocomportamental al deținutului oferă posibilitatea elaborării unei metodologii diferențiate și individualizate de intervenție și reinsertie socială.

Consecințele psihosociale ale privării de libertate

În penitenciar, odată intrat, deținutul este evaluat în funcție de identități și valori morale contradictorii. Deținutul trebuie, de fapt, să jongleze între identitatea și valorile sale de altădată, când era în libertate, și cele prezente, din penitenciar. Chiar în cadrul penitenciarului, acesta jonglează între identitatea și valorile sale de condamnat și între identitatea personală și valorile pe care le adoptă în fața personalului. Privarea de libertate poate duce la o dereglare a echilibrului personalității individului cauzat de noul mediu în care intră, care conduce la *depersonalizarea*

individului¹⁰⁹, E. Goffman considerând că are loc și o repersonalizare a deținutului pe care acesta o dobândește în timpul executării pedepsei¹¹⁰.

Dintre consecințele psiho-sociale ale mediului penitenciar enumerăm "*șocul depunerii*" care creează în esență un set de frământări psihice și psiho-sociale exteriorizate prin comportamente agresive, autoagresive sau depresie¹¹¹. Deținutul percepe regimul autoritar, lipsa de informații ca atingeri ale umanității sale, iar cultura penitenciară îl obligă să își revizuiască propria persoană. Același mediu limitează substanțial nivelul de aspirații și preocuparea pentru viitor și contribuie la formarea unei imagini negative despre sine.

Al doilea fenomen psihosocial este "*fenomenul de prizonizare*", descris de D. Clemmer¹¹², prin care deținuții sunt nevoiți să adopte diferite norme specifice subculturii carcerale tocmai pentru buna integrare. Deținuții vor adopta comportamente dezirabile acesteia și chiar se vor supune necondiționat liderului informal ignorând puterea cadrelor, se vor sprijini reciproc ori de câte ori interesele lor reale sau imaginare vor intra în conflict cu unele dispoziții ale autorității. În penitenciar, deși administrația încearcă impunerea unei ierarhii formale prin numirea anumitor indivizi în diverse funcții, cu intenția de a contribui la buna funcționare a activităților zilnice, adesea se formează o ierarhie informală bazată pe deprecierea infracțiunilor. Ca și observație, vom preciza că, cei mai mulți deținuți consideră de neacceptat atacul asupra copiilor, homosexualitatea, omorul părinților sau a bătrânilor, pedofilia și violul. Mai apare, așa cum ne arată cercetătorul N. Mitrofan, *reacții agresive și violente* fie asupra propriei persoane, fie heteroagresivitate, fie spre obiectele investite cu o anumită semnificație socială¹¹³. Forma de agresivitate specifică mediului carceral este *sclavia* care constă în exploatarea de către deținuți, a altor deținuți pentru activități diverse care au de obicei o conotație negativă, sunt umilitoare.

Frustrarea este un alt fenomen psihosocial care apare în mediul penitenciar. Frustrarea este de două feluri: primară, când tensiunea și insatisfacția sunt provocate de absența obiectului necesar și respectiv secundară, când în calea comportamentului motivat apare un obstacol¹¹⁴. Frustrarea, în mediul penitenciar, cel mai des, apare în urma limitării ariei de mișcare a individului și reducerea accesului la anumite obiecte sau plăceri personale. Frustrarea duce la agresiune sau poate fi

¹⁰⁹ POPA, E. The Impact on the Individual's Personality as Perceived by the Prison Psychologist. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, 2019, Vol. IV, pp. 76-80. ISBN 978-606-94756-6-9.

¹¹⁰ GOFFMAN, E. *Aziluri. Eseuri despre situația socială a pacienților psihiatrici și a altor categorii de persoane instituționalizate*. Iași: Ed. Polirom 2004. 366 p. ISBN 973-681-427-0.

¹¹¹ MITROFAN, N. *Psihologie judiciară*. București: Ed. Șansa, 1992. p.309. ISBN 978-973-46-1393-9.

¹¹² CLEMMER, D. *The prison community*. [online]. Boston: Christopher, 1940. 367p. Disponibil: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/218813>.

¹¹³ MITROFAN, N. *Psihologie judiciară*. București: Ed. Șansa, 1992. p.57. ISBN. 978-973-46-1393-9.

¹¹⁴ Psihologia actului infracțional. În: *JUSPEDIA, Director de articole juridice*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://www.juspedia.ro/13162/psihologia-actului-infracțional>.

adaptată unui comportament defensiv, de consimțire sau de integrare. În urma unor amenințări, frustrări și mai ales în cazul tensiunii permanente apare un alt fenomen *stresul*, care în condițiile privative de libertate poate atinge limite extreme conlucrând atitudinea administrației, incapacitatea de a influența propria viață, conformarea sentimentelor și atitudinilor, monotonia activităților zilnice.

În cadrul acumulărilor unor tensiuni în grupul de deținuți poate apărea *violența colectivă* care se desfășoară în patru stadii; în primul stadiu există o agitație datorată unui eveniment considerat de deținuți injust; în al doilea stadiu crește agitația și furia dar este menținută în interiorul grupului; în a treia fază, agitația este tot în creștere, iar în ultima fază, grupul este în situația precisă de a comite acte de violență¹¹⁵.

Panica este un fenomen psihosocial important caracterizat prin dezorganizarea conduitei și pierderea autocontrolului, la acte iraționale. Poate fi prevenită prin acuitatea canalelor de informații, aerisirea și iluminarea adecvată, comunicare în cadrul grupului¹¹⁶.

Mai poate apărea *refuzul de hrană* care are caracter simbolic și este frecvent utilizat pentru obținerea atenției. De asemenea, datorită unui nivel scăzut intelectual, apar *tatuajele* care au ca și motive: imitația, manifestarea dragostei/prieteniei, obsesia sexuală, vanitatea.

Un alt fenomen întâlnit în acest mediu este cel al *homosexualității* care constă într-o tulburare a comportamentului sexual și anume, preferința sexuală pentru un partener de același sex. Homosexualii pot fi autentici, ambigui sau ocazionali, ultimii fiind cel mai des întâlniți în penitenciar.

În mediul penitenciar se pot declanșa sau doar amplifica unele tulburări psihice. Sunt studii care demonstrează *incidența crescută a tulburărilor psihice* la deținuți față de populația generală¹¹⁷. Cel mai frecvent diagnostic este cel de "tulburare de personalitate de tip antisocial"¹¹⁸, ¹¹⁹ sau "de tip borderline"^{120, 121}, de asemenea, frecvent întâlnit este și deficitul de

¹¹⁵ Apud MITROFAN, N. *Psihologie judiciară*. București: Ed. Șansa, 1992. p.310. ISBN 978-973-46-1393-9.

¹¹⁶ Ibidem, p. 307.

¹¹⁷ SIROTICH, F. Correlates of crime and violence among persons with mental disorder: An evidence-based review. In: *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 2008, nr. 8 (2), pp. 171–194. ISSN 1474-3329. [citată 22.06.2020]. Disponibil: <https://triggered.edina.clockss.org/ServeContent?url=http://btci.stanford.clockss.org/%2Fcgi%2Fcontent%2Ffull%2F8%2F2%2F171>.

¹¹⁸ WATZKE, S., ULLRICH, S., MARNEROS, A. Gender and violence-related prevalence of mental disorders in prisoners. In: *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 2006, nr. 256 (7), pp. 414–421. ISSN 1433-8481. [citată 22.06.2020]. Disponibil: <https://acnpsearch.unibo.it/OpenURL?id=tisearch%3Ati-ex&sid=google&rft.auinit=S&rft.aulast=Watzke&rft.atitle=Gender-and+violence>.

¹¹⁹ LLEVY, K.N., SCOTT, L.N., Other personality disorders. In: M. HERSEN, J.C. THOMAS (Editors-in-Chief), *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology. Adult Psychopathology*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2006, pp.316–336. ISBN 978-0-471-48838-5.

¹²⁰ MAGNAVITA, J.J., Classification, prevalence, and etiology of personality disorders: Related issues and controversy. In: J.J. MAGNAVITA (Ed.). *Handbook or Personality Disorders. Theory and Practice*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2004. pp.3–23. ISBN 978-0-471-48234-5.

intelect. Populația persoanelor private de libertate pentru diverse infracțiuni penale și care sunt diagnosticate cu o tulburare de personalitate recunoscută din punct de vedere clinic prezintă o eterogenitate a caracteristicilor socio-demografice, la care se adaugă variabile specifice traseului dezvoltării și socializării, precizează V. Robu¹²². Rezultatele studiului său sugerează că, în rândul deținuților, tulburările de personalitate sunt destul de comune și au o etiologie complexă.

În concluzie, mediul penitenciar este caracterizat de identități și valori contradictorii, provocând o jonglare constantă între identitatea personală și cea de deținut. Acest mediu produce consecințe psiho-sociale precum comportamente agresive, depresie și formarea unei subculturii carcerale, deținuții pot dezvolta tulburări psihice și de personalitate. Este necesară o atenție deosebită acordată acestor aspecte pentru a contribui la reeducarea și reintegrarea socială a deținuților.

Consecințele psihologice ale privării de libertate

Penitenciarele sunt adesea scene ale violenței, agresivității, brutalității sau a stresului. Deținuții se confruntă cu incidente violente și mereu sunt preocupați de siguranța lor. Este o lume în care toți se tem; nu este vorba despre o frică fizică sau psihologică, ci despre o problemă practică. Pentru unii deținuți, sursa majoră a stresului va veni în urma ruperii contactului cu lumea exterioară, în special cu familia. De asemenea, apare frica deteriorării persoanei. Implicarea personală este redusă la minim, iar după câțiva ani în care li se spune ce să facă, își vor pierde capacitatea de a lua decizii, de a face alegeri proprii.

Efectele psihologice resimțite sunt mai puternice la deținuții tineri cu vârste sub 21 de ani, aceștia sunt mai rezistenți la normele impuse de instituție fiind orientați spre satisfacția propriilor interese și deveni mai ușor victime ale mediului carceral, comparativ cu deținuții mai în vârstă care adoptă o atitudine pasivă, de evitare. În timp, după șocul inițial resimțit, deținuții tineri tind să deprindă abilități de adaptare în conformitate cu mediul și cultura penitenciarului. Pentru ca deținuții să supraviețuiască în penitenciar trebuie îndeplinite anumite condiții, cum ar fi realizarea nevoilor de recreere, care contribuie la bunăstarea psihologică, nevoii de intimitate și de securitate.

În mediul penitenciar, deținuții sunt supuși unor reguli de adaptare cu scopul de a le ușura traiul în închisoare, dar care conduc la producerea unor obiceiuri, moduri de a gândi sau de a acționa, impropriei vieții libere. Pentru fiecare persoană efectele încarcerării sunt altele; pentru un procent redus nu se produc efecte dar pentru cei mai mulți consecințele sunt pe termen lung.

¹²¹ MILLON, T., *Personality disorders in modern life*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc., 2004. 624 p. ISBN 978-0-471-23734-1.

¹²² MIHAI, C., ROBU, V., CHIRIȚĂ, R. Caracteristici psihosociale ale infractorilor cu tulburări de personalitate. În: *Revista de Psihologie*, 2016, vol. 62, nr. 2, pp. 161-174. [citat 11.04.2021]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/339190588/Articol-C-Mihai-v-Robu-Si-R-Chirita-RP-2-Pe-2016>.

Studiile clinice, ne spune P. Zimbardo¹²³ au demonstrat că penitenciarul poate avea efecte devastatoare, ce pot conduce la apariția unui „*sindrom psihotic*” care include pierderi de memorie, pierderea abilității de înțelegere, apatie, lipsa de speranță și apariția unor tulburări psihotice ca obsesiile sau depresii majore. Aceste tulburări sunt adesea întâlnite la deținuții care sunt condamnați pe perioade lungi de timp, care au personalități instabile, care nu mai au capacitatea de a menține o legătură normală cu persoane din afara mediului penitenciar, sau care eșuează în a se integra în subcultura penitenciarului și în a stabili legături cu deținuți deja integrați.

Restrângerea acută a libertății individuale, relațiile banale, lipsa informației, regimul autoritar, mediul închis, dependența de personal, controlul riguros al conduitei și activitățile monotone, toate acestea sunt resimțite de către deținut ca atingeri ale integrității sale ca ființă și se constituie ca note particulare ale privării de libertate. Impactul privării de libertate cu privire la personalitatea deținutului este impresionant, generând și perpetuând comportamente care sunt diferite de cele avute anterior într-un mediu liber.

Schimbări comportamentale ca efecte ale privării de libertate

Încă de la intrarea în penitenciar are loc o cădere psihică și morală afectând întreaga personalitate, astfel privarea de libertate pune semne asupra întregului comportament al deținutului. Privarea de libertate influențează comportamentele personalității generând și permatizând conduite diferite de cele avute anterior când erau în libertate. Privarea de libertate reprezintă „o situație de amplă rezonanță în modul său de viață, atât pe perioada executării pedepsei, cât și după punerea în stare de libertate”¹²⁴.

Atunci când se reduce perimetrul de mișcare a individului poate apărea *fenomene de teritorialitate* (comportamentul individului de apărare a teritoriului propriu). Acest fenomen se manifestă printr-o exagerată îndârjire în „apărarea spațiului personal”. Viața din penitenciar implică un alt fenomen - *neutralizarea intimității*, când ceilalți sunt martori la toate acțiunile individului. În acest caz, sunt importante relațiile dintre deținuți care, de cele mai multe ori, sunt eterogene. Deținutul este expus unui regim autoritar, unui mediu închis iar activitățile sunt monotone, i se restrânge libertatea individuală, toate aceste fapte îi lezează umanitatea¹²⁵.

Comportamentul deținuților este unul natural, de adaptare dar condițiile la care se adaptează sunt artificiale, astfel că pot apărea reacții patologice ca dependența de structura

¹²³ ZIMBARDO, Ph. *Efectul Lucifer*. București: Nemira, 2009. 816 p. ISBN 978-973-143-278-6.

¹²⁴ Ibidem, p.120.

¹²⁵ Fenomene psihosociale ale mediului privativ de libertate. În: *LEGEA AZ*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/fenomene-psihosociale-inchisoare>.

instituțională, care *constrânge libertatea și autonomia asupra alegerilor și deciziilor*¹²⁶. Deși nu toți deținuții pot fi constrânși, cei mai mulți internalizează regulile închisorii, devenind dependenți de acestea în contextul în care le conferă siguranță. Chiar deciziile zilnice, banale, sunt raportate la regulile instituționale, limitându-și capacitatea de alegere și decizie; deținuții nu au capacitatea de a iniția comportamente sau de a judeca. Chiar și atunci când sunt puși în libertate, pot întâmpina dificultăți în luarea deciziilor, de a avea autocontrol asupra propriilor alegeri¹²⁷. Are loc, astfel, o *diminuare a gamei contactelor fizice, psihice și psihosociale* fiind o particularitate a vieții din mediul penitenciar. Se consideră că aceste limitări ale vieții în mediul penitenciar provoacă următoarele tipuri de comportamente la persoanele din regimul de detenție.

După cum vedem din Tabelul 1.3., șocul încarcerării împreună cu subcultura carcerală, în scurtă vreme îl fac pe deținut să-și formeze – nu neapărat în mod explicit – o viziune despre propria persoană și să găsească, așa cum susține N. Mitrofan, o „strategie de supraviețuire”¹²⁸.

Observăm că manifestarea *comportamentelor agresive* reprezintă o practică frecventă în mediul carceral. Considerăm că, ponderea acestor manifestări, la deținuții aflați în mediul carceral, diferă, în funcție de educație, cultură, mentalitate, de percepția pe care o are deținutul vizând riscul și gravitatea actului infracțional, de modul de implicare a autorităților în prevenirea și sancțiunea faptei, vârsta și sexul individului implicat în săvârșirea actului infracțional, factorii privind personalitatea, stilul de viață avut anterior, stilul dobândit în penitenciar, factorii de mediu, dar și de atitudinea deținuților vizavi de acest proces.

Tabelul 1.3. Tipuri de comportamente ale deținuților din mediul penitenciar
[realizat de autor în baza¹²⁹]

Comportament	Caracteristici ale comportamentului	Manifestări comportamentale
Comportamentul agresiv	-rezistența deschisă la regimul vieții de penitenciar	-comportamente agresive îndreptate spre propria persoană (automutilări, tentative de sinucidere) -comportamente heteroagresive îndreptate spre cadre sau ceilalți deținuți
Comportamentul defensiv	- interiorizarea, - construiește o lume imaginară unde încearcă	izolarea deținutului de comunitatea celorlalți deținuți și de viața din penitenciar,

¹²⁶ POPA, E. Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științifice și ale Educației. Chișinău, 5-6 decembrie, 2019*. Chișinău: ULIM (Tipogr. "Print-Caro"), 2020, pp. 223-236. ISBN 978-9975-3371-7-5.

¹²⁷ *Manual de probațiune*. Coord. SCHIAUCU, V., CANTON, R. București: Ed. Eurostandard, 2008. 449 p. ISBN 978-973-88918-0-7.

¹²⁸ MITROFAN, N. *Psihologie judiciară*. București: Ed. Șansa, 1992, p. 309. ISBN 978-973-46-1393-9.

¹²⁹ *Psihologie penitenciară – Mediul penitenciar. Aspecte psihosociale*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://www.scribub.com/sociologie/psihologie/PSIHOLOGIE-PENITENCIARA-MEDIUL83813.php>.

	să se refugieze	
Comportamentul de consimțire	- conformarea pasivă la normele și regulile din penitenciar, respectarea acestora fiind făcută în manieră formală	-respectă normele astfel încât să nu atragă sancțiuni
Conduită de integrare	- deținutul relaționează activ cu ceilalți deținuți și cu mediul de detenție	-Comportamentul corespunzător normelor instituției penitenciare - vizibil la deținuții cu pedepse mari

La deținut agresivitatea apare fie în situații frustrante, fie atunci când acesta comite infracțiuni prin violență. Agresivitatea și violența nu pot fi separate de alte trăsături ale personalității infractorului. Astfel agresivitatea este strâns legată nu numai de intoleranța la frustrare, ci și de forța exacerbată a trebuințelor polarizate în plăcerea de a domina.

Prin identificarea profilului psihocomportamental al deținutului în urma evaluării acestuia și participarea la programe psihosociale, conform profilului lui, putem obține reducerea manifestărilor agresive și obținerea unei stabilități emoționale la deținuții aflați în mediul carceral.

1.3. Rolul programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra schimbării comportamentului persoanelor private de libertate

Pentru reintegrarea psihosocială a deținuților se apelează la o serie de legi care facilitează în mod corect și onest executarea pedepsei private de libertate și totodată reintegrarea socială a deținuților în societate. Legea 254 din 2013¹³⁰, cu modificările și completările ulterioare, iar Hotărârea Guvernului nr. 157 din 2016¹³¹ privind Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254 din 2013 sunt două din cele mai importante legi privind executarea pedepselor. Scopul acestora conform legii 254/2013, Art. 3 (1) „Scopul executării pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. (2) Prin executarea pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate se urmărește formarea unei atitudini corecte față de

¹³⁰ LEGE Nr. 254 din 19 iulie 2013 *privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* [accesat 18.10.2020]. Disponibil: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/37/rapoarte/1%20254%20-%20extras.pdf>.

¹³¹ HOTĂRÂRE Nr. 157/2016 din 10 martie 2016 pentru aprobarea *Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* [accesat 18.10.2020]. Disponibil: <http://anp.gov.ro/wpcontent/uploads/sites/37/rapoarte/hg%20157%20-%20extras.pdf>.

ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă, în vederea reintegrării în societate a deținuților sau persoanelor internate”¹³².

Programele și activitățile recuperative se adresează tuturor deținuților, fiind adaptate perioadelor specifice ale traseului execuțional-penal, vârstei deținuților, capacității acestora de dezvoltare și înțelegere, nevoilor individuale educative, de asistare psihologică și socială ale fiecărei persoane aflate în detenție¹³³. Aceste activități au ca obiective adaptarea la viața instituționalizată, pregătirea școlară și profesională, susținerea morală, reabilitarea comportamentală și cultivarea respectului față de sine, dezvoltarea mijloacelor de exprimare și a capacității de a comunica cu alții, asistență și monitorizare în vederea reintegrării socio-profesionale după punerea în libertate¹³⁴.

Funcția educativă este îndeplinită prin obținerea unui proces continuu de cunoaștere a deținutului care începe din momentul intrării în penitenciar și se desfășoară pe tot parcursul executării pedepsei, fiind realizată de psiholog, asistentul social, educator cât și de personalul profesional. Datele obținute prin procesul de cunoaștere trebuie să acopere o sferă cât mai largă a evoluției delincvențiale a deținutului, a comportamentului în detenție și a elementelor care conturează evoluția sa ulterioară¹³⁵. Activitatea de cunoaștere a deținutului se finalizează printr-un proces de evaluare multidisciplinară, în care sunt evidențiate atât aspectele pozitive ale personalității sale, cât și aspectele negative cu măsurile (metodele) ce se impun pentru a fi schimbate, precum și posibilitățile de participare efectivă a deținutului la propria sa reeducare¹³⁶.

Cunoașterea deținuților este o activitate necesară și obligatorie atât pentru planificarea individuală a executării pedepsei, cât și pentru o intervenție educativă adecvată la nevoile și cerințele ce decurg din personalitatea și evoluția comportamentală a deținuților¹³⁷. De aceeași părere sunt și autoarele M. Vârlan și M. Dița care susțin că reintegrarea psihosocială a deținuților trebuie să plece de la cunoașterea particularităților psihoindividuale ale acestora precum și de la

¹³² LEGE Nr. 254 din 19 iulie 2013 *privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* [accesat 18.10.2020]. Disponibil: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/37/rapoarte/l%20254%20-%20extras.pdf>.

¹³³ POPA, E. The Role of Psychosocial Programs Carried out in the Penitentiary Environment. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr. 2, pp. 57-64. ISSN 2668-0696.

¹³⁴ Activități în penitenciar pentru reintegrarea socială a condamnaților. În: *LEGEA AZ*. [citată 8.01.2019]. Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/activitati-penitenciar-reintegrare-sociala-condamnati>

¹³⁵ Ibidem

¹³⁶ POPA, E. The Role of Psychosocial Programs Carried out in the Penitentiary Environment. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr.2, Vol. I, pp.57-64. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/issue/view/7>

¹³⁷ Activități în penitenciar pentru reintegrarea socială a condamnaților. În: *LEGEA AZ*. [citată 8.01.2019]. Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/activitati-penitenciar-reintegrare-sociala-condamnati>.

„condițiile care au determinat săvârșirea actului infracțional în vederea diagnosticării gradului de pericolozitate pe care îl prezintă și a elaborării terapiei optime pentru fiecare caz în parte”¹³⁸.

Rezultatele cunoașterii fiecărui deținut se concretizează într-un dosar de educație și asistență psihosocială care cuprinde: date personale, expunerea detaliată a faptei, ancheta personalității individului, principalele însemnări de natură a permite orientarea și planificarea executării pedepsei, notă privind conduita în detenție; concluziile rezultate pe baza interviului realizat cu deținutul.

Proiectarea și desfășurarea *programelor psihosociale* care, în concepția lui James McGuire, sunt „un ansamblu de activități având un obiectiv precis și implicând un număr de elemente interlegate”¹³⁹ sau „o serie planificată de ocazii de învățare pentru deținuți, cu scopul general de a le reduce riscul de recidivă”¹⁴⁰, se concretizează în: expuneri, convorbiri individuale și de grup, studiu de caz, discuții libere, realizarea unor cercuri tehnico-aplicative și artistice, studiu de lectură individuală, crearea documentarelor pe diferite teme, organizarea și prezentarea unor materiale publicistice proprii așezământului penitenciar, valorificarea educativă a exercitării dreptului la informare a deținuților, etc.

În România Programele psihosocio-educative, care reprezintă demersurilor specifice¹⁴¹ oferind sprijin calificat pentru rezolvarea problemelor psihologice și sociale deținuților pe perioada executării pedepsei pregătindu-i astfel pentru reintoarcerea în comunitate, sunt concepute de către specialiștii din sectorul Direcției de Reintegrare Socială a Administrației Penitenciarelor din România¹⁴², fiind apoi aprobate de Ministerul de Justiție sunt promovate în cadrul Instituției Penitenciare unde sunt desfășurate de specialiștii (educatori, asistenți sociali, psihologi, monitori sportivi, preoți) din serviciul de Reintegrare psihosocială. Rolul acestor demersuri psihosociale este de a identifica nevoile, riscurile, de a dezvolta comportamente adaptative, și a individualiza intervențiile pe fiecare categorie de deținuți¹⁴³.

Durata și conținutul programelor este divers, incluzând activități de natură educativă, socială, psihologică, de formare profesională, activități recreative (vezi Figura 1.1.). Toate aceste

¹³⁸ DIȚA, M., VÎRLAN, M. Problematika psihosocială a mediului penitenciar și efectele psihosociale ale privării de libertate. În: *Vector European*, 2019, nr. 3, pp. 130-134. ISSN 2345-1106.

¹³⁹ MCGUIRE, J. Defmir les programmes correctionnelles. În: *FORUM*, 2000, nr.2, p.6. [citat 18.01.2019]. Disponibil: <https://www.csc-scc.gc.ca/research/forum/e122/e122b-fra.shtml>.

¹⁴⁰ Idem.

¹⁴¹ *Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre referitoare la Regulilor Penitenciare Europene* Rec. 2006. [citat 8.01.2019]. Disponibil: [http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/RegulileeuropenepentruPenitenciare-VarREC\(2006\)2.pdf](http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/RegulileeuropenepentruPenitenciare-VarREC(2006)2.pdf).

¹⁴² Oferta de programe și activități educative, de asistență psihologică și asistență socială. În: *Administrația Națională a Penitenciarelor*. 2014. [citat 18.11.2019]. Disponibil: <http://anp.gov.ro/despre-anp/programe-si-strategii/oferta-de-programe-si-activitati-educative-de-asistenta-psihologica-si-asistenta-sociala>.

¹⁴³ POPA, E. The Role of Psychosocial Programs Carried out in the Penitentiary Environment. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr. 2, pp. 57-64. ISSN 2668-0696.

demersuri și sunt adaptate specificului fiecărei unități penitenciare în funcție de resursele disponibile.

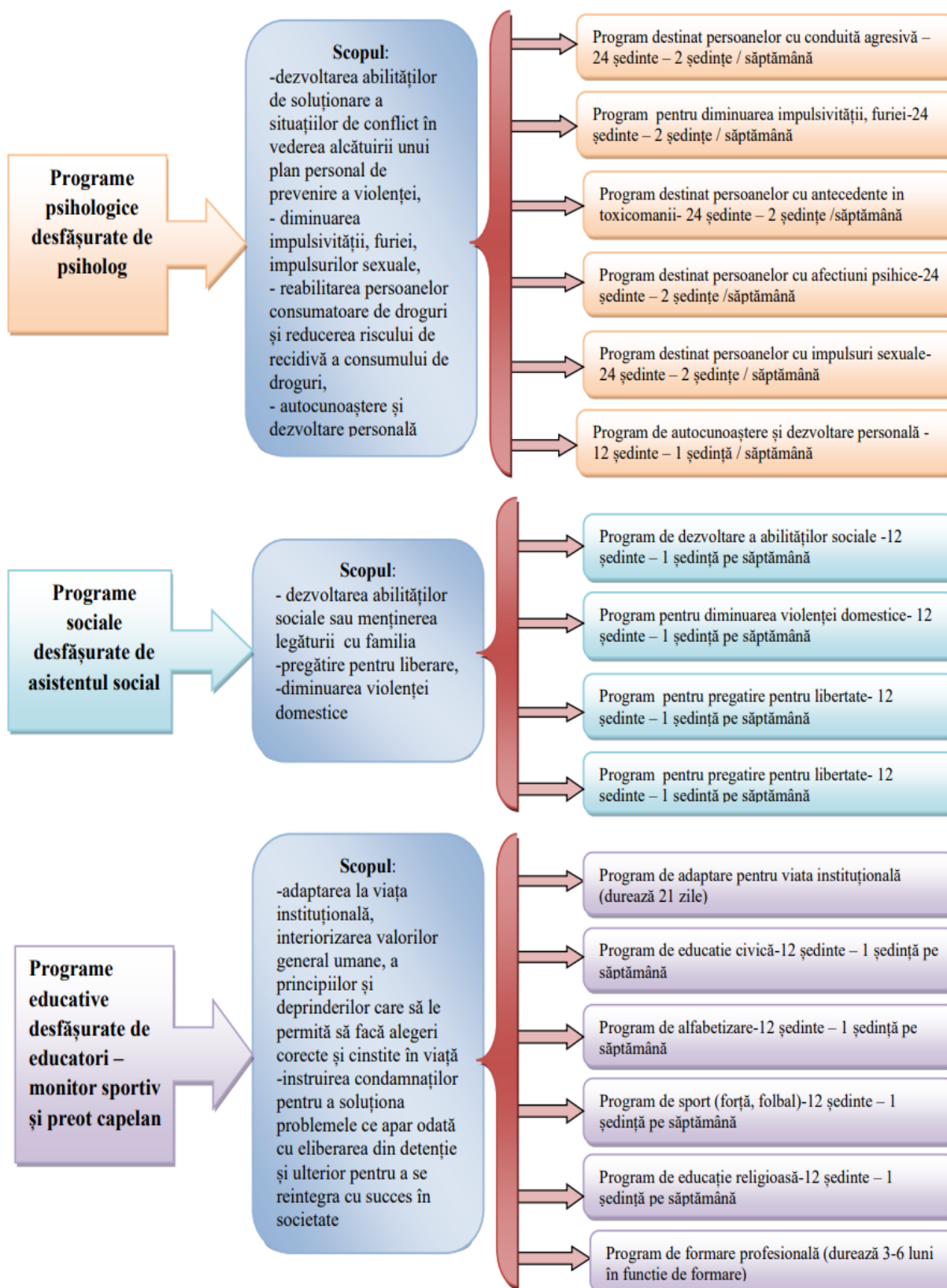


Fig. 1.1. Programele de reintegrare psihosocială desfășurate în mediul penitenciar [realizat de autor]

În cadrul programelor sau activităților pe bază de proiect de activitate specialiștii lucrează în grupuri de 5-8-10 deținuți, în funcție de regimul de executare (exemplu: cu deținuții din regim de maximă siguranță se lucrează în grup de maxim 5 deținuți, datorită gradului sporit de risc, iar cu deținuții din regim închis, semideschis și deschis în grupuri de 8-10 deținuți).

Pe lângă programele psihosociale, deținuții beneficiază și de asistență religioasă și programe de consiliere și terapie. În ultimii ani, organizațiile religioase au prezentat tot mai mult interes în reabilitarea deținuților. Acestea, nu doar oferă asistență religioasă ci oferă donații și organizează diferite activități în care sunt implicați deținuții. În ceea ce privește programele de consiliere și terapie se propune atingerea a numeroase aspecte ale vieții deținuților astfel că se pot media relații intrafamiliale, se acordă sprijin în cazul foștilor dependenți de droguri, se încearcă menținerea stimei de sine la un nivel optim, se urmărește conștientizarea consecințelor și pericolului infracțiunilor și responsabilizarea.

În colaborare cu diferite asociații guvernamentale sau non-guvernamentale se organizează cursuri de formare profesională în urma cărora, deținuții pot obține un certificat avizat și recunoscut de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului. Aceste cursuri au scopul de însușirea unor cunoștințe care le-ar putea ușura inserția pe piața muncii. Respectând valori ca respectul față de lege, integritatea, umanismul, loialitatea, deschiderea către comunitate, profesionalismul, Penitenciarul Galați înlesnește asigurarea unui sistem coerent de **reintegrare socială** a deținuților, cu implicare instituțională și suport comunitar. Astfel, există la nivelul penitenciarului o serie de protocoale de colaborare cu diferite instituții care oferă sprijin deținuților. Amintim astfel: Centrul multifuncțional de servicii sociale Galați, Centrul de permanență și servicii sociale Galați, Adăpostul de noapte Galați, Agenția Județeană de Ocupare a Forței de Muncă Brăila; Agenția Județeană de Ocupare a Forței de Muncă Galați; Căminul pentru Persoane Vârstnice „Sf. Spiridon” Galați; Biserica Creștină Baptistă „Sf. Treime” Galați; Serviciul de probațiune Galați, Arhiepiscopia „Dunărea de Jos” Galați; Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Galați, etc. În total, am identificat 16 programe care implicit contribuie la reintegrarea deținuților. Toate aceste programe au caractere diferite și sunt monitorizate de unul sau mai mulți specialiști, alcătuind echipe multidisciplinare.

Dacă ne referim la celelalte *state europene*, pentru reintegrarea psihosocială a deținuților, acestea au politici bine puse la punct și diferite de politica din România. Astfel, în statele europene, deținuții sunt obligați să muncească în mediul penitenciar sau să participe la cursuri de formare profesională. În

penitenciarele din *Danemarca*¹⁴⁴ deținuții, conform regulamentului intern, se cer să fie persoane active fie prin muncă, fie prin activități educative cu caracter practic sau cursuri de formare profesională. În sistemul danez fiecare angajat din penitenciar care intră în contact direct cu deținutul este luat drept model implicându-se în activitățile zilnice din programul deținutului și având o relaționare armonioasă. Sistemul danez, ca și sistemele altor țări scandinave, este văzut ca un sistem penitenciar modern, model, care se îndreaptă în mod clar către funcția preventivă în locul funcției de compensare și justiție. În *Franța*¹⁴⁵ deținuții sunt recrutați în câmpul muncii, pe baza exprimării dorinței de a lucra, încă din ultimul an de detenție. Astfel se oferă modele de reintegrare socială a deținuților, Acta Vista fiind una din organizațiile cu scop nonprofit care angajează deținuți în baza unui contract de muncă individual. În sistemul francez, educația este dreptul unui deținut, iar principiile educației sunt integrate cu diferitele etape ale perioadei sale de închisoare – de la începutul executării pedepsei până la starea de pregătire pentru a părăsi închisoarea. *Belgia* adoptă politica formării sau reorientării profesionale a deținuților. Deținuții și foștii deținuți sunt formați și integrați pe piața muncii. În *Germania*, continuă autorul articolului citat, obiectivul primordial al executării pedepsei este formarea deținutului într-o persoană responsabilă prin muncă, acesta să nu mai comită infracțiuni. Conform legii penitenciare germane deținuții sunt solicitați să muncească, iar cei care nu pot desfășura o activitate lucrativă sunt implicați într-o activitate terapeutică.

Consilierea psihologică este metoda profesionistă de bază de lucru cu deținuții în *Slovenia*. Forma organizatorică primară este grupul mic care se întrunește săptămânal, condus de un grup de consilieri care în majoritatea sunt pedagogi. A doua formă este comunitatea terapeutică, reunind personalul închisorii și deținuți, condusă de obicei comandat (frecvența este de o dată pe săptămână, de două ori lunar, sau o dată pe lună). O astfel de formă organizatorică permite comunicare directă, deschisă și personală între personal și deținuți, munca de grup, care face mai ușoară rezolvarea oricărei probleme și permite formularea de regimuri instituționale care satisfac nevoile deținuților la cel mai înalt nivel posibil.¹⁴⁶

În *Spania* există numeroase organizații nonguvernamentale și asociații care se implică prin activități în penitenciare ca o completare/ prelungire a muncii celorlalți specialiști. Obiectivul principal al reabilitării sociale instituționale, în *Polonia*, este creșterea treptată a dezvoltării cognitive și creative a

¹⁴⁴ Cum sunt reintegrați deținuții în societate în alte state europene. În: *HotNews.ro*, 2019. [citât în 12.12.2022]. Disponibil: <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23547555-cum-sunt-reintegrati-detinutii-societate-alte-state-europene-polonia-10-din-banii-castigati-prin-munca-penitenciar-primiti-ajutor-dupa-eliberare.htm>.

¹⁴⁵ Idem.

¹⁴⁶ KRIZNIK, I. Dezvoltarea și evaluarea programelor în penitenciar. În: *Pregătirea pentru eliberare din locurile de detenție*: conf.șt.inter., 18-19 noiembrie 2003. Chișinău, 2003, p.28. [citât 19.12.2022]. Disponibil: http://irp.md/uploads/1201098346_ro.pdf.

deținuților (prin stimularea emoțiilor și imaginației, gândirii, motivației și percepției)¹⁴⁷. Dar și deținuții polonezi sunt implicați în activități de muncă, având posibilitatea obținerii unei calificări profesionale.

După cum vedem în statele europene menționate mai sus, munca este principalul elementul al inserției sociale, majoritatea deținuților desfășoară activități legate de muncă. Trebuie să menționăm că sistemele penitenciare din unele state precum Spania, Belgia, Portugalia, Franța beneficiază de susținere din partea autorităților publice, din partea sectorului economic și din partea lumii academice și științifice. Cu toate acestea, sistemele penitenciare din țările europene (indiferent de gradul lor de eficacitate) se confruntă cu multe *probleme* pe care încearcă să le atenueze în moduri diferite și cu grade diferite de succes. Danemarca se confruntă cu problema minorităților etnice și consumul de droguri în închisori; probleme mentale ale deținuților asociate cu starea din închisoare; violența folosită de grupurile organizate de deținuți; supraaglomerarea închisorilor¹⁴⁸. Franța se confruntă cu creșterea dramatică a numărului de deținuți și supraaglomerare substanțială a închisorilor; (21,7% din totalul populației penitenciare îl constituie străinii), condiții de închisoare precare¹⁴⁹. Marea Britanie și Irlanda de Nord se confruntă și ele cu supraaglomerare dramatică a penitenciarului (coeficient de închisoare: 149 deținuți la 100 000 de locuitori); rata mare de deces a deținuților¹⁵⁰; rata foarte mare de probleme de sănătate mintală în rândul deținuților; tendința ascendentă a populației penitenciare. Polonia se confruntă cu supraaglomerarea închisorilor (rata mare de detenție: 201 deținuți la 100 000 de locuitori); criza angajării deținuților; dominarea funcțiilor de protecție în penitenciarele deschise și semideschise, lipsa personalului penitenciar specializat; standarde tehnice și referitor la deținutul care este caracteristic unităților cu cel mai înalt grad de securitate¹⁵¹.

Republica Moldova, ca și alte țări, se confruntă cu diverse provocări legate de sistemul său penitenciar. În ceea ce privește deținuții din Republica Moldova una dintre cele mai importante probleme este reprezentată de condițiile de detenție. Conform studiilor realizate de numeroși autori, majoritatea penitenciarelor din țară suferă de supraaglomerare, condiții insalubre și

¹⁴⁷ Cum sunt reintegrați deținuții în societate în alte state europene. În: *HotNews.ro*, 2019. [citată în 12.12.2022]. Disponibil: <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23547555-cum-sunt-reintegrati-detinutii-societate-alte-state-europene-polonia-10-din-banii-castigati-prin-munca-penitenciar-primiti-ajutor-dupa-eliberare.htm>.

¹⁴⁸ *Country Report: Denmark*. [accesat 10.04.2022]. Disponibil: <https://www.qcea.org/wp-content/uploads/2011/04/rprt-wip2-denmark-en-feb-2007.pdf>.

¹⁴⁹ HILMAN, M., STEFAN, M. *Se întâmplă și în Occident: situația din închisorile franceze este jalnică*, 02.07.2008. [Citat 29. 03.2021]. Disponibil: *Se întâmplă și în Occident: situația din închisorile franceze este jalnică – DW – 02.07.2008*.

¹⁵⁰ *HM Chief Inspector of Prisons for England and Wales. Annual Report 2013-14*. [citată 10.04.2022]. Disponibil: https://www.justiceinspectors.gov.uk/hmiprisoners/wp-content/uploads/sites/4/2014/10/HMIP-AR_2013-14.pdf.

¹⁵¹ *Social Reintegration of Prisoners in Selected European Union Countries*. [citată 10.04.2022]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/338490846_Social_Reintegration_of_Prisoners_in_Selected_European_Union_Countries.

deficiențe în asigurarea nevoilor de bază ale deținuților¹⁵²,¹⁵³ lipsa programelor adecvate de reabilitare și pregătire profesională în penitenciare reprezintă o provocare majoră¹⁵⁴,¹⁵⁵ cea ce face că sistemul actual să nu este eficient în prevenirea reiterării infracțiunilor de către foștii deținuți¹⁵⁶. Astfel și în Republica Moldova este necesară o abordare mai holistică a problemei deținuților, care să includă atât pregătirea deținuților pentru reintegrarea socială prin oferirea de programe individualizate, ținute pe problemele specifice ale fiecăruia și să ofere abilități și competențe care să îi ajute să se reintegreze în societate după eliberare, cât și sprijinul comunității după eliberare.

În ultimii ani, de altfel, se pune accent pe proiectarea intervențiilor cuprinzătoare, bazate pe o continuitate a îngrijirii, pentru a oferi asistență consistentă infractorilor atât în interiorul, cât și din afara penitenciarului. Se recunoaște că pregătirea pentru reintegrare ar trebui să înceapă înainte de eliberarea infractorilor. După eliberare, intervențiile ar trebui să sprijine tranziția imediată a deținuților de la închisoare la comunitate, să consolideze câștigurile obținute prin tratamentul penitenciarului și să continue până la finalizarea unei reintegrări cu succes, conform lui Fox¹⁵⁷. Această abordare este denumită adesea „throughcare”- un mod de intervenție la nivelul întregului sistem. Toate intervențiile, susțin M. Borzycki și T. Makkai¹⁵⁸, indiferent de metoda lor, sunt cel mai bine livrate ca parte a unui program integrat conceput pentru a aborda problemele și provocările specifice ale infractorului individual. De aceeași părere sunt și C. Mosher și D. Phillips care consideră „trebuie folosite activele personale și comunitare pentru a ajuta infractorii eliberați să facă față provocărilor lor și să reintegreze cu succes comunitatea”¹⁵⁹. Eforturile pe care trebuie să le facă comunitatea în vederea asigurării siguranței acestora dar și asistării foștilor deținuți țin de serviciile de: educație, angajare, asistență juridică, cazare,

¹⁵² DIMIN, N., COJOCARU, V. Prevenirea criminalității prin diminuarea ratei recidivei. In: *Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere*, 12-13 iunie 2012, Chișinău. Chișinău: Tipografia Academiei Ștefan cel Mare a MAI, 2012, pp. 258-262. ISBN 978-9975-4407-2-1.

¹⁵³ RUSU, O. Problematika asistenței medicale în mediul penitenciar. In: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice*, 2019, nr. 10, pp. 173-174. ISSN 1857-0976.

¹⁵⁴ CANȚER, N. Analiza programelor de resocializare a deținuților în mediul penitenciar. In: *The contemporary issues of the socio-humanistic sciences*, Ed. 6, 11-12 decembrie 2015, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2015, Ediția 6, Vol.2, pp. 28-35.

¹⁵⁵ MĂRGĂRIT, T. Resocializarea persoanelor deținute în penitenciarele din republica moldova. Abordare antropologico-filosofică. În: *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE, Seria “Științe umanistice”*, 2020, nr.4 (134), pp. 228-235. ISSN 1811-2668.

¹⁵⁶ CIBOTARI, S. Resocializarea infractorilor cu vârsta 18-25 ani, care săvârșesc infracțiuni contra patrimoniului. In: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*, 2017, nr. 1(10), pp. 184-192. ISSN 1857-0623.

¹⁵⁷ FOX, A. Aftercare for Drug-Using Prisoners: Lessons from an International Study. In: *The Probation Journal*, 2002, nr.49, pp. 120-129. ISSN (ONLINE) 2408-5952.

¹⁵⁸ BORZYCKI, M., MAKKAJ, T. *Prisoner reintegration Post-release*. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2007. 198 p. ISSN 1994-9057.

¹⁵⁹ MOSHER, C., PHILLIPS, D. *Program Evaluation of the Pine Lodge Pre-Release Residential Therapeutic Community for Women Offenders in Washington State*. Final Report (PDF Version). Washington: U.S. Department of Justice, 2002. 53 p. ISBN 978-0-662-46888-2.

abordarea problemelor legate de abuzul de droguri și alcool, sănătate mintală, rețele sociale, dezvoltarea abilităților cognitive și schimbarea atitudinii¹⁶⁰. Aceste nevoi ale persoanelor recent întoarse din penitenciar constituie factori de risc, unii dinamici - adică pot fi modificați, alții - nu pot, afirmă G.Harper și C.Chitty¹⁶¹.

Referitor la perioada postdetenție a infractorilor în România, Strategia națională 2020-2024¹⁶² se referă la reintegrarea persoanelor private de libertate în mediul familial, în comunitate și pe piața muncii. Conform acestei strategii, unul din obiectivele strategice (obiectivul strategic II) este optimizarea intervenției recuperative până în 2024, Obiectivul III strategic prevede falicitatea asistenței postdetenție la nivel sistemic. Rezultatele așteptate constau de fapt în prevenirea recidivei în perioada postdetenție. Deținuții au la dispoziție și Ordinul Ministrului Justiției nr. 1322/C/2017¹⁶³ prin care iau la cunoștință oferta de activități și programe pe care pot să le desfășoare în penitenciar pentru reintegrarea psihosocială.

În cercetările și studiile descrise anterior care vizează personalitatea infractorilor, se pune accent pe factorii (biologici, ereditari, psihologici, economici, sociali) ce duc la formarea personalității infracționale, tipologia deținuților, pe acele caracteristici de personalitate care sunt specifice tuturor celor care încalcă legea, sunt descrise efectele limitării libertății asupra personalității la nivel psihologic, psihosocial și comportamental însă nu au fost suficient cercetată influența programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra comportamentului deținutului care ar elucida eficiența acestora și impactul lor în vederea reintegrării socio-profesionale după punerea în libertate. Astfel, devine absolut necesară realizarea unor studii complexe pe această dimensiune.

Aceste considerente au stat la baza conturării **problemei cercetării** de față, care derivă din contradicția ce denotă *insuficiența studierii schimbărilor de comportament survenite asupra persoanelor deținute în urma parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială*, pe de o parte și *necesitatea unei metodologii de orientare a deținutului spre programe de asistență*

¹⁶⁰ GRIFFITHS, C.T., DANDURAND, Y., MURDOCH, D. *The social reintegration of offenders and crime prevention*. Ottawa: National Crime Prevention Centre (NCPC) Public Safety Canada, 2007. p.43. ISBN 978-0-662-46888-2.

¹⁶¹ HARPER, G., C. CHITTY, C. *The Impact of Corrections on Re-offending: A Review of „What Works”* (PDF Version). London: Research, Development, and Statistics Directorate, Home Office. 2004. 106 p. ISBN 1 84473 497 8.

¹⁶² *Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2020 – 2024 - Anexa14*. În: *Monitorul Oficial*, 2020, nr. 494. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/strategie-national-din-27-mai-2020-de-reintegrare-social-a-persoanelor-private-de-libertate-2020-2024-emitent-guvernul-226691.html>.

¹⁶³ ORDIN 1322 /2017 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea activităților și programelor educative, de asistență psihologică și asistență socială din locurile de deținere aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor. În: *Monitorul Oficial*, 2017, nr. 432 din 12 iunie. [citată 8.01.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/190042>.

psihosocială individualizate și bine ținute, în baza profilului lui psihocomportamental, pe de altă parte.

În vederea *soluționării problemei* date, au fost trasate următoarele **direcții de cercetare**:

- a) Constatarea eficienței programelor și activităților de asistență și reintegrare psihosocială raportate la dimensiunile comportamentale și implicit a personalității persoanelor private de libertate;
- b) Elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului în baza căruia să i se ofere acestuia programe de asistență psihosocială bine ținute, astfel încât să se obțină modificări comportamentale reale în urma parcurgerii acestora.

În contextul celor expuse, reliefăm **scopul cercetării** care constă în studierea modificărilor de comportament și implicit de personalitate a deținuților, survenite în urma parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială, precum și elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii în vederea creionării unui profil psihocomportamental al deținuților în baza căruia să i se ofere acestuia programe de asistență psihosocială bine ținute, astfel încât să se obțină modificări comportamentale reale în urma parcurgerii acestora.

Ipotezele cercetării:

1. Modificările comportamentului persoanelor deținute nu sunt suficient de evidente în urma parcurgerii programelor și activităților de asistență și reintegrare psihosocială desfășurate în penitenciar, iar rezistența lor în timp este de scurtă durată în raport cu perioada executării pedepsei.
2. Aplicarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului va oferi direcții clare de recomandare a programelor și activităților de asistență psihosocială, parcurgerea cărora va contribui la obținerea unor modificări comportamentale de către persoanele private de libertate.

Obiectivele cercetării stabilite în vederea realizării demersului experimental:

- Măsurarea unor dimensiuni comportamentale precum: deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate și asertivitate la deținuții selectați la cercetare.
- Constatarea influenței programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale enumerate mai sus.
- Elaborarea și implementarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului în baza căruia să i se ofere acestuia programe de asistență psihosocială bine ținute, astfel încât să se obțină modificări comportamentale reale în urma parcurgerii acestora.

- Validarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului.
- Valorificarea rezultatelor cercetării sub formă de concluzii și recomandări relevante soluționării problemei cercetate.

1.4. Concluzii la capitolul 1

În Capitolul 1 au fost analizate abordările teoretice cu privire la personalitatea infractorului, consecințele psihologice și schimbările comportamentale ca efecte ale detenției, precum și rolul programelor psihosociale realizate în penitenciar asupra schimbării comportamentului deținutului, formulând următoarele concluzii orientative pentru demersul cercetării experimentale:

1. Personalitatea infractorului este rezultatul unei combinații complexe de factori, inclusiv factori biologici, influențe culturale, economico-sociale, și experiențe traumatice. Abordările teoretico-conceptuale existente în circuitul științific cu privire la acest subiect, tocmai datorită complexității sale, nu reușesc să cuprindă în mod exhaustiv varietatea personalității infractorului, și respectiv, nu există o concluzie unică și definitivă din această perspectivă. Cu toate acestea, cercetătorii au constatat că infractorii pot fi uniți în anumite clase sau grupuri ca urmare a unor caracteristici sau trăsături comune de natură biologică sau socială.

2. Sintetizarea studiilor reprezentative din domeniu ne-a permis să concluzionăm că, există anumite trăsături de personalitate dominante care, în combinație cu caracterul antisocial, sporesc probabilitatea ca unele persoane să adopte un comportament infracțional: agresivitatea, egocentrismul, indiferența afectivă, lipsa de inhibiție și altele.

3. Literatură de specialitate relevă faptul că privarea de libertate lasă amprete adânci în personalitatea deținuților. Acest proces complex poate implica o varietate de efecte psihologice și sociale, care pot varia în funcție de durata detenției, condițiile de detenție și resursele disponibile în sistemul penitenciar. Inițial deținuții pot experimenta anxietate, depresie și sentimente de izolare din cauza separării de familie, prieteni și comunitate, iar lipsa autonomiei și controlului asupra propriilor vieți poate conduce la frustrare și disconfort emoțional. Pe măsură ce detenția se prelungește, deținuții își modifică comportamentul, însușind mecanisme de supraviețuire specifice mediului penitenciar, adaptându-se la normele și valorile caracteristice închisorii, ceea ce conduce la dezvoltarea unei atitudini și mai aspre, la comportamente agresive sau chiar deformări ireversibile ale personalității. De asemenea, privarea de libertate poate agrava problemele de sănătate mentală existente sau poate duce la apariția unor noi.

4. Schimbările în sarcinile de reabilitare a deținuților români reflectă o trecere de la o abordare mai punitivă la una mai orientată către rezolvarea problemelor și reintegrarea socială. Reabilitarea și reintegrarea socială a deținuților, astăzi sunt obiective fundamentale ale sistemului penitenciar din România. Aceste schimbări au ca scop reducerea recidivei și creșterea șanselor de succes pentru cei care părăsesc sistemul penal. Cu toate acestea, există anumite provocări în realizarea acestor obiective. Un factor important, așa cum atestă studiile din domeniu, este lipsa programelor eficiente pe termen lung de reabilitare și pregătire profesională în penitenciare, ceea ce conduce la reiterarea infracțiunilor de către foștii deținuți, lipsa măsurilor de prevenire a recăderii. Alte provocări majore în calea unei reabilitări eficiente a deținuților țin de resursele limitate, supraaglomerarea închisorilor și necesitatea unei abordări interdisciplinare și colaborative.

5. În urma analizei literaturii de specialitate, se atestă un număr restrâns de cercetări teoretice și empirice atât în Republica Moldova, cât și în România, care ar elucida *schimbările de comportament survenite asupra persoanelor deținute în urma parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială*, demonstrând eficiența acestora, precum și *absența unor studii care să ateste orientarea deținuților către metodologii diferențiate și individualizate de intervenție și reinserție socială în baza profilului personalității*.

În cadrul demersului științific empiric, ne propunem să evaluăm eficiența demersurilor de reintegrare psihosocială, analizând schimbările comportamentale produse la nivelul persoanelor private de libertate în urma parcurgerii acestora, ceea ce ne va permite să identificăm dimensiunile personalității, specificate în literatura de specialitate ca fiind de importanță majoră în cazul deținuților care au comis acte de violență deosebit de grave, astfel stabilirea cât mai precisă a profilului psihocomportamental al deținutului va oferi posibilitatea elaborării unei metodologii diferențiate și individualizate de intervenție și reinserție socială.

2. DEMERSUL EXPERIMENTAL AL CERCETĂRII INFLUENȚEI ACTIVITĂȚILOR DE REINTEGRARE PSIHOSOCIALĂ RAPORTATĂ LA SCHIMBĂRILE COMPORTAMENTALE SURVENITE ASUPRA PERSOANELOR DEȚINUTE

Despre utilitatea programelor de resocializare, așa cum am văzut în capitolul anterior, este greu de judecat, întrucât există puține studii în această direcție, iar în rapoartele Administrației Naționale a Penitenciarelor din România găsim doar informații cantitative referitoare la numărul de programe desfășurate într-un penitenciar sau altul, numărul deținuților participanți la aceste programe sau numărul deținuților care au refuzat participarea și nu găsim evaluări calitative - date care să arate cum aceste intervenții psihosociale schimbă comportamentul deținuților. La acest subiect ne vom referi în paginile ce urmează.

2.1. Algoritmul cercetării de constatare: materiale și metode

Baza conceptuală a cercetării experimentale. Cercetarea experimentală a influenței activităților de reintegrare socială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor deținute are drept suport teorii și conceptele existente în circuitul științific ce definesc personalitatea deținutului ca sumă de componente biologice, psihice și sociale, care integrate într-un sistem nepotrivit celui social, valori, norme cu caracter deviant ale societății determină un comportament antisocial¹⁶⁴, ¹⁶⁵ deținutul fiind caracterizat prin trăsături specifice dominante și prezența pericolului social¹⁶⁶, studiile care definesc detenția ca proces complex ce implică varii efecte psihologice și sociale¹⁶⁷, ¹⁶⁸ în funcție de durata detenției, condițiile și resursele disponibile în sistemul penitenciar¹⁶⁹, ¹⁷⁰.

Modelul de cercetare a eficienței activităților de reintegrare socială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor deținute (Figura 2.1.) a pornit de la următoarele **ipoteze:**

1. Deținuții care participă la programele psihosociale prezintă un nivel mai crescut de *deschidere, agreabilitate și asertivitate*, în urma participării, în comparație cu nivelul

¹⁶⁴ CIOBANU, I. *Criminologie. Chișinău*: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013. p. 119.

¹⁶⁵ RUSNAC, S. *Psihologia Dreptului*. Chișinău: Editura Arc, 2000. p.166. ISBN 9975611257.

¹⁶⁶ BUTOI, I.-T., BUTOI, T. *Psihologia judiciară*. București: Editura Fundației „România de Mâine”, 2004. p.48. ISBN 973-725-152-0.

¹⁶⁷ GOFFMAN, E. *Aziluri. Eseuri despre situația socială a pacienților psihiatrici și a altor categorii de persoane instituționalizate*. Iași: Polirom, 2004, 366 p. ISBN 973-681-427-0.

¹⁶⁸ DILULIO, J. Jr. *Governing Prisons – A Comparative Study of Correctional Management*. New York: Free Press, 1990. p.141. ISBN 0-02-907881-4.

¹⁶⁹ MITROFAN, N. *Psihologie judiciară*. București: Ed. Șansa, 1992. p.309. ISBN 978-973-46-1393-9.

¹⁷⁰ POPA, E. The Role of Psychosocial Programs Carried out in the Penitentiary Environment. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr. 2, pp. 57-64. ISSN 2668-0696.

acestora de dinaintea participării la programe, precum și în comparație cu deținuții ce nu beneficiază de astfel de programe.

2. Deținuții care participă la programele psihosociale prezintă un nivel mai scăzut de *nevrozism și agresivitate*, datorită creșterii nivelului de conștiinciozitate, cunoașterii de sine, comparativ cu nivelul acestor dimensiuni de dinaintea participării la programe, precum comparativ cu deținuții care nu beneficiază de astfel de programe.

Concluziile la care am ajuns în baza analizei literaturii de specialitate, la care ne-am referit în capitolul teoretic și ipotezele înaintate ne-au condus la selectarea a cinci dimensiuni ale personalității care vor fi cercetate în acest demers: *deschidere, agreabilitate, asertivitate, nevrotism și agresivitate*. Conform dimensiunilor cercetării, relevate pentru studiul de față sunt comportamentele prin care acestea se reflectă și care se pot modifica în urma parcurgerii programelor psihosociale oferite de sistemul penitenciar precum și factorii ce țin de *gradul de violență a infracțiunii, abaterile disciplinare grave pe parcursul executării pedepsei, durata detenției, vârsta și recidiva*.

Evaluarea personalității se bazează pe presupunerea că o mare parte din variabilitatea observabilă a comportamentului de la o persoană la alta rezultă din diferențele în măsura în care indivizii posedă anumite caracteristici personale (trăsături) subdiacente. Astfel, specialiștii încearcă să se definească aceste trăsături, să le măsoare în mod obiectiv și să le relaționeze cu aspecte semnificative din punct de vedere social ale comportamentului. Analizând evaluarea psihologică din această perspectivă, aceasta este definită ca „o examinare complexă pentru a răspunde întrebărilor specifice cu privire la funcționarea psihologică a unei persoane pentru un timp anume sau pentru orientarea funcționării psihologice a persoanei în viitor”¹⁷¹.

Metodele valorificate în acest model de cercetare, care deși nu sunt atât de numeroase, sunt foarte relevante și permit o evaluare rapidă, precisă și de încredere a personalității deținuților, au fost selectate în conformitate cu direcțiile de cercetare. Astfel au fost aplicate următoarele metode și instrumente de cercetare: *observația, analiza documentelor (inclusiv aplicația PMSWEB), a dosarului personal, inventarul de date demografice, interviul semistructurat, inventarul de personalitate Big Five, chestionarul de personalitate Zuckerman- kuhlman (Zkpq)*. Pe lângă acestea a mai fost aplicat un instrument ce nu vizează direct personalitatea, dar care ne-a permis să evidențiem importanța și în același timp eficiența programelor psihosociale în viziunea deținuților - *chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale*.

¹⁷¹ WEINER B. I., GREEN L R. History of Personality Assessment. In: *Handbook of Personality Assessment*. New-Jersey: John Wiley&sons, 2008, pp. 3-12. ISBN 978-1-119-25888-9.

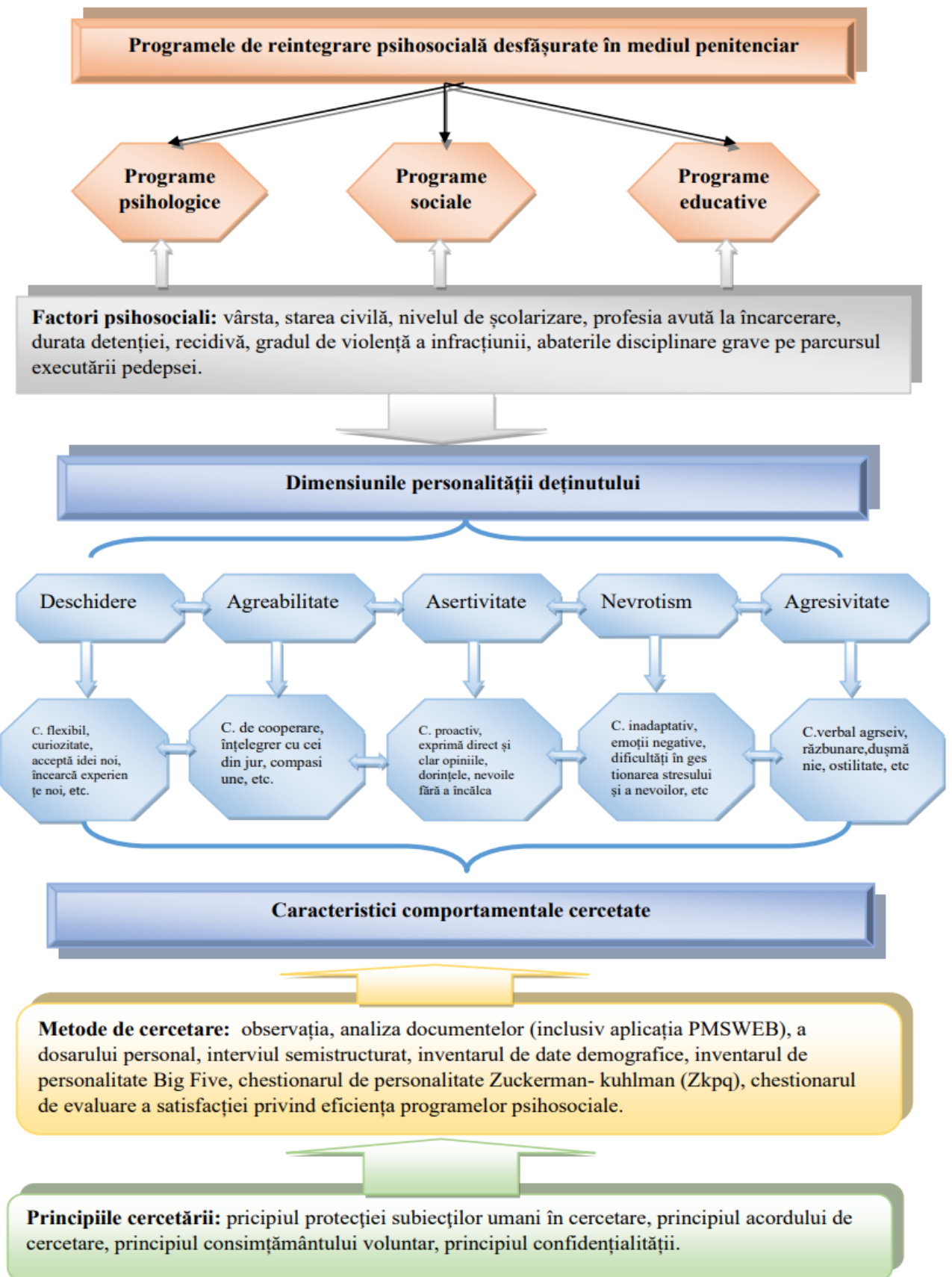


Fig. 2.1. Modelul de cercetare a eficienței activităților de reintegrare socială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor deținute

Procedura de administrare a metodelor și instrumentelor de culegere a materialului empiric s-a realizat cu respectarea principiilor etice ale cercetării științifice: *protecția subiecților umani în cercetare, principiul acordului de cercetare, principiul consimțământului voluntar, principiul confidențialității.*

Analiza manifestărilor comportamentale ale deținuților ne va permite să înțelegem mai bine în ce măsură activitățile psihosocioeducaționale desfășurate în penitenciar pot influența personalitatea acestora și să elaborăm o metodologie de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să ofere direcții clare de recomandare a programelor oferite de sistemul coercitiv.

Cercetarea a fost realizată în patru etape:

Prima etapă (2018-2019) a inclus documentarea teoretică, clarificarea dimensiunilor pentru cercetare, s-a consultat literatură de specialitate, identificarea problemelor științifice, formularea ipotezelor de lucru ale cercetării și a logicii cercetării ulterioare, selectarea instrumentelor de cercetare și constituirea eșantionului experimental.

În **etapa a doua (2018-2019)** au fost colectate materialele experimentale în faza incipientă a cercetării științifice și s-a realizat înainte ca grupul experimental să fie influențat de programele de reintegrare psihosociale.

În **etapa a treia (2019-2020)** grupul experimental a fost supus programelor de reintegrare psihosocială; a fost efectuată analiza datelor obținute, s-a efectuat prelucrarea statistică, concretizarea, confruntarea și interpretarea rezultatelor cercetării, demonstrarea rezultatelor cu studiile de specialitate care au avut ca referință același obiectiv al cercetării și formularea concluziilor cu referire la experimental constatativ.

În **etapa a patra (2020-2021)** s-a realizat experimental formativ, în baza concluziilor studiului constatativ. A fost conceput programul de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, reieșind din necesitățile de cunoaștere a trăsăturilor de personalitate și a stilului de viață ale deținuților cu comportament antisocial, iar în urma colectării și analizei datelor s-a determinat eficiența acestuia. Deasemenea, s-au formulat concluziile în contextul confirmării ipotezelor cercetării, și s-au elaborat concluziile generale privind eficiența activităților de reintegrare psihosocială raportat la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor aflate în detenție.

Scopul cercetării la etapa de constatare este de a evalua influența activităților de reintegrare psihosocială raportate la schimbările comportamentale survenite asupra deținuților pe perioada executării pedepsei privative de libertate.

Obiectivele cercetării de constatare sunt următoarele:

1. Constituirea eșantionului studiului prin selectarea aleatorie a deținuților, ținând cont de criteriile: săvârșirea infracțiuni violente, abaterile disciplinare pe parcursul executării pedepsei și participarea la programe psihosociale desfășurate în penitenciar.
2. Măsurarea unor dimensiuni comportamentale precum: deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate și asertivitate la deținuții selectați la cercetare.
3. Stabilirea influenței programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale amintite mai sus prin compararea rezultatelor deținuților care au beneficiat și a deținuților ce nu au beneficiat de astfel de programe¹⁷².
4. Observarea gradului de corelație între dimensiunile trăsăturilor de personalitate și vârstă, durata detenției sau recidivă în cazul deținuților participanți la cercetare.

Constituirea și descrierea eșantionului cercetării constatative este format din 120 de deținuți din Penitenciarul Galați și Tichilești. Toți deținuții au săvârșit infracțiuni violente și au regim închis. Stratificarea eșantionului în două loturi s-a făcut după criteriile abateri disciplinare pe parcursul executării pedepsei privative de libertate și participarea la programe psihosociale. Ulterior, alegerea deținuților din cadrul celor două straturi a avut un caracter aleatoriu și benevolă pentru a nu influența rezultatele studiului, iar eșantionul cercetării să fie unul reprezentativ.

1. *Lotul experimental* – format din 60 de deținuți care au comis infracțiuni violente și abateri disciplinare pe parcursul executării pedepsei privative de libertate și care au participat la programele psihosociale.
2. *Lotul de control* – format din 60 de deținuți care au comis infracțiuni violente (fără abateri disciplinare în cursul executării pedepsei) și care nu au participat la programele psihosociale.

Conform datelor statistice utilizând fișa datelor biografice, am constatat la nivelul loturilor experimental și de control următoarele particularități:

Vârsta deținuților din lotul experimental și lotul de control este cuprinsă între 21 și 60 de ani, participanții fiind considerați toți adulți conform Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254 din 2013 privind executarea pedepselor privative de libertate¹⁷³. În mediul penitenciar deținuții sunt clasificați după vârstă astfel: de 16 ani (vârsta când răspund penal) până la 18 ani sunt minori, între 18 - 21 ani sunt tineri, între 21-60 de ani sunt adulți și peste 60 de ani sunt vârstnici. Această

¹⁷² POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

¹⁷³ HOTĂRÂRE Nr. 157/2016 din 10 martie 2016 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. În: *Monitorul Oficial*, 2016, nr. 271. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetailDocument/177386>.

clasificare a fost realizată în corespunde cu periodizarea vârstelor după U. Șchiopu și E. Verza¹⁷⁴. Stadiile adolescenței se întind de la preadolescență, adolescența propriu-zisă (16-18 ani până la 20 de ani) și adolescența prelungită care cuprinde tineretul cu vârsta între 18-20 ani și 25 de ani. Vârsta adultă, după E Verza și U. Șchiopu, cu cele trei etape, este cuprinsă între 25 ani și 55-60 de ani.

Referitor la durata detenției avem la nivelul lotului experimental 30% dintre deținuți au pedepse cu o durată mică de timp (3.4 ani -7 ani), 60% dintre deținuți au pedepse cu o durată medie (7.1 -13 ani) și 10% dintre deținuți au o pedeapsă cu durată mare (13.1-25 ani).

La nivelul lotului de control datele statistice se prezintă astfel: 40% dintre deținuți au pedepse cuprinse între 3.4 ani -7 ani, ceea ce reprezintă o durată mică de timp, 46.6% dintre deținuți au pedepse cu durată medie cuprinsă între 7.1 -13 ani și la 13.3% dintre deținuți pedeapsa este cuprinsă între 13.1-25 ani ceea ce reprezintă o durată mare de timp. Din analiza datelor se observă atât la nivelul lotului experimental, cât și la nivelul lotului de control durata detenției este una medie, deținuții având pedepse cuprinse între 7,1 și 13 ani.

Referitor la **antecedentele penale/ recidivă** la nivelul lotului experimental avem: 29 deținuți fără antecedente penale reprezentând 48,3%; și 31 deținuți recidiviști reprezentând 51,6%, iar la nivelul lotului de control avem următoarele date legate de antecedentele penale: 27 deținuți fără antecedente penale reprezentând 45%; și 33 deținuți recidiviști reprezentând 55%. Se observă la nivelul loturilor experimental și cel de control predomină deținuții cu recidivă. S-a avut în vedere în selecția deținuților în cadrul cercetării, loturile experimental și de control să fie omogene (vârstă, recidivă, stare civilă, nivel de educație).

Referitor la **starea civilă** a persoanelor deținute se constată la nivelul lotului experimental următoarele caracteristici: 36.6% dintre deținuți sunt casatoriti; 30% dintre deținuți sunt într-o relație de concubinaj; 20% deținuți sunt necăsătoriți; 6.6% dintre deținuți sunt divorțați și 6.6% dintre deținuți sunt văduvi, iar la nivelul lotului de control avem: 50% dintre deținuți sunt căsătoriți, 36.6% dintre deținuți în concubinaj, 13.3% dintre deținuți sunt necăsătoriți. Observăm la nivelul ambelor loturi, atât la lotul experimental cât și la nivelul lotului de control predomină deținuții care sunt căsătoriți.

Nivelul de școlarizare la lotul experimental este următorul: 30% dintre deținuți au absolvit doar ciclul primar de școlarizare; 16.6% dintre deținuți au studii gimnaziale; 40% dintre deținuți au studii liceale; 13.3% dintre deținuți au studii superioare. La nivelul lotului de control avem următoarele date: 6.6% dintre deținuți au un nivel instructiv educativ primar; 33.3% dintre deținuți au absolvit

¹⁷⁴ ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1997. 380 p. ISBN 973-30-5798-3.

ciclul gimnazial; 53.3% dintre deținuți au studii liceale și 6.6% dintre deținuți au studii superioare. Observăm la nivelul ambelor loturi predomină numărul deținuților care au absolvit liceul.

După *profesia avută la încarcerare* la nivelul lotului experimental: 10% dintre deținuți erau ingineri; 6,6% dintre deținuți – administratori; 10% erau studenți dintre deținuți; 10% - agricultori; 6 10% - mecanici auto; 6,6% dintre deținuți - muncitori necalificați și 46,6% dintre deținuți erau fără ocupație. La nivelul lotului de control deținuții posedau următoarele profesii: conducatori auto -16,6%; deținuți elev/ Student reprezentând 6,6%; mecanic auto - 6,6%; agricultori - 6,6%, muncitori necalificați -10% dintre deținuți, agent de poliție- 3,3% dintre deținuți; croitor - 3,3%; analist programator - 3,3% dintre deținuți, 43,3% dintre deținuți erau fără ocupație. Din date statistice observăm numărul mare de deținuți fără ocupație la ambele loturi.

Referitor la *fapta săvârșită* observăm la nivelul lotului experimental următoarele: 60% dintre deținuți au fost condamnați pentru omor; 6,6% dintre deținuți - pentru tentative de omor, 20% dintre deținuți - pentru viol, 3,3% dintre deținuți - pentru tâlhărie, 3,3% dintre deținuți au fost condamnați pentru vatamare corporală. La nivelul lotului de control avem următoarele date statistice: 50% dintre deținuți au fost condamnați pentru omor; 16,6% dintre deținuți - pentru tentative de omor; 16,6% dintre deținuți - pentru tâlhărie calificată; 13,3% dintre deținuți - pentru viol; 3,3% dintre deținuți - pentru vătămare corporală . Atât la nivelul lotului experimental, cât și la nivelul lotului de control predomină faptele săvârșite cu violență în special infracțiunea de omor.

Astfel putem creiona *profilul deținutului* din analiza datelor de mai sus: sex masculin, cu vârsta între 21 și 60 de ani -adult, nivel de școlarizare mediu (liceu), căsătorit, recidivist, fapta savârșită este cu violență (omor), durata de detenție este medie (între 7,1 și 13 ani). Din perspectiva psihologică putem afirma că deținutul la intrarea în penitenciar prezintă agresivitate, nivel scăzut de stabilitate emoțională- nevrozism fiind lipsit de asertivitate și de deschidere.

Metodele și instrumentele de colectare a datelor

Pentru atingerea scopului și obiectivelor cercetării și verificarea ipotezelor înaintate la etapa de constatare a cercetării, am optat pentru metode de diagnosticare ce vor scoate în evidență cât mai pregnant variabilele vizate în acest studiu:

- **Variabile independente:** săvârșirea infracțiunii violente, abaterile disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate, includerea în programe psihosociale, vârsta, durata detenției și recidiva.
- **Variabile dependente:** nivelul asertivității, nivelul agresivității, nivelul de deschidere, nivelul de nevrozism, nivelul de agreabilitate.

Astfel, în cercetare au fost utilizate, următoarele metode și instrumente pentru culegerea materialului factologic:

- Observația,
- Analiza documentelor (inclusiv aplicația PMSWEB), a dosarului personal,
- Inventarul de date demografice
- Interviul semistructurat,
- Inventarul de personalitate Big Five,^{©plus}
- Chestionarul de personalitate Zuckerman- kuhlman (Zkpq)
- Chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale

Observația este una dintre cele mai vechi metode de cercetare, dar care nu este folosită numai în psihologie. Ea este utilizată frecvent întrucât este cel mai ușor de aplicat din punct de vedere tehnic, nefiind necesar o aparatură sofisticată. Observația, așa cum sugerează și numele, este o modalitate de a colecta date prin observare. Această metodă de colectare a datelor este clasificată ca un studiu participativ, deoarece cercetătorul trebuie să se cufunde în cadrul în care se află respondenții săi, în timp ce ia notițe și/sau înregistrează. Metoda de colectare a datelor de observație poate implica vizionarea, ascultarea, citirea, atingerea și înregistrarea comportamentului și a caracteristicilor fenomenelor¹⁷⁵.

Observația ca metodă de colectare a datelor poate fi structurată sau nestructurată. În observația structurată sau sistematică, colectarea datelor se realizează folosind variabile specifice și conform unui program predefinit. Observația nestructurată, pe de altă parte, este condusă într-o manieră deschisă și liberă, în sensul că nu ar exista variabile sau obiective predeterminate.

Mai mult, această metodă de colectare a datelor poate fi împărțită în categorii deschise sau ascunse. În observația deschisă, subiecții de cercetare sunt conștienți că sunt observați. În observația ascunsă, pe de altă parte, observatorul este ascuns și membrii grupului de eșantion nu sunt conștienți că sunt observați. Observarea sub acoperire este considerată a fi mai eficientă, deoarece, în acest caz, membrii grupului de eșantion sunt probabil să se comporte natural, cu implicații pozitive asupra autenticității rezultatelor cercetării.

Metoda de colectare a datelor are anumite avantaje care includ accesul direct la fenomenele de cercetare, prezintă niveluri ridicate de flexibilitate prin aplicarea și generarea unei evidențe permanente a fenomenelor la care se face referire ulterior. Metoda de colectare a datelor este dezavantajată cu cerințe de timp mai lungi, niveluri ridicate de părtinire a observatorului și impactul observatorului asupra datelor primare, iar prezența observatorului poate influența

¹⁷⁵ ANIȚEI, M., *Psihologie experimentală*. București: Ed. Polirom, 2007. p. 34. ISBN 978-973-46-0541-5

comportamentul elementelor grupului de eșantion. Există diverse comportamente și secrete personale pe care cercetătorul nu le respectă. Mulți respondenți refuză să lase cercetătorilor libertatea să observe activitățile și, din acest motiv, nu totul este observat de către cercetător. Metoda de observare nu are nicio tehnică pentru a studia viața trecută a subiectului. Este greu să aduni informații despre viața trecută dacă subiectul nu este suficient de cooperant. Deoarece nu este disponibilă nicio altă opțiune, cercetătorii trebuie să se bazeze pe documente care nu sunt întotdeauna exacte.

Consumatoare de timp: Observarea este o metodă prelungită și consumatoare de timp. Dacă cineva dorește ca observația lor să fie precisă și exactă, trebuie să-i acorde suficient timp și să nu grăbească procesul. P.V. Young¹⁷⁶ a mai remarcat că observarea este o metodă care nu poate fi grăbită. Este greu să finalizați o investigație într-o perioadă limitată prin observație. Deoarece este un proces care consumă timp, există șanse ca observatorul și cel observat să-și piardă atât interesele și să refuze continuarea procesului.

În studiul de față metoda observației a permis observarea manifestărilor comportamentale firești ale persoanelor private de libertate și este utilizată întrucât se dorește să se obțină informații cu privire la modul în care fiecare subiect interacționează și se manifestă în cadrul penitenciarului.

Metoda analizei documentelor este adesea folosită în combinație cu alte metode de cercetare calitativă ca un mijloc de triangulare — „combinația de metodologii în studiul acestora fenomen”¹⁷⁷. Se așteaptă ca cercetătorul calitativ să se bazeze pe multiple (cel puțin două) surse de dovezi; adică să caute convergență și coroborare prin utilizarea diferitelor surse și metode de date. În afară de documente, astfel de surse includ interviuri, observație participantă sau neparticipantă și artefacte fizice¹⁷⁸.

Prin triangularea datelor, cercetătorul încearcă să ofere „o confluență de dovezi care” generează credibilitate”¹⁷⁹. Prin examinarea informațiilor colectate prin diferite metode, cercetătorul poate corobora constatările din seturi de date și, astfel, poate reduce impactul potențialelor părtiniri care pot exista într-un singur studiu. Potrivit lui Patton în 1990¹⁸⁰, triangularea îl ajută pe cercetător să

¹⁷⁶BALWAN A.K., BALWAN W.K., SABA N., *Glance of Research Metodology for Researchers: A Logical Assessment*. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/85220838/Glance_of_Research_Methodology_for_Researchers_A_Logical_Assessment

¹⁷⁷ DENZIN, N.K. Triunghiulare 2.0. În: *Jurnalul de cercetare a metodelor mixte*, 2012, vol.6, nr.2. [citat 4.02.2022]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/1558689812437186>.

¹⁷⁸ YIN, R. K. Discovering the Future of the Case Study. Method in Evaluation Research. În: *Sage Journals*, 1994, vol 15, nr. 3, pp. 283-290. [citat 4.02.2022], Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/109821409401500309>

¹⁷⁹ EISNER, E.W. *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the Enhancement of Educational Practice*. Toronto: Teachers College Press, 2017. 288 p. ISBN 978-0807758243

¹⁸⁰ PATTON, M. Q. *Qualitative Research Evaluation Methods*. London: Sage Publications Ltd., 2002. 690 p. ISBN 0-7619-1971-6.

se ferească de acuzația că rezultatele unui studiu sunt pur și simplu un artefact al unei singure metode, a unei singure surse sau a părtinirii unui singur investigator în timp.

S-a recurs la verificarea documentelor, cum ar fi dosarul personal, pentru a studia rechizitoriul, aspecte care persoana privată de libertate le-ar putea omite la interviu. Dosarul individual al deținutului¹⁸¹ este compus din 5 părți distincte, gestionate la nivelul fiecărui penitenciar, după cum urmează:

- documentarul penal, gestionat de către serviciul sau biroul evidență deținuți;
- fișa medicală, gestionată de către serviciul medical;
- dosarul de educație și asistență psihosocială, gestionat de către sectorul reintegrare socială;
- dosarul privind cererile formulate de deținut, a căror competență de soluționare aparține administrației penitenciarului, gestionat de către șeful secției de deținere unde este cazat deținutul;
- dosarul disciplinar, gestionat de către persoana desemnată de director ca secretar al comisiei de disciplină.

Aplicatia informatizată PMSWEB cuprinde datele persoanelor private de libertate. Prin accesarea aplicație informatică am putut obține date despre abaterile disciplinare, recompensele primite, participarea la programele și activitățile desfășurate de specialiști, vizitele primite, etc. De asemenea prin aplicația PMSWEB autorul a putut urmări evoluția comportamentală după o perioadă de 6 luni a deținuților care au parcurs programele de reintegrare. Astfel conform aplicației PMSWEB s-a putut observa următoarele aspecte: din cei 60 de deținuți participanți la cercetare din lotul experimental după parcurgerea programelor psihosociale, 24 dintre aceștia au fost selectați la muncă, 30 deținuți au beneficiat de schimbarea regimului de executare (de la regimul închis la regimul semideschis), 4 deținuți s-au înscris la cursurile de școlarizare și doar doi deținuți au recidivat în abateri disciplinare fiindu-le schimbat regimul de executare din regim închis în regimul de maximă siguranță. Acest aspect denotă faptul că programele psihosociale joacă un rol pozitiv în schimbarea comportamentală a deținuților.

Interviul este cel mai comun format de colectare a datelor în cercetarea calitativă. Potrivit lui Oakley¹⁸², interviul calitativ este un tip de cadru în care practicile și standardele nu sunt doar înregistrate, ci și atinse, contestate și precum și consolidate. Întrucât niciun interviu de cercetare nu are structură, majoritatea interviurilor de cercetare calitativă sunt fie semi-structurate, fie ușor

¹⁸¹ Legea 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. În: *Monitorul Oficial*, 2013, nr. 514 din 14 august. art.228. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/150699>.

¹⁸² OAKLEY, A. Interviewing women: A contradiction in terms. In: H. Roberts (Ed.). *Doing feminist research*. London: Routledge & Kegan Paul, 1981. pp. 30-61.

structurate sau aprofundate. Interviuurile nestructurate sunt, în general, sugerate în desfășurarea activității de teren pe termen lung și le permit respondenților să-i lase să se exprime în propriile moduri și ritm, cu o reținere minimă a răspunsurilor respondenților.

Interviul psihologic nestructurat a fost planificat și a avut ca scop descoperirea problemelor persoanelor private de libertate pentru a le ajuta, dar și pentru a obține informațiile necesare pentru stabilirea unui psihodiagnostic.

Inventarul de date demografice este un instrument de colectare a datelor privind istoricul personal infracțional și indicatori ai pedepsei privative. Este un instrument realizat pentru prezentul studiu. Instrumentul a fost predat persoanelor private de libertate și li s-a explicat modul de completare (data nașterii, nivelul de educație, starea civilă, regimul de detenție, fapta, antecedentele penale, la câte programe au participat, dacă prezintă un diagnostic psihiatric, dacă au consumat droguri, alcool, dacă au încercat să se sinucidă, dacă mențin legătura cu părinții, dacă au abateri disciplinare). În urma aplicării am obținut date privind istoricul infracțional și indicatori ai privării de libertate.

Inventarul Big Five este un instrument de evaluare, un screening complet al personalității individuale bazat pe modelul de personalitate Big Five care permite obținerea unui profil al personalității exhaustiv. Scopul utilizării instrumentului fiind de screening, clasificare/diagnosticare, planificarea intervențiilor, monitorizare. Big Five este unul dintre modelele de personalitate cele mai cercetate și validate din punct de vedere cultural. BigFive¹⁸³ plus include 5 dimensiuni de bază, precum și 2 dimensiuni suplimentare. Contribuie la adoptarea unor decizii mai bune de angajare și selecție, comparând caracteristicile de personalitate ale candidatului cu cerințele postului. Acest test vine într-o formă configurabilă, permite generarea unor rapoarte de evaluare și este disponibil în multe alte limbi, în afară de engleză.

Dovezile empirice sugerează că oamenii sunt de acord sau nu să se ocupe cu oamenii, schimbările și mediul în mod agresiv. Când lucrează, sunt fie concentrați, fie nefocalizați, fie undeva la mijloc. Și atunci când sunt deprimați, fie își revin repede, fie durează mult timp pentru a fi normali. Aceste cinci dimensiuni comportamentale sunt descrise în „unitățile lexicale”, așa cum se arată mai jos.

Testul este cel mai potrivit pentru lucrătorii de nivel începător care nu sunt manageriali sau gulerele albastre, într-o varietate de roluri. Majoritatea clienților noștri folosesc aceste teste pentru a avea o evaluare rapidă, precisă și de încredere a adecvării personalității unui candidat cu postul, echipa și mediul de lucru.

¹⁸³ *Manualul inventarului de personalitate Big Five plus.* [citat 18.11.2019]. Disponibil: <http://www.psihoprofile.ro/Content/Questionnaires/1/1/ExtraseManualBigFiveplus2017.pdf>.

Coeficienții de consistență internă sunt superiori pragului de .80, iar analizele statistice vizând fidelitatea test – retest ne indică faptul că fidelitatea instrumentului se înscrie între valori superioare pragului de .710. Analiza factorială confirmatorie, realizată pe un lot de 507 subiecți, ne arată faptul ca proba evaluează cele 5 fațete ale personalității, cel puțin la fel de bine ca alte probe consacrate la nivel național sau internațional: Chestionarul DECAS, Chestionarul I.P.I.P. și Inventarul de Personalitate NEO PI-R¹⁸⁴. Analizele structurale conforma existența celor 5 meta-factori latenți (extraversiune, agreabilitate, conștiinciozitate, nevrozism și deschidere) și un model predictiv valid (Chi-square = 932,955), cei cinci factori ai chestionarului Inventarul Big Five©plus obținând coeficienți buni de predicție a factorilor latenți omologi¹⁸⁵.

Factorii Inventarul Big Five©plus în funcție de care este evaluată personalitatea individuală, sunt: extraversiune (afectivitate, sociabilitate, asertivitate, activitate, excitabilitate, veselie), agreabilitate (incredere, moralitate, altruism, cooperare, modestie, compasiune), nevrozism (anxietate, furie, depresie, timiditate, exagerare, vulnerabilitate), conștiinciozitate (eficiență personală, ordine/planificare, rigiditate morală, ambiție, perseverență, prudență) și deschidere (imaginație, interes artistic, emoționalitate, spirit aventurier, intelect, liberalism)¹⁸⁶.

Dintre atuurile care merită a fi subliniate în comparație cu alte probe asemănătoare de evaluare a personalității care au fost construite după modelul Big Five Model/Five Factors amintim:

- construirea și validarea în România, calibrat și definit în acord cu modul de a gândi și acționa a românilor,
- poate fi utilizat fără probleme în diagnoza individuală clinic, poate fi aplicat în context organizațional,
- reduce tendința de fațadă / dezirabilitatea socială prin modul de formulare a itemilor;
- oferă *un profil detaliat al persoanei evaluate* ai întregii personalități prin intermediul celor 30 de factori.

În studiul efectuat am utilizat dimensiunile: asertivitate, agreabilitate, nevrozism, deschidere și conștiinciozitate.

Chestionarul de personalitate Zuckerman- kuhlman (Zkpq), elaborat de Marvin Zuckerman și colaboratorii săi (D.M.Kuhlman, J.Joireman, P. Teta, M. Kraft), reprezintă expresia unor încercări sistematice de a define factorii bazali ai personalității pentru adulți peste 18 ani).

¹⁸⁴ *Manualul inventarului de personalitate Big Five plus.* [citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://www.psihoprofile.ro/Public/BigFive>

¹⁸⁵ *Idem*

¹⁸⁶ *Inventarul Big Five –Descriere.* [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://www.psihoprofile.ro/Resources/Questionnaires/BigFive/Descriere%20sintetica%20Big%20Five%20plus%2011%2011%202012.pdf>

Chestionarul Zuckerman- kuhlman (Zkpq) cuprinde cinci factori: sociabilitate, cautare impulsiva de senzatii, activitate, anxietate-neuroticism, agresivitate-ostilitate. Dintre acesti factori, unul este alcătuit în întregime din itemi care se referă la impulsivitate și căutare de senzații, fiind numit ”cautare impulsivă de senzații”¹⁸⁷.

Versiunea originala traducându-se în limba româna urmărindu-se utilizarea unor cuvinte / sintagme bine – cunoscute și suficient de frecvente în limbajul curent¹⁸⁸. În egală măsură, s-au utilizat forme gramaticale accesibile care să faciliteze înțelegerea itemilor. Versiunea revizuită a chestionarului ZKPQ, contine 99 de itemi (ZKPQ, forma a III a) grupați pe 5 scale care sunt:

Sociabilitate -So, conține 17 itemi făcând referință la preferința pentru petrecerile cu multă lume și interacțiune la acestea, dar și la intoleranța la izolarea socială în cazul extroverților și preferința pentru activitățile solitare în cazul introverților¹⁸⁹.

Cautarea impulsivă de senzații CimpS- cuprinde 19 itemi- care fac referire la *impulsivitate* descriind lipsa unei planificări și tendința de a acționa impulsiv, *cautare de senzații* descrie nevoia generală de senzații și agitație; preferința pentru situații și prietenii neprevăzute, precum și nevoia de schimbare și noutate.

Activitate Act- cuprinde 17 itemi- o parte din itemi descriu nevoia de activitate generală, impacientare și neliniște atunci când nu este nimic de făcut, iar altă parte dintre itemi - *efortul în munca* indică preferința pentru munca variată și susținută în desfășurarea activităților cotidiene și a altor sarcini.

Anxietate – Neuroticism Anx-N- cuprinde 19 itemi care descriu supărările, tensiunile emoționale, îngrijorările, indeciziile constante, lipsa autoîncrederii și sensibilitatea la critici¹⁹⁰.

Agresivitate – Ostilitate Ag-Ost- cuprinde 17 itemi. Jumătate din itemi descriu predispoziția către exprimarea verbală a agresivității. Alții includ impolitețea, comportamentul antisocial, răzbunarea și dușmania, un temperament vulcanic și nerabdarea manifestată în relațiile interpersonale.

Ne vom referi doar la dimensiunea cercetată în studiu, anume *agresivitate-ostilitate*. Jumătate dintre itemii scalei descriu predispoziția către exprimarea verbală a agresivității. Ceilalți se referă la impolitețe, comportament antisocial, răzbunare și dușmănie, un temperament vulcanic și nerăbdarea manifestată în relațiile interpersonale.

¹⁸⁷ CAS++ - *Cognitrom Assessment System*. Coord.: M. MICLEA, M. PORUMB, P. COTÂRLEA, M. ALBU. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2009. 285 p. ISBN 978-973-7973-70-2.

¹⁸⁸ *Chestionarul de personalitate Zuckerman- Kuhlman*. [Citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/123769900/chestionar-de-personalitate>

¹⁸⁹ Ibidem, pag. 1

¹⁹⁰ Ibidem, pag.1

Chestionarul ZKPQ constituie un instrument viabil și util celor care intenționează să evalueze dimensiunile fundamentale ale personalității. Ele constituie un puternic argument privind fidelitatea transculturală a instrumentului, ceea ce permite utilizarea sa și, implicit, a datelor colectate prin aplicarea lui, în studii ample interculturale.

Chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale este realizat cu scopul de a evidenția importanța și în același timp eficiența programelor psihosociale. Dintre avantajele acestei metode, menționăm: flexibilitate, rată ridicată de răspunsuri, asigurarea standardizării condițiilor de răspuns, strângerea unor răspunsuri spontane, personale, etc. Chestionarul de evaluare a programelor psihosociale (Anexa 8) prevede gradul de participare a deținutului în cadrul programelor, astfel, deținuții pot enumera care au fost motivele pentru care au participat, pot aprecia utilității programelor, precum și faptul că pot să-și acorde note personale pentru participarea la programe.

Procedura de administrare a metodelor și instrumentelor de culegere a materialului empiric s-a realizat cu respectarea principiilor etice ale cercetării științifice:¹⁹¹

- Principiul care a stat la baza cercetării a fost *protecția subiecților umani în cercetare* care a implicat maximizarea beneficiilor obținute în urma cercetării, prin eficientizarea proiectului de cercetare, respectul absolut pentru demnitatea ființei umane și a autonomiei acesteia.
- *Principiul acordului de cercetare*. Autorul a obținut permisiunea și acordul de la directorii celor două unități penitenciare din România de unde au fost racolați participanții, pentru desfășurarea cercetării.
- *Principiul consimțământului voluntar*. Participanții au fost abordați prin intermediul autorului care au explicat condițiile de participare (inclusiv confidențialitatea și dreptul de a se retrage din studiu) și a oferit toate datele pe care participanții le-au solicitat și de care au avut nevoie pentru a-și da consimțământul. Nu au existat stimulente pentru participarea la studiu.
- *Principiul confidențialității*. Participanții au fost asigurați de păstrarea confidențialității informațiilor obținute. Li s-a adus la cunoștință faptul că obligația psihologului cu privire la confidențialitate și secretul profesional nu este limitată în timp și persistă și după încheierea relațiilor profesionale cu beneficiarul. De asemenea, au fost înștiințați și despre faptul că psihologul nu poate depune mărturie cu privire la faptele și împrejurările de care

¹⁹¹ *Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://www.istt.ro/documente/CODUL-DEONTOLOGIC.pdf>.

a luat cunoștință în exercițiul profesiei, fără încuviințarea persoanei față de care este obligat să păstreze confidențialitatea, în condițiile legii.

Participarea deținuților la cercetare a fost benevolă, întrucât deținuții cunosc faptul că orice participare la studii, cercetări în cadrul sistemului penitenciar din România se creditează¹⁹², iar în urma creditării deținuții pot beneficia de ridicarea unei măsuri disciplinare, de recompense care constau în suplinirea vizitei cu membri familiei, suplinirea cu pachet, pachet și vizita, suplinirea cu vizită intimă și chiar cu permisiunea ieșirii din penitenciar de o zi. Măsurile disciplinare aplicate deținuților duc la o restrângere a drepturilor persoanelor deținute. Astfel deținuții vor depune orice efort care duce la ridicarea sancțiunilor. Prin aplicarea unei măsuri disciplinare ei nu pot beneficia de vizite cu familia, de pachet de la familie, nu au posibilitatea de a fi scoși la muncă, nu pot face cumpărături, etc. Urmând cele prezentate, specialiștii primesc zilnic solicitări din partea persoanelor deținute de a fi scoase la activități, cunoscând încă de la depunere Legea 254 din 2013¹⁹³ care prevede, la stabilirea regimului de executare, a disponibilității persoanei de a participa la activități de reintegrare socială, iar conform unui studiu recent din 2021, răspunsul deținuților întrebați care este opinia lor despre educație, au considerat că este foarte importantă fiind „cunoaștere, învățare și dezvoltare care îi ajută la lărgirea orizontului”.¹⁹⁴

Deținuților li s-a cerut acordul de participare, au primit toate informațiile necesare cu privire la scopul, obiectivele și modul de desfășurare a studiului, având posibilitatea de a pune întrebări și clarificările solicitate. Participanții la prezentul studiu au fost instruiți mai întâi cu privire la modalitatea de completare a chestionarelor, succesiv. Deținuții au fost îndrumați să răspundă cât mai sincer la fiecare întrebare sau afirmație prezentată în scala respectivă. Li s-a explicat faptul că nu există răspunsuri bune sau rele, afirmații corecte sau greșite. La acordul informat, participanții au completat chestionare într-un cadru de grup de 5-8-10 deținuți, în funcție de regimul de executare. Toate chestionarele au fost completate, pe rând, sub supravegherea autorului acordând timpul necesar completării chestionarelor. Chestionarele au fost aplicate prin metoda creion – hârtie. Înainte de completarea fiecărui chestionar, participanților le-au fost prezentate instrucțiunile generale, au fost întrebați dacă au înțeles, iar

¹⁹² DECIZIE nr. 443 din 24 mai 2016 privind aprobarea *Procedurii de lucru pentru acordarea recompenselor pe baza Sistemului de creditare a participării la activități și programe educative, de asistență psihologică și asistență socială, activități lucrative, precum și la prevenirea situațiilor de risc*. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/179038>.

¹⁹³ LEGE Nr. 254 din 19 iulie 2013 *privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*. [citad 18.10.2020]. Disponibil: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/37/rapoarte/1%20254%20-%20extras.pdf>.

¹⁹⁴ *Închisoarea ca mediu de învățare*. [citad 10.04.2022]. Disponibil: https://www.eespip.eu/uploads/8/0/6/2/80629992/eespip_brochure_01_rom.pdf.

dacă au intervenit neclarități, acestea au fost clarificate pe loc. Astfel s-a precizat faptul că răspunsurile pe care le vor da sunt confidențiale și nu vor afecta în nici un fel executarea pedepsei privative de libertate, rezultatele evaluării vor fi folosite doar în scop științific și că se pot retrage oricând doresc. Nu s-a trecut numele participanților pe chestionare, ci doar inițiale¹⁹⁵.

Metode statistico-matematice de prelucrare a datelor

Pentru analiza datelor au fost utilizate statistici descriptive și inferențiale, prelucrarea statistică a fost realizată prin intermediul programului de statistică **SPSS** (Statistical Package for Social Sciences) versiunea 20, alegerea acestora bazându-se pe criterii și reguli clare stabilite de literatura de specialitate (ex: tipul variabilelor/scalelor de măsură, tipul eșantioanelor, numărul participanților din fiecare grup experimental ș.a.)¹⁹⁶.

Datele colectate au fost introduse în programul de prelucrare statistică a datelor SPSS, iar în urma supunerii acestora la metodele de analiză (Testul *t*, Levene; analiza de normalitate Kolmogorov-Smirnoff/Shapiro-Wilk, testul ANOVA, testul Pearson), au fost generate rezultate ce au fost interpretate din punct de vedere psihologic¹⁹⁷.

Testul *t* pentru eșantioane independente este utilizat pentru testarea diferenței dintre mediile aceleiași variabile dependente măsurate pe două grupuri, formate din subiecți diferiți. Teoretic, testul *t* poate fi utilizat pentru eșantioane oricât de mici, dacă distribuția de eșantionare pentru cele două grupuri este normală și dacă varianța valorilor în cele două grupuri nu diferă semnificativ¹⁹⁸. Testul *t* al diferenței mediilor a două eșantioane dependente permite evaluarea semnificației variației unei anumite caracteristici la aceiași indivizi în două situații diferite (de exemplu, „înainte” și „după” acțiunea unei anumite condiții, ori în două contexte diferite, indiferent de momentul manifestării acestora). Avantajul major al acestui model statistic este acela că surprinde variația numită „intrasubiect”, prin faptul că baza de calcul este diferența dintre cele două valori ale fiecărui subiect în parte¹⁹⁹.

Rezultatele obținute în urma aplicării testului *t* au fost interpretate din punct de vedere psihologic.

Testul lui *Levene* reprezintă o statistică inferențială care este folosită pentru a evalua egalitatea variațiilor pentru o variabilă calculată pentru două sau mai multe grupuri. Testul lui Levene este

¹⁹⁵ POPA, E. Influenta programelor psihosociale asupra schimbarilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate. In: *Lucrarile Simpozionului international Educatie prin sanatate*, 2020, Vol. V, Ediția V, 11-13.06.2020. pp. 23 -33. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-9665-05-3.

¹⁹⁶ POPA, M. *Statistica pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS*. Bucuresti: Ed. Polirom, 2008. 365 p. ISBN 978-973-46-1045-7.

¹⁹⁷ Idem

¹⁹⁸ POPA, M. *Statistica pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS*. Bucuresti: Ed. Polirom, 2008. 365 p. ISBN 978-973-46-1045-7.

¹⁹⁹ Idem

adesea folosit înainte de o comparație a mediilor, fiind un indicator al citirii valorilor testului T (când valorile testului Levene –pragul de semnificație este mai mare decât 0,05, deci nesemnificativ statistic, atunci se citesc valorile testului T de pe prima linie și când valorile testului Levene este semnificativ statistic- pragul de semnificație este mai mic decât 0,05, atunci citim valorile testului T de pe a doua linie). Testul lui Levene poate fi, de asemenea, utilizat ca test principal pentru a răspunde la o întrebare autonomă dacă două eșantioane dintr-o populație dată au varianțe egale sau diferite²⁰⁰.

Testul de analiză a normalității (Kolmogorov-Smirnoff; Shapiro-Wilk) este utilizat pentru a realiza estimarea normalității distribuției acolo unde se poate calcula media și abaterea medie pătratică. Poate fi folosit pentru verificarea ipotezei că un eșantion de date urmează o anumită lege de distribuție (redat în continuare), precum și pentru compararea legilor de distribuție ale populațiilor din care provin două eșantioane. SPSS calculează testul Shapiro-wilk numai pentru distribuții cu mai puțin de 50 de valori, în celelalte cazuri limitându-se doar la Kolmogorov-Smirnov²⁰¹.

Testul ANOVA este procedură statistică numită analiza de varianță care testează diferențele dintre medii, atunci când acestea sunt mai mult de două și sunt calculate pe grupuri formate din subiecți diferiți (în cercetare autorul face referire la variabila independentă vârstă), deci o extensie a testului *t* pentru situațiile în care se dorește compararea a mai mult de două medii independente²⁰². În studiul prezent, testul ANOVA ne oferă o imagine „globală” a relației dintre categoriile variabilei independente (vârstă) și valorile variabilei dependente (deschidere, agreabilitate, asertivitate, nevrozism și agresivitate).

Coeficientul de corelație liniară Pearson (*r*) evaluează asocierea dintre două variabile cantitative. Valoarea coeficientului Pearson este, prin ea însăși, un indicator al mărimii efectului. Cu cât este mai aproape de 1, cu atât indică o asociere mai puternică între variabile. Interpretarea mărimii efectului va ține cont și de finalitatea cercetării: dacă finalitatea este una de ordin științific, atunci chiar și valorile mici ale lui *r*, semnificative, sunt relevante²⁰³. În prezentul studiu s-a realizat corelația dintre dimensiunile trăsăturilor de personalitate și variabilele recidivă/durata detenției.

²⁰⁰ POPA, M. *Statistica pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS*. București: Ed. Polirom, 2008. p. 295. ISBN 978-973-46-1045-7.

²⁰¹ Ibidem, p. 283.

²⁰² Ibidem, p. 302

²⁰³ Ibidem, p. 309.

2.2. Influența programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților

Pentru a măsura dimensiunile de personalitate deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate și asertivitate la deținuții selectați pentru cercetarea dată, am aplicat Inventarul Big Five^{©plus} și chestionarul de personalitate ZPKQ care au calități psihometrice confirmate. Aceste măsurători ne-au permis să determinăm influența programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra acestor dimensiuni psihocomportamentale ale deținuților.

Am recurs la analiza de normalitate a variabilelor întrucât toate metodele statistice parametrice (testele t, corelația, ANOVA, etc.) au la bază condiția de normalitate a distribuției variabilelor cantitative.

În vederea testării normalității datelor strânse, a realizat analiza de normalitate cu ajutorul softului SPSS. Având în vedere că eșantionul cercetării are peste 50 de participanți, conform analizei de normalitate am ales pentru interpretare testul Kolmogorov-Smirnov. Datele statistice ale distribuției pentru cele cinci variabile dependente sunt prezentate Anexa 10.5.

Având în vedere că, în cazul tuturor prelucrărilor statistice, valoarea coeficientului Kolmogorov-Smirnov este $p < .05$, distribuția datelor pe eșantionul acestei cercetări diferă semnificativ de o distribuție normală. Totuși, indicii Skewness și Kurtosis (Anexa 10.5) prelucrați pentru fiecare variabilă în parte, așa cum e relevat și în tabelele de mai jos, se încadrează în intervalul $-1;1$, ceea ce denotă îndeplinirea condiției de normalitate a datelor.

Rezultate

Pentru testarea ipotezelor de cercetare am aplicat testul t pentru compararea mediilor a două eșantioane dependente sau independente, după caz. Astfel, în cazul **primei ipoteze**, și anume: deținuții cuprinși în programele psihosociale vor prezenta un nivel mai crescut de *deschidere*, *agreabilitate și asertivitate* în urma participării la programe psihosociale în comparație cu nivelul lor de *deschidere*, *agreabilitate și asertivitate* de dinaintea participării la programe precum și în comparație cu deținuții ce nu au beneficiat de astfel de programe²⁰⁴, am obținut următoarele rezultate, așa cum este relevat în tabelele de mai jos.

Deschiderea - descrie persoanele deschise spre experiențe senzoriale, cu simț artistic, înclinați spre muzică sau arte plastice, animați de interese intelectuale, caracterizați de curiozitate

²⁰⁴ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

științifică²⁰⁵. Oamenii deschiși sunt mai puțin dogmatici și mai umili din punct de vedere intelectual. Ei își păstrează convingerile mai puțin puternic și sunt deschiși să ia în considerare idei noi și să se gândească la lume în moduri noi. De asemenea, le place să încerce lucruri noi. Ei arată o deschidere către experiențe noi. De asemenea, sunt mai flexibili în comportamentul lor. Sunt dispuși să încerce noi moduri de a face lucrurile și sunt mai puțin preocupați să facă lucrurile într-un anumit fel doar pentru că le-am făcut întotdeauna așa. Ca urmare a faptului că sunt deschiși către idei noi, experiențe și moduri de a face lucrurile, oamenii care au un nivel ridicat de deschidere trăiesc vieți oarecum mai puțin tradiționale și convenționale. Ei nu simt o nevoie puternică de a se conforma așteptărilor sociale.

Referitor la prezenta cercetare *deschiderea* se referă la dorința de a avea experiențe noi. Deținuții care fac parte din lotul experimental nu au o deschidere mare spre experiență, nu toți deținuții sunt curioși și nu toți prezintă o imaginație bogată sau sunt dispuși spre a accepta idei noi și constructive în ceea ce privește reabilitarea și schimbarea comportamentală. Deținuții preferă să rămână rigizi, preferă rutina și nu par să manifeste curiozitate pentru lucruri noi, în ceea ce privește schimbarea.

Tabelul 2.1. Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila deschidere (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterrea Standard	Pragul de semnificație
Deschidere	Grup experimental la prima testare	60	2.13	.853	.681
	Grup experimental la retestare	60	2.20	.917	

În urma testării **primei ipoteze**, se constată, conform datelor statistice din Tabelul 2.1, faptul că partea ipotezei referitoare la *creșterea nivelului de deschidere în urma parcurgerii unor programe psihosociale* nu este confirmată, deoarece pragul de semnificație al testului T obținut nu este mai mic decât 0,05. Diferențele statistice dintre lotul experimental în faza de testare (M=2,13 și SD=.853) și lotul experimental în faza de retestare (M=2,20 și SD=.917), conform

²⁰⁵ MACARIE A. CONSTANTIN T., ORZAN A., CONSTANTIN L., FODOREA A., Modelul Big Five al personalității: abordări teoretice și modelarea empirică a unui chestionar standardizat, În revista „ psihologia Resurselor umane”, vol. 6, nr. 2/2008,pp. 62-74. Citat 8.11.2022. Disponibil: https://www.academia.edu/6190556/modelul_big_five_al_personalitatii_abordari_teoretice_si_modelare_empirica

Tabelului 2.1, nu au fost semnificative statistic la nivelul variabilei deschidere (se observă și diferențele ne semnificative ale mediei și abaterii standard).

Tabelul 2.2. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila deschidere (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Deschidere	Equal variances assumed	2.467	.119	-.412	118	.681	-.067	-.387
	Equal variances not assumed			-.412	117.391	.681	-.067	-.387

Observăm în Tabelul 2.2 valorile testului Levene $F= 2.467$, $p>0.05$, deoarece este ne semnificativ statistic se citesc valorile lui t , df , p de pe prima linie. Astfel, rezultatul obținut este $0.681 (100)\%$, $p > 0.05$, deci prima parte a primei ipoteze nu s-a confirmat întrucât pragul de semnificație al testului T obținut nu este mai mic decât $0,05$.

Comparând nivelul de *deschidere* a deținuților cuprinși în lotul experimental care au urmat programe psihosociale cu cel al deținuților ce nu au beneficiat de participarea la programe și au format lotul de control, constatăm că deținuții din lotul experimental nu au obținut un nivel semnificativ statistic al dimensiunii „deschidere”²⁰⁶.

În acord cu testul Levene conform Tabelului 2.4, acesta fiind ne semnificativ statistic ($F=.760$), $p>0.05$, se citesc valorile lui t , df , p de pe prima linie, astfel rezultatul obținut este $t=-.1.309$, $df=118$ și $p=0.385$.

Această parte a ipotezei s-a infirmat, deoarece pragul de semnificație al testului T pentru eșantioane independente este mai mare decât $0,05$ conform datelor statistice din Tabelul 2.3. ($p=0.193$)

²⁰⁶ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

Tabelul 2.3. Statistica descriptivă pe variabila deschidere la grupul de control si grupul experimental la prima testare

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Deschidere	Grup control	60	1.93	.821	.193
	Grup experimental la prima testare	60	2.13	.853	

Din punct de vedere psihologic, se constată că deținuții au întâmpinat anumite obstacole interioare cu privire la posibilitatea de a fi receptivi la activități intelectuale, la disponibilitatea de a-și exprima cu ușurință trăirile afective. Deținuții nu au un vocabular bogat, folosesc cuvinte simple, nu au o imaginație bogată și înțeleg unele lucruri mai greu. O posibilă explicație poate depinde de durata detenției și fapta săvârșită de aceștia.

Atunci când perioada detenției este mare, există tendința de resemnare la situația prezentă și putem constata apariția unui blocaj emoțional în cazul deținutului, iar în contextul săvârșirii faptei trebuie să se aibă în vedere existența sau inexistența unor regrete pentru actul infracțional înlăptuit. În cazul în care nu există regrete deducem că nu există deschisă ușa prin care să evadeze din propriile trăiri și nu se dorește reintegrarea socială.

Tabelul 2.4. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila deschidere (grupul de control si grupul experimental la prima testare)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2 tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Deschidere	Equal variances assumed	.760	.385	-1.309	118	.193	-.200	.153
	Equal variances not assumed			-1.309	117.823	.193	-.200	.153

Pentru a reliefa mai bine cele expuse în paginile anterioare, datele au fost comprimate în Figura 2.2.

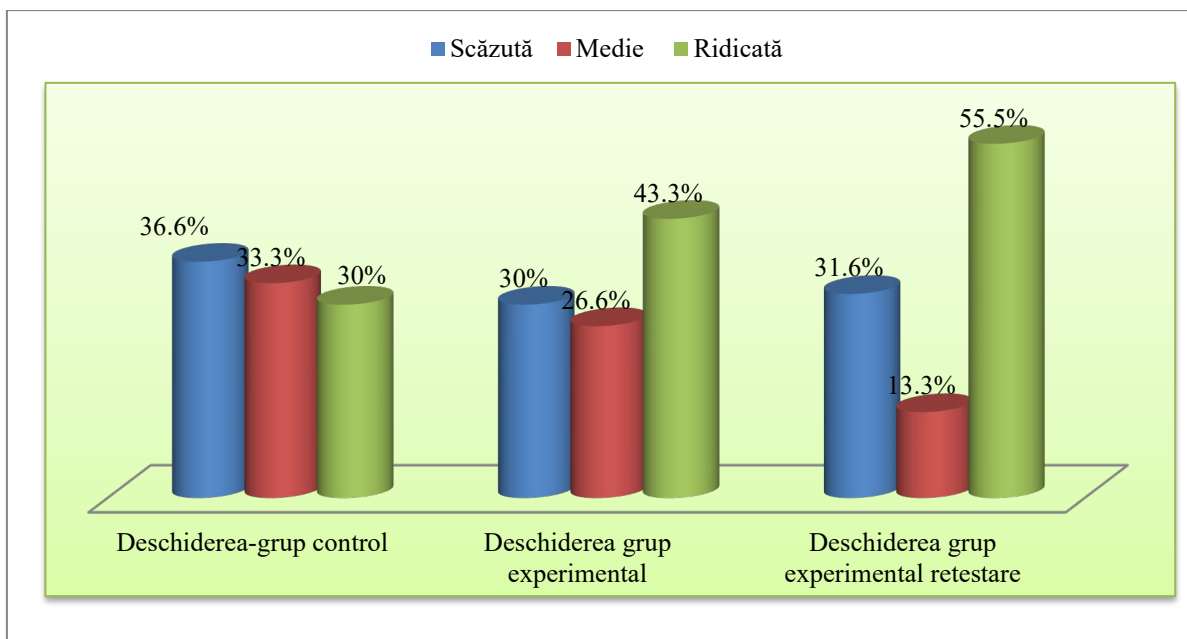


Fig. 2.2. Dimensiunea deschidere la lotul de control și lotul experimental la prima testare și retestare

Date statistice, conform figurii, cu referire la dimensiunea deschidere la grupul de control 36.6% dintre deținuți prezintă deschidere scăzută, 33.3% dintre deținuți prezintă deschidere medie, iar 30% deschidere ridicată. Deschiderea deținuților la grupul experimental, înainte de a fi influențată de participarea la programele de reintegrare se prezintă astfel: 30% dintre deținuți prezintă deschidere scăzută, 26.6% dintre deținuți prezintă deschidere medie, iar 43.3% dintre deținuți prezintă deschidere ridicată. Deschiderea deținuților la grupul experimental, după participarea acestora la programe de reintegrare se prezintă astfel: 31.6% dintre deținuți prezintă deschidere scăzută, 13.3% deschidere medie, iar 55.5% dintre deținuți prezintă deschidere ridicată.

Datele Figurii 2.2. ilustrează faptul că deținuții grupului experimental, chiar dacă au participat la programele de reintegrare psihosocială, comparativ cu cei din grupul de control, nu au reușit să își exprime mai facil un punct de vedere, intervenind în grup doar când sunt obligați să o facă. Aceștia preferă să li se spună ceea ce trebuie să facă, au tendința să asculte mai mult decât să vorbească²⁰⁷. Acest rezultat indică faptul că este extrem de greu să fie sparte toate zidurile construite între deținuți și viața socială după eliberare²⁰⁸. Toate convingerile, ideile, credințele nocive sunt dificil de îndepărtat și necesită muncă asiduă. O deschidere mai ridicată ar

²⁰⁷ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, p. 51, ISSN 1857-2405.

²⁰⁸ Ibidem.

putea fi înțeleasă ca imprevizibilitate sau concentrare scăzută și mai probabil, deținuții, ar putea să se angajeze într-un comportament mai riscant sau consum de droguri²⁰⁹.

Rezultate asemănătoare găsim și în studiul privind eficiența programelor asupra nivelului de deschidere a autorului Ardelean Calin Petrică, menționat mai sus, care surprinde diferențe semnificative privind variabila deschidere la participanții la programe comparativ cu lotul de control în care variabila deschidere rămâne aproximativ neschimbată, iar variabila agreabilitate crește la deținuții care au parcurs programele la care au fost selectați²¹⁰.

Agreabilitatea a fost următoare trăsătură de personalitate vizată în prima ipoteză a cercetării de față. Agreabilitatea, după Ticu Constantin²¹¹ vizează caracteristicile personale care țin de cooperare și armonie personală. Aceasta, așa cum arată W. G. Allport²¹², determină raportarea a mai puține conflicte, iar când acestea se produc reușesc să reducă stima de sine a persoanei în cauză. Persoanele care apreciază înțelegerea cu persoanele din jur prezintă o agreabilitate ridicată. Astfel de persoane sunt amabile, întrețin cu ușurință prietenii, sunt altruiste și darnice. Aceste persoane au o viziune optimistă asupra celorlalte persoane fiind de încredere și de ajutor și deschiși să-și compromită interesele cu alte persoane²¹³.

Referitor la creșterea nivelului de **agreabilitate** în urma parcurgerii unor programe psihosociale conform Tabelului 2.5. ipoteza este confirmată din punct de vedere statistic, pragul de semnificație fiind mai mic de 0,05. Se constată că între perioada de testare (M=2,27 și SD=.73) și cea de retestare (M=2.65 și SD=.659) a lotului experimental, s-au semnalat modificări în ce privește variabila agreabilitate obținându-se un scor mai mare în perioada de retestare.

Tabelul 2.5. Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila agreabilitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterrea Standard	Pragul de semnificație
Agreabilitate	Grup experimental	60	2.27	.733	.003

²⁰⁹ AMBRIDGE B Psy-Q: You know your IQ - now test your psychological intelligence. London: Profile books Ltd, 2014. p.11. ISBN 9781782830238. [citat 12.09.2021] Disponibil: https://books.google.cz/books?id=ZT2eAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=it&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

²¹⁰ ARDELEAN, C. P. *Coordonate psihologice ale pericolozității în mediul penitenciar*: autoref. tz. de doct. în psihologie [online]. Cluj-Napoca, 2010. 60 p. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/229834337/Ardelean-Calina-Petrica-Ro>.

²¹¹ CONSTANTIN T. *Evaluarea Psihologică a personalului*. Iași: Editura Polirom, 2004. 290 p. ISBN 978-973-46-7005-5.

²¹² ALLPORT, W. G. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991. 575 p. ISBN 973-30-1151-7.

²¹³ ROTHMANN S., COETZER, E.P. The big five personality dimensions and job performance. In: *Journal of Industrial Psychology*, 2003, vol. 29, nr.1, pp. 68-74. ISSN: 2071-0763 [Citat 12.01.2019]. Disponibil: doi:10.4102 / sajip.v29i1.88 .

	la prima testare				
	Grup experimental la retestare	60	2.65	.659	

Confirmarea ipotezei referitoare la creșterea variabilei **agreabilitate** în urma parcurgerii unor programe psihosociale reiese în urma citirii valorii testului Levene, aceasta fiind $F=2.605$ conform Tabelului 2.6. Întrucât pragul de semnificație este mai mare decât $0.05(0,109)$, fiind ne semnificativ, se vor citi valorile de pe prima linie a tabelului. De aceea testul t este semnificativ statistic, p este mai mic decât $0,05(p=0,003)$, $df=118$.

Tabelul 2.6. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila agreabilitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Agreabilitate	Equal variances assumed	2.605	.109	-3.011	118	.003	-.383	.127
	Equal variances not assumed			-3.011	116.689	.003	-.383	.127

Din punct de vedere psihologic se observă că există o diferență semnificativă în ceea ce privește agreabilitatea în faza de testare și retestare la lotul experimental. Odată cu parcurgerea activităților și programelor psihosociale, deținuții prezintă un nivel al agreabilității ridicat comparativ cu momentul testării, încep să capete încredere în ceilalți, devenind empatici și receptivi la nevoile celorlalți²¹⁴. Chiar dacă în faza de testare inițială prezentau un nivel scăzut în ceea ce privește agreabilitatea fiind cinici, necooperanți, nepoliticoși cu colegii de cameră, sau chiar cu cadrele, impulsivi, manipulatori, dar și răzbunători, la finalizarea programelor psihoeducative, sunt mai cooperanți, supuși și ușor îngăduitori.

²¹⁴ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

Referitor la creșterea nivelului de **agreabilitate** a deținuților care în urma parcurgerii unor programe psihosociale în comparație cu deținuții ce nu au beneficiat de participarea la programe și au format lotul de control ipoteza este confirmată întrucât pragul de semnificație obținut în urma testării ipotezei cu ajutorul testul T pentru eșantioane independente este mai mic decât 0,05.

Tabelul 2.7. Statistica descriptivă cu privire la variabila agreabilitate (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Agreabilitate	Grup control	60	1.87	.724	.003
	Grup experimental la prima testare	60	2.27	.733	

Interpretarea statistică a Tabelului 2.7. se realizează, ținând cont de valorile testului Levene, deoarece în funcție de acestea se vor citi valorile testului t din tabel.

Tabelul 2.8. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila agreabilitate (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Agreabilitate	Equal variances assumed	.642	.425	-3.006	118	.003	-.400	.133
	Equal variances not assumed			-3.006	117.981	.003	-.400	.133

Astfel, testul Levene fiind 0,425 este nesemnificativ deoarece pragul de semnificatie este mai mare decât 0,05. Valorile testului t se vor citi de pe prima linie: $t=-3.006$, $df=118$, iar pragul de semnificație este 0,003, fiind semnificativ statistic.

Așadar, grupul de control ai cărui participanți au săvârșit infracțiuni violente fără a avea abateri disciplinare pe parcursul executării pedepsei privative de libertate, obțin un scor mai mic al agreabilității comparativ cu grupul experimental ai cărui participanți au săvârșit infracțiuni violente având și abateri disciplinare pe parcursul executării pedepsei privative de libertate.

Pentru a reliefa mai bine cele expuse în paginile anterioare, datele au fost comprimate în Figura 2.3.

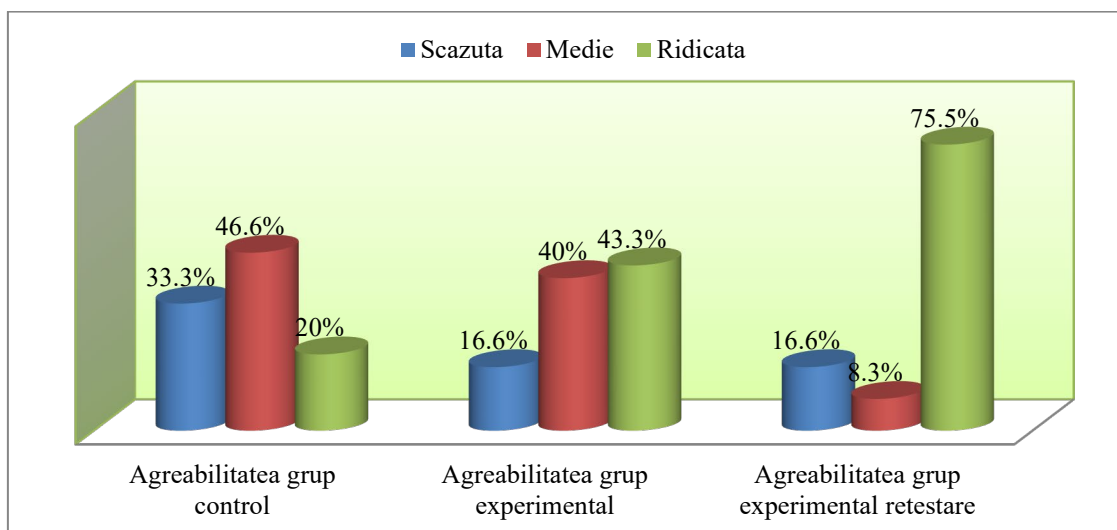


Fig. 2.3. Dimensiunea agreabilitate la lotul de control, lotul experimental la prima testare și retestare

Date statistice, conform figurii, cu referire la dimensiunea agreabilitate la grupul de control 33.3% dintre deținuți prezintă agreabilitate scăzută, 46.6% dintre deținuți prezintă agreabilitate medie, iar 20% prezintă agreabilitate ridicată. Dimensiunea agreabilității la deținuții din grupul experimental, înainte de a fi influențată de participarea la programele de reintegrare se prezintă astfel: 16.6% dintre deținuți prezintă agreabilitate scăzută, 40% dintre deținuți prezintă agreabilitate medie, iar 43.3% dintre deținuți prezintă agreabilitate ridicată. Agreabilitatea deținuților la grupul experimental, după participarea acestora la programe de reintegrare se prezintă astfel: 16.6% dintre deținuți prezintă agreabilitate scăzută, 8.3% agreabilitate medie, iar 75.5% dintre deținuți prezintă agreabilitate ridicată.

Datele figurii de mai sus reliefează faptul că deținuții care au participat la programele de integrare psihosocială au obținut scoruri ridicate la dimensiunea „agreabilitate” 75.5%, deoarece au avut acces la anumite informații, au dobândit anumite abilități, care i-au determinat să aibă mai multă încredere în alte persoane, să fie mai cooperanți, să stabilească relații apropiate bazate pe sinceritate și încredere cu persoanele din preajma lor, dezvoltând o importantă caracteristică a umanului, precum, generozitatea.

Deținuții privați de acele programe, prezintă dificultăți în a-și exprima anumite trăsături de personalitate existente în stare latentă, dar care nu au fost conștientizate și manifestate, însă au interferat cu mediul în care s-au dezvoltat. Rezultate obținute de noi sunt confirmate și de alte

studii în domeniu, cum ar fi cel al cercetătorului C.P. Ardelean²¹⁵ care arată că variabila agreabilitate crește la deținuții care au parcurs programele pentru care au fost selectați. Agreabilitatea se referă la comportamente îndreptate spre nevoile altele, inclusiv aspecte precum încrederea, onestitatea, altruismul, printre altele. Această dimensiune este legată de menținerea relațiilor interumane pozitive și minimizarea conflictelor²¹⁶. De asemenea o cercetare recentă²¹⁷ indică faptul că nivelul de agreabilitate crește cu timpul, în timp ce nevrozismul și deschiderea tind să scadă. Un alt studiu a dovedit faptul că majoritatea persoanelor adulte devin mai agreabili, mai puțin nevrotici și mai conștiincioși pe măsură ce îmbatrânesc.²¹⁸

Cea de-a treia variabilă, care am presupus că se va modifica în sens pozitiv dacă persoanele deținute vor urma un program psihosocial, se referă la *asertivitate*. Asertivitatea este o dimensiune a unui comportament învățat, adică o abilitate, înseamnă încredere în sine, asertivul își respectă și dreptul său, dar și dreptul celuilalt.

Tabelul 2.9. Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila asertivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Asertivitate	Grup experimental la prima testare	60	1.77	.767	.829
	Grup experimental la retestare	60	1.80	.917	

Referitor la creșterea nivelului de *asertivitate* în urma parcurerii unor programe psihosociale la eșantionul experimental, conform datelor din Tabelul 2.9, ipoteza nu s-a confirmat dacă luăm în calcul pragul de semnificație care e mai mare decât 0,05, pragul de semnificație fiind de 0.829.

Ipoteza este infirmată deoarece s-au avut în vedere valorile de pe prima linie: $t=-.216$, $df=118$, fiindcă testul Levene a fost semnificativ statistic $F=8.924$, $p=0,003$ (Tabelul 2.10).

²¹⁵ ARDELEAN, C. P. *Coordonate psihologice ale pericolozității în mediul penitenciar*: autoref. tz. de doct. în psihologie [online]. Cluj-Napoca, 2010. 60 p. [citată 8.01.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/229834337/Ardelean-Calin-Petrica-Ro>.

²¹⁶ TRNINIC, V., BARANCIC, M., NAZOR, M. Modelul celor cinci factori ai personalității și agresivitatea în închisoare și atletele. In: *Kinesiology*, 2008, nr. 40, pp. 170-181. [citată 10.05.2021]. Disponibil: <https://core.ac.uk/download/pdf/14403507.pdf>.

²¹⁷ SRIVASTAVA, S., JOHN, O.P., GOSLING, S.D., POTTER, J. Development of personality in early and middle adulthood: Set like plaster or persistent change? In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2003, vol.84 (5), pp. 1041–1053. [citată 10.05.2021]. Disponibil: doi:10.1037/0022-3514.84.5.1041. PMID 12757147.

²¹⁸ ROBERTS, B.W., WALTON, K.E., VIECHTBAUER, W. Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: a meta-analysis of longitudinal studies. In: *Psychol bulletin*, 2006, nr.132 (1), pp. 1-25. [citată 8.01.2019]. Disponibil: doi:10.1037/0033-2909.132.1.1 . PMID 16435954.

Astfel, lotul experimental nu prezintă diferențe semnificative ale variabilei asertivitate în ambele perioade de testare.

Tabelul 2.10. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila asertivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Asertivitate	Equal variances assumed	8.924	.003	-.216	118	.829	-.033	.154
	Equal variances not assumed			-.216	114.444	.829	-.033	.154

Datele prezentate mai sus cu privire la nivelul de **asertivitate** în urma parcurerii unor programe psihosociale evidențiază tendința deținutului de a manifesta cu precădere un comportament dominant. Deținutul aflat în mediul carceral simte o lipsă de control în propria viață, dorințele și nevoile lui rămân nesatisfăcute. El încearcă să atragă atenția celor din jur exprimând ceea ce simte, ce dorește, ce nevoi și preferințe are, într-un fel care îl ajută să și obțină. Felul în care o face contează. A nu fi asertiv poate avea nenumărate consecințe: deținutul se simte furios și neputincios, se enervează ușor că nu îi sunt satisfăcute nevoile, se simte frustrat. A fi asertiv înseamnă să fii proactiv, adică să faci lucrurile să se întâmple, în loc să le lași să se întâmple de la sine.

După participarea la programele psihosociale, observăm că unii deținuți încep să privească din unghi diferit problemele. Încep să devină conștienți de propriile interese și acționează mai mult pentru binele lor, se simt capabili, și le cresc respectul și stima de sine, încep să acționeze asertiv și proactiv și devin mai puțin predispuși la frustrări, îndoieli, depresii.

Creșterea nivelului de asertivitate în urma parcurerii unor programe psihosociale în comparație cu nivelul de asertivitate al deținuților ce nu au beneficiat de participarea la programe este infirmată, întrucât pragul de semnificație obținut este mai mare decât 0,05.

Tabelul 2.11. Statistica descriptivă cu privire la variabila asertivitate (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Asertivitate	Grup control	60	1.90	1.020	.420
	Grup experimental la prima testare	60	1.77	.767	

Testul Levene conform Tabelului 2.12 este $F=21.552$ $p=0,000$. Fiind semnificativ statistic se vor citi datele de pe a doua linie $t=.809$, $df=109.569$, $p=0.420$.

Tabelul 2.12. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila asertivitate (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Asertivitate	Equal variances assumed	21.552	.000	.809	118	.420	.133	.165
	Equal variances not assumed			.809	109.569	.420	.133	.165

În cele din urmă acest rezultat afirmă că între cele două loturi ale cercetării din faza de testare nu sunt evidente diferențe statistice semnificative în privința asertivității. Pentru a reliefa mai bine cele expuse în paginile anterioare, datele au fost comprimate în Figura 2.4.

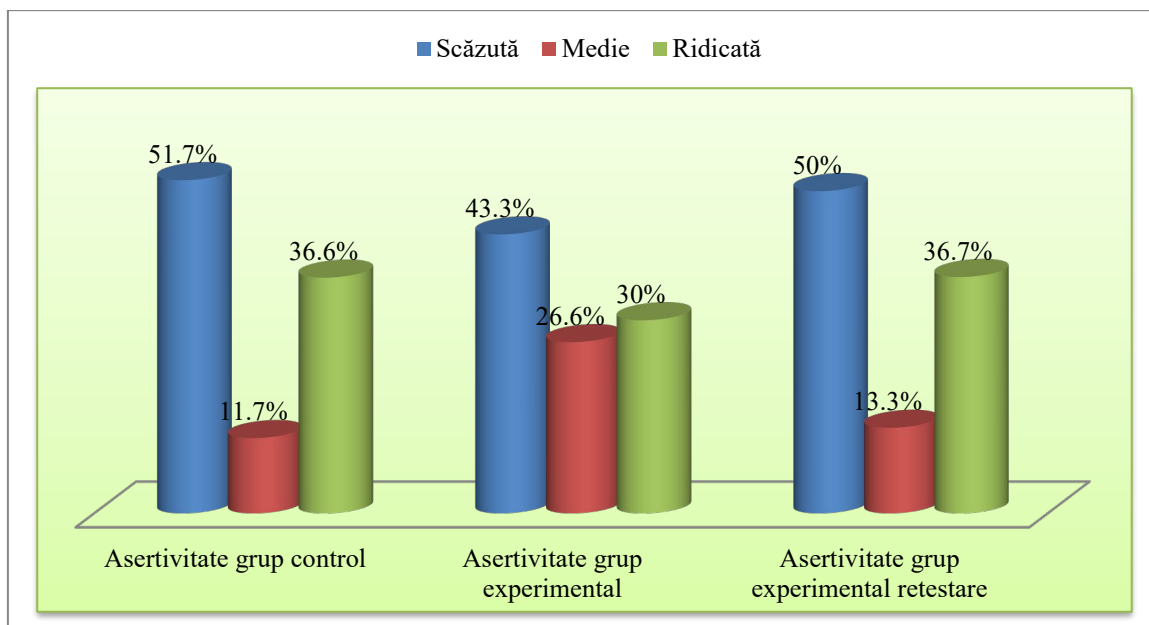


Fig. 2.4. Dimensiunea asertivitate la lotul de control și lotul experimental la prima testare și retestare

Date statistice, conform figurii, cu referire la dimensiunea asertivitate la grupul de control 51.7% dintre deținuți prezintă asertivitate scăzută, 11.7% dintre deținuți prezintă asertivitate medie, iar 36.6% prezintă asertivitate ridicată. Dimensiunea asertivitate la deținuții din grupul experimental, înainte de a fi influențată de participarea la programele de reintegrare se prezintă astfel: 43.3% dintre deținuți prezintă asertivitate scăzută, 26.6% dintre deținuți prezintă asertivitate medie, iar 30% dintre deținuți prezintă asertivitate ridicată. Asertivitatea deținuților la grupul experimental, după participarea acestora la programe de reintegrare se prezintă astfel: 50% dintre deținuți prezintă asertivitate scăzută, 13.3% asertivitate medie, iar 36.6% dintre deținuți prezintă asertivitate ridicată.

Conform figurii de mai sus observăm că în faza de testare în ceea ce privește asertivitatea între lotul de control și lotul experimental chiar dacă diferențele există, ele nu sunt majore și astfel putem concluziona ca profilul deținutului este destul de asemănător în ceea ce privește dimensiunea asertivitate. Deținutului nu își exprimă cu ușurință punctul de vedere și interesele, prezintă anxietate, negă interesele celorlalți, manifestă un comportament agresiv și nu empatizează, ei impun tot timpul regulile, ajungând să îi agrezeze verbal sau fizic pe ceilalți. Restul deținuților, chiar dacă prezintă nivel mediu sau chiar ridicat de asertivitate, sunt tot timpul

pe defensivă, se apără de deținutul agresiv, lipsit de asertivitate, și de cele mai multe ori îl evită²¹⁹.

Cea de **a doua ipoteză** - *Deținuții cuprinși în programele psihosociale vor prezenta un nivel mai scăzut de nevrozism și agresivitate în urma participării la programe psihosociale în comparație cu nivelul lor de nevrozism și agresivitate de dinaintea participării la programe precum și în comparație cu deținuții ce nu au beneficiat de participarea la un astfel de programme*²²⁰ – a fost testată prin aplicarea aceluiași instrumente.

Variabila **nevrozism** este caracterizat în literatura de specialitate ca prin hiperactivismul nervos mental și fizic, variabilitate de dispoziție afectivă, tendința de a avea trăiri emoționale negative cum ar fi anxietatea, furia, depresia. Costa și McCrae²²¹ în studiul „Personality, disorders and the five-factor model of personality”, definesc nevrozismul ca fiind o trăsătură negativă a personalității caracterizată prin inadaptare, emoții negative sau dificultăți în gestionarea stresului, în gestionarea nevoilor. Persoanelor cu nevrozism crescut au tendința de a experimenta mai des emoții negative. Persoanele cu nevrozism scăzut sunt stabili emoțional, mulțumiți și încrezători. Conform lui H. Eysenck, nevrozismul, la persoane, este interconectat cu o toleranță scăzută la stres sau la stimuli aversivi²²².

Unele cercetări^{223,224} indică faptul că nevrotismul se schimbă și ca răspuns la experiențele de viață pozitive și negative.

În cercetarea noastră, se constată, conform datelor statistice din Tabelul 2.13, faptul că ipoteza referitoare la scăderea nivelului de **nevrozism** în urma parcurgerii unor programe psihosociale reliefează o diferență între media și abaterea standard pentru grupul experimental din faza de testare inițială (M=2.53, SD=.676) și din faza de retestare (M=2.00, SD=.902).

²¹⁹ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, p. 51, ISSN 1857-2405.

²²⁰ Ibidem.

²²¹ COSTA, P.T., MCCRAE, R.R. Personality disorders and the five-factor model of personality. In: *Journal of Personality Disorders*, 1990, nr.4, pp. 362–371. ISSN. 0885579X.

²²² Apud NORRIS, C.J., LARSEN, J.T., CACIOPPO, J.T. Neuroticism is associated with larger and more prolonged electrodermal responses to emotionally evocative pictures. In: *Psychophysiology*, 2007, vol. 44 (5), pp. 823-826. [cit. 8.01.2019]. Disponibil: doi:10.1111 / j.1469-8986.2007.00551.x. PMID 17596178.

²²³ JERONIMUS, B.F., RIESE, H., SANDERMAN, R., ORMEL, J. Mutual reinforcement between neuroticism and life experiences: a five-wave, 16-year study to test reciprocal causation. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2014, vol. 107(4), pp. 751-764. [cit. 10.05.2021]. Disponibi: doi:10.1037 / a0037009.

²²⁴ NORRIS, C.J., LARSEN, J.T., CACIOPPO, J.T. Neuroticism is associated with larger and more prolonged electrodermal responses to emotionally evocative pictures. In: *Psychophysiology*, 2007, vol. 44 (5), pp. 823-826. [cit. 8.01.2019]. Disponibil: doi:10.1111 / j.1469-8986.2007.00551.x. PMID 17596178.

Tabelul 2.13. Statistica descriptivă cu privire la variabila nevrozism (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Nevrozism	Grup experimental la prima testare	60	2.53	.676	.000
	Grup experimental la retestare	60	2.00	.902	

Pentru a verifica dacă ipoteza se confirmată sau nu, am luat în considerare valoarea testului Levene care este $F=9.922$, și pragul de semnificație care este mai mic decât $0,05(p = .002)$ conform Tabelului 2.14.

Tabelul 2.14. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila nevrozism (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Nevrozism	Equal variances assumed	9.922	.002	3.666	118	.000	.533	.145
	Equal variances not assumed			3.666	109.357	.000	.533	.145

De aceea, fiind semnificativ statistic se vor citi valorile testului t de pe a doua linie a tabelului. Pragul de semnificație rezultat în urma testării celei de a doua ipoteze este mai mic decât $0,05$, ceea ce înseamnă că ipoteza referitoare la variabila nevrozism este confirmată.

Referitor la variabila nevrozim, observăm diferențe ale nivelului acesteia în faza de testare și faza de retestare la lotul experiemntal. Acest lot de subiecți au fost supuși testării inițiale înainte ca să fi participat la programe psihosociale, iar retestarea lor a avut loc după ce deținuții au reușit finalizarea acestora. Rezultă că media rezultatelor obținute la Inventarul Big Five^{©plus} pentru variabila *nevrozism* este semnificativ mai mică în cazul respondenților care fac parte din lotul experimetal, după finalizarea programelor psihosociale comparativ cu media răspunsurilor subiecților la testarea inițială, ceea ce confirmă ipoteza. Acest fapt poate fi explicat prin creșterea nivelului de toleranță la stresul provocat de condițiile mediului carceral, printr-un mai bun discearnământ a situațiilor cu risc și un comportament mai ageabil și dezirabil.

Comparând nivelul de **nevrozism** a subiecților cuprinși în lotul experimental care au urmat programe psihosociale cu cel al deținuților ce nu au beneficiat de participarea la programe și au format lotul de control conform Tabelului 2.15. reliefează o diferență între media și abaterea standard pentru grupul experimental din faza de testare ($M=2.53$, $SD=.676$) și media și abaterea standard pentru grupul de control ($M=1.97$, $SD=.882$). Rezultă că deținuții care fac parte din lotul de experimental, sunt mai nevrotici comparativ cu deținuții din lotul control în faza de testare.

Având în vedere pragul de semnificație obținut 0,000 (se poate observa că acesta e mai mic decât pragul de semnificație 0,05 ceea ce denotă că și această ipoteză este confirmată (valoarea lui p este semnificativă statistic).

Tabelul 2.15. Statistica descriptivă pe variabila nevrozism (grupul de control și grupul experimental)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Nevrozism	Grup control	60	1.97	.882	.000
	Grup experimental la prima testare	60	2.53	.676	

Grupul experimental în faza de testare a obținut un scor mai înalt al variabilei nevrozism comparativ cu grupul de control. S-a ajuns la concluzia că această ipoteză este confirmată, deoarece testul Levene $F=7.338$ este semnificativ statistic $p=.008$, astfel s-au citit valorile testului t de pe a doua linie: $t=-3.950$, $df=110.488$, iar pragul de semnificație mai mic decât 0,05, $p=.000$ conform Tabelului 2.16.

Din punct de vedere psihologic constatăm că deținuții testați experimentează cu ușurință emoții neplăcute, precum: mânia, anxietatea, depresia sau vulnerabilitatea. Putem denumi nevrozismul în anumite cazuri și instabilitate emoțională, fapt ce rezultă din interrelația dintre trăsăturile de anxietate, depresie, autoapreciere scăzută, timiditate. Deținutul poate avea reacții de instabilitate emoțională puternice ce pot interfera cu adaptarea sa slabă în mediul de detenție, determinându-l să reacționeze irațional, uneori rigid. În cazul deținutului instabil extravert, neliniștea și sensibilitatea se manifestă în prim plan, el devine excitabil, chiar agresiv.

Tabelul 2.16. Testul T pentru eșantioane independente cu privire la variabila nevrozism (grupul de control și grupul experimental)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Nevro	Equal variances assumed	7.338	.008	-3.950	118	.000	-.567	.143

Equal variances not assumed			-3.950	110.488	.000	-.567	.143
-----------------------------	--	--	--------	---------	------	-------	------

Dacă ne referim la extrema opusă, reacțiile emoționale sunt lente și slabe, tendința deținutului fiind de a-și relua starea inițială foarte repede după activarea emoțională. Pentru a reliefa mai bine cele expuse în paginile anterioare, datele au fost comprimate în Figura 2.5.

Date statistice, conform figurii, cu referire la dimensiunea nevrozism la grupul de control 21.6% dintre deținuți prezintă un nivel al nevrozismului scăzut, 38.3% dintre deținuți prezintă un nivel al nevrozismului mediu, iar 40.1% nevrozism ridicat. Nevrozismul deținuților la grupul experimental, înainte de a fi influențat de participarea la programele de reintegrare se prezintă astfel: 10% dintre deținuți prezintă un nivel al nevrozismului scăzut, 26.6% dintre deținuți prezintă un nivel al nevrozismului mediu, iar 63.4% dintre deținuți prezintă un nivel al nevrozismului ridicat. Nevrozismul ca dimensiune la deținuții din grupul experimental, după participarea acestora la programe de reintegrare se prezintă astfel: 33.3% dintre deținuți prezintă un nivel al nevrozismului scăzut, 26.7% un nivel al nevrozismului mediu, iar 40% dintre deținuți prezintă un nivel al dimensiunii nevrozism crescut.

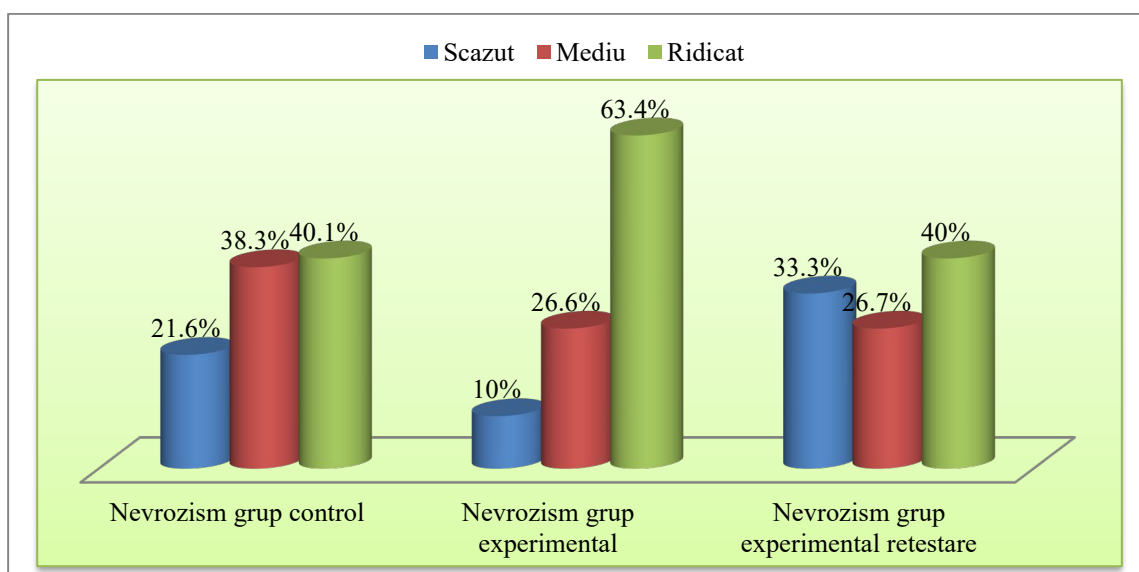


Fig. 2.5. Dimensiunea nevrozism la lotul de control și lotul experimental la prima testare și retestare

Conform figurii de mai sus rezultă că deținuții care fac parte din lotul de control, sunt mai controlați în acțiune, mai stabili emoțional, în timp ce deținuții care fac parte din lotul experimental ai cărui participanți au săvârșit infracțiuni violente având și abateri disciplinare pe parcursul executării pedepsei privative de libertate sunt mai instabili, acționează impulsiv, fără a

evalua situațiile conflictuale²²⁵, prezintă o imaturitate afectivă, reacționează la frustrație într-o manieră emoțională, sunt inconstanți în atitudini și interese, excitabili și hiperreactivi, se sustrag de la responsabilități, abandonează ușor, sunt neliniștiți, implicați în conflicte, agitați, visători, pot ușor fi implicați în accidente de diferite tipuri. Comparând rezultatele celor din urmă după parcurgerea programelor psihosociale cu datele primului grup, observăm că valorile medii și cele scăzute ale variabilei nevrozism diferă semnificativ în favoarea deținuților care au fost incluși în activități recuperatorii. Astfel ipoteza, conform căreia se prezumă că există o diferență semnificativă între variabila nevrozism pentru subiecții cuprinși în programe psihosociale și cei ce nu urmează astfel de programe, se confirmă în aceste condiții.

Agresivitatea este o altă variabilă urmărită de noi în acest studiu și descrie predispoziția către exprimarea verbală a agresivității, dar se poate include și impolitețea, comportamentul antisocial, răzburarea și dușmania, un temperament vulcanic și nerabdarea manifestată în relațiile interpersonale²²⁶.

În urma testării **cele de-a doua ipoteze**, se constată, conform datelor statistice din Tabelul 2.17, faptul că ipoteza referitoare la **scăderea nivelului de agresivitate în urma parcurgerii unor programe psihosociale** s-a confirmat, la pragul de semnificație de 0,000.

Tabelul 2.17. Statistica descriptive pe variabila agresivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Agresivitate	Grup experimental la prima testare	60	2.43	.500	.000
	Grup experimental la retestare	60	1.43	.722	

Conform Tabelului 2.18 din Anexa 9 s-au citit valorile testului t de pe a doua linie: $t=8.824$, $df=104.997$, deoarece testul Levene este $F=5.304$ cu pragul de semnificație $p=.023$ care este semnificativ statistic. Lotul experimental în faza de testare ($M=2,43$ și $SD=.500$) a obținut un nivel al agresivității mai mare, comparativ cu scorul obținut în faza de retestare ($M=1,43$ și $SD=.722$).

²²⁵ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

²²⁶ *Manualul ZKPQ*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://krispsychology.files.wordpress.com/2020/03/manual-zkpq.pdf>.

Tabelul 2.18. Testul t pentru eșantioane perechi cu privire la variabila agresivitate (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Agresivitate	Equal variances assumed	5.304	.023	8.824	118	.000	1.000	.133
	Equal variances not assumed			8.824	104.997	.000	1.000	.133

Subiecții din lotul experimental, comparativ cu cei care fac parte din lotul de control, în faza de retest au rezultate mai scăzute la dimensiunea agresivitate. Rezultă, faptul că deținuții din grupul experimental sunt mai dornici să își expună convingerile nocive și să le schimbe cu cele pozitive, după ce au urmat programe de reintegrare psihosocială²²⁷. Aceștia tolerează mai mult comportamentul uman și sunt mai receptivi la problemele celor din jur. Nivelul agresivității este mai scăzut, întrucât se dovedește că impactul educației asupra comportamentului este unul pozitiv²²⁸.

Se infirmă ipoteza a doua, în partea a doua referitoare la dimensiunea **agresivitate**, deoarece s-a obținut un scor al pragului de semnificație al testului T pentru eșantioane independente mai mare decât 0,005 (.714) din punct de vedere statistic. Tabelul 2.19. ilustrează diferențe nesemnificative între valorile mediilor și ale abatelor standard valabile pentru cele două grupuri supuse cercetării: grup control M=2.40 și abaterea standard 0.494, iar grupul experimental în prima faza de testare M=2.43 și abaterea standard 0.500.

Tabelul 2.19. Statistica descriptivă pe variabila agresivitate (grupul de control și grupul experimental)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Agresivitatea	Grup control	60	2.40	.494	.714
	Grup experimental la prima testare	60	2.43	.500	

²²⁷ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

²²⁸ Ibidem, pag. 52

Valoarea testului Levene, conform tabelului 2.20 este de $F=.522$, iar pragul de semnificatie .472. Testul t este ne semnificativ statistic ținând cont de valorile de pe prima linie $t=-.367$, $df=58$, $p=0,714$.

Nerăbdarea, faptul că acționează impulsiv, că sunt mai explozivi și nu se gândesc la consecințe luând decizii fără să stea mult pe gânduri, îi fac mai agresivi comparativ cu deținuții din lotul de control²²⁹.

Teoriile și studiile empirice sugerează, de asemenea, că este o legătură puternică între agresiune și Factorul nevrozism. Într-un studiu realizat de Sharpe și Desai în 2001²³⁰, factorul nevrozism a fost pozitiv legat de agresivitate ca și comportament. Dimensiunea nevrozismului este conectată la caracteristicile persoanelor predispuse la suferință psihică, care tind să aibă idei nerealiste și toleranță scăzută la frustrare și suferă de anxietate, depresie, ostilitate, impulsivitate, autocritică și vulnerabilitate. Prin urmare, rezultatele confirmă concluziile anterioarelor studii²³¹.

Tabelul 2.20. Testul T pentru eșantioane independente cu privire la variabila agresivitate (grupul de control și grupul experimental)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Agresivitate	Equal variances assumed	.522	.472	-.367	118	.714	-.033	.091
	Equal variances not assumed			-.367	117.985	.714	-.033	.091

De asemenea în studiul „Modelul celor cinci factori ai personalității și agresivitatea”²³² autorii Viktorja Trninic, Maximilijana Barancic și Mirjana Nazor au constatat că în închisori agresivitatea este corelată semnificativ cu agreabilitatea, conștiințiozitatea și stabilitatea

²²⁹ Ibidem, pag. 52

²³⁰ TRNINIC, V., BARANCIC, M., NAZOR, M. Modelul celor cinci factori ai personalității și agresivitatea în închisoare și atletele. In: *Kinesiology*, 2008, nr. 40, pp. 170-181. [citat 10.05.2021]. Disponibil: <https://core.ac.uk/download/pdf/14403507.pdf>.

²³¹ BARLETT, C.P., ANDERSON, C.A. Direct and indirect relations between the Big 5 personality traits and aggressive and violent behavior. In: *Personality and Individual Differences*, 2012, vol. 52 (8), pp. 870-875. [citat 10.05.2021]. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2012.01.029>.

²³² TRNINIC, V., BARANCIC, M., NAZOR, M. Modelul celor cinci factori ai personalității și agresivitatea în închisoare și atletele. In: *Kinesiology*, 2008, nr. 40, pp. 170-181. [citat 10.05.2021]. Disponibil: <https://core.ac.uk/download/pdf/14403507.pdf>.

emoțională, în timp ce la sportivi s-a găsit o corelație semnificativă între agresivitate și extraversiune, agreabilitate și stabilitate emoțională. Analiza regresiei multiple a arătat că toți factorii, cu excepția agreabilității, au fost predictorii semnificativi ai agresivității la deținuți.

Pentru a reliefa mai bine cele expuse mai sus, datele au fost comprimate în Figura 2.6. Conform figurii observăm că deținuții din lotul experimental erau mai agresivi și ostili înaintea participării la programele psihosociale, decât în faza de retest.

Date statistice, conform figurii, cu referire la dimensiunea agresivitate la grupul de control arată că 1.6% dintre deținuți prezintă un nivel al agresivității scăzut, 60% dintre deținuți prezintă un nivel al agresivității mediu, iar 38.3% prezintă un nivel al agresivității ridicat. Dimensiunea agresivității la deținuții din grupul experimental, înainte de a fi influențat de participarea la programele de reintegrare se prezintă astfel: 11.5% dintre deținuți prezintă un nivel al agresivității scăzut, 45.3% dintre deținuți prezintă un nivel al agresivității mediu, iar 43.2% dintre deținuți prezintă un nivel al agresivității ridicat. Dimensiunea agresivității la deținuții din grupul experimental, după participarea acestora la programe de reintegrare se prezintă astfel: 11.6% dintre deținuți prezintă un nivel al agresivității scăzut, 35% un nivel al agresivității mediu, iar 43,3% dintre deținuți prezintă un nivel al dimensiunii agresivitate crescut.

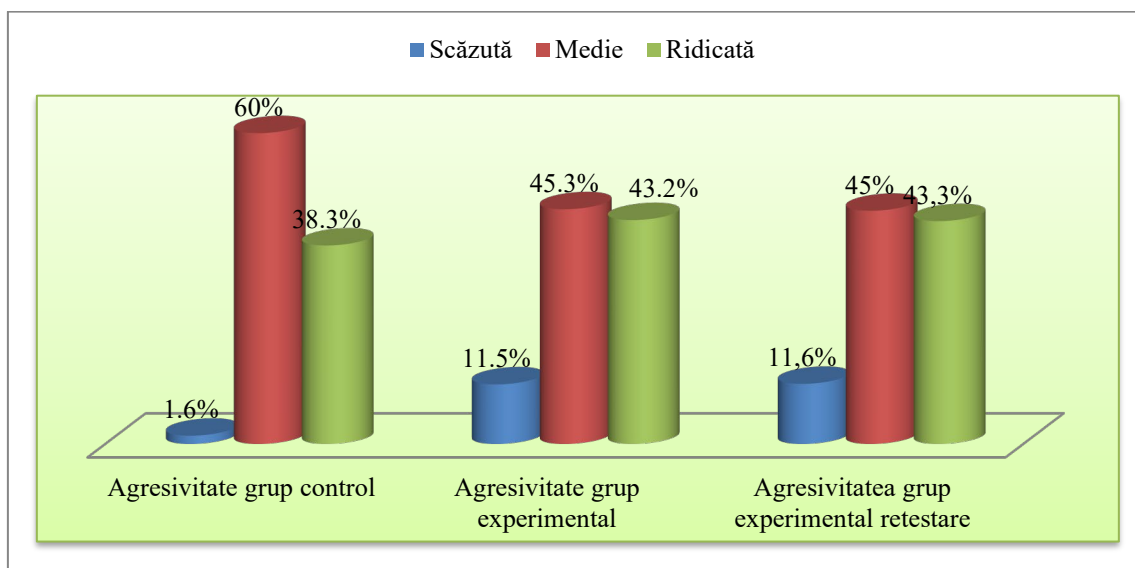


Fig. 2.6. Dimensiunea agresivitate la lotul de control și lotul experimental la prima testare și retestare

Această ipoteză este semnificativă statistic. Observăm o scădere a mediei variabilei agresivitate la grupul experimental în faza de retestare comparativ cu media din faza de testate, cât și compartiv cu media grupului de control, fapt care duce la concluzia că modul de gândire al deținuților a fost influențat pozitiv datorită participării la programele psihosociale.

Următorul pas al cercetării a fost acela de a observa modul în care *vârsta*, *recidiva* și *durata detenției* (ca variabile independente) influențează sau nu personalitatea deținutului. În acest sens, am construit *două ipoteze intermediare* ale studiului, pe care le menționăm mai jos:

1. Există o diferență semnificativă statistic între nivelul variabilelor *deschidere*, *agreabilitate*, *asertivitate*, *agresivitate* și *nevrotism* în dependență de vârsta deținuților.
2. Există o corelație semnificativă statistic între nivelul variabilelor *deschidere*, *agreabilitate*, *asertivitate*, *agresivitate* și *nevrotism* și variabilele *recidivă* și *durata detenției*.

Pentru testarea primei ipoteze am utilizat testul ONE WAY Anova de comparare a mediilor a mai multe grupe. Menționăm faptul că, în vederea grupării în funcție de vârstă, autorul a luat în vedere stadiile dezvoltării, așa cum sunt descrise în literatura românească de specialitate după U. Șchiopu și E. Verza (<25 de ani, adolescență/post-adolescență, 25 – 35 de ani, tinerețe, 35 – 45, adult precoce, 45 – 55, adult matur, 55 – 65, adult tardiv).²³³ Rezultatele obținute sunt prezentate în Tabelul 9.1 din Anexa 9 și Tabelul 2.21.

Tabelul 2.21. Testul ANOVA pentru compararea mediilor a mai multe eșantioane

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Deschidere	Between Groups	7.720	4	1.930	2.738	.030
	Within Groups	138.170	196	.705		
	Total	145.891	200			
Agreabilitate	Between Groups	1.620	4	.405	.677	.609
	Within Groups	117.255	196	.598		
	Total	118.876	200			
Nevrotism	Between Groups	5.520	4	1.380	1.793	.132
	Within Groups	150.878	196	.770		
	Total	156.398	200			
Agresivitate	Between Groups	2.475	4	.619	1.177	.322
	Within Groups	103.028	196	.526		
	Total	105.502	200			
Asertivitate	Between Groups	3.313	4	.828	1.001	.408
	Within Groups	162.249	196	.828		
	Total	165.562	200			

²³³ ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1997. 380 p. ISBN 973-99734-4-2.

Așa cum observăm în Tabelul 2.21. de mai sus, la un prag de semnificație al $p < .05$, emitem concluzia că între cele cinci grupe de vârstă după Șchiopu și Verza²³⁴ curpinse în cadrul acestei cercetări, există diferențe semnificative statistic doar pe variabila **deschidere**. În cazul celorlalte trăsături de personalitate, nu există diferențe semnificative statistic în funcție de vârstă. Acest lucru poate explicat prin faptul că, după vârsta de 21 de ani, trăsăturile de personalitate sunt deja sedimentate, motiv pentru care deținuții din toate cele cinci categorii de vârstă prezintă rezultate similare pe patru dintre cele cinci variabile. Este posibil ca pe variabila deschidere, diferențele semnificative statistic obținute să fie puse pe seama noutății acțiunii la care au fost invitați dar și o eventuală reducere a pedepsei în cazul în care aceștia sunt complianți și răspund temeinic sarcinilor, deci ca un mecanism de coping.

Totodată, rezultatele obținute sunt în concordanță cu alte studii asemănătoare, care scot în evidență trăsăturile de personalitate ale deținuților adulți cum ar fi cel a lui M. Bulten și S. Maruna²³⁵, dar și cu studii care au observat tipurile de coping la nivelul deținuților cu diferite tipare de personalitate realizat de J.L.Ireland și C.L. Power²³⁶.

În ceea ce privește testarea ipotezei conform căreia există o corelație semnificativă statistic între *recidivă sau durata detenției și variabilele dependente ale cercetării*, am aplicat testul de corelație Pearson, ale cărui rezultate sunt prezentate în Tabelul 2.22. După cum se observă în cadrul datelor prezentate în tabel, în ceea ce privește corelația **recidivă** – trăsături de personalitate, valoarea lui p (sig 2-tailed) este, în cadrul tuturor rezultatelor statistice mai mare decăt 0.01, ceea ce indică o corelație nesemnificativă statistic între variabilele mai sus amintite²³⁷. Cu alte cuvinte, cele cinci trăsături de personalitate nu sunt influențate de recidivă. Acest lucru poate fi explicat, pe de-o parte de faptul că recidiva este influențată mai degrabă de alți factori, cum ar fi tulburarea de personalitate de tip antisocial.

Tabelul 2.22. Coeficient de corelație Pearson între variabilele dependente și cele independente (recidiva și durata detenției) în cadrul lotului cercetării

Correlations							
	Deschidere	Agreabilitate	Nevrotism	Agresivitate	Asertivitate	v2	v3

²³⁴ Idem

²³⁵ BUTLER, M., MARUNA, S. The impact of disrespect on prisoners' aggression: Outcomes of experimentally inducing violence-supportive cognitions. In: *Psychology, Crime & Law*, 2009, nr. 15 (2-3), pp. 235-250. [citată 15.08.2020]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160252709000089>.

²³⁶ IRELAND, J. L., POWER, C. L. Propensity to support prison gangs: Its relationship to gang membership, victimisation, aggression and other disruptive behaviours. In: *Psychology, Crime & Law*, 2006, nr.19 (9), pp. 801-816. [citată 15.08.2020]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019188690600119X>.

²³⁷ Apud MITROFAN, L., GÂTEJ, E. *Psihologie și psihopatologie socială*. București: Ed. S.P.E.R., 2019. p. 12. ISBN 978-606-8429-74-8.

V2 (recidiva)	Pearson Correlation	.074	-.027	.098	.120	.004	1	-.070
	Sig. (2-tailed)	.296	.708	.164	.089	.951		.320
	N	202	202	202	202	202	202	202
v3 (durata detentiei)	Pearson Correlation	-.042	.188**	-.191**	-.019	-.254**	.070	1
	Sig. (2-tailed)	.548	.007	.006	.785	.000	.320	
	N	202	202	202	202	202	202	202

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Alte studii, cum ar fi cel realizat de către H. Liu și colaboratorii săi²³⁸, scot în evidență impactul traumei asupra capacității deținutului de a recidiva sau nu. Conform autorilor citați, nu trăsăturile de personalitate sunt cele care determină gradul de recidivă, și trecutul traumatic al deținuților, care, în lipsa unui program eficient de integrare a traumei, vor apela la același comportament recidivist ca un indicator al blocajului în experiența respectivă. De asemenea, există o serie de evidențe^{239, 240} care arată necesitatea unor programe terapeutice care să îi ajute pe deținuți, nu doar să facă față perioadei de detenție, dar și să își înțeleagă trecutul traumatic în vederea evitării și a recidivei. În capitolul următor vom prezenta rezultatele unui astfel de program inițiat pe subiecții lotului cercetării prezente.

În ceea ce privește relația dintre *durata detenției* și *trăsăturile de personalitate* studiate, se observă conform datelor statistice din Tabelul 2.22 că există o corelație pozitivă semnificativă statistic, între durata detenției și agreabilitate, nevrozism și asertivitate (la o valoare a lui $p < 0.01$). Astfel, emitem concluzia că, pe măsură ce durata detenției crește, este mai ridicat și nivelul de nevrozism. Acest lucru se află în aceeași linie cu alte studii care indică faptul că, cu cât durata este mai ridicată, cu atât starea mentală a deținuților începe să se agraveze²⁴¹. Regimul detenției,

²³⁸ LIU, H., LI, T.W., LI, L., HOU, W.K. Trauma exposure and mental health of prisoners and ex-prisoners: A systematic review and meta-analysis. In: *Clinical Psychology Review*, 2021, vol. 89. [accesat 4.08.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2021.102069>.

²³⁹ SCHORSH, E. Relapses after therapeutic treatment of prisoners. In: *International Journal of Law and Psychiatry*, 1982, vol. 5 (2), pp. 219-223. [citată 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0160252782900073>.

²⁴⁰ FAZEL, S., BAILARGEON, J. The health of prisoners. In: *The Lancet*, 2011, vol. 377 (2), pp. 956-965. [citată 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140673610610537>.

²⁴¹ FAZEL, S., HAYES, A., BARTELLAS, K., CLERICI, M., TRESTMAN, R. Mental health of prisoners: prevalence, adverse outcomes, and interventions In: *The Lancet*, 2016, Vol. 3(9), pp. 871-881. [citată 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2215036616301420>.

lipsa libertății, lipsa cercului social pe care l-au avut în libertate dar și o serie de alte restricții sunt cele care pot ridica nivelul de nevrotism.

Pe de cealaltă parte, observăm o corelație pozitivă între durata detenției și agreabilitate, dar și asertivitate. Acest lucru poate fi explicat prin dezvoltarea acestor trăsături de personalitate ca un mecanism de coping. Altfel spus, în vederea îmbunătățirii vieții din detenție dar și în speranța scăderii duratei detenției, deținuții vor deveni mai ageabili și asertivi (mai ales în cazul unor sarcini și în prezența personalului angajat), tocmai pentru a-și reduce pedeapsa. Modificări pozitive în atitudinea deținuților au constat și cercetătorii K. Otto și C. Dalbert²⁴², ceea ce atestază exactitatea constatărilor noastre.

Următorul pas în cercetarea noastră a prevăzut *evaluarea percepției deținuților față de eficiența programelor de asistență psihologică, socială și educațională realizate în penitenciar*. Prin această parte a cercetării am vrut să vedem dacă programele de asistență psihologică și socială care se desfășoară în penitenciar îi ajută pe deținuți să-și îndrepte comportamentul.

Din răspunsurile oferite la întrebările din *Chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale*, de deținuți la finalul efectuării programelor psihosociale, s-a evidențiat o identificare corectă a programelor psihosociale a căror rulare au condus la conștientizarea unor emoții negative în proporție de 100% și au reușit rezolvarea acestora, și s-a apreciat utilitatea programelor și/sau activităților la care au participat în perioada detenției, în proporție de 93%. Diferența de 7% se constată a fi la deținuții a căror participare, deși benevolă, au dat dovadă de indiferență, nereușind să se integreze și să își identifice nevoile cu scopul de a și le rezolva. Aceștia au motivat participarea ca fiind utilă datorită creditelor obținute și a petrecerii timpului, mai mult ca divertisment („mă plictisesc în cameră și vroiam să ies și eu puțin să mai aud o vorbă”). În urma analizării datelor statistice se constată următoarele:

Cu privire la gradul de participare la programe, așa cum rezultă din Figura 2.7, avem: 73% dintre deținuți au perceput că participarea lor a fost foarte bună, 20% dintre deținuți au declarat ca fiind participarea una bună, 7% dintre deținuți participare lor o percep ca medie, 0 deținuți – slabă. Datele din chestionarul de evaluare a programelor ne indica faptul ca deținuții apreciază ca fiind bună și foarte bună participarea lor în cadrul programelor, aceasta traducându-se prin deschiderea pentru obținerea de informații utile necesare schimbărilor comportamentale.

²⁴² OTTO, K., DALBERT, C. Belief in a just world and its functions for young prisoners. In: *Journal of Research in personality*, 2005, vol. 39 (6), pp. 559-573. [citată 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0092656605000371>.

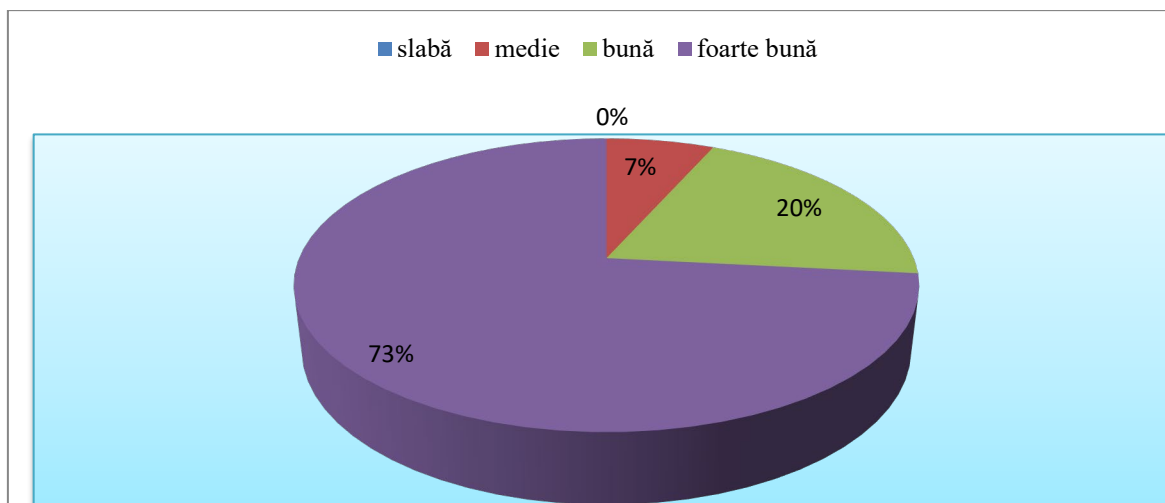


Fig. 2.7. Percepția deținuților cu privire la implicarea lor în programe psihosociale

Analizând motivele pentru care au participat rezultă: 27% dintre deținuți au motivat participarea la activitățile programelor pentru că le consideră folositoare, utile; 53% dintre deținuți au participat pentru a obține recompense; 3% dintre deținuți au participat pentru că au ieșit și alții, 7% dintre deținuți pentru că li s-a propus, 10% dintre deținuți pentru ca să scape de plictiseală. Componenta calitativă indică și ea faptul că programele psihosociale sunt percepute ca fiind foarte utile prin prisma numărului de credite (recompenselor) ce poate fi obținut în urma participării, a modalității diferite de petrecere a timpului, dar și a cunoștințelor, informațiilor obținute.

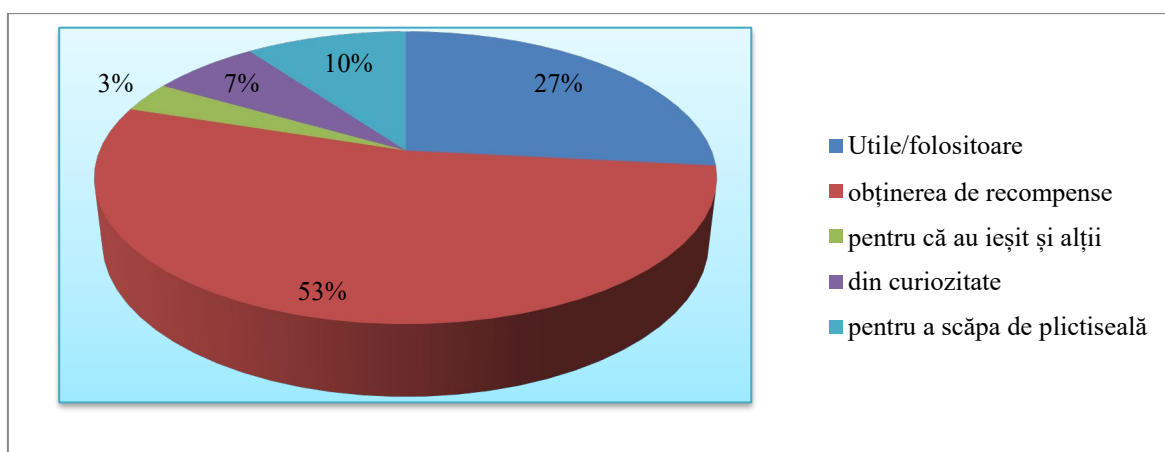


Fig. 2.8. Motivele pentru care au participat la programe

În Figura 2.9. observăm gradul în care deținuții apreciază utilitatea programelor, astfel din perspectiva deținuților: 93% dintre deținuți au răspuns afirmativ la utilitatea programelor, 7% dintre deținuți au răspuns negativ. Utilitatea programelor psihosociale urmate este percepută ca

fiind mare, cu aplicabilitate în viața de zi cu zi, mai ales după părăsirea penitenciarului. Astfel, persoanele private de libertate intenționează să utilizeze/utilizează cunoștințele și abilitățile dobândite pe parcursul programelor psihosociale.

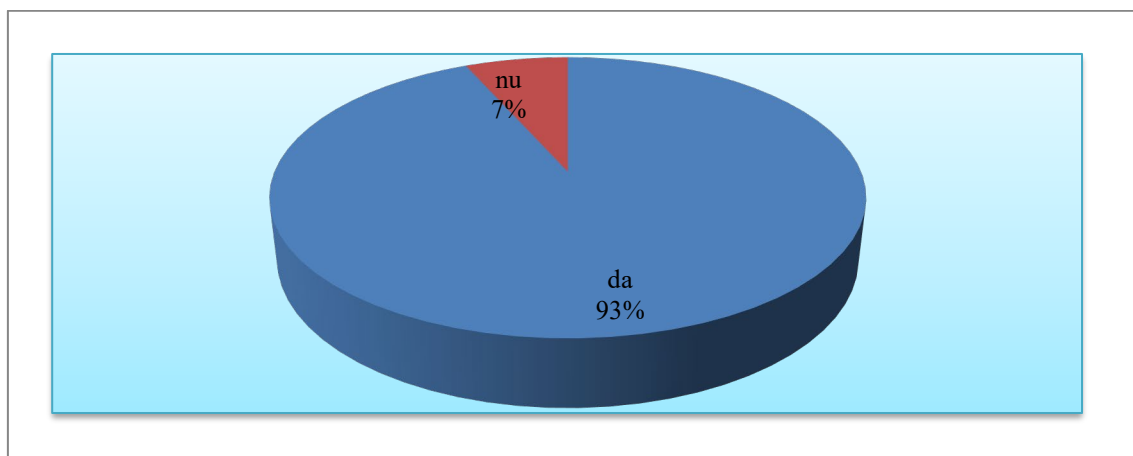


Fig. 2.9. Reprezentarea grafică a utilității programelor psihosociale

Pentru participarea la programe deținuții și-au acordat note de la 1 la 10 astfel: 50% dintre deținuți și-au dat note de 10; 30% dintre deținuți și-au oferit note de 9 și 20% dintre deținuți note de 8. Nu au fost deținuți care să își acorde note mai mici de nota 8. Notele ridicate acordate de deținuți referitor la participarea la programe relevă faptul că în profida faptului că au participat pentru obținerea unor recompense, aceștia conștientizează importanța deschiderii la informații noi, implicarea în activitățile din cadrul grupului, determinându-i să fie mai cooperanți, să stabilească relații bazate pe încredere și sinceritate.

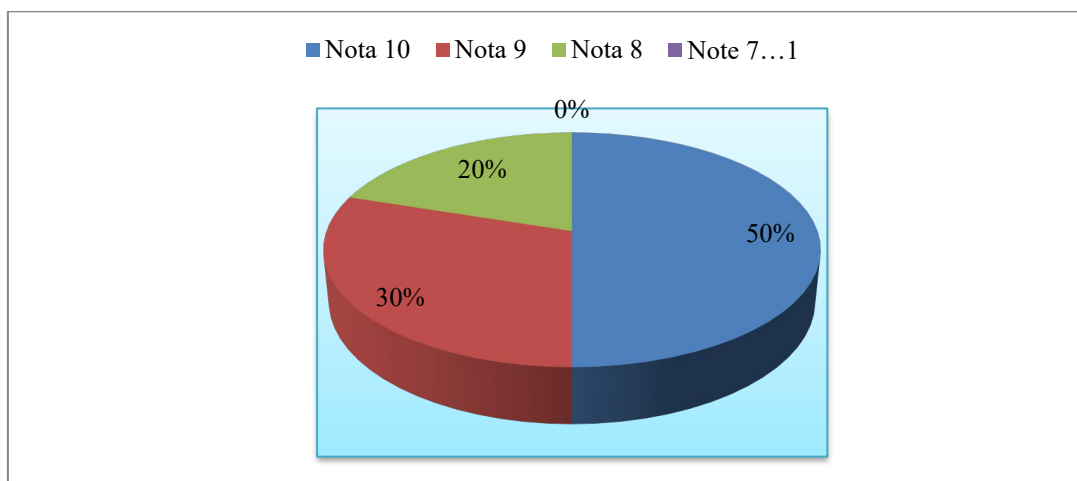


Fig. 2.10. Reprezentarea grafică a notelor acordate de deținuți pentru participarea la programe

Rezultatele generate de analiza statistică a datelor colectate în cadrul acestei cercetări expun faptul că unele părți a ipotezelor au fost confirmate, iar altele au fost infirmate de aceea, prezentarea privind interpretarea rezultatelor debutează cu explicarea atât a primelor părți ale celor două ipoteze ale cercetării cât și celorlalte părți. Aceste două ipoteze sunt raportate la prima perioadă a testării lotului experimental la prima testare, respectiv la retestare, dar și la a doua parte care face referire la lotul de control și lotul experimental. Variabilele care nu au prezentat diferențe din punct de vedere statistic au fost deschiderea și asertivitatea. Dacă luăm în considerare faptul că prima testare a fost realizată înainte ca grupul experimental să beneficieze de programe psihosociale, se identifică situația concretă a personalității deținuților testați. Aceea că în lipsa rulării unor programe de integrare socială, personalitatea acestora este lipsită de curiozitate, conservativă, fiind foarte realiști. Realismul de cele mai multe ori se impune dezvoltării creativității și a formării unei perspective de viitor, deoarece prin conștientizarea foarte clară a faptului că o persoană a fost privată de libertate pentru săvârșirea unor fapte ilicite, aceasta nu va avea puterea de a se proiecta ca fiind integrată în societate. De asemenea, un alt aspect observat este acela că deținuții prin completarea instrumentelor de testare au „vociferat” incapacitatea de a-și afirma punctul de vedere, au tendința de a evita situațiile în care sunt nevoiți să ia inițiativa, fiind predispuși în a asculta decât a vorbi.

După ce au fost vizate variabilele care nu au prezentat diferențe semnificative statistic, atenția se va concentra pe variabilele agreabilitate, nevrozism și agresivitate. Interpretarea este rigidă din punct de vedere statistic, însă din punct de vedere psihologic, subiecții prezenți la această cercetare, implicit deținuții care au avut acces la anumite programe de integrare socială după prima fază de testare au obținut un scor diferit la dimensiunea „nevrozism” și agresivitate, deoarece cei care au experimentat ceea ce înseamnă programe de integrare socială au dovedit o mai bună capacitate de autocontrol, fiind detașați în anumite momente tensionate, au dovedit că sunt stabili emoțional și au cunoscut o altă latură a vieții sociale. De asemenea, agreabilitatea a crescut după participarea la programe, aceștia fiind mai cooperanți și înțelegători.

Un indiciu al ineficienței programelor de integrare socială la care au fost supuși deținuții care au participat la cercetare este lipsa unor diferențe între grupul de control și cel experimental în ceea ce privește agresivitatea. Comportamentul agresiv al deținuților reprezintă pulsul climatului din penitenciar. Lipsa de autocontrol, excesele de furie, actele violente reprezintă o realitate crudă a curenței programelor de integrare socială. Agreabilitatea la lotul de control a înregistrat un scor mai mic comparativ cu grupul experimental, întrucât lotul de control cuprinde deținuți care au săvârșit infracțiuni fără abateri disciplinare ceea ce presupune că aceștia trăiesc deseori sentimente de compasiune și au dorința de a fi corecți și sinceri în relațiile cu cei din jur.

Pe de altă parte, deținuții care au comis acte de violență cu abateri disciplinare au un scor mai ridicat al nevrozismului, așadar au tendința de a-și exprima mai deschis frustrările și de a se lăsa pradă tentațiilor, se simt stingheri în public și au un echilibru emotional scăzut.

La evaluarea și determinarea nivelului nevrozismului la deținuții aflați în mediul carceral cu comportamente agresive s-a urmărit identificarea mecanismelor psihologice implicate în comportamentul agresiv al acestora. De asemenea, s-a urmărit și evidențierea rolului nevrozismului în determinarea comportamentului agresiv la recidiviști.

Deși cercetarea se referă la perioada privării de libertate nu putem să nu observăm deficiențele cu privire la continuarea acestor programe după eliberarea deținutului din penitenciar. Dacă aceste programe desfășurate în mediul penitenciar nu sunt continuate în perioada postdetenție și foștii deținuți nu sunt monitorizați și susținuți de societate, se pot pierde valorile prosoziale acumulate în timpul detenției. Instituțiile penitenciare își arată deschiderea către societate prin demersurile ONG-urilor care oferă cursuri de formare profesională, dar acestea sunt insuficiente. Serviciile sociale din comunitate care pot asigura asistență post penală și consiliere sunt diferite de la o localitate la alta, în funcție de resursele financiare existente la nivelul comunității respective. Colaborarea serviciilor de asistență psihosocială din penitenciare cu serviciile locale de asistență socială și de ocupare a forței de muncă, precum și cu serviciile de probațiune este limitată. Mulți practicieni din domeniile de tratament și reintegrare socială recunosc că intervențiile de sprijin pentru reintegrare ar trebui să lege serviciile instituționale cu serviciile comunitare. Totuși sunt puține dovezi că intervențiile care doar trimit infractorii către servicii comunitare ajută în mod eficient procesul de reintegrare. Oferirea de referințe, mai degrabă decât îngrijirea ulterioară substanțială, este în general inefficientă. Mai eficient, trebuie să existe legături între programele instituționale și intervențiile comunitare pentru a asigura continuitatea sprijinului²⁴³, astfel încât să existe un sistem integrat de susținere a foștilor deținuți.²⁴⁴

2.3. Concluzii la capitolul 2

1. Profilul deținutului, din analiza realizată se poate contura astfel: sex masculin, cu vârsta între 21 și 60 de ani -adult, nivel de școlarizare mediu (liceu), căsătorit, recidivist, fapta savârșită este cu violență (omor), durata de detenție este medie (între 7,1 și 13 ani). Din perspectiva

²⁴³ *Reintegrarea socială a infractorilor și prevenirea criminalității.* [citată 20.05.2020]. Disponibil: https://www-publicsafety-gc-ca.translate.google.com/cnt/rsrscs/pblctns/scl-rntgrtn/indexen.aspx?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ro&_x_tr_hl=ro&_x_tr_pto=sc.

²⁴⁴ MOLDOVEANU, A. *Integrarea și reintegrarea deținuților.* București: Universitatea București, 2011. [citată 8.01.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/4637340/Reintegrarea_deținutului.

psihologică putem afirma că deținutul la intrarea în penitenciar prezintă agresivitate verbală, acțiuni impulsive, nestăpânire, ostilitate directă manifestată, nivel scăzut de stabilitate emoțională – nevrozism, fiind lipsit de asertivitate și deschidere, deținuții sunt suspicioși, cinici, rezistenți la schimbare, nu sunt capabili să-și exprime punctul de vedere și interesele fără anxietate, fără a le nega pe ale celorlalți, nu sunt empatici și nu cooperează cu colegii de cameră sau cadrele din instituție. Restricțiile impuse de mediul penitenciar și consecințele psihologice rezultate din acestea stimulează activizarea intelectuală, moral-volitivă, emoțională și orientează comportamentul deținutului spre căutarea unor soluții de rezolvare a problemelor apărute și a unor căi de autoafirmare și restabilire a bunăstării vieții sale.

2. Eficiența programelor de reintegrare psihosocială coreleză cu obținerea unui nivel crescut de agreabilitate, precum și scăderea nivelului de agresivitate și nevrozism la deținuții care le-au urmat. De asemenea, comparativ cu lotul de subiecți care nu au luat parte la careva programe de integrare socială oferite de sistemul penitenciar, cei din lotul experimental au obținut scoruri semnificative statistic pe variabilele agreabilitate și nevrozim.

3. Lipsa unor diferențe semnificative pe variabile deschidere și asertivitate denotă necesitatea unei perioade mai mari de timp pentru dezvoltarea acestor calități de către deținuți. Pot fi luate în calcul, de asemenea și alte aspecte în momentul desfășurării unui astfel de program, cum ar fi trecutul deținutului, nivel de studii etc, variabile care nu au făcut obiectul acestui studiu²⁴⁵.

4. Compararea trăsăturilor de personalitate pe grupe de vârstă diferită, demers subsidiar analizei statistice descrise mai sus, ne indică faptul că nu există diferențe semnificative în ceea ce privește dimensiunile personalității în funcție de vârsta deținuților. Cât privește, raportul recidivei cu trăsăturile de personalitate urmărite în cercetare, trebuie să menționăm că aceasta nu este influențată de ultimele, însă durata detenției poate produce anumite schimbări pe dimensiunile asertivitate și agreabilitate. Considerăm astfel de rezultate importante în ceea ce privește relația cu deținuții în mediul penitenciar, întrucât acest aspect denotă activarea unor mecanisme de coping adaptativ la durata detenției și la privarea de libertate.

Rezultatele studiului constatativ au pus în evidență faptul că programele psihosociale desfășurate în mediul penitenciar, pe termen scurt, produc anumite schimbări asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților, dar acestea nu sunt suficient de evidente întrucât participarea la astfel de programe este determinată de recompensele obținute și nu de necesitățile

²⁴⁵ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, p. 51, ISSN 1857-2405.

psihosociale reale ale acestora, ceea ce ar face ca deținuții să fie mai implicați și responsabili de propria transformare.

Pentru a stabili moduri de abordare eficiente și cu efecte de lungă durată în lucru cu deținuții este necesar să se cunoască în deaproape trăsăturile dominante de personalitate și stilul de viață a fiecărui deținut, fiindcă doar atunci putem aplica o intervenție individualizată. Din aceste considerente este necesară elaborarea și implementarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să reliefeze aceste trăsături, iar în baza lor să se ofere direcții clare de recomandare a programelor psihosociale de asistență și reintegrare.

3. METODOLOGIE DE STABILIRE A PROFILULUI PSIHOCOMPORTAMENTAL AL DEȚINUTULUI

3.1. Conceptualizarea și descrierea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului

Pentru a realiza „o trecere fără obstacole de la regimul de detenție spre libertate”²⁴⁶ și a preveni săvârșirea de noi infracțiuni, sistemul penitenciar, așa cum am văzut în subcapitolul 1.3, oferă deținuților oportunități de formare și dezvoltare a abilităților sociale, de tratare a tulburărilor psihologice și fizice. Oportunitățile date sunt concretizate în diverse programe și activități recuperative, succesul cărora este condiționat de un șir de factori (condiții și materiale logistice pentru promovarea programelor, specialiști calificați în domeniu, numărul deținuților, nevoile și dorința lor de a participa la astfel de programe, subcultura carcerală, etc)²⁴⁷, dintre care cunoașterea și stabilirea profilului psihocomportamental al deținutului este primordială.

Trăsăturile personalității deținutului sunt reflectate de comportamentul exteriorizat al acestuia. Deși, putem spune că schimbările majore la nivelul personalității sunt rarissime, totuși, acestea se pot produce fie în sens negativ, fie în sens pozitiv, în dependență relației sociale în care este implicată și natura lor, iar dacă în mediul penitenciar se intervine cu activități bine ținute cu o constanță relativă în timp, aceasta poate suferi modificări. Evaluarea, stabilirea și cunoașterea profilului psihocomportamental fundamentează planificarea și desfășurarea intervenției și reprezintă primul pas privind schimbarea comportamentală a deținutului.

Rațiunea elaborării metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului derivă, pe de o parte, din existența la nivelul populației carcerale a unei diversități de tipologii a personalității, iar pe de altă parte, la nivelul unităților penitenciare recomandarea programelor de corecție se face în baza rezultatelor evaluării multidisciplinare și în baza unei cunoașteri aprofundate a personalității deținuților.

Necesitatea unei metodologii de elaborare a profilului psihocomportamental al deținutului, este susținută și de alți cercetători în domeniu. Astfel, M. Dița și M. Virlan consideră că „întreg procesul de resocializare infractorului și prevenire a recidivei impune o cercetare a personalității acestuia și o analiză minuțioasă a tuturor aspectelor psihologice, biologice și sociale, de către un

²⁴⁶ PÁLVÖLGYI, A. Necesitatea participării societății la executarea pedepselor (resocializare, reintegrare). În: *Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria Drept*, p.73. [citat 0.11.2019]. Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481045738-pa--lvo--lgyi-a--kos.pdf>.

²⁴⁷ CANȚER, N. Resocializarea deținuților prin intermediul programelor educaționale și terapeutice. În: *Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare*, conf. șt. inter. 27 aprilie 2017, Bălți. Bălți: Tipografia din Bălți, 2017, p. 352. ISBN 978-9975-132-97-8.

grup de specialiști din mai multe domenii, care vor întocmi un „dosar de personalitate”²⁴⁸. De aceeași părere este și A. Racu care susține că „la baza lucrului de resocializare trebuie să fie un sistem de evaluare a situației condamnatului, precum și necesitățile ce trebuie satisfăcute pe parcursul aflării în penitenciar. Cunoscând trecutul și prezentul persoanei condamnate, analizând relația lor cu pedeapsa, regimul, activitatea de muncă, relațiile cu mediul social, psihologul poate prognoza comportamentul deținuților și după eliberare”²⁴⁹.

Efectuarea unei caracteristici criminologice a personalității minorilor condamnați ar facilita, în viziunea lui S. Carp, cunoașterea mai amplă a dificultăților ce țin de adaptarea lor la mediul penitenciar, precum și elaborarea unor politici în vederea ameliorării situațiilor de adaptare tensionată²⁵⁰. Ghidarea deținuților către un program de reintegrare ce poate include și consiliere psihologică poate fi mai eficient dacă se realizează în funcție de trăsăturile de personalitate dominante pentru a se observa schimbări comportamentale.²⁵¹

Acest demers, fundamentat pe rezultatele și concluziile cercetării constatative, expuse în capitolul anterior, prezintă metodologia unui program de cunoaștere a trăsăturilor de personalitate și a stilului de viață a deținuților cu comportament antisocial pentru a stabili moduri de abordare eficiente în lucrul cu aceștia.

Rezultatele cercetării constatative au evidențiat faptul că programele psihosociale desfășurate în penitenciar produc schimbări asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților, dar întrucât participarea la astfel de programe este determinată de recompensele obținute și nu de necesitățile psihosociale reale ale acestora, acestea nu sunt suficient de evidente. Stabilirea cât mai corectă a profilului psihocomportamental al deținuților, evidențierea cât mai exactă a cauzelor, care au determinat comportamentul lor antisocial, pe de o parte, constituie cerințe esențiale pentru recomandarea corespunzătoare a programelor psihosociale recuperative din cadrul instituțiilor penitenciare, astfel încât aceștia încât să își maximizeze comportamentul pe perioada executării pedepsei, pe de cealaltă parte, va facilita procesul de reintegrarea a acestora în societate.

Scopul cercetării pentru experimentul formativ: elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care să ofere direcții

²⁴⁸ DIȚA, M., VÎRLAN, M. Problematika psihosocială a mediului penitenciar și efectele psihosociale ale privării de libertate. În: *Vector European*, 2019, nr. 3, pp. 130-134. ISSN 2345-1106.

²⁴⁹ RACU, A. Studiu „Individualizarea executării pedepsei penale privative de libertate: realități și perspective”. Chișinău, 2015. p.24 [citat:18.04.2023]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/pilonstudiu1/studiu_final_22.04.2015_-act_6.5.8.p.1_dip.pdf.

²⁵⁰ CARP, S. Efectele mediului penitenciar asupra minorilor condamnați. În: *Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană*, 5 octombrie 2007, Chișinău. Chișinău: Academia Ștefan cel Mare, Fundația Hanns Seidel (Germania), 2007, p.12. ISBN 978-9975-930-36-9.

²⁵¹ FLORIAN, G. *Fenomenologie penitenciară*. București: Ed. Oscar-Print, 2003. p. 206. ISBN 973-83338-95-6.

clare de recomandare a programelor psihosociale, în vederea obținerii unor modificări comportamentale de către persoanele private de libertate, în urma parcurgerii acestora.

Scopul experimentului formativ generează următoarea *ipoteză generală* pentru această parte a cercetării:

Presupunem că parcurgerea de către deținuți a programelor de reintegrarea psihosocială, recomandate în urma aplicării unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, vor conduce la modificări comportamentale ale acestora.

Obiectivele cercetării pentru acest demers sunt:

- Elaborarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, reieșind din necesitățile de cunoaștere a trăsăturilor de personalitate ale deținuților cu comportament antisocial.
- Aplicarea metodologiei și elaborarea profilului psihocomportamental al deținutului pentru a se putea stabili metode individualizate de intervenție și includerea în diferite programe psihosociale care să conducă spre modificări calitative de comportament.
- Determinarea eficienței metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului și urmărirea durabilității efectelor înregistrate de participanți în urma parcurgerii programelor psihosociale.
- Formularea concluziilor și recomandărilor în baza rezultatelor obținute.

Ipotezele specifice experimentului formativ:

1. Presupunem faptul că deținuții care vor participa la programele psihosociale, orientați în baza metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, vor prezenta un nivel mai înalt de *agreabilitate* (*vor fi mai empatici, atenți la nevoile celorlalți, mai cooperanți, înțelegători*) în comparație cu deținuții ce nu au fost supuși metodologiei.
2. Presupunem că deținuții cuprinși în programele psihosociale, orientați în baza metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, vor prezenta un nivel mai scăzut de *agresivitate* (*vor fi mai toleranți cu ceilalți deținuți, mai suportivi, mai echilibrați comportamental*) în comparație cu deținuții ce nu au fost supuși metodologiei.
3. Presupunem că deținuții care vor participa la programele psihosociale, orientați în baza metodologiei a profilului psihocomportamental al deținutului, vor prezenta un nivel mai înalt de *conștiinciozitate* (*vor fi mai respectuoși, mai responsabili*) în comparație cu deținuții ce nu au fost supuși metodologiei.

Variabile:

- *Variabila independentă* utilizată în acest studiu este metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului.
- *Variabile dependente* sunt reprezentate de dimensiunile comportamentale precum: agreabilitate, agresivitate și conștiinciozitate a deținuților selectați pentru a participa la cercetare.

Eșantionul cercetării:

În cadrul prezentei cercetări au participat un număr de 86 deținuți care au fost împărțiți astfel:

- *lotul experimental* inițial, a constituit 26 deținuți, ce au săvârșit infracțiuni violente și abateri disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate și care au participat la programele psihosociale, orientați în baza metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului;
- drept *lotul de control* a servit grupul de deținuți (60 persoane) care în etapa inițială a cercetării au format grupul experimental.

Descrierea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului

Metodologia își propune o cunoaștere a personalității și nevoilor deținuților, precum și să realizeze dezvoltarea cooperării în interiorul grupului și a sensibilității pentru problemele celorlalți.

La întocmirea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, descrisă în continuare, ne-am condus de trei modele teoretice care permit o evaluare și tratare eficientă a deținuților: Modelul Risk-Need-Responsivity (RNR), Modelul Good Lives (GLM) și Modelul Risk-Need-Reactivity-Integrity (RNR-I).

Modelul Risk-Need-Responsivity sau Risc-Nevoie-Reactivitate (RNR), a fost dezvoltat în Canada de către D.A. Andrews și J.Bonta și reprezintă trei principii de evaluare și intervenție corectivă eficientă, denumite de autori: Risc, Nevoie și Reactivitate²⁵². Aceste principii au revoluționat practica de evaluare și tratare a populațiilor de infractori, în care factorii asociați cu RNR sunt clari, concizi și verificabili empiric²⁵³. Conform modelului *conceptul de risc*, se referă la grupurile de infractori cu risc sporit care trebuie supuse tratamentului în urma aprecierii stării de fapt prin instrumente de evaluare actuariale.

²⁵² Apud LOOMAN, J., ABRACEN, J. The Risk Need Responsivity Model of Offender Rehabilitation: Is There Really a Need For a Paradigm Shift? In: *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 2013, vol.8, nr.3-4, pp.30-36. [citată 14.04.2023]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/277630411_The_Risk_Need_Responsivity_Model_of_Offender_Rehabilitation_Is_There_Really_a_Need_For_a_Paradigm_Shift.

²⁵³ MĂRGĂRIT, T. Resocializarea persoanelor deținute în penitenciarele din Republica Moldova. Abordare antropologico-filosofică. În: *SUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE, Seria „Științe umanistice”*, 2020, nr.4 (134), p.231. ISSN 1811-2668.

Referitor la *conceptul de nevoie*, autorii se referă la nevoile criminogene ale infractorilor și identifică opt astfel de nevoi care duc la dezvoltarea și întreținerea comportamentului criminal, numite „Marele Opt”: (1) *Istoria comportamentului antisocial* caracterizată prin implicarea timpurie într-un număr și varietate mare de activități antisociale. Este un punct forte atunci când este absentă implicarea în așa gen de activități. (2) *Modelul de personalitate antisocială*, caracterizat prin comportament impulsiv, aventuros, căutător de plăcere, comportamente agresive și nerespectarea celorlalți. Riscurile asociate constau în autocontrol slab, slabă gestionare a mâinii și aptitudini slabe de rezolvare a problemelor. (3) *Gândire antisocială*, inclusiv atitudini, valori, credințe și o identitate predispusă spre a comite crime. (4) *Asocieri antisociale și izolarea relativă față de persoane prosoziale* care pot influența favorabil asupra individului. (5) *Circumstanțe problematice în familie/căsătorie*. Este cazul persoanelor din familii socialmente vulnerabile, din familii în care relațiile dintre membri sunt negative, violente. (6) *Situații problematice la școală sau la locul de muncă* unde sunt discriminați sau este manifestată violență de orice tip etc. (7) *Puține*, dacă există, *activități de petrecere a timpului liber*, așa cum se întâmplă în mediul rural etc. (8) *Abuzul de substanțe (alcool, droguri)* care afectează profund personalitatea²⁵⁴.

Reactivitatea, care constă din două componente reactivitate generală și reactivitatea specifică, se referă la faptul că în contextul social, învățarea, care stă la baza acestui principiu, are loc datorită interacțiunii continue a indivizilor, comportamentului lor și a mediului.

Modelul Good Lives (GLM), care promovează consolidarea punctelor forte, deprinderilor și abilităților, a fost conceput de T.Ward C.A. Stewart, W.L. Marshall, D.R. Laws și pledează pentru schimbare ce presupune o „reconstrucție holistică a „eului”²⁵⁵. Conform conceptelor adoptate de acest model, se consideră că oamenii sunt actori practici în procesul de luare a deciziilor, ei elaborând planuri și schimbându-și conștient propria persoană, cât și mediul înconjurător, în vederea atingerii obiectivelor propuse. Din acest punct de vedere, scopul reabilitării corecționale este susținerea infractorilor în așa forma competențe, care să le permită dobândirea de bunuri primare necesare pentru o identitate personală mai adaptabilă. Aceste bunuri primare se referă la: (1) Viața (inclusiv viață sănătoasă și funcționare fizică optimală, satisfacție sexuală), (2) Cunoașterea, (3) Excelența în muncă, (4) Excelența în joc, (5) Autonomie și autoorientare, (6) Pacea interioară (liber de tulburări emoționale și stres), (7) Relații (inclusiv intime, romantice și relații familiale), (8) Comunitatea, (9) Spiritualitatea (în sensul larg de a găsi sensul și scopul în

²⁵⁴ Apud LOOMAN, J., ABRACEN, J, op, cit., p. 30

²⁵⁵ Ibidem, p. 32

viață), (10) Fericirea, (11) Creativitatea²⁵⁶. Pentru dobândirea bunului primar sunt necesare mijloace numite de către autori bunuri secundare. Pentru fiecare dintre aceste bunuri primare, autorii identifică bunuri secundare, care asigură mijloacele de dobândirea bunului primar. De exemplu, pentru bunul primar al Cunoașterii bunurile secundare poate include frecventarea școlii, participarea la formarea sau apartenența la un grup de discuții, iar pentru bunul primar al Excelenței în muncă, bunul secundar poate fi angajarea în câmpul muncii sau instruire.

Conform modelului GLM comportamentul criminal rezultă atunci când indivizii nu au resurse interne și externe necesare pentru a dobândi bunurile primare folosind mijloace pro-sociale. Astfel, activitățile psihosociale de reabilitate promovate în sistemul penitenciar sunt chemate să formeze și să dezvolte aceste resurse, pentru a duce un stil de viață mai pro-social.

Modelul Risk-Need-Responsivity-Integrity sau Risc-Nevoie-Reactivitate-Integritate (RNR-I), a fost elaborat de către J. Looman și J. Abracen²⁵⁷ în baza Modelului Risc-Nevoie-Reactivitate a lui D.A. Andrews și J.Bonta. Autorii modelului RNR-I încorporează, într-o perspectivă revizuită bazată pe RNR, alianța terapeutică și nevoile în schimbare ale populațiilor de infractori, inclusiv traumele anterioare și alte experiențe de dezvoltare adverse, precum și problemele de sănătate mentală, iar litera „I” din abreviatură denotă o abordare mai integrată a modelului RNR al lui Andrews și Bonta.

Modelul enumeră direct factorii care trebuie abordați de către clinicienii care lucrează în domeniu. și este, de asemenea, în concordanță cu o perspectivă de reducere a riscurilor. O altă caracteristică este înțelegerea modului în care diverșii factori de risc interacționează pentru a crește riscul de recidivă. RNR-I abordează modurile în care comportamentele cu risc ridicat interacționează între ele și interferează cu capacitatea clientului de a obține câștiguri în ceea ce privește rezultatele dorite. Astfel, Modelul RNR-I, deși se bazează parțial pe perspectiva RNR, este mult mai incluziv decât abordarea susținută de Andrews și Bonta.

Scopul metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului este de a cunoaște trăsăturile de personalitate a deținuților pentru a stabili moduri de abordare eficiente în lucrul cu ei.

Obiective generale ale metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental:

- Stabilirea profilului psihocomportamental al deținutului
- Recomandarea programelor psihosociale de reintegrare.

Principiile metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, reies din cele trei modele teoretice descrise mai sus - *principiul risului, principiul nevoilor, principiul*

²⁵⁶ Idem

²⁵⁷ LOOMAN, J., ABRACEN, J. *Treatment of High-Risk Sexual Offenders: An Integrated Approach*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2015. 288 p. ISBN: 978-1-118-98016-3

responsivității, principiul integrității - precum au fost respectate și alte principii validate în practica asistențială- *principiul relației terapeutice, principiul personalității psihologului*.

Primul principiu la care vom face referire este principiul care face referire la *relația terapeutică* dintre specialist și deținut. Acest principiu are rolul de creare a unei relații terapeutice bazată pe empatie, congruență, acceptarea necondiționată și profesionalism²⁵⁸. Avantajul acestui principiu oferă deținutului sentimentul că nu este singur, are posibilitatea de a-si exprima punctul de vedere, își exersează abilitățile de comunicare.

Principiul *personalității psihologului*. Personalitatea psihologului este importantă în demersurile desfășurate cu deținuții. Psihologul dă dovadă de empatie, cordialitate, flexibilitate, autenticitate, securitate, onestitate, integritate, răbdare, intuiție, creativitate, perseverență, relaționare. Psihologul observă și analizează deținutul, modul în care decurg ședințele (emoții, gânduri, sentimente, reacții directe și indirecte)²⁵⁹.

Principiul riscului prevede faptul că intensitatea intervenției trebuie să fie proporțională cu nivelul de risc al deținutului²⁶⁰.

Principiul responsivității care corespunde modului de învățare a deținutului și a specialistului, fiind direct proporțională cu angajarea activă a deținutului²⁶¹.

Principiul integrității presupune ca intervenția să fie coerentă, riguros aplicată și să respecte etapele prestabilite²⁶².

Metodologie de lucru:

Resurse implicate:

- *Resurse umane implicate:* psihologul.
- *Resurse materiale:* teste psihologice, creioane, coli de hârtie.

Grupul țintă: Programul se adresează persoanelor private de libertate:

- condamnate definitiv, repartizate în regim închis sau maximă siguranță (inclusiv cei cu grad sporit de risc),
- deținuți aflați în perioada de carantină, condamnați definitiv.

²⁵⁸ Ghid de bune practici pentru psihologul care lucrează în sistemul penitenciar. [citat 12.04.2023]. Disponibil: <https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2020/10/Ghid-de-bune-practici-pentru-psihologul-care-lucreaza-in-sistemul-penitenciar.pdf>.

²⁵⁹ Idem.

²⁶⁰ LOOMAN, J., ABRACEN, J. The Risk Need Responsivity Model of Offender Rehabilitation: Is There Really a Need For a Paradigm Shift? In: *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 2013, vol.8, nr.3-4, p.30-36. [citat 14.04.2023]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/277630411_The_Risk_Need_Responsivity_Model_of_Offender_Rehabilitation_Is_There_Really_a_Need_For_a_Paradigm_Shift.

²⁶¹ Idem

²⁶² LOOMAN, J., ABRACEN, J. *Treatment of High-Risk Sexual Offenders: An Integrated Approach*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2015. 288 p. ISBN: 978-1-118-98016-3.

Programul a fost aplicat în *grupuri de 8-10 deținuți*. Am recurs la activitatea de grup, întrucât aceasta permite observarea comportamentului interpersonal direct în situație, realitatea socială a individului putând fi mai bine înțeleasă.

Durata de desfășurare a metodologiei:

Metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului s-a desfășurat pe durata a 3 săptămâni (pentru realizarea profilelor psihocomportamentale și recomandarea diverselor programe adecvate personalității fiecărui deținut pe parcursul executării pedepsei) a câte 2 ședințe pe săptămână.

Locul de desfășurare a metodologiei a fost clubul secției (pentru activitățile de grup) și cabinetul de psihologie (pentru interviu, consiliere).

Metode și tehnici de lucru:

Pentru metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului (evaluare inițială/ periodică) s-au aplicat aceleași metode de psihodiagnostic, descrise în cadrul experimentului constatativ – *metoda observației* cu scopul de a observa manifestările comportamentale firești ale deținuților în mediul lor, *interviul semistrukturat* cu scopul de a descoperi problemele persoanelor private de libertate, dar și pentru a obține informațiile necesare pentru stabilirea unui profil psihocomportamental, *metoda biografică* a fost utilizată prin comunicarea cu persoanele deținute pentru a elabora portretul său psihologic, *analiza produselor activității* cu scopul de a desprinde caracteristicile participanților privind dimensiunile urmărite (extraversiune- intraversiune, stima de sine), *testul de personalitate: Big Five Plus*, urmărind scorurile obținute la variabilele agreabilitate și conștiințiozitate, *testul de personalitate Zukerman- Kulmman* pentru dimensiunea agresivitate.

Pe lângă metodele utilizate cu scop de diagnosticare, metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului cuprinde și metode și tehnici specifice activităților asistențiale cu caracter general acordate în regim de grup: *exerciții de "ice-breaking"*²⁶³ folosite cu succes de Durnescu I.²⁶⁴ în „Abilități corecționale de bază”, Quarante M.²⁶⁵ în „Animarea grupului” și „Metode de lucru cu grupul”²⁶⁶, broșură pentru specialiștii sectorului reintegrare socială din sistemul penitenciar și care au avut scopul de a ajuta participanții să fie deschiși la schimbări și noi experiențe, să dezvolte o abordare constructivă în relaționare și să exploreze

²⁶³ Jocuri de spargere a gheții- Ice-Breaking. [citat 27.09.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/44465289/JOCURILE-DE-SPARGEREA-A-GHE%C5%A2II>

²⁶⁴ DURNESCU, I. *Abilități corecționale de bază: manual de training*. București: Editura Ars Docendi, 2020. 546 p. ISBN 978-606-998-104-7

²⁶⁵ QUARANTE M. *Animarea grupurilor- Ghid practic*. București, Editura Polirom, 2009, 195 p. ISBN 978-973-46-1502-5

²⁶⁶ *Metode de lucru cu grupul*. Broșură pentru specialiștii sectorului reintegrare socială din sistemul penitenciar. Galați: Editura Administrația Națională a Penitenciarelor, Direcția de Reintegrare Socială- circuit intern, 2012. 68 p.

aspecte ale propriei identități, exerciții care să ofere participanților posibilitatea de ași exprima punctul de vedere, exersa abilitățile de comunicare și oferire a feedback-ului pozitiv, care să creeze cadrul schimbării atitudinale, fiecare participant învățând despre sine și despre ceilalți.

Evaluare:

Înainte de aplicarea metodologiei s-a făcut o *evaluare inițială* a tensiunii psihice existente în cadrul grupului. Ulterior s-a realizat o evaluare continuă care s-a concretizat în întocmirea de profile psihologice fiecărui deținut în parte și au fost semnalate în dosarele de educație și asistență psihosocială acele caracteristici, referitoare la comportamentul și stilul personal al fiecărui deținut considerate, ca fiind utile și pentru celelalte servicii (paza, medical).

Evaluarea continuă s-a realizat cu ajutorul metodei observației, interviului și testului psihologic.

La sfârșitul metodologiei a avut loc *evaluare sumativă* evidențiindu-se raporturile interpersonale dintre deținuții aflați în grupul de lucru, profilele psihologice individuale și recomandările specifice în funcție de trăsăturile de personalitate, eventual includerea în consiliere psihologică.

Activități:

- Informarea persoanelor private de libertate care urmează să fie analizate în perioada următoare în Comisia de individualizare a regimului/ stabilire a regimului cu privire la inițierea programului (anunț verbal).
- Prezentarea, discutarea și semnarea consimțământului informat, contractului terapeutic.
- Lucrul cu grupul prin care se urmărește: autocunoașterea prin interrelaționarea cu ceilalți, observarea atentă a personalității fiecărui deținut, dezvoltarea și schimbarea atitudinilor și comportamentului membrilor grupului în sens adaptativ pentru a deveni comportamente dezirabile social²⁶⁷.

Măsuri impuse de situația transferului

În cazul transferului deținutului în perioada în care acesta participă la metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental (deși nu se recomandă, acest lucru este totuși posibil) se va consemna ultima ședință (tematica ultimei ședinței) la care a participat, precum și câteva observații semnificative referitoare la participarea la întâlnirile de grup²⁶⁸.

Desfășurarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului

Deschiderea întâlnirii

²⁶⁷ CORDUNEANU, L., *Program destinat persoanelor cu conduită agresivă*. [cit. 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/145295010/Program-Destinat-Pers-Cu-Conduita-Agresiva>

²⁶⁸ Ibidem, pag. 19

La începutul fiecărei întâlniri (în faza inițială, premergătoare desfășurării activităților propriu-zise) moderatorul intră în contact vizual cu fiecare participant și încearcă să-și formeze o părere despre atitudinea și dispoziția fiecărui participant înainte de a continua²⁶⁹.

Ședința 1.

Scopul ședinței: Prima ședință a programului este destinată creării condițiilor de securitate psihologică necesare stabilirii relațiilor de încredere.

Obiective:

- Motivarea deținuților cu privire la participarea în cadrul metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului.
- Completarea și semnarea consimțământului informat, contractului terapeutic.
- Familiarizarea membrilor grupului unii cu alții și cu psihologul.
- Formarea relațiilor de încredere în cadrul grupului.

Activități:

Activitatea 1. – Informarea	
<i>Scop:</i>	Informarea deținuților cu privire la scopul și modalitatea de desfășurare a metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului.
<i>Timp:</i>	5 -10 minute
<i>Conținut:</i>	Se reamintesc informațiile oferite în cadrul întâlnirilor individuale preliminare: prezentarea metodologiei, a orarului de desfășurare, și a scopurilor acesteia ²⁷⁰ .
<i>Materiale:</i>	Nu sunt necesare
<i>Comentarii:</i>	
Activitatea 2. - Autoprezentarea	
<i>Scop:</i>	Cunoașterea participanților între ei și facilitarea abilității de autoprezentare.
<i>Timp:</i>	15-20 minute
<i>Conținut:</i>	Pentru activitatea de prezentare poate fi utilizat următorul exercițiu: Pe o coală de hârtie fiecare participant își va scrie numele și își va alege un animal despre care consideră că îi exprimă cel mai bine personalitatea, după care va spune grupului de ce a ales respectivul animal ²⁷¹ .
<i>Materiale:</i>	Fișa de lucru (a se vedea Anexa 1.)
<i>Comentarii:</i>	Psihologul își notează unele detalii importante observate sau auzite de la participanți. Autoprezentarea și verbalizarea gândurilor ce precedă prima întâlnire înlătură tensiunea și anxietatea și predispune participanții la o colaborare fructuoasă.
Activitatea 3. –Stabilirea regulilor de participare	
<i>Scop:</i>	Elaborarea regulilor, împreună cu participanții, care vor fi respectate pe tot parcursul ședințelor în vederea unei colaborări armonioase.
<i>Timp:</i>	10-15 minute
<i>Conținut:</i>	Se pun în discuții regulile. Se anunță principiul „eu” –de prezentare și respectare a regulilor. Se explică participanților necesitatea stabilirii acestora:

²⁶⁹ CORDUNEANU, L., *Program destinat persoanelor cu conduită agresivă*. [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/145295010/Program-Destinat-Pers-Cu-Conduita-Agresiva>

²⁷⁰ Ibidem, pag. 23

²⁷¹ Ibidem, pag.29

	participativitate, siguranță psihologică, îndeplinirea sarcinilor, responsabilitate, prezență, respect, confidențialitate, etc. Fiecare participant urmează să fie prezent la toate ședințele
<i>Materiale:</i>	Flipchart, marchere colorate
<i>Comentarii:</i>	Refuzul de a respecta sau dezacordul de a păstra o regulă propusă de majoritatea participanților trebuie să fie justificat și argumentat de participant.

Ședința 2

Scopul ședinței: Cunoșterea trăsăturilor de personalitate a persoanelor private de libertate

Obiective: evaluarea psihologica a trăsăturilor de personalitate ale deținuților selecționați: deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate și asertivitate.

Activități:

Activitatea 1.– Informarea	
<i>Scop:</i>	Informarea deținuților cu privire la scopul și modalitatea de desfășurare a ședinței.
<i>Timp:</i>	5 -10 minute
<i>Conținut:</i>	Se reamintesc informațiile oferite în cadrul întâlnirilor individuale preliminare: prezentarea metodologiei, a orarului de desfășurare, și a scopurilor acestuia.
<i>Materiale:</i>	Nu sunt necesare
<i>Comentarii:</i>	Psihologul notează gradul de participare și implicare în program
Activitatea 2. - Completarea Chestionarului de personalitate BigFive plus	
<i>Scop:</i>	Cunoșterea trăsăturilor de personalitate accentuate a deținuților participanți
<i>Timp:</i>	30-40 minute
<i>Conținut:</i>	Psihologul oferă participanților Chestionarul de personalitate, oferă detalii privind modul de completare .
<i>Materiale:</i>	Chestionarul de personalitate Big Five plus, Zukerman- Kulman (a se vedea Anexele 2 și 3.)
<i>Comentarii:</i>	Psihologul observă gradul de implicare în completarea chestionarelor de personalitate

Ședința 3.

Scopul ședinței: Observarea comportamentului, deschiderii spre autocunoaștere

Obiective: Cunoașterea personalității prin autodezvaluire

Activități:

Activitatea 1.– Feedback referitor la ședința anterioara	
<i>Scop:</i>	Crearea unui spațiu în care participanții sa relaționeze adecvat
<i>Timp:</i>	5 -10 minute
<i>Conținut:</i>	Participanții sunt întrebați dacă s-a petrecut ceva semnificativ în intervalul dintre cele 2 întâlniri (vizite, instanțe, scrisori de la familie etc.) ²⁷² .
<i>Materiale:</i>	Nu sunt necesare
<i>Comentarii:</i>	Este momentul în care psihologul poate clarifica limitele metodologiei dar și ale sale în procesul de schimbare comportamentală al fiecărui participant ²⁷³ .

²⁷² CORDUNEANU, L., *Program destinat persoanelor cu conduită agresivă*. [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/145295010/Program-Destinat-Pers-Cu-Conduita-Agresiva>

²⁷³ Ibidem, pag. 34

Activitatea 2.- Dimensiunea extraversie - introversie	
<i>Scop:</i>	Modul în care preferă să interacționeze cu lumea, direcția în care își focalizează energia: spre exterior sau spre interior.
<i>Timp:</i>	15-20 minute
<i>Conținut:</i>	Pentru activitatea de evaluare a dimensiunii extraversie – introversie va fi utilizată fișa de lucru
<i>Materiale:</i>	Fișa de lucru (a se vedea Anexa 4)
<i>Comentarii:</i>	În urma răspunsurilor oferite de participanți se pot desprinde caracteristici ale participanților privind dimensiunea extraversie- introversie
Activitatea 3. –Stima de sine	
<i>Scop:</i>	Studierea gradului de evaluare pe care o persoana o face cu privire la propria sa valoare, cu alte cuvinte, asupra gradului de mulțumire față de propria persoană ²⁷⁴
<i>Timp:</i>	20- 30 de minute
<i>Conținut:</i>	Psihologul aduce la cunoștința participanților informații cu privire la stima de sine și importanța ei în evaluarea valorii proprii în calitate de persoană
<i>Materiale:</i>	Material informative, fișa de lucru- (a se vedea Anexa 5.)
<i>Comentarii:</i>	Indivizii cu o stimă de sine înaltă este asociată cu o mai mare încredere în sine, iar cei cu stimă de sine scăzută au tendința de a se prezenta autoprotectiv, de a evita riscurile, de a evita punerea în lumină a defectelor etc ²⁷⁵ .

Sedința 4 și 5

Scopul sedinței: Completarea profilului psihocomportamental prezumtiv prin completarea informațiilor generale despre subiect

Obiective:

- cunoașterea persoanei prin intermediul interviului
- cunoașterea motivațiilor, trăirilor deținuților, atitudinea lor post act față de fapta comisă, față de sine însuși și lume în general.

Activități:

Activitatea 1.– Feedback referitor la sedința anterioara	
<i>Scop:</i>	Crearea unui spațiu în care participanții sa relaționeze adecvat, sa se simtă în siguranță
<i>Timp:</i>	5 -10 minute
<i>Conținut:</i>	Participanții sunt întrebați dacă s-a petrecut ceva semnificativ în intervalul dintre cele 2 întâlniri (vizite, instanțe, scrisori de la familie etc.).
<i>Materiale:</i>	Nu sunt necesare
<i>Comentarii:</i>	Psihologul intră în contact vizual cu fiecare participant și încearcă să-și formeze o părere despre atitudinea și dispoziția fiecărui participant înainte de a continua ²⁷⁶ .
Activitatea 2. - Interviu individual	
<i>Scop:</i>	Completarea informațiilor generale despre subiect – date biografice, informații despre familie și relațiile cu aceasta, despre activitatea și nivelul de școlarizare,

²⁷⁴ Chestionar ASI- Prezentare sintetică. [citată 15.02.2023]. Disponibil: <https://www.yumpu.com/ro/document/view/33767858/chestionar-asi-aautodepreciere-stima-de-sine-infatuarea>

²⁷⁵ Ibidem

²⁷⁶ CORDUNEANU, L., Program destinat persoanelor cu conduită agresivă. [citată 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/145295010/Program-Destinat-Pers-Cu-Conduita-Agresiva>

	factori de natură socio-economică, prezența unor boli somatice sau psihice, stare generală etc. – cu cele specifice componentelor psihice: percepție, comportament, memorie, dispoziție afectivă, inteligență, volitiv, gândire etc..
<i>Timp:</i>	30-45 minute / participant
<i>Conținut:</i>	Intervievatorului îi revine sarcina de a crea acel microclimat de încredere, o relație de comunicare, relație empatică care să-l determine pe cel interviuat să răspundă sincer. Astfel, se construiește o relație între interviuat și interviuator pe baza de încredere, confidențialitate și respect reciproc. Întrebările din interviu privesc informații personale, nivel de studii, responsabilitate față de faptă, antecedente penale personale sau familiale, istoricul relației familiale, informații despre consum de droguri, alcool, istoric infracțional, afecțiuni psihice, vulnerabilități, etc
<i>Materiale:</i>	Ghidul de interviu (a se vedea Anexa 7.).
<i>Comentarii:</i>	Prin intermediul interviului cunoaștem motivațiile, trăirile deținuților, atitudinea lor post act față de fapta comisă, față de sine însuși și lume în general

Ședința 6

În cea de-a șasea ședință deținuților li se comunică rezultate testelor, se posibilitatea de a conștientiza achizițiile, ceea ce are ca efect secundar, dar pozitiv, creșterea încrederii în sine și a stimei de sine și se fac recomandări de participare la programe psihosociale care să se plezeze pe trăsăturile dominate de personalitate, pe nevoile și riscurile identificate în urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental pentru compensarea acestora. Se pot recomanda programe pentru diminuare a agresivității, a impulsivității, a furiei, de diminuare a riscului de suicid, a consumului de droguri, alcool, de diminuare și echilibrare a afecțiunilor psihice, a impulsurilor sexuale, etc.

Fiecărui deținut i se elaborează un profil psihocomportamental prezumtiv și o recomandare de includere într-un program psihologic general sau specific sau includerea deținutului într-o consiliere psihologică în funcție de trăsăturile dominante de personalitate.

3.2. Rezultatele cercetării și interpretarea lor

În urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului au rezultat următoarele **profile psihocomportamentale** ale deținuților care au constituit grupul experimental la etapa dată a cercetării: deținuți care manifestă agreabilitate scăzută, toleranță scăzută la frustrare, agresivitate: comportamente verbale agressive, răzbunare, dușmănie, ostilitate, etc (68.18%); dintre deținuți care prezintă impulsivitate, instabilitate emoțională, dificultăți în gestionarea stresului și a nevoilor etc. (22.72%); deținuți ce manifestă stimă de sine scăzută, agreabilitate scăzută: incapacitate de cooperare și înțelegeri cu cei din jur, lipsa compasiunii, deschidere scăzută etc.(9.09%). În baza profilelor psihocomportamentale identificate, deținuții au fost orientați spre programe recuperative:

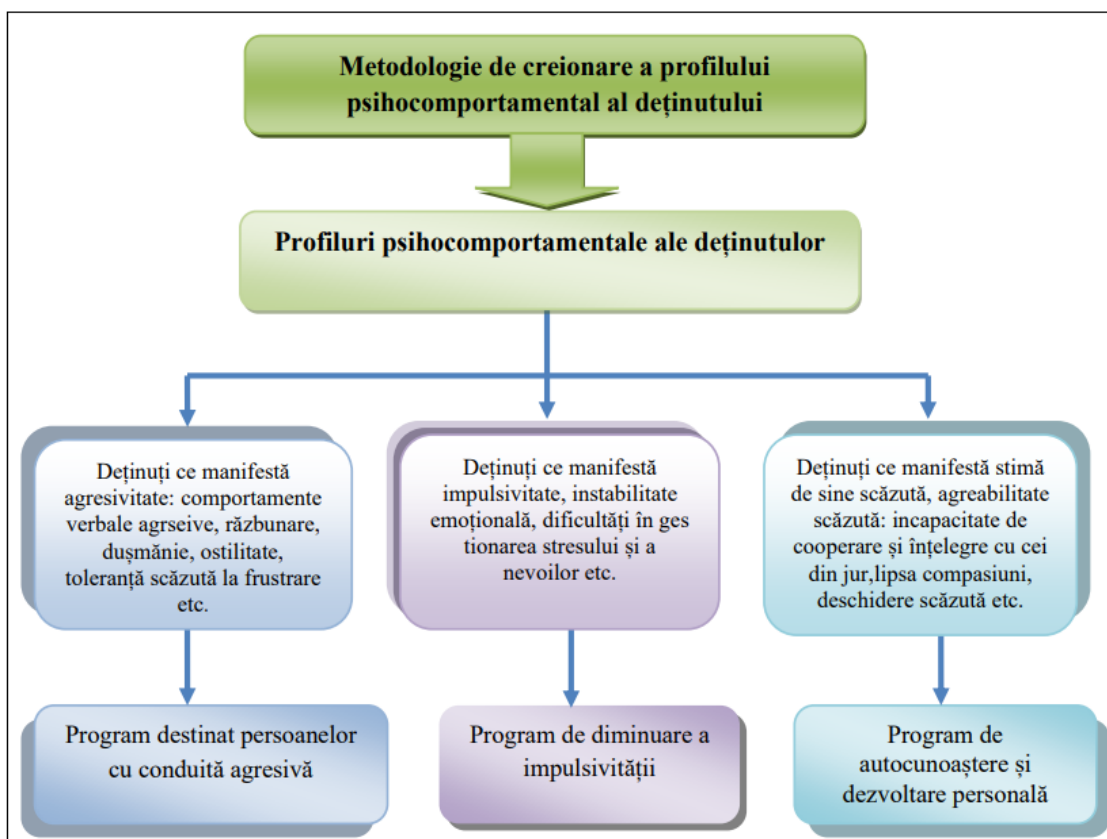


Fig. 3.1 Programe recomandate în urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului [realizat de autor]

Pentru a verifica **prima ipoteză** de la care am pornit în acest studiu care prevedea că *deținuții din lotul experimental care au participat la programele psihosociale, în baza metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, vor prezenta un nivel mai înalt de agreabilitate în comparație cu deținuții din lotul de control ce nu au fost supuși metodologiei*, am comparat rezultatele celor două grupuri pe dimensiunea dată.

Această ipoteză a fost confirmată conform datelor din Tabelul 3.1. deoarece pragul de semnificație este mai mic decât 0,05, $p= 0.008$.

Tabelul 3.1. Statistica descriptivă cu privire la variabila agreabilitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Agreabilitate	Grup control	60	2.27	.733	.008
	Grup experimental (metodologie de creionare a profilului)	22	2.73	.631	

În raport cu testul Levene conform Tabelului 9.4. din Anexa 9, acesta este semnificativ statistic $F=4.019$, $p=0.048$, ceea ce înseamnă că s-au citit valorile testului t de pe a doua linie: $t=-2.800$, $df=43.178$ $p=0,008$. Acest aspect denotă că nu există, conform Tabelului 3.1., diferențe între lotul de control ($M=2,27$ și $SD=,733$) și cel care a urmat metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului ($M=2,73$ și $SD=,631$) fiind semnificative statistic.

Tabelul 3.2. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila agreabilitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Agreabilitate	Equal variances assumed	4.019	.048	-2.610	80	.011	.461	.176
	Equal variances not assumed			-2.800	43.178	.008	.461	.165

Din perspectivă psihologică, deținuții care au participat la programele de reintegrare psihosocială, recomandate în baza trăsăturilor de personalitate dominante identificate prin metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, au obținut diferențe semnificative la dimensiunea „agreabilitate” care este, probabil, factorul de personalitate cu cel mai mare impact asupra calității relațiilor interpersonale, în comparație cu deținuții din lotul de control care au participat la programe psihosociale fără a li se analiza personalitatea.

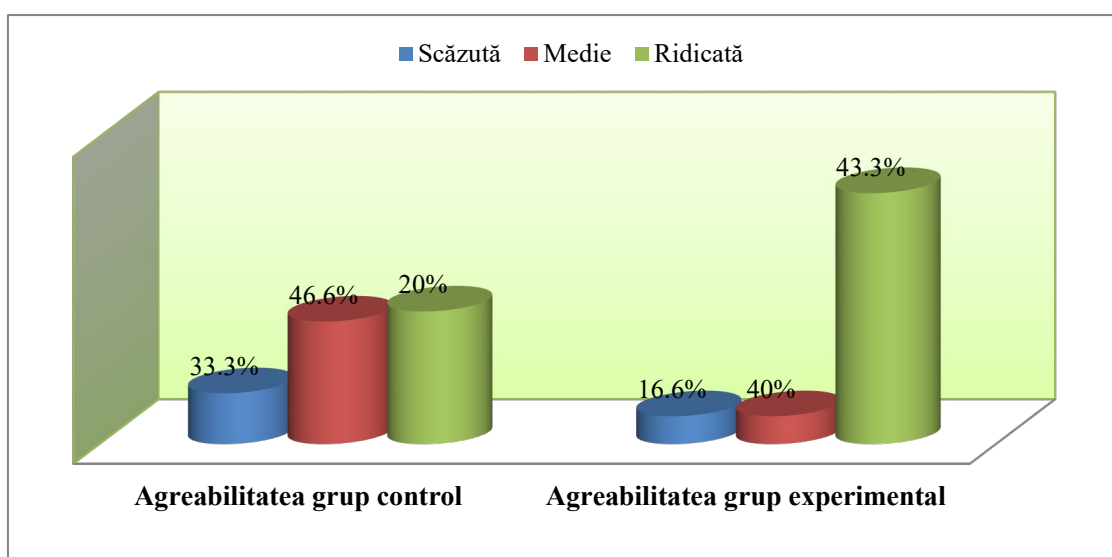


Fig. 3.2. Dimensiunea agreabilitate la lotul de control și lotul experimental

Astfel, deținuții din grupul experimental au căpătat mai multă încredere în ceilalți, au devenit puțin mai empatici și atenți la nevoile celorlați și sunt mai orientați spre cooperare. Observăm, deasemeni, că odată cu parcurgerea programelor psihosociale, deținuții din lotul experimental prezintă un nivel al agreabilității diferit comparativ cu momentul testării.

Rezultatele cercetării, precum și datele altor studii²⁷⁷, indică faptul că persoanele care se angajează într-un comportament antisocial, inclusiv cel infracțional, tind să se distingă prin trăsături de personalitate, precum un control slab al impulsurilor și ostilitate, agresivitate, trăsături care facilitează nerespectarea normelor sociale.

Cea de a doua ipoteză a studiului dat presupune că *deținuții cuprinși în programele psihosociale, orientați în baza metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, vor prezenta un nivel mai scăzut de agresivitate (vor fi mai toleranți cu ceilalți deținuți, mai suportivi, mai echilibrați comportamental) în comparație cu deținuții ce nu au fost supuși metodologiei.* Și această ipoteză se confirmă în baza datelor reflectate în Tabelul 3.3., întrucât pragul de semnificație p este mai mic decât 0,05.

S-a ajuns la această concluzie și în urma citirii testului Levene din Tabelul 4.4 care este de $F=32.496$ și semnificativ statistic $p=0,000$.

Tabelul 3.3. Statistica descriptivă cu privire la variabila agresivitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Agresivitate	Grup control	60	2.43	.500	.001
	Grup experimental metodologie de creionare a profilului	22	1.23	.429	

Astfel testul t are valoarea dată de datele de pe a doua linie din tabel: $t=10.036$, $df=80$, iar $p=0,000$.

Tabelul 3.4. Testul t pentru eșantioane independente cu privire la variabila agresivitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)

	Testul Levene pentru egalitatea	Testul t pentru egalitatea mediilor

²⁷⁷ CAVALCANTI, J.G., PIMENTEL, C.E. Personality and aggression: a contribution of the general aggression model. In: *Estudos de psicologia*, 2016, nr.33 (3), pp. 443-451. [accesat 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.redalyc.org/jatsRepo/3953/395354217008/html/index.html>.

		variațiilor						
		F	Sig.	t	df	Sig.(2 tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Agresivitate	Equal variances assumed	7.850	.001	10.036	80	.000	1.206	.120
	Equal variances not assumed			10.777	43.287	.000	1.206	.112

Lotul experimental care a fost orientat spre programe de recuperare psihosocială în baza metodologiei a obținut un scor ($M=1,23$ și $SD=,429$) mult mai scăzut la nivelul agresivității comparativ cu lotul de control care nu au beneficiat de metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului ($M=2,43$ și $SD=,500$). Pentru o mai bună percepere a informației, datele sunt reflectate în Figura 3.3.

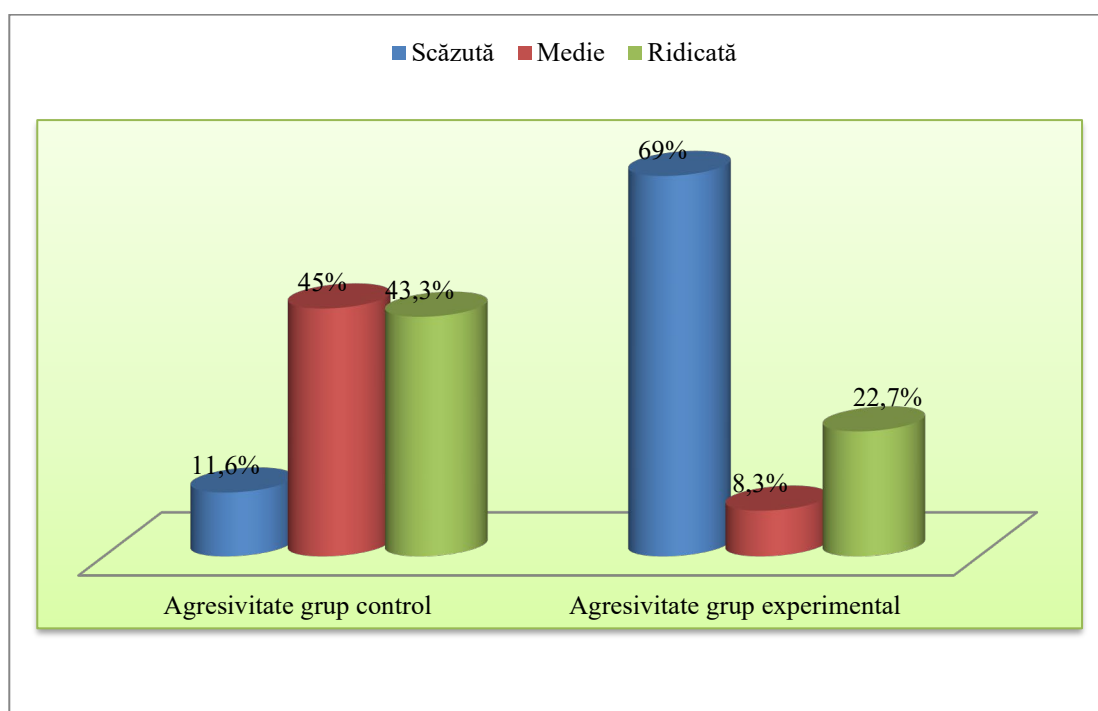


Fig. 3.3. Dimensiunea agresivitate la lotul de control și lotul experimental

Observăm, din datele figurii de mai sus, că deținuții care au urmat programe psihosociale în baza metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental manifestă un nivel scăzut al dimensiunii agresivitate, ce se manifestă prin faptul că aceștia sunt mai greu de supărat și nu sunt atât de reactivi din punct de vedere emoțional. Adică sunt calmi, stabili emoțional, stabili și

constanți în interese și nu vor acționa agresiv nici când vor fi provocați, controlându-și impulsurile și evitând conflictele, ceea ce înseamnă că nu se vor abate disciplinar de la normele instituției coercitive.

Nivelul scăzut al agresivității, așa cum arată datele Tabelului 3.3. dovedește utilitatea metodologie de stabilire a profilului psihocomportamental în recomandarea programelor psihosociale, impactul educației asupra comportamentului fiind evident, iar odată cu achizițiile dobândite în urma programelor rulate, deținuții sunt mai puțin vulnerabili la situațiile conflictuale, dovedesc o mai bună capacitate de autocontrol comportament asertiv și a unele atitudini pro-sociale.

Așa cum dezvoltarea sentimentului de responsabilitate la deținuți, pe lângă înțelegerea importanței respectării normelor sociale pentru a deveni cetățeni decenti; adoptarea unui comportament prosocial, reprezintă finalitate a procesului de planificare a executării pedepsei²⁷⁸, am decis în această parte a cercetării să ne orientăm atenția și asupra acestei dimensiuni a personalității deținuților.

Referitor la cea de **a treia ipoteză** precum că *deținuții care vor participa la programele psihosociale, orientați în baza metodologiei a profilului psihocomportamental al deținutului, vor prezenta un nivel mai înalt de conștiinciozitate (vor fi mai respectuoși, mai responsabili) în comparație cu deținuții ce nu au fost supuși metodologiei*, informațiile sunt concentrate în Tabelele 3.5. și 3.6. Astfel, Tabelul 3.5, din punct de vedere statistic oferă date prin care arată că pragul de semnificație este .000, ceea ce indică faptul că ipoteza dată s-a confirmat, deoarece scorul pragului de semnificație obținut în urma aplicării metodei statistice Testul T pentru eșantioane independente, este mai mic decât 0,05.

Tabelul 3.5. Statistica descriptivă cu privire la variabila conștiinciozitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)

	Grup	N	Media	Abaterea Standard	Pragul de semnificație
Conștiinciozitate	Grup control	60	1.27	.446	.001
	Grup experimental metodologie de creionare profil	22	2.27	.703	

La fel ca testul t și testul Levene conform Tabelului 3.6. este semnificativ statistic $F=10.441$ cu pragul de semnificație $p=0,002$ care e mai mic decât 0,05. Astfel s-au luat în evidență valorile testului t de pe a doua linie a tabelului $t=-46.270$, $df=24.451$ iar $p=0,001$.

²⁷⁸ RACU, A. *Studiu „Individualizarea executării pedepsei penale privative de libertate: realități și perspective”*. Chișinău, 2015. p. 24. [citat:18.04.2023]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/pilonstudiu1/studiu_final_22.04.2015_-act_6.5.8.p.1_dip.pdf

Din punct de vedere psihologic, conștiinciozitatea se referă la tendința de a fi o persoană responsabilă și organizată, de a se auto-disciplina. Deținuții cu conștiinciozitate ridicată preferă lucrurile planificate și nu cele spontane, sunt percepuți ca fiind mai încăpăținați.

Tabelul 3.6. Testul t și testul Levene pentru eșantioane independente cu privire la variabila conștiinciozitate (grupul de control și grupul experimental metodologie)

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor				
		F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Conștiinciozitate	Equal variances assumed	0.441	.002	7.680	80	.001	-1.006	.131
	Equal variances not assumed			6.270	27.451	.001	-1.006	.160

Din parcurgerea datelor din Tabelele 3.5. și 3.6 dar și a Figurii 3.4. observăm că deținuții în urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului au obținut un nivel ridicat al conștiinciozității dovedește faptul că aceștia au învățat să fie mai respectuoși, mai organizați, nu sunt agresivi, sunt mai perseverenți în a dobândi informații care duc la schimbări comportamentale observabile.

Rezultatele cercetării noastre sunt în concordanță cu alte studii²⁷⁹ care demonstrează rolul trăsăturilor de personalitate în eficiența programelor de recuperare psihosocială. În baza relației acestora cu strategiile de coping, de exemplu, se pot recomanda programe și intervenții psihologice mai direcționate și mai eficiente, care, la rândul lor, vor îmbunătăți abilitățile deținuților de a face față stresului. În ceea ce privește agreabilitatea, majoritatea studiilor²⁸⁰ au găsit o corelație pozitivă semnificativă între această trăsătură de personalitate și căutarea de sprijin social și restructurare cognitivă.

²⁷⁹ LESZKO, M., IWANSKI, R., JARZEBINSKA, A. The relationship between personality traits and coping styles among first-time and recurrent prisoners in Poland. In: *Frontiers in Psychology*, 2019, vol.10. [citată 4.08.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02969>.

²⁸⁰ PENLEY, J.A., TOMAKA, J. Asocieri dintre cei cinci mari, răspunsuri emoționale și gestionarea stresului acut. În: *Personalitate și diferențe individuale*, 2020, nr.32, pp. 1215–1228. [accesat 4.08.2021]. Disponibil: [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00087-3](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00087-3).

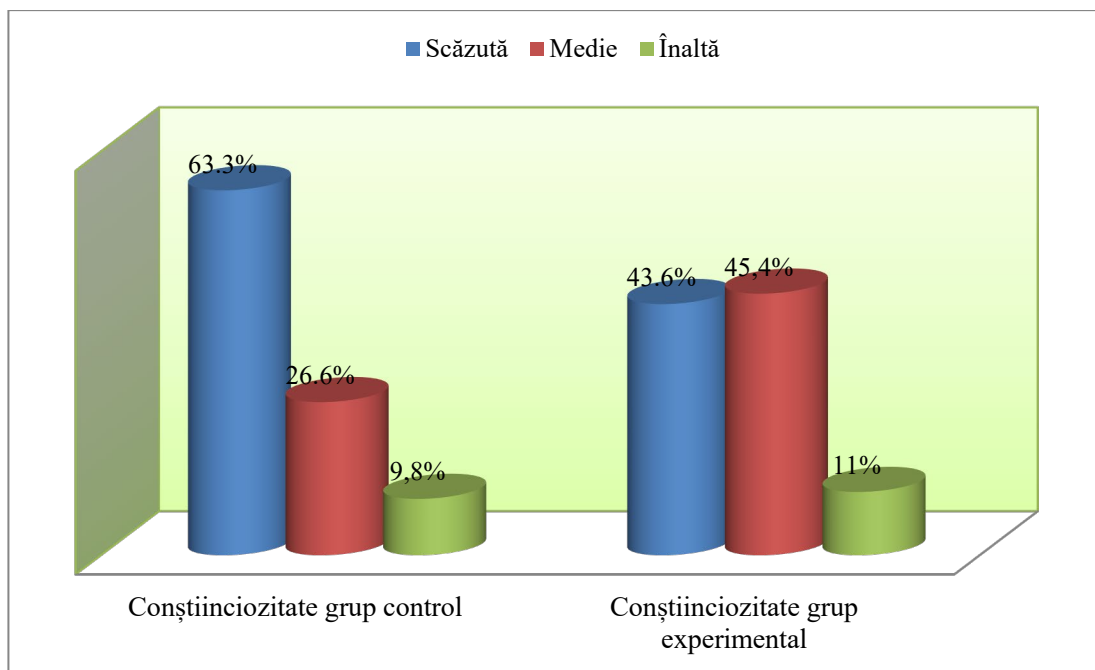


Fig. 3.4. Dimensiunea conștiințiozitate la lotul de control și lotul experimental

Participarea la astfel de programe psihosociale, în grup, dincolo de creșterea autostimei în vederea reducerii tendințelor agresive, prezintă multiple avantaje. Participanții își dezvoltă abilități de comunicare, de adaptare la situații dificile și de rezolvare de probleme, își construiesc patternuri sănătoase de raportare la noile relații, devenind mai suportivi pentru cei din jurul lor și îmbunătățindu-și traiul în mediul carceral și putând avea o perspectivă nouă pentru viitor, precum și readaptarea în societate la ispășirea pedepsei și implicarea într-o activitate profesională proprie aptitudinilor personale.

Există dificultăți (limite) pe care le întâmpină specialiștii în parcurgerea programelor, inclusiv a metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului cum ar fi: nivel intelectual și cognitiv neconform cu nivelul de instruire și scolarizare, grup neomogen (fapte diferite, deținut fără antecedente/ deținut recidivist, dificultăți de citire și scriere), suprapunerea programelor cu alte activități de recreere (acest aspect a fost remediat prin modificarea orarului specialiștilor). Acești deținuți sunt ajutați pe parcursul desfășurării programelor la completarea fișelor de lucru de ceilalți deținuți sau chiar de specialiști.

O problemă specială este cazarea comună în aceeași cameră de deținere a deținuților recidiviști cu cei fără antecedente penale. Pentru a se putea observa eficiența programelor în timp, chiar și după liberarea deținuților, pentru prevenirea contagiunii comportamental-deviante se poate avea în vedere înființarea unor secții speciale pentru nerecidiviști, cu totul altele decât cele aflate în cadrul penitenciarelor cu regim de siguranță maximă sau regim închis.

O altă limită este reprezentată de transferului deținuților dintr-un penitenciar în altul sau la un alt regim în perioada în care aceștia participă la metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental, ceea ce a condus la limitarea lotului experimental. Astfel din cei 26 deținuți care au constituit eșantionul experimental, efectiv la prezentul studiu au participat 22 persoane, 4 persoane, fiind repartizate în regim de maximă siguranță și grad sporit de risc (pericol pentru siguranța penitenciarului) și care au fost eliminați din prezentul studiu.

În cercetarea noastră, următorul pas a constat în ***evaluarea percepției deținuților față de eficiența programelor psihosociale la care au participat, fiind orientați către acestea în baza trăsăturilor de personalitate dominante identificate cu ajutorul metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului.***

Analizând răspunsurile oferite de deținuți la itemii din *Chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale*, la finalul parcurgerii programelor psihosociale, am constatat o conștientizare a utilității acestora. Majoritatea deținuților (91%) apreciază ca fiind foarte bună participarea lor în cadrul programelor psihosociale, aceștia fiind activi, deschiși pentru obținerea de informații pe care le folosesc pentru a realiza schimbări comportamentale vizibile pe perioada executării pedepsei, au manifestat responsabilitate în realizarea sarcinilor, cooperare și sensibilitate față de ceilalți membri ai grupului.

Diferența de 9% se constată a fi la deținuții care deși au participat benevol la program, au dat dovadă de indiferență (posibil și din cauza perioadei de desfășurare a programului - 3 săptămâni ***metodologia*** de stabilire a profilului psihocomportamental și 3 luni programul de reintegrare), nu au reușit să se integreze și să își identifice nevoile cu scopul de a și le rezolva. Deținuții, care au format aceste 9%, au fost ghidați de interesul de a obține credite și implicit recompense în urma implicării în programe de resocializare.

Comparând gradul de participare a deținuților la programe psihosociale în cadrul celor două studii: de constatare și formativ, constatăm o mai mare implicare a acestora în urma parcurgerii metodologiei de creionare a profilului psihosocial. Dacă în primul studiu 73% dintre deținuți declarau că participarea lor la programe a fost foarte bună, 20% apreciau participarea ca fiind una bună și 7% ca fiind medie, atunci în cel de-al doilea studiu: 91% dintre deținuți au perceput participarea la programe ca fiind foarte bună și 9% dintre deținuți au declarat că participarea a fost una bună. Datele sunt reflectate în Figura 3.5.

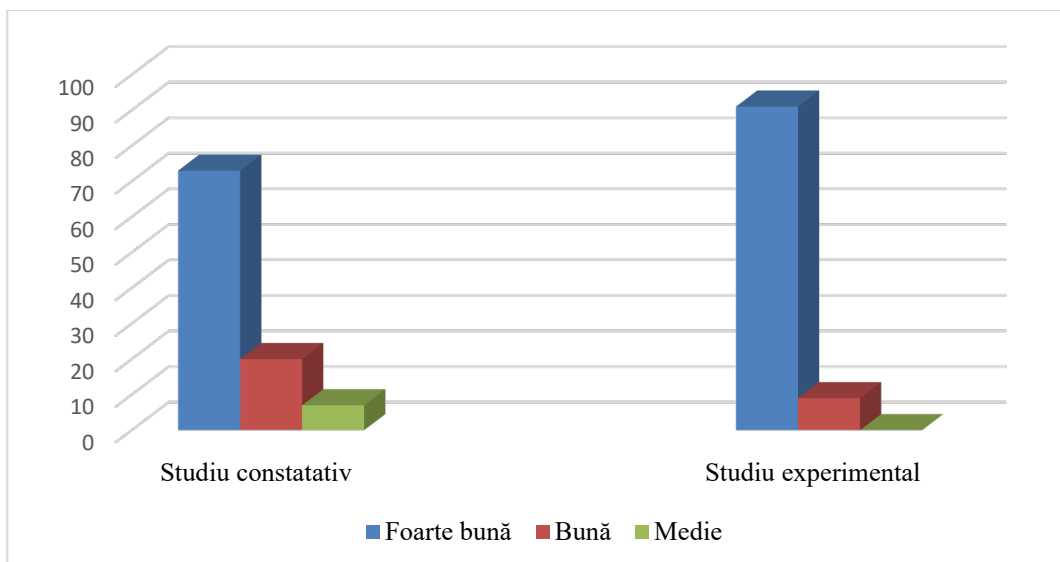


Fig. 3.5. Percepția deținuților cu privire la nivelul de implicare în programele psihosociale

Datele figurii de mai sus demonstrează faptul că programele psihosociale recomandate după parcurgerea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental îi ajută pe deținuți să se cunoască mai bine, să-și cunoască mai bine nevoile, să recunoască problema și să-și îndrepte propriu comportament.

Analizând motivele pentru care deținuții au participat la activitățile programelor de resocializare am constatat că 91% dintre deținuți s-au implicat în activități pentru că le consideră folositoare, utile; 9% dintre deținuții au declarat că au participat pentru a obține recompense. Aceste date ne indică o schimbare calitativă a motivației deținuților de a urma programe de resocializare, comparativ cu datele studiului de constatare unde principalul motivul care îi mobiliza pe deținuți în acest sens era obținerea recompensei. De asemeni, la lotul de subiecți care au participat la metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului din cadrul studiului experimental nu întâlnim astfel de motive ca plictiseala, acompanierea altor deținuți, urmarea propunerilor etc. Diferența dintre datele celor două studii pe dimensiunea motivația participării deținuților la programe de resocializare este reflectată în Figura 3.6.

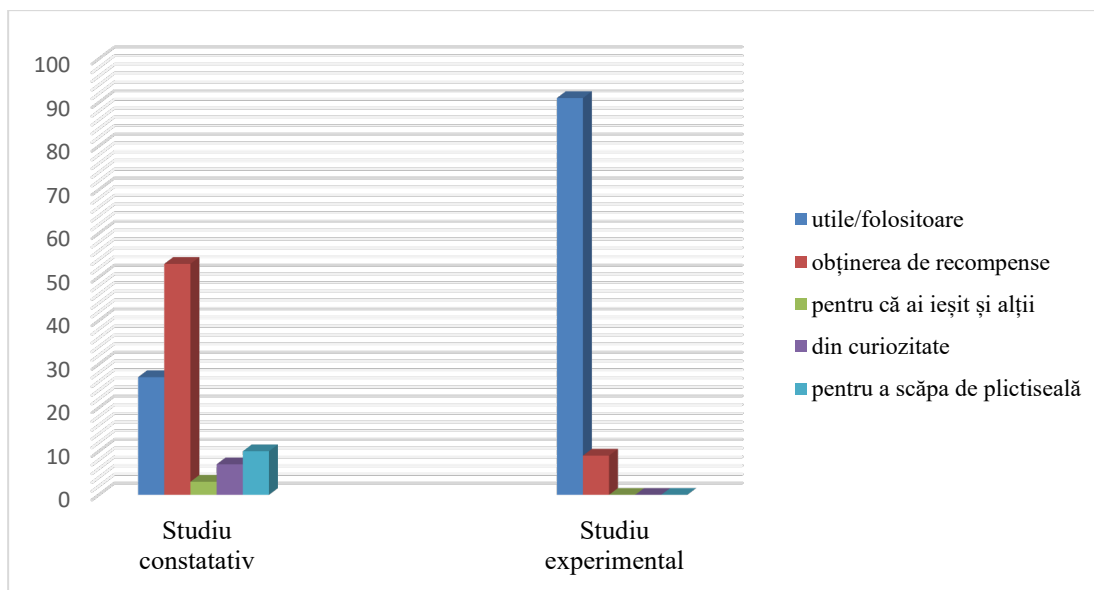


Fig. 3.6. Motivele pentru care deținuții au participat la programe psihosociale

După cum vedem, componenta calitativă indică și ea faptul că programele psihosociale sunt percepute ca fiind foarte utile prin prisma informațiilor primite, 91% dintre deținuți au declarat că ar fi participat și fără a primi credite întrucât au obținut informații noi despre propria persoană, au aflat lucruri noi și interesante care le pot folosi și după liberarea din penitenciar, au avut oportunitatea de a fi împreună cu alții și de a împărtăși sentimente, idei, de a dobândi un mai bun autocontrol asupra situațiilor generatoare de conflict, de a primi și oferi suport emoțional.

Referitor la utilitatea programelor din perspectiva deținuților, menționăm că toți cei 22 deținuți (100%), care au parcurs programe psihosociale prescrise în urma profilului psihocomportamental al fiecăruia, au apreciat afirmativ utilitatea acestora, comparativ cu studiul anterior unde procentajul utilității era destul de mare (97%), totuși aprecierea nu era unanimă. Datele sunt reflectate în Figura 3.7.

Astfel, persoanele private de libertate apreciază la nivel înalt utilitatea programelor psihosociale urmate, intenționează să utilizeze/utilizează cunoștințele și abilitățile dobândite în viața de zi cu zi, mai ales după părăsirea penitenciarului.

Pentru participarea la programe deținuții și-au acordat numai note de 10. Notele ridicate acordate de deținuți referitor la participarea la programe relevă faptul că aceștia conștientizează importanța deschiderii la informații noi despre propria persoană, implicarea în activitățile din cadrul grupului, determinându-i să fie mai cooperanți, să stabilească relații bazate pe încredere și sinceritate.

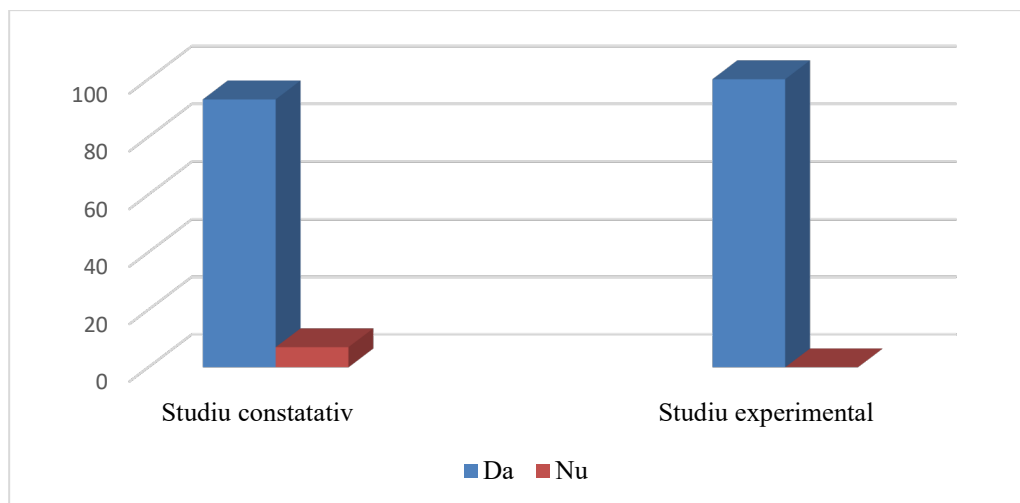


Fig. 3.7. Perceperea utilității programelor psihosociale de către deținuți

Urmărind evoluția comportamentului, după o perioadă de un an de zile de la parcurgerea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental și intervenție educativă, am constatat că din cei 22 de deținuți participanți la studiu experimental, doar doi deținuți au săvârșit abateri disciplinare, restul de 20 de deținuți au trecut la un regim de executare mai permisibil-semideschis și deschis, ceea ce semnifică modificări constructive comportamentale stabile în timp.

Demersurile de reintegrare psihosocială parcurse de deținuți produc anumite schimbări în pattern-urile comportamentale ale acestora: deținuții sunt mai curioși și au mai multe informații despre un anumit subiect și despre propria persoană, adoptă într-o mai mare măsură comportamente pro-sociale pe parcursul executării pedepsei, înțeleg sprijinul pe care pot să-l ofere specialiștii și îl solicită, la nevoie, sunt mai receptivi la nevoile lor și a celor din jur, au abilități mai bune de gestionare a emoțiilor negative și a situațiilor conflictuale, sunt mai asertivi, mai cooperanți atât cu alți deținuți, cât și cu personalul, mai responsabili. Totuși consolidarea și menținerea acestor schimbări pozitive comportamentale în timpul și, mai ales, după executarea pedepsei și punerea în libertate este dificilă.

Reducerea ratei recidivei este, nu doar un indicator al eficienței programelor de reintegrare psihosocială care au grupuri țintă deținuți, ci și un indicator al sănătății comunității. Societatea este solul pe care încearcă să-și fixeze rădăcini sănătoase persoana liberată din detenție, folosind semințele oferite de sistemele prin care a trecut (penitenciar, probațiune, servicii sociale etc.). Constatăm că nu întotdeauna „solul” e pregătit pentru rolul său, iar aceasta deschide un câmp larg de acțiune care poate fi o direcție de tratat, probabil, în alte lucrări.

3.3. Concluzii la capitolul 3

Experimentul formativ ce a inclus elaborarea și implementarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, precum și evaluarea eficienței parcurgerii programelor de reintegrare recomandate în urma creionării profilului psihocomportamental ne permit să formulăm următoarele concluzii:

1. Metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului aplicată a permis elaborarea a trei profiluri care au fost denumite la figurat astfel: (1) *deținuți agresivi* - deținuți care manifestă agreabilitate scăzută, toleranță scăzută la frustrare, agresivitate: comportamente verbale agresive, răzbunare, dușmănie, ostilitate, etc; (2) *deținuți impulsivi* - deținuți care prezintă impulsivitate, instabilitate emoțională, dificultăți în gestionarea stresului și a nevoilor etc. și (3) *deținuți lipsiți de empatie* - deținuți ce manifestă stimă de sine scăzută, agreabilitate scăzută: incapacitate de cooperare și înțelegere cu cei din jur, lipsa compasiuni, deschidere scăzută etc.

2. Structura și tematica metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului permit ca unui deținut care urmează metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental să i se poată stabili clar programul sau programele psihosociale ce urmează a le parcurge pentru a observa schimbări comportamentale.

3. Deținuții implicați în programe de integrare socială în urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului au înregistrat valori semnificativ înalte din punct de vedere statistic la variabila agreabilitate, agresivitate și conștiinciozitate, ceea ce corelează cu o eficiență a programelor de reintegrare observându-se schimbări comportamentale vizibile: diminuarea agresivității, creșterea agreabilității și a conștiinciozității.

4. Rezultatele obținute și descrise ne confirmă faptul că metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului și-a demonstrat eficiența evidențiind posibilitatea obținerii unor modificări pozitive în comportamentul deținuților în urma parcurgerii unui program de reintegrare psihosociala adecvat conform caracteristicilor dominante de personalitate. Evoluția constructivă comportamentală, urmărită la un an de zile distanță după finalizarea programelor de reintegrare ca urmare a recomandărilor propuse după parcurgerea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental, s-a menținut.

5. Obiectivele cercetării au fost atinse, iar ipoteza generală a fost confirmată, la fel ca și ipotezele specifice, rezultatele evidențiind reducerea agresivității, concomitent cu reducerea tendințelor agresive care îl mediază și cu creșterea acceptării necondiționate a sinelui. Prezentele rezultate evidențiate în cadrul situațiilor experimentale posttestare la grupul experimental față de grupul de control corelează cu o eficiență a metodologiei de stabilire a profilului

psihocomportamental al deținutului. Aceste schimbări comportamentale ar trebui să fie susținute de sistemul penitenciar prin: măsuri de prevenire a recăderii sub forma altor programe special concepute, motivarea și implicarea personalului special pregătit care lucrează în mod direct cu deținuții prin comunicare, monitorizarea progresului în comportamentul deținutului, aplicarea ghidurilor și protocoalelor bazate pe cercetare științifică pentru a oferi cele mai bune șanse de succes, educarea unei atitudini proactive din partea deținuților în menținerea modificărilor comportamentale, contracararea influențelor dăunătoare în timpul programului, implicarea personalului în rezolvarea solicitărilor, o colaborare eficientă între departamente, asigurarea de spații suficiente pentru desfășurarea programelor, etc.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Studiul privind influența activităților de reintegrare psihosocială raportate la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor private de libertate a generat următoarele **rezultate științifice**:

1. Analiza programelor psihosociale desfășurate în penitenciar și a rolului acestora asupra schimbării comportamentului persoanelor private de libertate pe perioada executării pedepsei conchide faptul că succesul oricărei participări la programele de reintegrare psihosocială este condiționat de creionarea profilului psihocomportamental al deținutului pentru a fi observate schimbări comportamentale vizibile și durabile pe parcursul executării pedepsei privative de libertate. Analiza personalității deținuților²⁸¹ a generat ca rezultat general identificarea unor trasături de personalitate precum: agresivitate, agreabilitate, nevrozism, asertivitate și deschidere care influențează adaptarea la mediul penitenciar, inclusiv la parcurgerea unor programe de reintegrare psihosocială²⁸².

2. Din literatură de specialitate am putut identifica efectele privării de libertate la nivel psihologic, psihosocial și schimbările comportamentale cum ar fi: șocul încarcerării, depersonalizarea, fenomenul de prizonizare, reacțiile agresive și violente, frustrarea, stresul, sindromul psihotic. Mediul penitenciar prezintă anumite caracteristici cheie care generează schimbarea personalității: separarea de familie, mediul închis cu norme și reguli stricte de urmat, dependența de personal, supraaglomerarea, durata detenției, conduitele agresive ale celorlalți deținuți, subcultura de penitenciar, lipsa informației despre lumea din afara penitenciarului (despre familie, despre prieteni, despre schimbările legislative, etc.), lipsa intimității²⁸³.

3. Comportamentul deținuților²⁸⁴ se modifică în timp ce se dezvoltă anumite trasături de personalitate instituționale precum: neîncrederea în alții, dificultăți de angajare în relații și greutatea cu care iau anumite decizii. Prin raportarea la Modelul Big Five se poate constata că schimbarea comportamentului deținuților se datorează unui nivel scăzut al nevrozismului sau unui nivel ridicat al stabilității emoționale combinat cu extraversiune și agreabilitate scăzută.

²⁸¹ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

²⁸² POPA, E. The Impact on the Individual's Personality as Perceived by the Prison Psychologist. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, 2019, vol. IV, pp. 76-80. ISBN 978-606-94756-6-9.

²⁸³ POPA, E., The Role of Psychologist in the Penitentiary Environment to Provide the Recovery Conditions and Social Integration of the Prisoners. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr.1, vol.I, pp 123-127. ISSN:2668-0696.

²⁸⁴ POPA, E. Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științifice și ale Educației. Chișinău, 5-6 decembrie, 2019*. Chișinău: ULIM (Tipogr. "Print-Caro"), 2020, pp. 223-236. ISBN 978-9975-3371-7-5.

Acest model care prezintă modul în care se schimbă personalitatea deținutului nu este un pattern ideal. Pe măsură ce deținutul devine adaptat la mediul penitenciar, acesta rămâne detașat emoțional, mai izolat în sine, mai retras social și mai puțin pregătit să se adapteze vieții după liberare. Viața în penitenciar în lipsa unor programe de reintegrare sociale conform trăsăturilor de personalitate dominante duce la modificări ale personalității care împiedică reabilitarea și reintegrarea unei persoane²⁸⁵.

4. Influența programelor desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților poate fi sintetizată prin expunerea trăsăturilor de personalitate dominante care contribuie la schimbarea comportamentului deținuților. Derularea programelor psihosociale aplicate urmărește creșterea toleranței la frustrare, reducerea numărului de manifestări violente în penitenciar, furnizarea de informații cu privire la propria personalitate, favorizând procesul de autocunoaștere și autoevaluare prin deschidere, agreabilitate și asertivitate²⁸⁶. În concordanță cu opiniile expuse în literatura de specialitate, cât și cu rezultatele cercetării practice²⁸⁷ s-a constatat că efectele programelor pot depinde atât de caracteristicile, tipologia deținuților, cât și de condițiile de detenție după cum au arătat rezultatele cercetării din capitolul 3 există anumite trăsături de personalitate dominante care, în combinație cu caracterul antisocial, sporesc probabilitatea ca unele persoane să adopte un comportament infracțional: agresivitatea, egocentrismul, indiferența afectivă, lipsa de inhibiție și altele, dar implicarea în programele de reintegrare socială după parcurgerea metodologiei de creionare a profilului deținutului duce la modificări comportamentale vizibile pe parcursul executării pedepsei înregistrând valori semnificativ înalte din punct de vedere statistic la variabila agreabilitate, agresivitate și conștiinciozitate, ceea ce corelează cu o eficiență a programelor de reintegrare observându-se diminuarea agresivității, creșterea agreabilității și a conștiinciozității.

5. Studiului constatativ care a vizat eficacitatea parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială, a stabilit diferențe statistice raportate la nivelul variabilelor: deschidere, nevrozism, agreabilitate, agresivitate și asertivitate la lotul experimental în perioada de testare și retestare. Datele cercetării²⁸⁸ demonstrează că parcurgerea programelor de reintegrare psihosocială, duce la modificări comportamentale pozitive, ceea ce reliefează că personalitatea unui deținut poate fi

²⁸⁵ POPA, E. Partea nevăzută a mediului penitenciar. În: *Revista de practică penitenciară*, 2019, nr. 2, pp. 57-64. ISSN: 2668-0696.

²⁸⁶ POPA, E. Influența programelor psihosociale asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate. In: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, 2020, Vol. V, Ediția V, 11-13.06.2020. pp. 23 -33. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-9665-05-3.

²⁸⁷ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, vol. 14, nr.3, pp. 48-53. ISSN 1857-2405.

²⁸⁸ Idem.

ghidată până în punctul în care deținuții pot ajunge să se autocontroleze, să discearnă situațiile, astfel încât să se evite anumite momente conflictuale. Menținerea dimensiunilor deschidere și asertivitate înainte de testare și după retestare înseamnă că deținuții trebuie testați după o perioadă mai lungă după ce au fost supuși unui program de reintegrare psihosocială, deoarece fiecare informație menită să finiseze personalitatea deținuților necesită o perioadă mai lungă de sedimentare ca să poate fi însușită.²⁸⁹ Analiza statistică cu privire la vârsta și recidiva deținuților corelată cu trăsăturile de personalitate, demonstrează că nu există diferențe semnificative pe variabilele urmărite, dar dacă ne referim la durata detenției se pot produce schimbări pe dimensiunile asertivitate și agreabilitate.

6. Rezultatele obținute la etapa de constatare au servit drept temei pentru elaborarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, conținutul și structura căruia a permis ca deținutului să i se poată stabili în funcție de trăsăturile dominante de personalitate, clar și corect, programul sau programele psihosociale ce urmează a le parcurge pentru a observa schimbări comportamentale²⁹⁰. Eficiența metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului a fost demonstrată prin compararea retest la etapa post-intervenție a rezultatelor deținuților care au participat la programele psihosociale, în urma parcurgerii metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului, cu rezultatele deținuților ce nu au fost supuși metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului. Metodologia și-a demonstrat eficiența prin scoruri scăzute la variabila agresivitate și creșterea nivelului de cooperare și amabilitate, cât și prin interiorizarea conștientizării deținuților de a da dovadă de compasiune față de alții, de a-și exprima punctul de vedere, de a fi mai respectuoși și de a da dovadă de autocontrol.

Datorită mediului penitenciar nu am reușit să finalizăm programele de reintegrare cu toate persoanele incluse în cercetare, întotdeauna existând momente în care persoana privată de libertate este transferată la alt penitenciar, pentru afaceri judiciare, pentru executarea pedepsei private de libertate²⁹¹ sau chiar schimbarea regimului de executare. Pentru o mai mare finețe a profilului psihocomportamental al deținutului este necesară a gamă mai variată de metode de psihodiagnostic.

²⁸⁹ POPA, E. Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științifice și ale Educației. Chișinău, 5-6 decembrie, 2019*. Chișinău: ULIM (Tipogr. "Print-Caro"), 2020, pp. 223-236. ISBN 978-9975-3371-7-5.

²⁹⁰ POPA, E., IURCHEVICI, Iu. Psychodiagnosis Program for Persons Deprived of Liberty. In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2020, vol. I, pp. 548-561. ISSN 2284 – 5224.

²⁹¹ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, vol. 14, nr.3, pp. 48-53. ISSN 1857-2405.

Rezultatele științifice obținute au condus la realizarea scopului și obiectivelor de cercetare propuse și în consecință a fost ***soluționată problema științifică importantă***²⁹²: determinarea modificărilor comportamentale survenite asupra persoanelor private de libertate în urma parcurgerii programelor de reintegrare psihosocială și implicit a eficienței acestora, fapte ce au constituit bază pentru elaborarea și validarea experimentală a unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținuților în baza căruia s-a oferit asistență psihosocială bine ținută cu repercursiuni vizibile asupra comportamentului acestora pe perioada executării pedepsei.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. În spațiul românesc pentru prima dată a fost elaborată o metodologie de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care identifică trăsăturile de personalitate ale deținuților care facilitează adaptarea la mediul penitenciar și, în consecință, la mediul exterior; demonstrează dependența eficienței programelor psihosociale parcurse de deținuți de creionarea cât mai corectă a profilului psihocomportamental al acestora, evidențierea cât mai exactă a cauzelor care au determinat comportamentul lor antisocial.

Valoarea teoretică a cercetării: constă în prezentarea asocierii personalității cu comportamentul antisocial, raportată la mediul social, educațional și cultural. Particularitățile psihosociale au evidențiat unicitatea fiecărui participant și un profil psihocomportamental cu privire la posibilitatea de a se reintegra din punct de vedere social. Modelele teoretice explicative utilizate în cadrul lucrării au contribuit la realizarea unei metodologii de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului care contribuie la reintegrare psihosocială a persoanelor deținute.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în faptul că rezultatele obținute pun baza unui ghid de bune practici, prin elaborarea, implementarea și validarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental a deținutului pentru a stabili moduri de abordare eficiente în lucrul cu aceștia în vederea obținerii unor schimbări comportamentale de către persoanele private de libertate, în urma parcurgerii acestora.

Metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului reprezintă oportunitatea utilizării de către psihologii practicieni din unitățile penitenciare din România precum și de cercetătorii științifici în cercetarea fenomenologiei penitenciare, precum și

²⁹² POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, vol. 14, nr.3, pp. 48-53. ISSN 1857-2405.

orientarea a deținutului spre programe de asistență psihosocială bine ținute, în baza profilului lui psihocomportamental.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute au fost prezentate și discutate în cadrul sectorului de Reintegrare socială din cadrul Penitenciarul Galați și utilizate în activitatea profesională a specialiștilor din cadrul biroului. O parte din rezultatele obținute au fost incluse în comunicări științifice din cadrul conferințelor, atât în România cât și în Republica Moldova și în 5 lucrări științifice publicate în reviste și volume. O parte dintre aspectele teoretice și rezultatele cercetării au fost prezentate și discutate în cadrul unor manifestări științifice naționale și internaționale, dintre care cele mai semnificative sunt: (1) Conferință științifică cu participare internațională cu ocazia aniversării a 27 de ani de la fondarea ULIM, Chișinău, 16-18.10.2019, (2) Conferință Științifică Internațională Facultatea Științe Sociale Și ale Educației, ULIM, Chișinău, 5-6 decembrie, 2019, (3) Conferința Internațională Sănătate prin Educație, Ediția a V a, Bacău, din 11-12-13.06.2020, (4) Conferința Științifică Internațională Facultatea Științe Sociale Și ale Educației, ULIM, Chișinău, 3-4 decembrie, 2020, (5) Conferința națională cu participare internațională Repere teoretice și bune practici în psihologie - 1 Ediție, Universitatea Danubius din 7.04 - 11.04.2021, Galați, (6) Simpozionul național cu participare internațională Kreatikon: creativitate-formare-performanță "Creativitate și inovare – premise ale excelenței în educație" Ediția a XVI-a, Iași, România, 1-2.04.2021, (7) Conferința științifică internațională „Asistența Psihologică la etapa contemporană: Realități și perspective, Ediția III-a, Bălți, Republica Moldova, 21 octombrie 2022.

Concluziile investigațiilor teoretice și rezultatele cercetărilor aplicative au fost prezentate în lucrări științifice (10 articole), dintre care 5 articole publicate în reviste cu recenzenti și 5 în volume cu materiale publicate în România și Moldova.

Autoevaluarea limitelor cercetării. Cercetarea are și anumite limite în extinderea rezultatelor deoarece pentru fiecare situație s-a utilizat un număr mediu de deținuți, 120, câte 60 de participanți atât în cazul grupului experimental cât și al celui de control. De aceea, concluziile noastre pot fi generalizate cu precauție doar pentru un segment mediu de deținuți, mai precis participanții studiului. Cercetarea prezentă este de tip transversal și evaluările, măsurătorile psihometrice au fost efectuate pe o perioadă scurtă de timp, aproximativ un an, ce constituie intervalul dintre cele două perioade de efectuare a practicii de specialitate, și indică starea de moment a lotului cercetat.

Rezultatele studiului teoretico-experimental realizat ne permit să formulăm **recomandări practice** privind activitățile de reintegrare psihosocială a deținuților:

1. Autoritățile ar trebui să le insuflă deținuților ideea conform căreia timpul petrecut în închisoare nu trebuie perceput ca trecând în defavoarea lor ci ca o oportunitate de care dispun pentru a se schimba din punct de vedere comportamental psiho-afectiv și social. De aceea trebuie să se asigure continuitate programelor, în momentul în care persoana privată de libertate este transferată la alt penitenciar, pentru afaceri judiciare, pentru executarea pedepsei private de libertate²⁹³.

2. Necesitatea alocării de resurse în vederea modificării unor caracteristici ale mediului fizic, organizațional al relațiilor interpersonale în penitenciar (fiecare psiholog trebuie să aibă un cabinet psihologic, instrumente adecvate și de ultimă oră achiziționate de unitatea penitenciară, spații suficiente pentru desfășurarea programelor arteterapie, terapie ocupațională, etc).

3. Pentru ca schimbările comportamentale să fie menținute un timp îndelungat ar trebui să fie susținute de sistemul penitenciar prin programe de prevenire a recăderii, angajament continuu din partea personalului și a deținuților, abordare individualizată în dependență de nevoile deținutului, evaluarea și ajustarea continuă a programelor de reabilitare la nevoile în evoluție ale deținuților, monitorizarea progresului în comportamentul deținutului, contracararea influențelor dăunătoare în timpul programului, implicarea familiei în menținerea progresului de reabilitare. De asemenea, colaborarea între diferite agenții, cum ar fi instituțiile penitenciare, serviciile de probațiune, organizațiile non-guvernamentale și comunitățile, este esențială pentru a asigura o abordare comprehensivă și eficientă a reabilitării și reintegrării deținuților.

4. Considerăm că „Metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului”, și-a dovedit utilitatea, reliefând o serie de aspecte care erau doar bănuite, dar niciodată studiate în detaliu. Aplicarea acesteia într-un număr mai mare de penitenciare, unui număr cât mai mare de participanți, ținând cont de faptul că sunt necesari doar 1-2 specialiști, că sunt necesare un număr mic de materiale didactice, combinat cu ocuparea timpului liber al deținuților, corelat cu scăderea manifestărilor agresive, a stării de frustrare și cu posibilitatea persoanelor private de libertate de a fi recompensate, ar avea efecte benefice în schimbarea comportamentală a deținuților din penitenciarele românești²⁹⁴.

5. Sugerăm ca metodologia de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului să fie preluat și utilizat de către psihologi practicieni din penitenciarele românești în scopul de a

²⁹³ POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.

²⁹⁴ POPA, E. Influența programelor psihosociale asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, 2020, Vol. V, Ediția V, 11-13.06.2020. pp. 23 -33. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-9665-05-3.

favoriza adaptarea eficientă a deținuților, diminuând agresivitatea și fortificând încrederea în sine prin optimizarea trăsăturilor de personalitate ale acestora datorită creșterii cunoașterii de sine.

6. În scopul prevenirii contagiunii comportamental-deviante, propunem înființarea unor secții speciale pentru nerecidiviști și minori, cu totul altele decât cele aflate în cadrul penitenciarelor cu regim de siguranță maximă sau regim închis²⁹⁵.

Complexitatea prezentei cercetări impune necesitatea **continuării cercetărilor** științifice, care pot fi inițiate **în următoarele direcții:**

- Eficiența programelor de reintegrare psihosocială în perioada post-detenție
- Cercetarea științifică a nevoilor educaționale, psihologice, sociale și terapeutice ale deținuților după liberare
- Un studiu comparativ între deținuții cu grad sporit de risc de la regimul de maximă siguranță și cei de la regimul închis
- Cercetarea științifică a factorilor care condiționează realizarea unor programe eficiente în penitenciare

²⁹⁵ POPA, E. Influența programelor psihosociale asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate. In: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, 2020, Vol. V, Ediția V, 11-13.06.2020. pp. 23 -33. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-9665-05-3.

BIBLIOGRAFIE

1. Activități în penitenciar pentru reintegrarea socială a condamnaților. În: *LEGEA AZ*. [citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/activitati-penitenciar-reintegrare-sociala-condamnati>.
2. ADLER, A. *Cunoașterea omului*. București: Ed. Litera, 2019. 304 p. ISBN 978-606-33-3775-8.
3. ALBU, E. *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevi*. București: Ed. Aramis Print, 2002. 128 p. ISBN 973-85940-4-9.
4. ALLPORT, W. G. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991. 575 p. ISBN 973-30-1151-7.
5. AMBRIDGE, B. *Psy-Q: You know your IQ - now test your psychological intelligence*. London: Profile books Ltd, 2014. 352 p. ISBN-10: 1781252114. [citat 12.09.2021]. Disponibil: https://books.google.cz/books?id=ZT2eAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=it&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
6. AMZA, T. *Criminologie teoretică. Teorii reprezentative și politică criminologică*. București: Ed. Lumina-Lex, 2000. 323 p. ISBN 973-9435-66-1.
7. AMZA, T., AMZA, C. P. *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*. București: Editura Lumina Lex, 2008. 734 p. ISBN 973-758-136-5.
8. ARDELEAN, C. P. *Coordonate psihologice ale periculozității în mediul penitenciar: autoref. tz. de doct. în psihologie* [online]. Cluj- Napoca, 2010. 60 p. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/229834337/Ardelean-Calin-Petrica-Ro>.
9. BALAN, A., STĂNIȘOR, E., MINCĂ, M. *Penologie*. București: Ed. Oscar Print, 2003. 311 p. ISBN 978-973-40-1106-3.
10. BALWAN A.K., BALWAN W.K., SABA N., *Glance of Research Methodology for Researchers: A Logical Assessment*. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/85220838/Glance_of_Research_Methodology_for_Researchers_A_Logical_Assessment
11. BANCIU, D., DÂMBOEANU, C., PUȘCAȘ M. Atitudini și percepții ale publicului față de pedeapsa cu închisoarea. În: *Revista română de sociologie*, 2016, vol. XXVII, nr. 3–4, pp. 191-225. ISSN 1224-9262.

12. BANCIU, D., RĂDULESCU, S., TEODORESCU, V. *Tendențele actuale ale crimei și criminalității în România*. București: Editura Șansa, 2002. 237 p. ISBN 973588433X 9789735884338.
13. BANDURA, A. Self-efficacy mechanism in human agency. In: *American Psychologist*, 1982, nr. 37(2), pp. 122-147.
14. BANDURA, A., WALTERS, R.H. *Adolescent Aggression*. New York: Ronald Press, 1959. 475 p.
15. BANGAL, I. *Determinanți ai comportamentelor delincvente și teorii explicative*. Curs. [online]. Facultatea de Teologie, secția Asistență Socială a Universității Ovidius. Constanța. [citat 18.11.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Determinanti%20ai%20comportamentelor%20delincvente%20si%20teorii%20explicative_0.pdf
16. BARLETT, C.P., ANDERSON, C.A. Direct and indirect relations between the Big 5 personality traits and aggressive and violent behavior. In: *Personality and Individual Differences*, 2012, vol. 52 (8), pp. 870-875. [citat 10.05.2021]. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2012.01.029>.
17. BARTOL, C., BARTOL, A. *Criminal behavior: A Psychological Approach*. London: Ed. Pearson, 2012. 672 p. ISBN 9780132973199.
18. BEJAN, O. *Explicație criminologică a comportamentului criminal*. Chișinău: Ed. Ericon, 2009. 136 p. ISBN 9975-939-00-7.
19. BECKER, H.S. *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: Collier-Macmillan, 1963. 179 p.
20. BIELTZ, P. *Logică Juridică*. București: Editura ProTransilvania, 1998. 529 p. ISBN 973-98548-5-0.
21. BÎRGĂU, M. *Criminologie (partea generală)*. Manual pentru facultatea de drept. Volumul I. Chișinău: Ed. „Elena V.I.”, 2005. 357 p. ISBN 1857-0550.
22. BLENDEA, S. Sociological explanations of juvenile delinquency. In: *Letter and Social Science Series*, 2015, pp.75 – 87. ISSN. 2602-4667.
23. BONCHIȘ, E. et. al. *Introducere în psihologia personalității*. Oradea: Ed. Universității din Oradea, 2006. 404 p. ISBN 978-973-759-. 899-8.
24. BORZYCKI, M., MAKKAI, T. *Prisoner reintegration Post-release*. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2007. 198 p. ISSN 1994-9057.
25. BROWN, SI., GOTTSCHALL, S. Educație holistică pentru infractorii: Gândirea dincolo de clasă. În: *Rapoarte privind programul infractorilor*, 2011, 15 (1), pp. 12-14.

26. BRUNO, St. *Mediul penitenciar românesc. Cultura și civilizația carcerală*. București: Institutul European, 2006. 248 p. ISBN 978-973-611-402-3.
27. BUJOR, V. Criminalitatea în sistemul devierilor sociale. Lecția nr. 1. În: *Legea și viața*, 1994, nr. 5/952, p. 34-36. ISSN 0889-155H.
28. BUJOR, V., BEJAN, O. Cu privire la esența și pericolul social al criminalității. În: *Revista de criminologie, drept penal și criminalistică*, 2004, nr. 1-2, pp. 5-12. ISSN 1454 – 5624.
29. BUJOR, V., LAȘCU, M. Criminologie penitenciară: noțiunea, obiectul și scopul. În: *Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova*. Chișinău. 2002. pp. 95-99. ISSN 1810- 309X.
30. BUSS, A. H. *The psychology of aggression*. New York: Wiley, 1961. 307 p.
31. BUȘ, I. *Psihologie judiciara. Curs. Profilul personalitatii infractorului*. [online]. [citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/126211910/PROFILUL-personalitatii-infractorului-doc>.
32. BUTLER, M., MARUNA, S. The impact of disrespect on prisoners' aggression: Outcomes of experimentally inducing violence-supportive cognitions. In: *Psychology, Crime & Law*, 2009, nr. 15 (2-3), pp. 235-250. [citat 15.08.2020]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160252709000089>.
33. BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Ed. Solaris Print, 2009. 396 p. ISBN 978-606-92201-1-5.
34. BUTOI, I.-T., BUTOI, T. *Psihologia judiciară*. București: Editura Fundației „România de Mâine”, 2003. 383 p. ISBN 973-725-152-0.
35. BUTOI, T., BUTOI, I. *Tratat universitar de psihologie juridică –teorie și practică*. București: Editura Phobos, 2003. 550 p. ISBN 973-87324-4-1.
36. BUTOI, T., BUTOI, T.I. *Tratat universitar de psihologie judiciară*. București: Editura Pinguin Book, 2006. 544 p. ISBN 9786069220115.
37. BUTOI, B.I.A., BUTOI, A., BUTOI, T. *Psihologia comportamentului criminal*. București: Editura Enmar, 1999. 441 p. ISBN 973-725-152-0.
38. CANȚER, N. Resocializarea deținuților prin intermediul programelor educaționale și terapeutice. În: *Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare, conf. șt. int. 27 aprilie 2017, Bălți*. Bălți: Tipografia din Bălți, 2017, pp. 349-354. ISBN 978-9975-132-97-8.
39. CANȚER, N. Analiza programelor de resocializare a deținuților în mediul penitenciar. In: *The contemporary issues of the socio-humanistic sciences, Ed. 6, 11-12 decembrie 2015*,

- Chișinău*. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2015, pp. 28-35.
40. CANȚER, N. Proiecții teoretice și praxiologice vizând profilul psihosocial al delincvenților minori. În: *Revista națională de drept*, 2005, nr. 7, p. 45-51. ISBN 978-9975-931-03-8.
 41. CARP, S. Efectele mediului penitenciar asupra minorilor condamnați. În: *Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană*, 5 octombrie 2007, Chișinău. Chișinău: Academia Ștefan cel Mare, Fundația Hanns Seidel (Germania), 2007, pp. 10-18. ISBN 978-9975-930-36-9
 42. CAS++ - *Cognitrom Assessment System*. Coord.: M. MICLEA, M. PORUMB, P. COTÂRLEA, M. ALBU. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2009. 285 p. ISBN 978-973-7973-70-2.
 43. CAVALCANTI, J.G., PIMENTEL, C.E. Personality and aggression: a contribution of the general aggression model. In: *Estudos de psicologia*, 2016, nr.33(3), pp. 443-451. [accesat 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.redalyc.org/jatsRepo/3953/395354217008/html/index.html>.
 44. CAZACU, L.T. *Teoria conflictului cultural*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil <https://prezi.com/0is4x4vmnmxj/teoria-conflictului-cultural>.
 45. *Chestionarul de personalitate Zukerman- Kulman*. [Citat 15.02.2024]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/123769900/chestionar-de-personalitate>
 46. *Chestionar ASI- Prezentare sintetică*. [citat 15.02.2024]. Disponibil: <https://www.yumpu.com/ro/document/view/33767858/chestionar-asi-aautodepreciere-stima-de-sine-infatuarea>
 47. CIBOTARI, S. Resocializarea infractorilor cu vârsta 18-25 ani, care săvârșesc infracțiuni contra patrimoniului. In: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*, 2017, nr. 1(10), pp. 184-192. ISSN 1857-0623.
 48. CIOBANU, I. *Criminologie*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013. 219 p.
 49. CIOBANU, I. *Criminologie* (Volum 1). Chișinău: Ed. Museum, 2003. 254 p. ISBN 978-9975-9912-1-6 [Citat 18.11.2019]. Disponibil: <http://drept.usm.md/public/files/CRIMINOlogie-Vol2341cc.pdf>.
 50. CLEMMER, D. *The prison community*. Boston: Christopher, 1940. 367 p.
 51. CLERCK, Ju. Essai sur la personalite morale de recidiviste. In: *Cahiers de Criminologie et de pathologie sociale*, 1974, nr. 5, pp. 39-57.

52. CLONINGER, C.R., SVRAKIC, D.M., PRZYBECK, T.R. Un model psihobiologic de temperament și caracter. În: *Arhivele Psihiatriei Generale*, 1993, nr.50, pp. 975-990. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1993.01820240059008>.
53. CLOWARD, R.A., OHLIN, L.E. *Delinquency and Opportunity: A theory of delinquent gangs*. Free Press, 1960. [citat 20.05.2020]. Disponibil: <https://psycnet.apa.org/record/1962-01527-000>.
54. *Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*. [citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://www.istt.ro/documente/CODUL-DEONTOLOGIC.pdf>.
55. CONSTANTIN, T. *Evaluarea Psihologică a personalului*. Iași: Editura Polirom, 2004. 290 p. ISBN 978-973-46-7005-5.
56. CORDUNEANU, L., *Program destinat persoanelor cu conduită agresivă*. [citat 15.02.2024]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/145295010/Program-Destinat-Pers-Cu-Conduita-Agresiva>
57. COSTA, P.T., MCCRAE, R.R. Personality disorders and the five-factor model of personality. In: *Journal of Personality Disorders*, 1990, nr. 4, pp. 362–371. ISSN. 0885579X.
58. COSTA, P.T., MCCRAE, R.R., *Stability and change in personality assessment: the revised NEO Personality Inventory in the year 2000*. [citat 8.01.2019]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/14190087_Stability_and_Change_in_Personality_Assessment_The_Revised_NEO_Personality_Inventory_in_the_Year_2000.
59. *Country Report: Denmark*. [accesat 10.04.2022]. Disponibil: <https://www.qcea.org/wp-content/uploads/2011/04/rprt-wip2-denmark-en-feb-2007.pdf>.
60. CREȚU, T., ALMAȘAN, B. *Psihologia personalității*. Curs universitar. București: Universitatea București, 2012. 183 p. ISBN 978-606-591-581-7.
61. *Criminologia-in-Republica-Moldova*. [citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/122003940/Criminologia-in-Republica-Moldova>.
62. CUCER, A. *Psihologia personalitatii (Note de curs)*. Chișinău, 2013. 86 p. [Citat 18.01.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/39035786/Note_de_curs_la_disciplina_PSIHOLOGIA_PERSONALIT%C4%82%C5%A2II.
63. Cum sunt reintegrați deținuții în societate în alte state europene. In: *HotNews.ro*, 2019, [citat în 12.12.2022]. Disponibil: <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23547555-cum-sunt-reintegrati-detinutii-societate-alte-state-europene-polonia-10-din-banii-castigati-prin-munca-penitenciar-primiti-ajutor-dupa-eliberare.htm>.

64. CUREA, I. Perspective psihologice privind profilul psihologic al deținutului. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*, 2018, nr. 9 (119), pp. 27-31. ISSN 1857-2103.
65. DAFINOIU, I. *Personalitatea. Metode calitative de abordare: Observația și interviul*. Iași: Ed. Polirom, 2002. 248 p. ISBN 9736838854.
66. DALTON, M., WILSON, M. The Relationship of the Five-Factor Model of Personality to Job Performance for a Group of Middle Eastern Expatriate Managers. In: *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 2000, vol.31, nr.2, p. 250-25. ISSN.1913-9004. E-ISSN 1913-9012.
67. DE LEON, G. *The Therapeutic Community: Theory, Model, and Method*. New York: Springer Publishers, 2000. 472 p. ISBN 0826113494.
68. Decizia Nr. 543 din 12 iunie 2012 privind aprobarea Regulamentului de ordine interioară. În: *Monitorul Oficial al României*, 2012, nr. 423. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/139081>.
69. Decret nr.11 din 26 ianuarie 1988 privind amnistierea unor infracțiuni și reducerea unor pedepse. În: *Monitorul Oficial al României*, 1988, nr.5. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/666>.
70. Decret-lege Nr. 23 din 13 ianuarie 1990 privind grațierea unor pedepse. În: *Monitorul oficial al României*, 1990, nr. 9 din 14 ianuarie 1990. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/777>.
71. Decretul nr. 545/1972 privind executarea măsurii educative a internării minorilor deținuți într-un centru de reeducare. În: *Monitorul Oficial al României*, 1972, nr. 162 din 30 decembrie. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/306>
72. DENZIN, N.K. Triunghiulare 2.0. În: *Jurnalul de cercetare a metodelor mixte*, 2012, vol.6, nr.2. [citată 4.02.2022]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/1558689812437186>.
73. DIGMAN, J. M. The curious history of the five-factor model. In: J. S. Wiggins (Ed.). *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives*. Guilford Press. 1996. pp. 1–20.
74. DILULIO, J. Jr. *Governing Prisons – A Comparative Study of Correctional Management*. New York: Free Press, 1990. 400 p. ISBN 0-02-907881-4.
75. DIMIN, N., COJOCARU, V. Prevenirea criminalității prin diminuarea ratei recidivei. In: *Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere*, 12-13 iunie 2012, Chișinău.

- Chișinău: Tipografia Academiei Ștefan cel Mare a MAI, 2012, pp. 258-262. ISBN 978-9975-4407-2-1.
76. DINCU, A. *Bazele criminologiei*. Vol. I. București: Ed. Proarcadia, 1993. 244 p. ISBN 978-606-647-914-1.
77. DIȚA, M., VÎRLAN, M. *Problematika psihosocială a mediului penitenciar și efectele psihosociale ale privării de libertate*. În: *Vector European*, 2019, nr. 3, pp. 130-134. ISSN 2345-1106.
78. DRAGOMIRESCU, V. *Psihosociologia comportamentului deviant*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976. 317 p.
79. DUMITRU, I. A. R. *Consiliere psihopedagogică*. Iași: Editura Polirom, 2008. 332 p. ISBN 978-973-46-0869-0.
80. DURKHEIM, É. *Regulile metodei sociologice*. Iași: Ed. Polirom, 2002. 192 p. ISBN 973-683-898-6.
81. DURNEȘCU, I. *Abilități corecționale de bază: manual de training*. București: Editura Ars Docendi, 2020. 546 p. ISBN 978-606-998-104-7.
82. EISNER, E.W. *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the Enhancement of Educational Practice*. Toronto: Teachers College Press, 2017. 288 p. ISBN 978-0807758243
83. ENĂCHESCU, C. *Tratat de psihopatologie*. Iași: Editura Polirom, 2007. 272 p. ISBN 973-31-2247-5.
84. ENIKEEV, M. *Psihologie Judiciară*, [citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://kadet-mvd.ru/ro/bach-richard/enikeev-yuridicheskaya-psihologiya-onlain-enikeev-m-osnovy-obshchei-i-yuridicheskoi.html>.
85. FAZEL, S., BAILARGEON, J. The health of prisoners. In: *The Lancet*, 2011, vol. 377 (2), pp. 956-965. [citat 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140673610610537>.
86. FAZEL, S., HAYES, A., BARTELLAS, K., CLERICI, M., TRESTMAN, R. Mental health of prisoners: prevalence, adverse outcomes, and interventions In: *The Lancet*, 2016, Vol. 3(9), pp. 871-881. [citat 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2215036616301420>.
87. Fenomene psihosociale ale mediului privativ de libertate. În: *LEGEA AZ*. [citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/fenomene-psihosociale-inchisoare>
88. FERRI, E. *Principii de drept criminal*. București, 1940. 304 p.

89. FLOREA, E. Personologia criminală – știința despre personalitatea deținutului. În: *Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european. Materialele conferinței internaționale științifico-practice*. Chișinău: Ed. USEM, 2008. pp. 64-71. ISBN. 9975-931-72-3.
90. FLOREA, V., ONOFREI, V. Aspectele criminologice ale personalității deținutului. În: *Revista Națională de Drept*, 2000, nr. 12, pp. 24-31. ISSN 1811-0770.
91. FLORIAN, G. Dezvoltarea umană în penitenciar. În: *Pregătirea pentru eliberare din locurile de detenție: conf. șt. inter.*, 18-19 noiembrie 2003. Chișinău, 2003, pp. 35-42. [citată 18.11.2019]. Disponibil: http://irp.md/uploads/1201098346_ro.pdf.
92. FLORIAN, G. *Fenomenologie penitenciară*. București: Ed. Oscar-Print, 2003. 328 p. ISBN 973-83338-95-6.
93. FLORIAN, G. *Psihologie penitenciară*. București: Ed. Oscar Print, 2001. 316 p. ISBN 973-97573-1-6.
94. FLORIAN, G. *Reconstituirea persoanelor în mediul penitenciar*. București: Ed. Universității din București, 1995. 167 p. ISBN. 978-973-558-769-7.
95. FLORIAN, G. *Studii psiho-sociologice privind mediul penitenciar*. București: Edit. Ministerul de interne – Direcția Generală a Penitenciarelor, 1990.
96. FOUCAULT, M. *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii*. București: Editura Paralela 45, 2005. 410 p. ISBN 973-697-417-0.
97. FOX, A. Aftercare for Drug-Using Prisoners: Lessons from an International Study. In: *The Probation Journal*, 2002, nr. 49, pp.120-129. ISSN (ONLINE): 2408-5952.
98. FREUD, S. *Introducere în Psihanaliză*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1990. 584 p. ISBN 973-30-1103-7.
99. GENDREAU, R., GOGGIN, C. Les principes à la base des programmes correctionnels efficaces. In: *Forum*, 1996, nr.3, p. 38 [citată 8.01.2019] Disponibil: <https://www.csc-scc.gc.ca/research/forum/e083/e0831-fra.shtml>.
100. *Ghid de bune practici pentru psihologul care lucrează în sistemul penitenciar*. [citată 12.04.2023]. Disponibil: <https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2020/10/Ghid-de-bune-practici-pentru-psihologul-care-lucreaza-in-sistemul-penitenciar.pdf>.
101. GIURGIU, N. *Elemente de criminologie*. Iași: Ed. Fundației Chemarea, 1992. 319 p. ISBN 973-96339-0-0.
102. GLADIKII, G. *Criminologie penală*. Chișinău: Editura Museum, 2001. 121 p. ISBN 9975-906-56-7.

103. GOFFMAN, E. *Aziluri. Eseuri despre situația socială a pacienților psihiatrici și a altor categorii de persoane instituționalizate*. Iași: Ed. Polirom, 2004. 366 p. ISBN 973-681-427-0.
104. GOLDBERG, L. R. An Alternative „Description of Personality”: The Big-Five Factor Structure. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1990, vol. 59, nr. 6, pp. 1216-1229.
105. GOLU, M. *Dinamica personalității*. Bucuresti: Ed. Geneze, 1993. 237p. ISBN 9735962810.
106. GOLU, M. *Fundamentele psihologiei*. Bucuresti: Ed. Fundației România de mâine, 2009. 1236 p. ISBN 973-163-366-4.
107. GRIFFITHS, C.T., DANDURAND, Y., MURDOCH, D. *The social reintegration of offenders and crime prevention*. Ottawa: National Crime Prevention Centre (NCPC) Public Safety Canada, 2007. 61 p. ISBN 978-0-662-46888-2
108. GUILFORD J. P. *A deveni o persoană*. 1961. [citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/001698626200600307>.
109. HARPER, G., CHITTY, C. *The Impact of Corrections on Re-offending: A Review of „What Works”*. (PDF Version). London: Research, Development, and Statistics Directorate, Home Office, 2004. 106 p. ISBN 1 84473 497 8.
110. HELFGOTT, J.B. *Criminal Behavior. Theories. Typologies and Criminal Justice*. London: Ed. Sage, 2008. 624 p. ISBN-10 1412904870.
111. HILMAN, M., STEFAN, M. *Se întâmplă și în Occident: situația din închisorile franceze este jalnică*, 02.07.2008. [Citat 29. 03.2021]. Disponibil: [Se întâmplă și în Occident: situația din închisorile franceze este jalnică – DW – 02.07.2008](#).
112. *HM Chief Inspector of Prisons for England and Wales. Annual Report 2013-14* [citat 10.04.2022]. Disponibil: https://www.justiceinspectores.gov.uk/hmiprisons/wp-content/uploads/sites/4/2014/10/HMIP-AR_2013-14.pdf.
113. HIRSCHI, T. *Causes of Delinquency*. Berkley: University of California, 1969. 309 p.
114. HIRSCHI, T., GOTTFREDSON, M.R. The Generality of Deviance. In: *Criminological Perspectives*. Ed. J. MCLAUGHLIN, H. G. MUNCIE. Stanford: Sage Publication, 2001, pp. 151–160. ISBN.0011-1287.
115. HOFSTEDE, G. *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Beverly Hills: Sage Publications.1980.
116. HOLDEVICI, I. *Elemente de psihoterapie*. București: Editura All, 1998. 276 p. ISBN 978-973-707-900-8.

117. HOPKINS, D., AINSCOW, M., WEST, M. *Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării*. Chișinău: Ed. Prut Internațional, 1998. 256 p. ISBN 978-9975-3033-4-7.
118. HOTĂRÂRE Nr. 157/2016 din 10 martie 2016 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. În: *Monitorul Oficial*, 2016, nr. 271 din 11 aprilie. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/177386>.
119. HOWITT, D., CRAMER, D. *Introducere în SPSS pentru psihologie*. Ed. a 2-a. Iași: Polirom, 2010. 421 p. ISBN 978-973-46-1649-7.
120. *Implicații-Psihosociale-Ale-Pedepsei-Privative-de-Libertate*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/249254540/Implicatii-Psihosociale-Ale-Pedepsei-Privative-de-Libertate>.
121. *Interacțiunea persoanelor private de libertate în mediul penitenciar*. [citat 15.02.2024]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/374408299/Interactiunea-persoanelor-private-de-libertate-in-mediul-penitenciar-doc>
122. *Infractionul- obiect de studiu pentru criminologie*. [citat 15.02.2024]. Disponibil: <https://regielive.net/referate/drept/infractionul-obiect-de-studiu-pentru-criminologie-307415.html>
123. *Inventarul Big Five –Descriere*. [citat 15.02.2024]. Disponibil: <https://www.psihoprofile.ro/Resources/Questionnaires/BigFive/Descriere%20sintetica%20Big%20Five%20plus%2011%2011%202012.pdf>
124. IONESCU, I., STAN, D. *Elemente de sociologie*. Iași: Ed. Universității, 1999. 290 p. ISBN 973-9312-42-X.
125. IRELAND, J. L., POWER, C. L. Propensity to support prison gangs: Its relationship to gang membership, victimisation, aggression and other disruptive behaviours. In: *Psychology, Crime & Law*, 2006, nr.19 (9), pp. 801-816. [citat 15.08.2020]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019188690600119X>.
126. JERONIMUS, B.F., RIESE, H., SANDERMAN, R., ORMEL, J. Mutual reinforcement between neuroticism and life experiences: a five-wave, 16-year study to test reciprocal causation. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2014, vol. 107 (4), pp. 751-764. [citat 10.05.2021]. Disponibili: [doi:10.1037/a0037009](https://doi.org/10.1037/a0037009).
127. *Jocuri de spargere a gheții- Ice-Breaking*. [citat 27.09.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/44465289/JOCURILE-DE-SPARGEREA-A-GHE%C5%A2II>.

128. JONES, S. E., MILLER, J. D., LYNAM, D. R. Personality, antisocial behavior, and aggression: A meta-analytic review. In: *Journal of Criminal Justice*, 2011, nr. 39(4), pp. 329-337. [citat 8.11.2019]. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1590/198202752016000300008>.
129. JUNG, C. Generalități privind teoria complexelor în puterea sufletului. În: *Antologie*, vol. I. București: Ed. „Anima”, 1994, pp. 81-98. ISBN: 973-9053-17-3.
130. JUSPEDIA, Director de articole juridice. *Psihologia actului infracțional*. [citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://www.juspedia.ro/13162/psihologia-actului-infracțional>.
131. KEIRSEY, D. *Personalități și temperamente*. Iași: Ed. Polirom, 1998. 488 p. ISBN 978-973-46-1080-8.
132. KINBERG, O. Les situations psychologiques précriminelles révélatrices des caractères l'état dangereux. In: *Bulletin de la SYC*, 1951, pp.11-26.
133. KRIZNIK, I. Dezvoltarea și evaluarea programelor în penitenciar. În: *Pregătirea pentru eliberare din locurile de detenție*: conf. șt. inter., 18-19 noiembrie 2003. Chișinău, 2003, pp.26-34. [citat 19.12.2022]. Disponibil: http://irp.md/uploads/1201098346_ro.pdf.
134. LARII, Iu. *Criminologie*, vol. I. Chișinău, 2004. 152 p. ISBN 978-9975-152-45-7.
135. Legea 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. În: *Monitorul Oficial*, 2013, nr. 514 din 14 august. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/150699>.
136. Legea nr. 293/2004 privind Statutul funcționarilor publici cu statut special din Administrația Națională a Penitenciarelor. În: *Monitorul Oficial*, Partea I, 2009, nr. 628 din 22 septembrie. [Citat 8.10.2019]. Disponibil: http://www.dreptonline.ro/legislatie/lege_statutul_functionarilor_publici_administratia_nationala_penitenciarelor_2_93_2004_republicat_2009.php.
137. LEONARD, K. *Personalități accentuate în viață și literatură*. Ediția a II-a. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1968.
138. LESZKO, M., IWANSKI, R., JARZEBINSKA, A. The relationship between personality traits and coping styles among first-time and recurrent prisoners in Poland. In: *Frontiers in Psychology*, 2019, vol.10. [accesat 4.08.2021] Disponibil: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02969>.
139. LLEVY, K.N., SCOTT, L.N. Other personality disorders. In: M. HERSEN, J.C. THOMAS (Editors-in-Chief). *Comprehensive Handbook of Personality and*

- Psychopathology, Adult Psychopathology*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2006, pp. 316–336. ISBN: 978-0-471-48838-5.
140. LINTON, R. *Fundamentul cultural al personalității*. București: Ed. Științifică, 1968. 180 p.
141. LIU, H., LI, T.W., LI, L., HOU, W.K. Trauma exposure and mental health of prisoners and ex-prisoners: A systematic review and meta-analysis. In: *Clinical Psychology Review*, 2021, vol. 89. [accesat 4.08.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2021.102069>.
142. LO, C.C., STEPHENS, R C. Drugs and prisoners: Treatment needs on entering prison. In: *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 2000, nr. 26 (2), pp. 229–245. ISSN. 0095-2990.
143. LOMBROSO, C. *Omul delicvent*. București: Editura Măiastra, 1992. 158 p. ISBN 9739501524.
144. LOOMAN, J., ABRACEN, J. *Treatment of High-Risk Sexual Offenders: An Integrated Approach*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2015. 288 p. ISBN 978-1-118-98016-3.
145. LOOMAN, J., ABRACEN, J. The Risk Need Responsivity Model of Offender Rehabilitation: Is There Really a Need For a Paradigm Shift? In: *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 2013, vol.8, nr.3-4, pp.30-36. [citat 14.04.2023]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/277630411_The_Risk_Need_Responsivity_Model_of_Offender_Rehabilitation_Is_There_Really_a_Need_For_a_Paradigm_Shift.
146. LOSEL, F. Des programmes correctionnels efficaces. In: *Forum*, 1996, vol. 8, nr. 3, pp. 39-40. [citat 18.11.2019]. Disponibil: <https://www.cscscc.gc.ca/research/forum/e083/e083k-fra.shtml>.
147. MACARI, I. *Drept penal al Republicii Moldova. Partea generală*. Chișinău: CE USM, 2002. 398 p. ISBN 978-9975-53-132-0.
148. MACKENZIE, D.L. Criminal Justice and crime prevention. In: *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*. Washington: Office of Justice Programs, 1997. pp. 437-454.
149. MAGNAVITA, J.J. Classification, prevalence, and etiology of personality disorders: Related issues and controversy. In: J.J. MAGNAVITA (Ed.). *Handbook or Personality Disorders. Theory and Practice*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2004, pp. 3–23. ISBN 978-0-471-48234-5.
150. MANGOLD, D.L., VERAZA, R., KINKLER, L., KINNEY, N.A. Neuroticism Predicts Acculturative Stressin Mexican American College Students. In: *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 2007, vol. 29, nr. 366. pp.366-383.

151. *Manual de probațiune*. Coord. V. SCHIAUCU, R. CANTON. București: Ed. Eurostandard, 2008. 449 p. ISBN 978-973-88918-0-7.
152. *Manualul inventarului de personalitate Big Five plus*. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://www.psihoprofile.ro/Content/Questionnaires/1/1/ExtraseManualBigFiveplus2017.pdf>.
153. *Manualul ZKPQ*. [citată 8.01.2019]. Disponibil: <https://krispsychology.files.wordpress.com/2020/03/manual-zkpq.pdf>.
154. MARGINEAN, N. *Psihologia persoanei*. Cluj: Ed. Științifică, 1999. 573 p. ISBN 973-44-0252-8.
155. MASLOW, A.H. *Motivație și personalitate*. București: Editura Trei, 2008. 568 p. ISBN 978-973-707-905-3.
156. MATEUȚ, G. *Tratat de procedură penală*. Vol I. București: C. H. Beck, 2006. 816 p. ISBN 978-973-115-155-7.
157. MATTEWS, G., DCARY, J.J., WHITEMAN, M.C. *Psihologia personalității*. București: Ed. Polirom, 2003. 570 p. ISBN 973-46-0127-X.
158. MĂRGĂRIT, T. Resocializarea persoanelor deținute în penitenciarele din Republica Moldova. Abordare antropologico-filosofică. În: *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE, Seria „Științe umanistice”*, 2020, nr.4 (134), pp. 228-235. ISSN 1811-2668.
159. MCCULLOUGH, M.E., BELLAH, C.G., KILPATRICK, S.D., JOHNSON, J.L. Răzbunarea: relații cu iertarea, ruminarea, bunăstarea și cei cinci mari. În: *Buletinul de personalitate și psihologie socială*, 2001, nr. 27, pp. 601-610.
160. McGUIRE, J. Defmir les programmes correctionnelles. In: *FORUM*, 2000, nr.2, pp.6-13. [citată 18.01.2019]. Disponibil: <https://www.csc-scc.gc.ca/research/forum/e122/e122b-fra.shtml>.
161. MEDEANU, T.-C. *Crima și criminalul. Geneza crimelor și descoperirea criminalilor*. București: Ed. Lumina Lex, 2001. 327 p. ISBN 978-973-758-034-4.
162. *Metode de lucru cu grupul*. Broșură pentru specialiștii sectorului reintegrare socială din sistemul penitenciar. Galați: Editura Administrația Națională a Penitenciarelor, Direcția de Reintegrare Socială, 2012. 68 p.
163. MIHAI, C., ROBU, V., CHIRIȚĂ R. Caracteristici psihosociale ale infractorilor cu tulburări de personalitate. În: *Revista de psihologie*, 2016, vol. 62, nr. 2, pp.161-173. [citată 18.01.2019]. Disponibil: https://revistadepsihologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/2016_2/Rev_psihol_2_2016.pdf.

164. MILLON, T. *Personality disorders in modern life* (2nd ed.). New Jersey: John Wiley and Sons, Inc., 2004. 624 p. ISBN 978-0-471-23734-1.
165. MILLER, J.D., LYNAM, D.R. *Tulburări de personalitate: teorie, cercetare și tratament*, 2012, pp. 305-326. [citat 4.02.2022]. Disponibil: https://philpapers-org.translate.googleusercontent.com/rec/MILAE09?x_tr_sl=en&x_tr_tl=ro&x_tr_hl=ro&x_tr_pto=sc
166. Ministerul Justiției. *Administrația Națională a Penitenciarelor. Raport anual de activitate* 2018. 61 p.
167. Ministerul Justiției. *Administrația Națională a Penitenciarelor. Raport anual de activitate*. 2019. 65 p.
168. MITROFAN, N. Aspecte privind relația etic-juridic-psihologic. În: *Revista penitenciară*, 1995, nr.3, pp. 57-62. ISSN -L 2344 – 3111.
169. MITROFAN, N. *Psihologie judiciară*. București: Ed. Șansa, 1992. 360 p. ISBN 978-973-46-1393-9.
170. MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „Șansa” Srl, 1994. 359 p. ISBN 973-725-152-0.
171. MOCANU, L. *Reintegrarea psihosocială a deținutului*. Galați: Editura Zigotto, 2010. 100 p. ISBN 978-606-8085-79-1.
172. *Modelul Circumplex al lui Watson și Tellegen*. [citat 20.05.2020]. Disponibil: https://psu-pb-unizin-org.translate.googleusercontent.com/psych425/chapter/watson-and-tellegens-1985-circumplex-model/?x_tr_sl=en&x_tr_tl=ro&x_tr_hl=ro&x_tr_pto=sc.
173. MOLDOVEANU, A. *Integrarea și reintegrarea deținuților*. București: Editura Universității din București, 2011. [citat 8.01.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/4637340/Reintegrarea_deținutilor.
174. MOSHER, C., PHILLIPS, D. *Program Evaluation of the Pine Lodge Pre-Release Residential Therapeutic Community for Women Offenders in Washington State*. Final Report (PDF Version). Washington: U.S. Department of Justice, 2002. 53 p. ISBN 978-0-662-46888-2.
175. NACU, A.G., CAZACU, V.I. Aspecte actuale ale conceptului de discernământ în tulburările de personalitate, oligofrenii și delincvența juvenilă. În: *Materialele Congresului Național „Actualități în psihiatrie”, 27-28 mai, 2004, Chișinău*, pp. 382-385. ISBN 9975-9848-8-6.
176. NEAGU, M.L. *Consecințele socio-psihologice ale privării de libertate*. [citat 8.01.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/10025898/CONSECINTELE_SOCIO_PSIHOLOGICE_ALE_PRIVARII_DE_LIBERTATE.

177. NECULAU, A. *Psihologie socială*. Iași: Ed.Polirom, 1996. 488 p. ISBN 973-9248-07-1.
178. NIREȘTEAN, A. *Personalitate și valori existențiale*. Vol. I. Târgu Mureș: Editura University Press, 2014. 247 p. ISBN 978-973-169-308-8.
179. NISTOREANU, G., PĂUN, C. *Criminologie*. București: Editura Europa Nova, 2000. 213 p. ISBN 973-9183-26-3.
180. NORRIS, C.J., LARSEN, J.T., CACIOPPO, J.T. Neuroticism is associated with larger and more prolonged electrodermal responses to emotionally evocative pictures. In: *Psychophysiology*, 2007, vol. 44 (5), pp. 823-826. [citată 8.01.2019]. Disponibil: [doi:10.1111/j.1469-8986.2007.00551.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-8986.2007.00551.x). PMID 17596178.
181. OAKLEY, A. Interviewing women: A contradiction in terms. In: H. Roberts (Ed.). *Doing feminist research*. London: Routledge & Kegan Paul, 1981. pp. 30-61.
182. OANCEA, I. *Probleme de criminologie*. Bucuresti: Ed. All, 1998. 202 p. ISBN 973-9337-36-8.
183. OCTAVIO, A., WIARCO, O. *Manual de Criminología*. Mexic: Editura Porrúa, 2012. 384 p. ISBN 9789700771113.
184. Oferta de programe și activități educative, de asistență psihologică și asistență socială. În: *Administrația Națională a Penitenciarelor*, 2014. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://anp.gov.ro/despre-anp/programe-si-strategii/oferta-de-programe-si-activitati-educative-de-asistenta-psihologica-si>
185. OGIEN, A. *Sociologia devianței*. Iasi: Editura Polirom, 2002. 249 p. ISBN 973-683-946-X.
186. OPRE, A. *Psihologia personalității*. Cluj- Napoca: Ed. Ascr, 2007. 242 p ISBN 973-86357-8-0.
187. ORDIN 1322 /2017 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea activităților și programelor educative, de asistență psihologică și asistență socială din locurile de deținere aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor. În: *Monitorul Oficial*, 2017, nr. 432 din 12 iunie. [citată 8.01.2019]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/190042>.
188. OTTO, K., DALBERT, C. Belief in a just world and its functions for young prisoners. In: *Journal of Research in personality*, 2005, vol. 39 (6), pp. 559-573. [citată 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0092656605000371>.
189. QUARANTE, M. *Animarea grupurilor. Ghid practic*. București: Editura Polirom, 2009, 195 p. ISBN 978-973-46-1502-5

190. PÁLVÖLGYI, A. Necesitatea participării societății la executarea pedepselor (resocializare, reintegrare). În: *Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria Drept*, pp.68-76. [citat 0.11.2019]. Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481045738-pa--lvo--lgyi-a--kos.pdf>.
191. PATTERSON, G.H. Children who steal. In: *Understanding crime-Current theory and research*. Beverly Hills: Sage, 1980. pp. 73-90.
192. PATTON, M.Q. *Qualitative Research Evaluation Methods*. London: Sage Publications Ltd., 2002. 690 p. ISBN 0-7619-1971-6.
193. PAVELEU, V. *Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1982. 380 p.
194. PENLEY, J.A., TOMAKA, J. Asocieri dintre cei cinci mari, răspunsuri emoționale și gestionarea stresului acut. În: *Personalitate și diferențe individuale*, 2020, nr.32, pp. 1215–1228. [accesat 4.08.2021]. Disponibil: [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00087-3](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00087-3).
195. *Personalitatea infractorului- Factori ce contribuie la formarea acesteia*. [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/146515612/Personalitatea-Infractorului-Factorii-ce-Contribuie-la-Formarea-Acesteia-doc>
196. PETCU, M. *Teorii privind geneza comportamentului deviant*. Cluj-Napoca: Institutul de Istorie „George Bariț” [citat 8.01.2019]. Disponibil: http://www.humanistica.ro/engleza/anuare/2003/ANUAR_2003/11_Marioara%20PETCU.PDF.
197. PETERS, R.H., STEINBERG, M.L. Substance abuse treatment services in U.S. prisons. In: *Drug Use and Prisons*. Ed. SHEWAN, D., DAVIES, J. Singapore: Harwood Academic Publishers, 2000. pp. 89–116. ISBN. 9780921734899.
198. PETRESCU, M. *Introducere în criminologie*. București: Editura Academică, 2010. 194 p. ISBN 0 7337 9289 8.
199. PINATEL, J. *Criminologie*. Paris: PUF, 1988. 294 p.
200. PLĂMĂDEALĂ, M. Contracrararea crimei organizate și a economiei tenebroase - necesitate obiectivă. În: *Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Arc, 1999, pp. 11-15.
201. POP, O. *Drept penitenciar*. Timișoara: Ed. Mirton, 2001. 211 p. ISBN 973-8015-10-3.
202. POPA, E. Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științifice și ale Educației. Chișinău, 5-6 decembrie, 2019*. Chișinău: ULIM (Tipogr. "Print-Caro"), 2020, pp. 223-236. ISBN 978-9975-3371-7-5.

203. **POPA, E.** Cum afectează detenția persoanele private de libertate prin prisma psihologului de penitenciar. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, Ediția a III-a, Bacău, 2018, pp. 32-35. ISSN 978-606-94362-9-5.
204. **POPA, E.** Influenta programelor psihosociale asupra schimbarilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate. In: *Lucrarile Simpozionului international Educatie prin sanatate*, 2020, Vol. V, Ediția V, 11-13.06.2020. pp. 23 -33. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-9665-05-3.
205. **POPA, E.** Partea nevăzută a mediului penitenciar. În: *Revista de practică penitenciară*, 2019, nr. 2, pp. 57-64. ISSN: 2668-0696.
206. **POPA, E.** Radiografia pedepsei. Sistemul penitenciar de la interior spre exterior. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*. Vol. IV. Bacău, 2019, pp. 46-49. ISSN 978-606-94362-9-5.
207. **POPA, E.** The Impact on the Individual's. Personalityas Perceived by the Prison Psychologist. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, 2019, pp. 76-80. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-94756-6-9.
208. **POPA, E.** The Role of Psychosocial Programs Carried out in the Penitentiary Environment. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr. 2, pp. 57-64. ISSN: 2668-0696.
209. **POPA, E.** Rezultatete studiului privind agresivitatea și autoagresivitatea ca efecte ale privării de libertate. În: *Materialele conferinței științifice internaționale „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective Ediția a III-a” 21.10.2022*. Editura: Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, 2022, pp.256-561. ISBN 978-9975-50-295-5 (PDF)
210. **POPA, E.** Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției, Științe juridice*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53, ISSN 1857-2405.
211. **POPA, E.,** The Role of Psychologist in the Penitentiary Environment to Provide the Recovery Conditions and Social Integration of the Prisoners. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr.1, vol.I, pp 123-127. ISSN:2668-0696.
212. **POPA, E.** Impactul activităților de reintegrare socială asupra comportamentului deținutului în funcție de vârstă, durata detenției și recidivă. În: *EcoSoEn. Științe economice, sociale și inginerești*, 2022, vol. 5, nr. 1-2, pp. 180-187. ISSN 2587-344X.
213. **POPA, E., IURCHEVICI, I.** Psychodiagnosis Program for Persons Deprived of Liberty, In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2020, Vol. I, pp. 548-561. ISSN 2284 – 5224.

214. POPA, E., IURCHEVICI, I. *Theoretical Approaches to deviant Behavior*. In: Journal of Danubian Studies and Research, 2021, Vol. I, pp. 259-264. ISSN 2284 – 5224.
215. POPA, E., MOISA, B.V. Comparative Study on Aggression among Persons Deprived of their Liberty. In: *New Trends in Psychology*, 2020, vol. 2, nr 2. pp 123-127. ISSN 2668-0696
216. POPA, M. *Statistica pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS*. Bucuresti: Ed. Polirom, 2008. 365 p. ISBN 978-973-46-1045-7.
217. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Ed. Albatros, 1978. 783 p.
218. PREDA, V. *Profilaxia delicvenței și reintegrarea socială*. București: Edit. Științifică și Enciclopedică, 1981. 224 p.
219. *Profilul psihologic al personalității adolescentului cu comportament deviant*. [citat 20.10.2020]. Disponibil: <https://vdocuments.site/documents/comportam-deviant-si-prevenire.html>
220. PRUNĂ, T. *Psihologie judiciară*. Iași: Ed. Fundației Chemarea, 1994. 119 p. ISBN 978-606-673-066-2.
221. *Psihologie juridică- Suport de curs*. [citat 15.02.2023]. Disponibil: <https://dokumen.tips/documents/suport-curs-psihologie-juridica.html?page=1>
222. *Psihologie penitenciară – Mediul penitenciar. Aspecte psihosociale*. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: <https://www.scribub.com/sociologie/psihologie/PSIHOLOGIEPENITENCIAR A -MEDIUL83813.php>.
223. RACU, A. *Studiu „Individualizarea executării pedepsei penale privative de libertate: realități și perspective”*. Chișinău, 2015. 72 p. [citat:18.04.2023]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/pilonstudiu1/studiu_final_22.04.2015_-act_6.5.8.p.1_dip.pdf.
224. RĂDULESCU, S. *Devianță, criminalitate și patologie socială*. București: Ed. Lumina Lex, 1999. 288 p. ISBN 973-5880095-4.
225. RALEA, M. *Explicarea omului*. București: Ed. Cartea Românească, 1946. 366 p.
226. *Raport studiu de evaluare a nevoilor*, realizat în cadrul proiectului Creșterea șanselor de incluziune socială a persoanelor aflate în detenție prin o mai bună educație, informare a societății și îmbunătățirea activităților în penitenciar, finanțat prin FSE-POSDRU. [citat 8.01.2019]. Disponibil: https://www.eukn.eu/fileadmin/Files/Policy_Labs/2013_October_11/4_prezentare_VDG.pdf.
227. RÂȘCANU, R. *Psihologia comportamentului deviant*. București: Ed. Universității din București, 1995. 144 p. ISBN 973-9160-18-2.

228. RECKLESS C.W. *The Crime Problem*. New York: Appleton-Century, 1961. 648 p.
229. *Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre referitoare la Regulile Penitenciare Europene* Rec. 2006. [citat 8.01.2019]. Disponibil: [http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/Regulileeuropenepentrupenitenciare-VarREC\(2006\)2.pdf](http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/Regulileeuropenepentrupenitenciare-VarREC(2006)2.pdf).
230. *Reintegrarea socială a infractorilor și prevenirea criminalității*. [citat 20.05.2020]. Disponibil: https://www-publicsafety-gc-ca.translate.google.com/cnt/rsrscs/pblctns/sclrntgrtn/indexen.aspx?x_tr_sl=en&x_tr_tl=ro&x_tr_hl=ro&x_tr_pto=sc.
231. ROBERTS, B.W., WALTON, K.E., VIECHTBAUER, W. Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: a meta-analysis of longitudinal studies. In: *Psychol bulletin*, 2006, nr.132 (1), pp. 1-25. [Citat 8.01.2019]. Disponibil: [doi:10.1037/0033-2909.132.1.1](https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.1.1) . PMID 16435954.
232. ROCO, M. *Creativitatea și inteligența emoțională*. București: Ed. Academiei, 2001. 208 p. ISBN 973-683-654-1.
233. ROȘCA, A. *Creativitatea generală și specifică*. București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1981. 272 p.
234. ROTARI, O. *Criminologie*. Chisinau: ULIM, 2011, 890 p. ISBN 978-9975-101-57-8.
235. ROTHMANN, S., COETZER, E.P. The big five personality dimensions and job performance. In: *Journal of Industrial Psychology*, 2003, vol. 29, nr.1, pp. 68-74. ISSN: 2071-0763 [Citat 12.01.2019]. Disponibil: [doi:10.4102/sajip.v29i1.88](https://doi.org/10.4102/sajip.v29i1.88).
236. RUSNAC, S. *Psihologia Judiciară. Suport de curs* Chișinău: Ed. Revazută și completată 2021. 288 p. ISBN 978-9975-56-829-6.
237. RUSU, O. Problematika asistenței medicale în mediul penitenciar. In: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice*, 2019, nr. 10, pp. 173-174. ISSN 1857-0976.
238. SANDOS, M. *Profiles from prison: Adjusting to life behind bar*. Carte electronica. 298 p. ISBN 978-0275978891 [citat 5.09.2019]. Disponibil: <https://translate.google.com/translate?hl=ro&sl=en&u=https://www.goodreads.com/book/show/22759695-profiles-from-prison&prev=search&pto=aue>.
239. SAVA, F. *Analiza datelor în cercetarea psihologica*. Timișoara: Ed. ASCR, 2011. 371 p. ISBN 9786068244235.
240. SAVA, F.A. *Inventarul de personalitate DECAS. Manualul utilizatorului*. Timișoara: Ed. ArtPress, 2001. 540 p. ISBN. 978-9975-46-420-8.

241. SCHMUTTE, P. S., RYFF, C. D. Personality and well-being: Reexamining methods and meanings. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1997, nr.73(3), pp. 549–559. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.3.549>.
242. SCHORSH, E. Relapses after therapeutic treatment of prisoners. In: *International Journal of Law and Psychiatry*, 1982, vol. 5 (2), pp. 219-223. [citată 4.08.2021]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0160252782900073>.
243. SEELING, E. *Criminology*. New York, 1990. 468 p. ISBN 978-1-4614-5689-6.
244. SHELEY, J.F. *American's „crime problem”: An introduction to criminology*. Belmont: Wadsworth, 1985. 656 p.
245. SIROTICH, F. Correlates of crime and violence among persons with mental disorder: An evidence-based review. In: *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 2008, 8 (2), pp. 171–194. ISSN 1474-3329 [citată 26.06.2020]. Disponibil: <https://triggered.edina.clockss.org/ServeContent?url=http://btci.stanford.clockss.org/%2Fcgi/%2Fcontent/%2Ffull/%2F8/%2F2/%2F171>.
246. *Social Reintegration of Prisoners in Selected European Union Countries*. [citată 10.04.2022]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/338490846_Social_Reintegration_of_Prisoners_in_Selected_European_Union_Countries.
247. *Sondaj de opinie la nivelul persoanelor private de libertate din unitățile penitenciare. Raport de cercetare*. [citată 10.04.2020]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/6163763/Cercetare-detinuti>.
248. STĂNOIU, R. M. *Criminologie*. vol. I. București: Oscar Print, 1995. 209 p. ISBN 978-606-673-680-0.
249. STEPHENSON, M., JAMIESON, J. *Barriers to Engagement in Education, Training and Employment*. London: UK: Youth Justice Board for England and Wales, 2006. 126 p. [citată 5.09.2019]. Disponibil: <https://translate.google.com/translate?hl=ro&sl=en&u=http://dera.ioe.ac.uk/7999/1/Barriers%2520to%2520ETE%2520report%2520FINAL.pdf&prev=search&pto=aue>.
250. STOHR, M.K., HEMMENS, C., BAUNE, D., DAYLEY, J., GORNIK, M., KJAER, K., NOON, C. *Residential Substance Abuse Treatment for State Prisoners (RSAT) Partnership Process Evaluation, Final Report*. Rockville: U.S. Department of Justice, 2001. 43 p. [citată 5.09.2019]. Disponibil: <https://translate.google.com/translate?hl=ro&sl=en&u=https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/206269.pdf&prev=search&pto=aue>.
251. *Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2015 – 2019 - Anexa 1*. În: *Monitorul Oficial*, 2015, nr. 532 din 16 iulie. [citată 18.01.2019].

- Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/hg-389-2015-strategianationaladereintegrare-sociala-a-persoanelor-private-de-libertate-2015-2019>.
252. *Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2020 – 2024 - Anexa 14*. În: *Monitorul Oficial*, 2020, nr. 494 din 11 iunie. [citată 18.11.2019]. Disponibil: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/strategie-na-ional-din-27-mai-2020-de-reintegrare-social-a-persoanelor-private-de-libertate-2020-2024-emitent-guvernul226691.html>.
253. *Strategii și metode de cercetare psihologică*. [citată 8.01.2019]. Disponibil: http://www.actrus.ro/reviste/2_2004/r7.pdf.
254. SRIVASTAVA, S., JOHN, O.P., GOSLING, S.D., POTTER, J. Development of personality in early and middle adulthood: Set like plaster or persistent change? In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2003, vol. 84 (5), pp. 1041–1053. [citată 10.05.2021]. Disponibili: [doi:10.1037/0022-3514.84.5.1041](https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.5.1041). PMID 12757147.
255. SUCHY, O. *Personalitatea infractorului recidivist/probleme actuale în cercetarea criminologică cehoslovacă*. Praga, 1983. 218 p.
256. *Suport-de-Curs-Psihologie-Judiciară* [citată 8.11.2019]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/37864675/Suport-de-Curs-Psihologie-Judiciara>.
257. SUTHERLAND, E.H. *Principles of Criminology*. Chicago: University of Chicago Press, 1924. 611 p.
258. ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1997. 380 p. ISBN 973-30-5798-3.
259. TĂNĂSESCU, I. *Curs de drept penal general*. Craiova: Editura INS, 1999. 752 p. ISBN 978-973-655-202-1.
260. *Teoria personalității lui Eysenck. Modelul PEN*. [citată 20.05.2020]. Disponibil: <https://ro.warbletoncouncil.org/teoria-personalidat-eyenck-modelo-pen-5044>.
261. *Theories and causes of crime*, School of Education, University of Glasgow. [accesat 18.10.2020]. Disponibil: <http://www.sccjr.ac.uk/wpcontent/uploads/2016/02/SCCJR-Causes-of-Crime.pdf>.
262. *Teorii psihologice ale criminalității*. [accesat 18.10.2020]. Disponibil: <https://criminaljusticeiresearchnet.com/criminology/theories/>.
263. TOMA, T. *Unele considerații privind reducerea riscului de recidivă în sistemul instituționalizat*. [Citat 18.11.2019]. Disponibil: http://www.ugb.ro/Juridica/Issue12013/6._Unele_consideratii_privind_reducerea_riscului_de_recidiva.Toma.RO.pdf.

264. TRASLER, G. Probleme strategice în studiul comportamentului penal. În: *The British journal of Criminology*, vol. 4, nr. 5, iulie 1964, pp. 422-442.
265. TROENCO, V. *Ghidul condamnatului*. Chisinau: Ed. Museum, 2001. 159 p. ISBN 9975-906-37-0.
266. TRNINIC, V., BARANCIC, M., NAZOR, M. Modelul celor cinci factori ai personalității și agresivitatea în închisoare și atletele. In: *Kinesiology*, 2008, nr. 40, pp. 170-181. [citat 10.05.2021]. Disponibil: <https://core.ac.uk/download/pdf/14403507.pdf>.
267. TURLIUC M.N., KARNER HUȚULEAC, A., DĂNILĂ, O. *Violența în familie. Teorii, particularități și intervenții specifice*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 224 p. ISBN 978-973-703-436-6.
268. UNGUREANU, A. *Prelegeri de criminologie*. București: Cugetarea, 1999. ISBN 9789739819992.
269. URSA, V. *Criminologie*. Curs. Cluj-Napoca, 1994. 289 p. ISBN 978-606-26-0024-2.
270. VISHER C.A, CONNELL D.J. Incarceration and inmates self perception about returning home. In: *Research Gate, Journal of Criminal Justice*, 2012, nr.40(5), pp. 386-393. [accesat 6.09.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2012.06.007>.
271. VISWESVARAN, C., ONES, S. D. Measurement Error in Five Factors Personality Assessment: Reability Generalization across Studies and Measures. In: *Educational and psychological Measurement*, 2000, Vol 6, nr. 2, pp. 224-235. [citat 5.09.2019]. Disponibil: <https://translate.google.com/translate?hl=ro&sl=en&u=https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download%3Fdoi%3D10.1.1.873.5766%26rep%3Drep1%26type%3Dpdf&prev=search&pto=aue>.
272. WALTER, M. *Introduceri în personalitate*. 1971. 544 p. ISBN13: 978-0030845666.
273. WATZKE, S., ULLRICH, S., MARNEROS, A. Gender and violence-related prevalence of mental disorders in prisoners. In: *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 2006, nr. 256 (7), pp. 414–421. ISSN 1433-8481 [citat 26.06.2020]. Disponibil: <https://acnpsearch.unibo.it/OpenURL?id=tisearch%3Atiex&sid=google&rft.auinit=S&rft.aulast=Watzke&rft.atitle=Gender-and+violence>.
274. WEINER, B.I., GREEN, LR. History of Personality Assessment. In: *Handbook of Personality Assessment*. New-Jersey: John Wiley&sons, 2008. pp. 3-12. ISBN 978-1-119-25888-9.
275. WEINER, B.I. The Assessment process. In: *Hanbook of Psychology vol 10 Assessment Psychology*. New-Jersey: John Wiley & sons, 2012. 736 p. ISBN 978-0-470-89127-8.

276. WRIGHTSMAN, S.L. *Psychology and the Legal System*. Brooks: Cole Publishing Company Monterey, 1987. 413 p.
277. YABLONSKI, I. *Criminology: Crime and Criminality*. New-York: Harper Collins Publishers, 1990. 334 p. ISBN 0060472928.
278. YIN, R.K. *Descoperirea viitorului studiului de caz. Metoda în cercetarea de evaluare*. În: *Sage Journals*, 1994, vol 15, nr. 3, pp. 283-2901994. [citat 4.02.2022]. Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/109821409401500309>.
279. ZAPAN, G. *Sistemul temperamental și diagnosticarea lui*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1974. 275 p.
280. ZECA, I.C. *Personalitatea infractorului: aspecte criminologice: teză de doctor în drept*. Chișinău, 2015. [citat 18.11.2019]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23450/ionela_zeca_thesis.pdf.
281. ZIMBARDO, Ph. *Efectul Lucifer*. București: Nemira, 2009. 816 p. ISBN 978-973-143-278-6.
282. ZISULESCU, Ș. *Characterul*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1971, 231 p.
283. ZLATE, M. *Psihologia mecanismelor cognitive*. Iași: Polirom, 1999. 221 p. ISBN(10) 973-46-0570-4.
284. ZOSIM, A. Criminalitatea regională: probleme și perspective de prevenire și combatere. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Prevenirea ei combaterea crimelor transnaționale: probleme teoretice și practice”*. Chișinău, 2005, pp. 23-32.

ANEXE

Anexa 1.

FIȘĂ DE LUCRU

Observarea și notarea problemelor

Nume și prenume: _____

Va prezentam mai jos o lista de simptome. Subliniați acele cuvinte care se refera la problemele pe care le aveti în prezent

a) Tulburari de dispozitie

deprimat	mi-am pierdut interesul pentru lucrurile care inainte imi placeau
incordat	ma gandesc sa termin cu viata
nu pot sa ma relaxez	cred ca mai bine as muri
panicat	temator
prea nervos	lipsit de speranta
ma supar usor	nu ma pot stapini sa nu pling
iritabil	sarcastic
singuratic	trist
usor de lovit	nemultumit
ingrijorat	ma simt parasit (abandonat)
pling frecvent	ma simt vinovat
nu mai simt placerea de a trai	plictisit

b) Probleme cognitive

- am dificultati sa-mi amintesc evenimentele recente	- am tendinta sa visez cu ochii deschisi
- ma simt dezorientat	- mi-e greu sa gandesc clar
- am dificultati de concentrare a atentiei	- aud „voci”
- mi-e greu sa inteleg ceea ce citesc	- vad „vedenii ”
- sunt ineficient la invatat sau munca	-am sentimentul de straniu, ireal

c) Probleme sociale si familiale

-mi-e greu sa-mi fac prieteni
 -ma simt stinjenit in prezenta altor persoane
 -ma intilnesc cu prea putini oameni
 -nu-mi gasesc un partener de viata potrivit
 - am dificultati sa ma decid daca sa ma casatoresc sau sa incep o relatie de lunga durata
 -am dificultati sa inchei o relatie amoroasa
 -tin la mai multe persoane in acelasi timp
 -certuri frecvente cu sotul (sotia) sau partenerul
 -am interese diferite fata de cele ale partenerului de viata
 -am desfacut casatoria sau relatia cu partenerul

d) Sentimente legate de propria persoana

- lipsa increderii in sine
 - incapacitate de a conduce un grup
 -nu ma simt suficient de inteligent
 -timid
 -iau lucrurile prea in serios
 -sunt prea inalt sau prea scund
 -nu sunt atragator sub aspect fizic
 -imi lipseste ambitia
 -sunt prea usor influentat de altii

-am dificultati sa ma decid daca sa am sau nu copii
 -am probleme cu educatia copiilor
 -ma simt respins de familie
 -am relatii proaste cu mama /tata sau cu amindoi
 -ma simt nefericit atunci cind plec de acasa
 -nu pot sa-mi mentin un program regulat
 -ma izolez de ceilalti oameni
 -ma simt respins de prieteni
 -ma simt respins de omul pe care-l iubesc
 -nu-mi iubesc partenerul de viata

-sunt prea neglijent
 -nu sunt in stare sa fac nimic cum trebuie
 -sunt prea egocentric
 -ma simt lipsit de valoare
 -ma simt vinovat
 -ma simt neajutorat
 -imi fac autocritica pentru diferite lucruri
 -cred ca lucrurile imi scapa de sub control
 -nu sunt suficient de flexibil

e)Probleme comportamentale

-sunt implicat in comportamente ilegale si periculoase

-nu-mi pot controla unele comportamente repetitive

-am deprinderi rele sau periculoase

-fumez prea mult

-imi rod unghiile

-beau prea mult

-consum prea multe medicamente

-imi asum riscuri care nu sunt neaparat necesare

-conduc masina riscant

-joc frecvent jocuri de noroc

-nu ma pot linisti

-nu pot actiona rapid

-am crize de minie

-sunt certaret

-ma bat frecvent cu altii

-am deprinderi sexuale nedorite

Notati 3 dintre problemele care va deranjeaza cel mai mult. Apreciati intensitatea fiecarui simptom cu ajutorul unei scale de la 1 la 5, in care: 1 reprezinta „ma supara foarte putin”; 2- „putin; 3 – mediu; 4 – mult; 5 –foarte mult. La sfirsitul programului recomandat dupa finalizarea metodologiei de stabilire a profilului psihocomportamental al detinutului si interventie psihoeducationala se aplica din nou acest test pentru a se observa cum a fost influentata starea fiecarui subiect, respectiv ce s-a intâmplat cu simptomele descrise initial: au disparut ori s-a modificat doar intensitatea lor.

Chestionarul de personalitate Big Five©plus(v4)

Vă rugăm să citiți următoarele situații și, pentru fiecare caz în parte, să alegeți o singură variantă, o singură frază /propoziție. De fiecare dată vă rugăm să alegeți varianta care vă caracterizează cel mai bine sau care este cea mai aproape de opinia dumneavoastră. Marcați cu un „X” răspunsul dumneavoastră (se repetă) în căsuța din fața variantei alese.

Nu există răspunsuri bune sau rele, corecte sau greșite, ci doar opinii diferite!

1. Față de necunoscuți, am o atitudine mai degrabă:

- prietenoasă și expansivă;
- distantă și rezervată.

2. Atunci când sunt la o petrecere:

- sunt în mijlocul acțiunii, înconjurat de ceilalți ;
- prefer să stau de o parte și să observ.

3. În grupul de prieteni sunt cel/cea care:

- preia mereu inițiativa;
- îi lasă pe alții să o facă.

4. Când am timp liber,:

- mă simt mai bine dacă ies în oraș cu prietenii;
- prefer să mă uit la un film bun acasă.

5. Consider că:

- nu am multe secrete față de prietenii mei;
- sunt multe lucruri pe care le țin numai pentru mine.

6. Cel mai bine mă simt:

- când sunt numai eu și gândurile mele;
- când sunt înconjurat de mulți oameni.

7. Dacă șeful îmi cere să realizez o sarcină inutilă:

- o execut fără să îmi exprim dezacordul;

- îi explic de ce cred că sarcina este nepotrivită.
8. Îmi plac mai mult întâmplările:
- care îmi provoacă senzații intense, periculoase ;
 - care îmi trezesc senzații și emoții familiare.
9. Colegii m-ar caracteriza ca fiind o persoană:
- foarte veselă, care se bucură tot timpul;
 - rezervată, cu picioarele pe pământ.
10. Atunci când sunt într-un colectiv nou:
- îmi fac prieteni cu ușurință;
 - nu mă apropiu afectiv prea mult de ceilalți.
11. Când merg la petreceri:
- încerc să discut cu persoane necunoscute;
 - prefer să rămân între prieteni.
12. Sunt o persoană care, mai degrabă:
- vorbește;
 - ascultă.
13. Obişnuiesc:
- să găsesc mereu câte ceva de făcut;
 - să îmi fac mai mult timp pentru a mă relaxa.
14. Sunt mereu în căutarea:
- unor senzații noi și provocatoare;
 - armoniei și calmului emoțional.
15. Când colegii fac o glumă pe seama mea:
- mă amuz împreună cu ei;
 - mă întreb dacă au făcut-o cu intenție.
16. Într-un grup de persoane necunoscute:
- aştept să facă ceilalți primul pas;

- mă apropii cu ușurință de ceilalți.
17. La petreceri:
- îmi place agitația și bucuria zgomotoasă a celorlalți;
 - agitația și gălăgia mă obolesc.
18. În relațiile cu ceilalți:
- îmi împărtășesc fără rezerve emoțiile și sentimentele;
 - nu simt nevoia să mă implic emoțional prea mult.
19. După o zi grea de muncă:
- simt nevoia să ies în oraș cu colegii sau prietenii;
 - prefer să citesc o carte sau să vizionez un film.
20. Mă simt în largul meu când:
- influențez sau coordonez activitatea celorlalți;
 - îmi folosesc creativitatea pentru rezolvarea sarcinilor proprii.
21. Colegii de serviciu îmi pot reproșa, mai degrabă că:
- o fac pe șeful;
 - nu ies din cuvântul șefului.
22. Nimic nu îmi încarcă bateriile mai mult decât:
- o mică petrecere cu prietenii sau colegii;
 - o zi de lenevit.
23. Un ritm de viață liniștit:
- mă plictisește;
 - mă face să mă simt confortabil.
24. Colegii mă caracterizează ca fiind o persoană:
- mereu glumeață;
 - calmă și distantă.
25. Pot spune despre prietenii mei că:
- mă cunosc destul de bine, așa cum sunt eu;

- nu știu prea multe din ceea ce simt sau gândesc.
26. Lumea multă și agitația din jurul meu:
- mă fac să mă simt bine;
 - mă lasă indiferent.
27. De obicei:
- prefer să ies în evidență;
 - prefer să nu fiu remarcat(ă).
28. Se poate spune despre mine că:
- sunt tot timpul ocupat(ă), pe fugă;
 - sunt mereu relaxat(ă), liniștit(ă).
29. Prefer o zi de muncă:
- banală, fără prea multe surprize;
 - cu momente de suspans și neprevăzut.
30. În situațiile dificile:
- fac o glumă ca să destind atmosfera;
 - mă concentrez pe rezolvarea problemei.
31. Mi se reproșează mai degrabă că:
- mă risipesc, implicându-mă în prea multe activități sau proiecte;
 - fac doar cât este absolut necesar.
32. Ideea apariției unor noi încercări sau provocări:
- nu mă bucură în mod deosebit;
 - mă activează și mă încântă.
33. Mă consider o persoană:
- mai degrabă serioasă;
 - cu simțul umorului foarte bine dezvoltat.
34. În general:
- mi-ar fi greu fără prieteni buni, intimi;

- nu am nevoie de confidențe intime cu ceilalți.
35. De cele mai multe ori:
- mă indispuce dacă nu am prietenii în preajmă;
 - prefer să mă bucur de liniște și intimitate.
36. Colegii îmi pot reproșa, mai degrabă că:
- încerc să le planific și lor activitățile;
 - aștept tot timpul ca altcineva să îmi spună ce am de făcut.
37. Într-o zi liberă, nu îmi place:
- să stau acasă singur(ă) cu gândurile mele;
 - să fiu nevoit(ă) să plec de acasă.
38. Îmi plac mai mult:
- întâmplările surprinzătoare;
 - evenimentele anticipate.
39. Spun celorlalți despre mine că sunt fericit(ă):
- deseori;
 - doar în situații speciale.
40. În general:
- sunt rezervat(ă), păstrând pentru mine ceea ce simt;
 - vorbesc deschis celorlalți, împărtășindu-le sentimentele mele.
41. De cele mai multe ori:
- mă simt mai bine când sunt înconjurat de colegi sau prieteni;
 - nu am nevoie de ceilalți pentru a mă simți bine.
42. În general:
- spun mereu ceea ce gândesc;
 - intervin doar când cred că este esențial să o fac.
43. Prietenii pot spune despre mine că sunt:
- în căutarea liniștii și relaxării;

- dependent(ă) de acțiune, mereu în mișcare.
44. Cel mai mult îmi place:
- să lenevesc, fără să fac nimic special
 - să fac mișcare, să merg la sală sau la dans.
45. Sunt gata să-mi asum riscuri:
- când se ivește o ocazie atractivă;
 - numai când este absolut necesar.
46. În general:
- râd cu ușurință la bancuri;
 - nu gust decât bancurile cu adevărat reușite.
47. Caut:
- senzațiile obișnuite, previzibile;
 - senzațiile puternice și neașteptate.
48. Mă pot caracteriza ca fiind o persoană:
- un pic cam pesimistă;
 - destul de optimistă.
49. Trebuie să recunosc că:
- nu pot să am încredere în celelalte persoane;
 - acord prea multă încredere celorlalți.
50. Din experiența mea de viață am învățat că:
- trebuie să fii întotdeauna tu însuți(-ăți);
 - uneori trebuie să știi să joci teatru.
51. Prietenii mei îmi reproșează că sunt o persoană:
- mai degrabă altruistă și generoasă;
 - mult prea egoistă.
52. În viața mea profesională predomină deciziile care:
- îmi aduc beneficii personale sau oportunități de promovare;

- contribuie la menținerea bunelor relații cu ceilalți.
53. În ceea ce privește bunele intenții declarate de ceilalți:
- sunt sceptic(ă) sau chiar cinic(ă);
 - sunt optimist(ă) și încrezător(-oare).
54. Atunci când ceilalți sunt incorecți sau trișează,
- trișez și eu, adaptându-mă situației;
 - insist să fiu corect(ă), respectând regulile.
55. Sunt genul de persoană:
- mereu gata să sară în ajutorul celor necăjiți sau în suferință;
 - care preferă să nu se implice direct.
56. Când trebuie să vorbesc despre calitățile mele:
- o fac cu destulă ușurință;
 - nu o fac cu multă plăcere.
57. Atunci când cineva este acuzat de ceva:
- încep să îmi fie milă de el/ea;
 - sunt sigur(ă) că are și el/ea o parte de vină.
58. Colegii mei de muncă lucrează mai eficient:
- dacă sunt supervizați și controlați des;
 - dacă li se dă „mână liberă” în rezolvarea problemelor profesionale.
59. De cele mai multe ori obișnuiesc:
- „să pun toate cărțile pe masă”;
 - să am mereu „un as/atu în mânecă”.
60. Dacă cineva îmi cere ajutorul:
- nu pot să spun nu;
 - îl ajut doar dacă am cum.
61. Dacă ar fi să aleg, mi-ar plăcea mai mult:

- să particip la o competiție;
 - să lucrez la un proiect important în echipă.
62. Dacă primesc aprecieri pentru munca mea, primul gând este că:
- evaluarea a fost puțin exagerată;
 - meritele mi se cuvin în totalitate.
63. Atunci când cineva îmi relatează o situație dramatică:
- ascult cu compasiune și îi ofer sprijin afectiv;
 - mă întreb dacă nu cumva exagerează, „înflorind” un pic lucrurile.
64. Atunci când cineva îmi promite ceva foarte important:
- mă tem că nu-și va respecta cuvântul;
 - sunt convins(ă) că se va ține de promisiune.
65. Consider că:
- scopul scuză mijloacele;
 - trebuie să fii întotdeauna sincer și corect.
66. Când un necunoscut se oferă să mă ajute, tind să cred că:
- este bine intenționat;
 - urmărește să obțină ceva.
67. Pentru a avea de câștigat în relațiile cu ceilalți:
- trebuie să ascunzi uneori adevărul;
 - trebuie să fii întotdeauna onest cu ei.
68. Când un coleg îmi cere în mod repetat ajutorul:
- mă simt util(ă), folositor(-oare);
 - simt că îmi răpește din timpul meu.
69. Dacă aș câștiga o sumă mare de bani:
- aș da jumătate celor nevoiași;
 - aș investi banii sau i-aș depune în bancă.
70. Acord o mai mare importanță:

- afirmării ideilor personale și realizării profesionale;
- armoniei în relațiile cu ceilalți.

71. Recunosc că:

- deseori simt că sunt mai bun(ă) decât ceilalți;
- nu văd acele calități prin care m-aș deosebi de ceilalți.

72. În relațiile cu ceilalți pun mai degrabă preț pe:

- emoții;
- rațiune.

73. În relațiile cu ceilalți sunt:

- prudent(ă) și gata să fiu dezamăgit(ă);
- deschis(ă) și convins(ă) de bunele intenții ale celorlalți.

74. Comit mici indiscreții, umblând prin lucrurile sau hârtiile celorlalți:

- rareori și din curiozitate;
- nu mi se întâmplă să fac aceasta.

75. Îmi place să mă ocup mai degrabă:

- de propria persoană;
- de persoana de lângă mine.

76. Sunt dispus(ă) să fac compromisuri:

- dacă știu că asta îi poate face pe alții fericiți;
- dacă mă aduce mai aproape de atingerea unor obiective importante.

77. Mă consider o persoană:

- care a realizat mult din ceea ce și-a propus;
- ale cărei realizări nu sunt deosebite.

78. Când cineva cunoscut are o problemă:

- sufăr și eu alături de el/ea;
- reușesc să rămân obiectiv.

79. În competiția cu ceilalți:

- cedez prea ușor și sunt mai degrabă defensiv;
 - nu mă las ușor și îmi place să câștig.
80. Uneori recunosc că:
- mă simt superior celorlalți;
 - mă umilesc prea mult și nu am încredere în mine.
81. Când judec pe cineva care m-a dezamăgit, sunt mai degrabă:
- sentimental, lăsându-mă influențat de emoții;
 - rațional, analizând logic situația.
82. Ceilalți îmi pot reproșa că sunt:
- un pic cam suspicios;
 - prea naiv și încrezător.
83. Pentru mine, să arunc o privire printre lucrurile sau hârtiile celorlalți:
- este un comportament acceptabil, generat de curiozitate;
 - este un gest inacceptabil, destul de grav.
84. Când am ceva bani în plus, prefer:
- să cumpăr un cadou unui (unei) prieten(e);
 - să îmi fac un moft.
85. În colectivul de lucru tind să fiu:
- exigent(ă), pentru a ajunge la cel mai bun rezultat;
 - conciliant(ă), pentru a păstra bunele relații cu colegii.
86. Recunoașterea muncii mele sau a unor rezultate deosebite, prefer să se facă:
- doar în particular;
 - în fața colegilor mei, în colectiv.
87. Oamenii străzii, cei care nu au casă:
- îmi provoacă milă, compasiune;
 - sunt responsabili de viața pe care o duc.
88. Cred că, oamenii lucrează mai eficient:

- dacă sunt supervizați și controlați;
 - dacă li se dă „mână liberă” în rezolvarea problemelor.
89. Când comunic cu ceilalți, de cele mai multe ori:
- spun mai degrabă ceea ce vor ei să audă;
 - spun direct ceea ce urmăresc eu.
90. Îmi ajut colegii de muncă:
- dacă și ei fac la fel când îi solicit;
 - chiar dacă ei nu mă ajută.
91. Pentru mine este mai importantă:
- atingerea obiectivelor profesionale;
 - calitatea relației cu colegii.
92. Colegii mă consideră o persoană:
- cooperantă;
 - competitivă.
93. Colegii îmi reproșează că sunt o persoană:
- modestă, cu prea mult bun simț;
 - care afișează prea multă încredere în sine.
94. Pot spune despre mine că:
- mă identific foarte ușor cu durerea altor persoane;
 - rămân rece și distant în situațiile dramatice.
95. Din punct de vedere profesional, cred că:
- sunt printre cei mai buni;
 - sunt la fel de bun ca ceilalți.
96. Filmele care prezintă situații triste și dramatice:
- le trăiesc cu toată intensitatea, suferind alături de personaje;
 - le trăiesc cu oarecare detașare.
97. Înainte de o călătorie sau un eveniment important:

- trăiesc stări de neliniște și de teamă difuză;
 - simt doar nerăbdare și bucurie.
98. Atunci când cineva îmi face o nedreptate:
- mă înfurii;
 - rămân calm(ă) și îl evit pe viitor.
99. Timpul posomorât:
- mă face să mă simt trist(ă);
 - nu mă influențează în mod deosebit.
100. Când șeful vorbește despre realizările mele:
- "mă umflu în pene" și mă simt bine;
 - "mă fac mic" și mă intimidiez.
101. De regulă:
- trăiesc stări de neliniște sau de frică, fără nici un motiv vizibil;
 - nu am temeri sau griji fără un motiv foarte clar.
102. În disputele aprinse, reproșurile sau injuriile:
- foarte greu pot să mă tulbure;
 - trezesc în mine revolta și enervarea.
103. De regulă, am o dispoziție mai degrabă:
- expansivă, mereu în vervă și acțiune;
 - rezervată, mai mult pe gânduri și retrasă.
104. Atunci când îmi place foarte mult un fel de mâncare:
- gust câte puțin, savurând fiecare îmbucătură;
 - mănânc pe nerăsuflăte mai mult ca de obicei.
105. Tensiunea de pe ultima sută de metri în finalizarea unui proiect:
- mă activează;
 - îmi displace.
106. În situații dificile:

- am încredere că totul se va rezolva de la sine;
 - mi-e teamă că situația se va complica.
107. Atunci când sunt bârfit(ă):
- „îmi clocotește sângele în vene” de nervi;
 - nu bag în seamă și-i las să vorbească.
108. Când mă gândesc la trecutul meu, văd mai degrabă:
- evenimentele plăcute, fericite;
 - evenimentele neplăcute, triste.
109. Când cineva mă critică:
- am tendința să recunosc că sunt vinovat(ă);
 - mă gândesc că se înșală în privința mea.
110. Cred că mă caracterizează cel mai bine proverbul:
- “Trăiește clipa ca și cum ar fi ultima”;
 - “Prudența este mama înțelepciunii”.
111. Mă nemulțumesc mai degrabă:
- perioadele tensionate, stresante;
 - perioadele de prea mult calm.
112. Atunci când sunt mulțumit(ă) de rezultatul unui proiect profesional finalizat:
- sunt sigur(ă) că șeful va avea cuvinte de laudă;
 - îmi este teamă că șeful nu îmi va aprecia munca.
113. Dacă cineva îmi blochează drumul:
- îmi pierd ușor cumpătul;
 - aștept calm până se dă la o parte.
114. Când mă gândesc la cei dragi mie:
- mi-e teamă uneori că li s-ar putea întâmpla ceva rău;
 - îmi spun că sunt mereu în siguranță.

115. Sunt genul de persoană:
- căreia îi sare prea repede țandăra;
 - care este prea calm(ă) și impasibil(ă).
116. Gândindu-mă la viața mea:
- mă declar mulțumit(ă), fericit(ă);
 - nu am prea multe motive să fiu mulțumit(ă).
117. Gândul că mâine este o nouă zi, de cele mai multe ori:
- mă entuziasmează;
 - mă deprimă.
118. Când intru într-o încăpere plină de persoane necunoscute:
- mă simt bine că toată lumea mă privește;
 - am impresia că toți mă evaluează și mă judecă.
119. Mi se întâmplă să cheltui mai mult decât îmi permit:
- destul de rar;
 - destul de des.
120. Situațiile neprevăzute, cele care intervin peste activitățile zilnice, sunt:
- un factor inhibitor pentru munca mea;
 - un factor stimulator pentru mine.
121. Când primesc o sarcină foarte dificilă:
- sunt calm(ă) și încrezător(-oare);
 - sunt tensionat(ă) și nesigur(ă).
122. Cei care mă cunosc ar putea spune despre mine că:
- nu m-au văzut niciodată nervos(-oasă);
 - mă enervez ușor.
123. Prietenii îmi pot reproșa că:
- mă arăt prea mulțumit(ă) de persoana mea;
 - am o părere prea negativă despre mine.

124. Ideea de a mă adresa unui public necunoscut:
- mă face să mă simt tensionat(ă) și să am emoții;
 - nu mă neliniștește.
125. Îmi place:
- să profit de micile plăceri vieții, chiar dacă uneori exagerez;
 - să trăiesc cumpătat, controlându-mi comportamentul.
126. În condiții de stres intens:
- reușesc să mă mobilizez cel mai bine;
 - sunt tensionat(ă) și risc să clachez.
127. Sunt o persoană care:
- se rușinează greu;
 - este ușor de stânjenit.
128. Mă caracterizează faptul că:
- nu prea mă pot abține când vreau ceva;
 - îmi controlez eficient impulsurile.
129. În situații deosebit de stresante mă simt:
- încrezător(-oare) și greu de doborât;
 - ușor de afectat și sensibil(ă) emoțional.
130. Cu o oră înainte de un eveniment important:
- sunt liniștit(ă) pentru că sunt sigur(ă) că m-am pregătit;
 - intru ușor în panică.
131. În situații de conflict:
- sunt relativ calm(ă);
 - „tun și fulger”.
132. Mă consider o persoană:
- greu de întristat și supărat.
 - care se întristează ușor;

133. În discuțiile profesionale, prefer:
- să mă implic chiar dacă pot fi criticat de ceilalți;
 - să nu atrag atenția asupra mea.
134. Mi se potrivește mai bine proverbul:
- „Cu răbdarea treci marea”;
 - „Ce-i în mână nu-i minciună”.
135. Presiunea sarcinilor importante:
- îmi crează o stare de disconfort;
 - mă stimulează/ îmi pune sângele în mișcare.
136. Pot fi caracterizat ca o persoană:
- curajoasă;
 - temătoare.
137. Dintr-o dispută cu cineva care nu are dreptate, dacă se continuă:
- încep să mă enervez și ridic tonul;
 - îmi pierd interesul sau încep să mă amuz.
138. Mult mai des mă simt:
- deprimat(ă) și fără chef de viață;
 - vesel(ă) și plin(ă) de energie.
139. Când mă aflu în centrul atenției:
- mă tem să nu devin ridicol(ă) ;
 - mă simt apreciat(ă).
140. Când cineva necunoscut mă privește în mod insistent:
- cred că este interesat de mine sau admiră ceva la mine;
 - mă gândesc că ceva nu-i place la mine.
141. După o zi de cumpărături mi se întâmplă:
- să rămân fără nici un ban;
 - să mă bucur că am cheltuit doar o parte din banii planificați cumpărăturilor.

142. Presiunea realizării unei activități într- un timp scurt:

- crește puterea mea de concentrare;
- mă face să mă concentrez cu oarecare dificultate.

143. Când am mai mulți bani, îmi place să îi cheltui:

- după pofta inimii;
- cu moderație.

144. Într-o zi de muncă, sunt mai multe șanse să apară ceva care să mă facă să mă simt :

- mândru(ă) și competent(ă) în ceea ce fac;
- ridicol(ă) și incompetent(ă) în ceea ce fac.

145. Când mi se dă o sarcină nouă:

- știu că voi face exact ceea ce așteaptă șeful;
- nu sunt convins(ă) că o voi rezolva conform cerințelor șefului.

146. Prefer să mă decid unde îmi voi petrece vacanța:

- spontan, cu puțin timp înainte de a pleca;
- cu mult timp înainte, după o planificare atentă.

147. Dacă se întâmplă să nu îmi îndeplinesc o promisiune față de un prieten:

- mă simt vinovat(ă) și am muștrări de conștiință mult timp;
- trec peste, propunându-mi să mă revanșez altă dată.

148. Mi se poate reproșa mai mult că:

- mă mulțumesc cu puțin.
- sunt prea ambițios;

149. Îmi place mai mult:

- să sistematizez informațiile despre teme care mă interesează;
- să descopăr lucruri noi fără să încerc să le organizez.

150. Se poate spune despre mine că:

- am tendința să amân plata unor datorii financiare sau morale;
- respect cu multă strictețe angajamente luate sau plata datoriilor.

151. Pot să spun despre mine că sunt motivat(ă) :
- de nevoia de a realiza mai mult;
 - de plăcerea de a găsi confortul și relaxarea.
152. Succesul, pentru mine înseamnă:
- a obține cu costuri mici ceea ce mi-am planificat.;
 - a munci din greu, perseverând în tot ceea ce fac.
153. Când călătoresc într-un loc nou:
- îmi fac toate mofturile fără să mă gândesc la bani;
 - chibzuiesc banii și pun bani deoparte pentru cheltuieli neprevăzute.
154. Mi se întâmplă să îmi pierd încrederea în capacitatea mea de a face față situațiilor complicate:
- uneori;
 - doar în situații excepționale.
155. Îmi place:
- să țin o agendă în care să îmi notez activitățile planificate;
 - să nu depind de datele notate într-o agendă.
156. Mă deranjează mai mult dacă:
- nu reușesc să îmi țin o promisiune față de un prieten;
 - sunt constrâns de prea multe promisiuni.
157. Pot spune despre mine că:
- știu ce vreau de la viață;
 - îmi schimb des opțiunile în funcție de situație.
158. Dacă mă înscriu la anumite activități opționale:
- mi se întâmplă să renunț la ele pe parcurs;
 - le urmez întotdeauna până la sfârșit.
159. Pentru problemele lipsite de importanță iau decizii:
- ușor, chiar dacă nu cunosc toate informațiile;
 - numai dacă cunosc toate datele de care am nevoie.

160. Dacă ar fi fost să îmi schimb cariera profesională:
- nu mi-ar plăcea să o iau de la capăt;
 - cred că aş putea să o fac cu uşurinţă.
161. Mi se poate reproşa că:
- îmi planific prea în amănunt totul;
 - sunt prea imprevizibil(ă).
162. Viaţa mea este pe drumul:
- pe care mi-l construiesc eu;
 - pe care soarta mi-l deschide.
163. Prefer să :
- îmi planific din timp activităţile sociale;
 - mă adaptez din mers schimbărilor.
164. Pentru mine, toate regulile sunt făcute:
- pentru a fi respectate necondiţionat;
 - pentru a fi încălcate dacă situaţia o cere.
165. Sunt mândru(ă) de mine mai ales pentru că:
- pot să ocolesc regulile şi să profit de oportunităţi;
 - mă strădui să nu încalc principiile şi normele morale ale societăţii.
166. Pentru mine, reuşita în viaţă înseamnă:
- un trai tihnit, fără multe eforturi;
 - atingerea unor obiective profesionale ambiţioase.
167. Cred că este mai important:
- să te opreşti la timp, atunci când lucrurile nu merg;
 - să duci la bun sfârşit ceea ce ai început deja.
168. Consider că cea mai bună soluţie la o problemă ambiguă este:
- prima care îţi vine în minte;
 - cea bazată pe o analiză minuţioasă.

169. Ceilalți știu despre mine că:

- mă descurc, fără probleme, în orice situație;
- în situațiile prea dificile sunt tentat(ă) să mă dau bătut(ă).

170. O planificare realizată din timp:

- mă ajută să nu ratez momente personale sau activități profesionale importante;
- mă face să regret că m-am încărcat cu tot felul de obligații.

171. Mi s-ar putea reproșa mai degrabă că sunt o persoană:

- excesiv de corectă;
- un pic cam oportunistă.

172. Am tendința să îmi propun:

- lucruri obișnuite care îmi aduc satisfacții zilnice;
- lucruri deosebite care să mă facă apreciat de ceilalți.

173. Dacă aleg voluntar o sarcină și descopăr că nu îmi place:

- caut ceva mai stimulativ;
- o continui așa cum este.

174. Când văd un lucru scump care îmi place:

- mă gândesc mult dacă mi-l pot permite;
- fac tot posibilul să-l cumpăr.

175. Mi se poate reproșa că:

- nu finalizez întotdeauna ceea ce am început;
- nu pot renunța la activitățile începute, care nu mai sunt importante.

176. Sunt adeptul principiului

- „Trăiește clipa!”
- „Prudența este mama înțelepciunii.”

177. Mi se poate reproșa că :

- sunt mult prea spontan(ă) și grăbit(ă) în a lua decizii;
- gândesc mult înainte de a acționa.

178. Cred că:
- îmi controlez foarte bine viața;
 - sunt întâmplări care decid care este cea mai bună cale de urmat.
179. Pot avea dificultăți în finalizarea proiectelor pentru că:
- sunt creativ(ă) și împrăștiat(ă);
 - sunt rigid(ă) și minuțios(-oasă).
180. Când este vorba de principii sau obligații morale sunt mai degrabă:
- permisiv(ă), acceptând mici compromisuri;
 - exigent(ă), respingând orice încălcare a lor.
181. Ideea de a fi apreciat(ă) drept o persoană de succes:
- nu mi se pare importantă;
 - mă ambiționează
182. Prietenii spun despre mine că:
- sunt o persoană prea conștiincioasă;
 - am nevoie de un impuls ca să încep ceva.
183. Atunci când mi se propune să fac ceva nou, am tendința:
- să analizez bine situația pentru a anticipa rezultatele;
 - să mă hotărâsc rapid.
184. În general:
- am prea multă încredere în competențele mele profesionale;
 - mi se întâmplă să mă îndoiesc de ele.
185. Pot spune că:
- îmi place să țin o agendă în care să îmi notez activitățile zilnice;
 - nu consider necesară o astfel de agendă.
186. O promisiune fără prea mare importanță:
- o ignor dacă este necesar;
 - o respect chiar dacă îmi aduce deservicii.

187. Pot spune despre mine că:

- nu îmi propun proiecte ambițioase sau dificile;
- sunt o persoană extrem de ambițioasă.

188. Mă consider o persoană :

- care se bucură de viață și plăcerile ei;
- care își urmărește cu ambiție obiectivele personale.

189. Pentru mine succesul înseamnă:

- a obține rapid ceea ce îmi doresc;
- a munci din greu construind un viitor.

190. Dacă trebuie să iau o decizie, oricât de mărunță:

- cântăresc atent toate consecințele;
- mă hotărâsc repede.

191. Mi se întâmplă frecvent:

- să trec prea rapid la următoarea sarcină;
- să insist mult pe finalizarea unei sarcini începute.

192. Mă simt capabil(ă) și pregătit(ă) să rezolv probleme profesionale dificile:

- indiferent cât de complicată ar fi situația;
- numai în situațiile clare și familiare.

193. Îmi place să mă destind:

- realizând diferite activități practice;
- visând cu ochii deschiși.

194. Acord frumosului (vernisaje, expoziții de artă):

- foarte puțin din timpul meu liber;
- mai mult timp și efort decât cei pe care îi cunosc.

195. În general,

- trăiesc emoțiile, fără să le analizez prea mult;
- îmi analizez cu mare atenție propriile emoții.

196. În viața profesională:

- caut mereu schimbarea pentru a încerca ceva nou;
- caut stabilitatea și controlul

197. Îmi place mai mult să caut:

- soluții creative sau fanteziste;
- soluții realiste, imediat aplicabile.

198. Mi s-ar putea reproșa mai degrabă că:

- nu sunt un mare pasionat de artă;
- sunt prea preocupat de manifestările artistice.

199. Îmi place:

- să exprim public ceea ce simt, transmitând celorlalți emoțiile și trăirile personale;
- să țin pentru mine cele mai intime emoții.

200. Îmi plac cărțile sau articolele:

- cu intrigă clară, ușor de urmărit;
- complicate, cu sensuri și semnificații greu de intuit.

201. Societatea în care trăim este:

- prea permisivă;
- prea conservatoare.

202. Consider că mă caracterizează mai degrabă:

- o imaginație vie;
- realismul cu care privesc lucrurile.

203. Prefer:

- concretul tehnic;
- frumosul artistic.

204. Mi se întâmplă să fiu indispus(ă) fără să știu de ce:

- foarte des;
- foarte rar.

205. Se poate spune despre mine mai ales că:
- îmi schimb foarte greu obiceiurile și preferințele;
 - prefer să încerc ceea ce este nou.
206. Când explic ceva, prefer să utilizez:
- multe analogii și metafore;
 - exemple concrete și descrieri exacte.
207. Oamenii care au valori și credințe diferite de ale majorității, ar trebui:
- să respecte valorile și credințele majorității;
 - să aibă libertatea de a-și apăra și promova propriile valori și credințe.
208. Când am de rezolvat o sarcină îmi place:
- să mă bazez pe spiritul meu practic;
 - să fac apel la imaginație.
209. Gusturile mele se îndreaptă către obiecte :
- practice și utile;
 - cu valoare artistică și estetică.
210. Când am timp prefer să mă gândesc:
- la tot felul de lucruri fanteziste, utopice;
 - la planuri concrete, pragmatice.
211. Îmi face mai multă plăcere să merg la:
- un salon auto;
 - un muzeu de artă.
212. Pot spune despre mine că:
- sunt rezervat(ă) în a-mi exprima public sentimentele;
 - exprim public fără rezerve ceea ce simt.
213. De cele mai multe ori:
- știu să îmi explic ceea ce simt;
 - nu îmi înțeleg propriile trăiri interioare.

214. Nu îmi plac:
- prea multe activități de rutină, repetabile;
 - prea multe schimbări și situații noi.
215. Cel mai mult îmi plac:
- raționamentele abstracte, exhaustive și sofisticate;
 - argumentele simple, clare și concrete.
216. Sectele și alte credințe ezoterice:
- nu trebuie lăsate să își facă noi adepți;
 - au aceleași drepturi ca și celelalte credințe.
217. Când mă uit în jurul meu, de regulă:
- observ lucrurile sau analizez ceea ce văd;
 - îmi imaginez cum totul ar putea arăta mult mai frumos sau mai bine.
218. Pentru mine natura este:
- un cadru în care să mă relaxez;
 - o sursă de frumos și inspirație.
219. Sunt genul de persoană cu sentimente și trăiri:
- multiple și greu de definit;
 - clare și bine conturate.
220. Prețuiesc mai mult:
- stabilitatea și confortul rutinei zilnice;
 - aventura și provocările ei.
221. Prefer emisiunile:
- de tip show, cu vedete invitate;
 - de dezbatere pe teme științifice sau culturale.
222. Consider că un efect mult mai negativ asupra viitorului nostru îl pot avea:
- legi prea aspre și constrângătoare;
 - legi prea blânde și permissive.

223. Îmi plac mai mult:
- încercările neobișnuite și periculoase;
 - siguranța obiceiurilor zilnice.
224. Răspunsurile la întrebările generale asupra vieții umane și a universului:
- le las pe seama filosofilor;
 - le găsesc provocatoare, căutându-le prin lecturi și emisiuni științifice.
225. Cred că rolul principal al statului este:
- de a asigura libertatea și inițiativa individuală;
 - de a asigura securitatea și echitatea socială.
226. Mi se întâmplă:
- să îmi imaginez că am calități deosebite sau puteri supranaturale;
 - să mă gândesc prea mult la problemele concrete pe care le am de rezolvat.
227. O creație artistică valoroasă:
- mă emoționează întotdeauna profund;
 - o pot privi cu multă detașare.
228. Îmi ignor uneori trăirile interioare:
- pentru că nu le înțeleg prea bine;
 - pentru a mă putea detașa de semnificația lor.
229. Dacă ar fi să mă mut în altă țară:
- aș face-o cu încredere și entuziasm;
 - aș privi cu rezervă o astfel de opțiune.
230. Ghicitorile și jocurile de cuvinte le găsesc:
- provocatoare și captivante;
 - plictisitoare sau enervante.
231. Cred că mai importantă este:
- păstrarea tradițiilor și valorilor naționale;
 - adoptarea de noi valori sociale.

232. Realitatea înconjurătoare:
- îmi place așa cum este;
 - prefer să o înfrumusețez cu ajutorul imaginației.
233. A-mi educa sensibilitatea artistică este pentru mine:
- un moft costisitor;
 - o nevoie profundă.
234. În general:
- pot să-mi descriu emoțiile de moment, fără să mă gândesc prea mult;
 - trebuie să analizez câteva momente pentru a înțelege ce simt.
235. Dacă s-ar ivi oportunitatea de a merge în vacanță într-o țară africană:
- aș pleca fără prea multe ezitări;
 - mi-aș face probleme din cauza bolilor sau a conflictelor de acolo.
236. Când muncesc prefer:
- păstrarea procedurilor existente dacă ele funcționează;
 - experimentarea unor noi metode sau proceduri.
237. Prefer să lucrez cu:
- informații și idei abstracte;
 - oameni sau lucruri concrete.
238. Prefer să trăiesc într-o societate :
- predictibilă și organizată;
 - surprinzătoare și în continuă schimbare.
239. Cel mai mult îmi place :
- să pun în practică idei realiste;
 - să analizez idei noi, alternative inedite.
240. Principiile și valorile morale existente într-o societate :
- ar trebui permanent adaptate la noile realități;

- nu trebuie schimbate sau puse frecvent sub semnul întrebării.

Numele și Prenumele/ nickname /poreclă: _____ **e-mail :**

Data nașterii : _____ **Vârsta** _____ **Sexul** M F **Ocupația:** _

Studii absolvite: gimnaziale primare școală prof. liceale post-liceale universitare (3 +2) post-universitare

Domiciliu în localitatea: _____ **Județul :** _____

Chestionarul de personalitate ZKPQ

Instrucțiuni:

În paginile următoare veți găsi o serie de fraze ce descriu personalitatea. Citiți fiecare frază și decideți dacă vi se potrivește sau nu, apoi indicați răspunsul dumneavoastră pe foaia de răspuns anexată. Este important să știți că nu există răspunsuri corecte sau greșite.

Dacă sunteți de acord cu enunțul respectiv sau decideți că vă caracterizează, răspundeți “adevărat” însemnând cu un asterix în căsuța corespunzătoare (A - Adevărat) pe foaia de răspuns. Dacă considerați că nu vă caracterizează, răspundeți “fals” și însemnați cu un asterix în căsuța corespunzătoare (F - Fals) pe foaia de răspuns.

În momentul completării foii de răspuns fiți atenți ca asterixul pe care îl marcați să corespundă cu numărul întrebării la care răspundeți.

Răspundeți la fiecare frază cu (A) sau (F), chiar dacă nu sunteți în totalitate siguri de răspunsul dumneavoastră.

Asigurați-vă că nu ați omis nici un enunț.

CHESTIONAR ZKPQ

1. Am tendința de a începe o nouă activitate fără a planifica prea mult cum voi proceda.
2. Nu mă îngrijorează lucrurile fără importanță.
3. Îmi face plăcere să văd că cineva pe care nu-l agreez este umilit în fața altor oameni.
4. Nu am întâlnit niciodată o persoană care să nu-mi placă.
5. Nu îmi place să pierd timpul doar stând și relaxându-mă.
6. Obişnuiesc să mă gândesc la ceea ce am de făcut înainte de a face lucrul respectiv.
7. Nu sunt prea sigur de mine sau de abilitățile mele.
8. De obicei când mă enervez spun lucruri urâte.
9. De obicei eu sunt cel care încep o conversație la petreceri.
10. Întotdeauna spun adevărul.
11. Este normal pentru mine să înjur când sunt furios.

12. Nu mă deranjează să ies singur și de obicei prefer lucrul acesta decât să fiu într-un grup mare.
13. Sunt mai ocupat decât majoritatea oamenilor.
14. Adesea fac lucrurile din impuls.
15. Adesea sunt neliniștit fără să am un motiv clar.
16. Nu obișnuiesc să arunc gunoi pe stradă.
17. Nu mă deranjează să fiu singur câteva zile, fără să am contact cu oamenii.
18. Îmi plac activitățile complicate care necesită mult efort și concentrare.
19. Foarte rar stau să planific în detaliu ce voi face.
20. Uneori mă simt tensionat și iritat.
21. Aproape niciodată nu simt nevoia să lovesc pe cineva.
22. Petrec cât de mult timp pot împreună cu prietenii.
23. Nu dispun de suficientă energie pentru sarcini solicitante.
24. Îmi place să am experiențe și senzații noi, incitante, chiar dacă sunt puțin înfricoșătoare.
25. Îmi simt adeseori corpul încordat fără vreun motiv aparent.
26. Întotdeauna câștig la jocuri.
27. Adesea simt că sunt “sufletul petrecerii”.
28. Îmi place mai mult o sarcină provocatoare decât una de rutină.
29. Înainte de a începe o sarcină complicată planific cu atenție.
30. Mă supăr frecvent.
31. Dacă cineva mă jignește încerc să nu mă gândesc la asta.
32. Nu sunt niciodată plictisit.
33. Îmi place să fiu activ tot timpul.
34. Mi-ar plăcea să plec într-o excursie fără să o planific dinainte, fără a avea o rută prestabilită sau un orar precis.
35. Am tendința de a fi prea sensibil și ușor de rănit de remarcile și acțiunile necugetate ale celorlalți.
36. În multe magazine nu poți fi servit dacă nu te bagi în fața altora.

37. Nu am nevoie de un cerc mare de prieteni.
38. Pot să mă simt bine când lenevesc și nu fac nimic.
39. Îmi place să mă implic în situații noi în care nu poți prevedea cum vor evolua lucrurile.
40. Nu mă rătăcesc niciodată, nici chiar în locurile pe care nu le cunosc.
41. Mă sperii foarte ușor.
42. Dacă oamenii mă enervează nu ezit să le spun.
43. De obicei nu mă simt în largul meu la petrecerile mari.
44. Nu simt nevoia de a face tot timpul câte ceva.
45. Îmi place să fac lucruri doar din plăcerea de a le face.
46. Uneori simt că sunt panicat.
47. Când sunt supărat pe cineva nu încerc să-mi ascund supărarea.
48. La petreceri mă bucur să mă întretin cu ceilalți oameni indiferent dacă îi cunosc sau nu.
49. Mi-ar plăcea o slujbă care să-mi permită maximum de timp liber.
50. Am tendința de a-mi schimba frecvent punctele de interes.
51. Adesea cred că oamenii pe care îi întâlnesc sunt mai buni decât mine.
52. Nu mă deranjează niciodată când alții mi-o iau înainte atunci când stau la coadă.
53. Am tendința de a începe week-end - urile sociale joia.
54. De obicei par a fi grăbit.
55. Uneori îmi place să fac lucruri care sunt puțin înfricoșătoare.
56. Uneori când sunt supărat simt că îmi tremură picioarele.
57. În general, nu folosesc cuvinte dure, nici măcar când sunt furios.
58. Mai degrabă prefer să fiu cu prietenii decât să fac ceva de unul singur.
59. În vacanță îmi place să fac mai degrabă lucruri active, decât să pierd timpul.
60. Orice trebuie încercat o dată.
61. Adesea mă simt nesigur de mine.
62. Pot să iert ușor oamenii care m-au insultat sau care mi-au rănit sentimentele.
63. Nu mă deranjează să fiu izolat de ceilalți undeva, pentru o anumită perioadă de timp.

64. Îmi place să fac mult sport sau muncă fizică.
65. Mi-ar plăcea o viața tumultuoasă, cu călătorii și senzații puternice.
66. Adesea mă îngrijorează lucruri pe care alții le consideră neimportante.
67. Când oamenii nu sunt de acord cu mine, nu pot să mă abțin să nu mă cert cu ei.
68. În general, îmi place să fiu singur ca să pot face lucrurile pe care le doresc fără a fi distras de ceilalți.
69. Niciodată nu am întâmpinat dificultăți în a înțelege un material chiar de la prima citire.
70. Uneori fac lucruri trăznite doar pentru a mă amuza.
71. Adesea întâmpin dificultăți în a face o alegere.
72. Sunt foarte temperamental.
73. Nu am pierdut niciodată nimic.
74. Îmi place să fiu activ de îndată ce m-am trezit.
75. Îmi place să explorez un oraș străin de unul singur chiar dacă aceasta ar însemna să mă rătăcesc.
76. Musculatura îmi este atât de încordată încât mă simt obosit o mare parte din timp.
77. Nu pot să mă abțin să nu fiu puțin răutăcios cu cei care îmi displac.
78. Sunt o persoană foarte sociabilă.
79. Prefer prietenii care sunt captivanți și plini de surprize.
80. Deseori îmi vine să plâng fără vreun motiv anume.
81. Întotdeauna mă simt confortabil, indiferent dacă e cald sau frig afară.
82. Simt nevoia să fiu o persoană importantă pentru grup.
83. Îmi place să am o ocupație tot timpul.
84. Adesea mă las captivat de lucruri noi, atractive, de idei interesante încât nici nu mă gândesc la posibilele complicații ce ar putea să apară.
85. Nu las lucrurile mărunte să mă enerveze.
86. Sunt întotdeauna răbdător cu alții, chiar și cu cei iritanți.
87. De obicei îmi place să fac lucrurile de unul singur.
88. Mă pot bucura de activitățile de rutină care nu solicită multă concentrare sau efort.

89. Sunt o persoană impulsivă.
90. Adesea mă simt inconfortabil și stânjenit fără vreun motiv real.
91. Adesea mă cert cu ceilalți.
92. Probabil că petrec mai mult timp decât ar trebui cu prietenii.
93. Nu mă deranjează dacă cineva profită de mine.
94. Mă implic în tot ce fac.
95. Îmi plac petrecerile nonconformiste.
96. După ce am cumpărat ceva mă îngrijorez că am făcut o alegere greșită.
97. Când oamenii strigă la mine, strig și eu.
98. Am mai mulți prieteni decât majoritatea oamenilor.
99. Ceilalți mă atenționează adesea să fiu mai temperat.

Vă mulțumim!

FOAIE DE RĂSPUNS

Numele și prenumele:

Sex:

Vârsta:

Nr. crt.	A	F	Nr. crt.	A	F	Nr. crt.	A	F
1			34			67		
2			35			68		
3			36			69		
4			37			70		
5			38			71		
6			39			72		
7			40			73		
8			41			74		
9			42			75		
10			43			76		
11			44			77		
12			45			78		
13			46			79		
14			47			80		
15			48			81		
16			49			82		
17			50			83		
18			51			84		
19			52			85		
20			53			86		
21			54			87		
22			55			88		
23			56			89		
24			57			90		
25			58			91		
26			59			92		
27			60			93		
28			61			94		
29			62			95		
30			63			96		
31			64			97		
32			65			98		
33			66			99		

Dimensiunea extraversiune-intraversiune

Această dimensiune se referă la modul în care preferăm să interacționăm cu lumea, direcția în care ne focalizăm energia: spre exterior sau spre interior. Cei care preferă lumea exterioară sunt extravertiții, în timp ce persoanele orientate către lumea interioară sunt introvertiții. Extravertiții caută alte persoane și le face plăcere interacțiunea cu ele, sunt atrași de o mulțime de activități, le place să fie în mijlocul acțiunii, sunt ușor abordabili. Introvertiților le place să își petreacă timpul singuri, sunt rezervați, se concentrează mai curând asupra propriilor trăiri decât asupra oamenilor sau a relațiilor cu cei din jur.

Extravertitul	Introvertitul
<ul style="list-style-type: none"> -vă stimulează prezența celorlalți; -vă place să fiți în centrul atenției; -întâi acționați apoi gândiți; -aveți tendința sa “gândiți cu glas tare”, vorbiți cu ușurință despre dvs.; -mai curând vorbiți decât ascultați; -sunteți entuziast în comunicare ; -răspundeți prompt, va place ritmul rapid ; -preferați lărgimea, în locul profunzimii . 	<ul style="list-style-type: none"> -va stimulează singurătatea ; -evitați să fiți în centrul atenției ; -întâi gândiți , apoi acționați; -aveți tendința sa treceți întâi, totul prin minte ; -sunteți mai degrabă rezervat; -mai curând ascultați decât vorbiți; -va păstrați entuziasmul pentru dumneavoastră -aveți un ritm mai lent, lăsați sa se “sedimenteze“; -preferați profunzimea, în locul lărgimii.

Marcați-vă preferința pe scala de mai jos. Dacă identificați în număr egal aspecte care țin de extraversiune și aspecte care țin de introversiune, luați o decizie răspunzând la următoarea întrebare :
 ”Dacă, pe tot restul vieții mele, ar trebui să fiu numai unul dintre aceste tipuri, pe care l-aș alege ?”

Extraversie (E)-----Introversiune (I)

Nume Prenume

Scala stimei de sine

Instructuțiuni: “Citește cu atenție enunțurile de mai jos și răspunde făcând un- X – în rubrica corespunzătoare ție din foaia de răspuns.”

1. Cred ca sunt un om de valoare sau cel puțin la fel ca alții.
2. Cred ca am câteva calități remarcabile.
3. În general înclin să cred că nu sunt realizat.
4. Pot să fac lucruri pe care le fac majoritatea copiilor.
5. Cred că am prea multe defecte.
6. Am o atitudine pozitivă față de mine.
7. În general sunt mulțumit de mine.
8. Aș vrea să am mai mult respect față de mine.
9. Din când în când am impresia că sunt inutil.
10. Uneori cred că nu sunt bun de nimic.

FOAIE DE RĂSPUNS:

Nr. itemului	SCALA DE RĂSPUNSURI	
	DA	NU
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		

Interpretare: Prelucrarea rezultatelor se realizează diferențiat pe grupe de întrebări. La întrebările 1, 2, 4, 6, 7 pentru răspunsul DA se acordă un punct, iar la întrebările 3, 5, 8, 9, 10, pentru răspunsul NU se acordă câte un punct. După adunarea numărului de puncte, dacă totalul este mai mic de 7, înseamnă că acea persoană exprimă o atitudine negativă față de sine, dacă totalul este între 7 și 10 deținutul are o stimă de sine pozitivă.

Inventarul de date demografice (Inventarul DHP)

***Întrebarile îngrosate vor fi completate de catre psiholog**

Data nasterii: _____

Nivel de educatie: _____ (numar de clase absolvite!)

Statut marital _____ (casatorit cu acte, concubinaj, vaduv, necasatorit)

Penitenciarul _____

Data depunerii în penitenciar (conform PMS Web) _____

Regimul de detentie _____

Fapta/Fapte(toate,în cazul în care sunt mai multe contopite): _____

Condamnare: _____

Recidivist..... Cu antecedente penaleNerecidivist

În cazul în care sunteti recidivist/aveti antecedente penale:

Pentru câte fapte ati fost mai condamnat (total numar condamnari cu suspendare sau executare înainte de mandatul actual)? _____

Pentru ce fapte ati mai fost condamnat cu suspendare? _____

De câte ori ati mai fost închis (înafara de mandatul actual)? _____

Pentru ce fapte ati mai fost condamnat cu executare? _____

Cu câte persoane stati acum în camera? _____

La câte programe ati participat din urmatoarele categorii (conform PMS Web):

Programe psihologice _____ (numar)

Programe educationale _____ (numar)

Programe sociale _____ (numar)

Desfasurati activitati lucrative în penitenciar? DA/NU (încercuiti varianta care vi se potriveste)

Câte zile câstig aveti ca urmare a muncii prestate? (conform PMS Web) _____

Ati fost vreodata la un psihiatru? DA/NU (încercuiti varianta care vi se potriveste)

Daca DA, când?

✓ în penitenciar

✓ în libertate (nu se ia în considerare dosarul pentru scoala de soferi sau alte institutii)

Aveti un diagnostic psihiatric? DA/NU (încercuiti varianta care vi se potriveste) (**conform PMS Web**)

Daca da, ce diagnostic aveti? (conform PMS Web) _____

Ati luat vreodata pastile pentru somn sau pentru calmare? DA/NU (încercuiti varianta care vi se potriveste)

În libertate de câte ori pe luna consumati alcool? _____ (numar)

Ati consumat vreodata droguri? DA/NU (încercuiti varianta care vi se potriveste)

Daca DA, de câte ori? _____

Ati încercat vreodata sa va sinucideti? DA/NU (încercuiti varianta potrivita)

Daca DA, de câte ori? _____ (numar)

Când?

- ✓ în penitenciar
- ✓ în libertate

V-ati ranit singur vreodata? (taieturi, înghitit obiecte, tentative de suicid)

Daca DA, de câte ori? _____

Cum anume v-ati ranit? _____

Când v-ati ranit? _____

Ce anume v-a facut sa va raniti? _____

Pentru fiecare dintre persoanele de mai jos, specificati cât de des (numar) luati legatura cu ei în decursul unei luni de zile (deloc = 0, zilnic = 30). În situatia în care nu este cazul (parintii nu mai traiesc, nu aveti copii/partenera) puneti un X în casuta din dreptul "Nu mai traiesc" / "Nu am".

Persoana importanta	Vizita	Convorbiri telefonice	Scrisori
Parinti			
	Nu mai traiesc	x	
Sotie/Concubina			
	Nu am	x	
Copii			
	Nu am	x	
Prieteni apropiati			
	Nu am	x	

Câte credite ati acumulat în ultimul an? _____ (01.01.2019 -31.12.2019, conform PMS Web)

Câte credite ati acumulat în ultimii 2 ani? _____ (01.01.2018 – 01.12.2019, conform PMS Web)

Câte rapoarte de incident vi s-au întocmit în ultimul an? _____ (01.01.2019 – 31.12.2019, conform PMS Web)

Câte rapoarte de incident vi s-au întocmit în ultimii 2 ani? _____ (01.01.2018 – 31.12.2019, conform PMS Web)

Care a fost motivul pentru care ați avut comportamentul în urma caruia vi s-a întocmit raport de incident? (Ex. “M-am taiat pentru a fi mutat în alta camera” / “Ma calmez când ma tai” “L-am lovit pentru ca m-a facut de râs” “Am vazut negru în fata ochilor si nu m-am putut controla”)

Tip raport (ex. lovire deținut, atit. necuv. cadre)	Data (conform PMS Web)	Motivatia. De ce ati comis abaterea disciplinara? (<u>ne intereseaza punctul dumneavoastra de vedere, nu datele oficiale din dosar</u>)

Ghidul de interviu

I.

Infrațiunea capitală/principală

Pentru ce infrațiune ești condamnat?

Natura și modalitatea săvârșirii infracțiunii

Cum ai săvârșit fapta? Descrie ce s-a întâmplat.

Ai fost violent? Ai lovit victima? Cât de tare? Cu ce ai lovit-o?

Cunoșteai victima? Ai urmărit-o?

Cum te-ai hotărât să comiți fapta, te-ai gândit mult înainte?

Circumstanțe favorizante/agravante în săvârșirea infracțiunii

Ai băut/te-ai drogat înainte de comiterea faptei? În ce fel crezi că te-a influențat consumul de alcool/droguri în comiterea infracțiunii?

Ai vorbit cu cineva înainte despre ce vrei să faci?

Câte persoane au fost victime ale infracțiunii tale? Cine a fost direct lovit de fapta ta? Ai încercat să faci ceva ca să repari răul făcut?

Care e rolul tău în săvârșirea faptei?

II.

Aspecte relevante privind istoricul infracțional

Povestește dacă ai mai avut de-a face cu poliția.

Când s-a întâmplat prima dată? Ce s-a întâmplat? De câte ori ai mai fost arestat? Cum s-au soluționat anchetele?

Ai săvârșit alte fapte în timp ce erai sub supraveghere sau liberat condiționat?

III.

Atitudinea față de infracțiunea săvârșită

Te consideri vinovat pentru ceea ce s-a întâmplat? Care crezi că este partea ta de vină?

Cum crezi că ai ajuns aici?

Ce părere ai despre pedeapsa pe care ai primit-o/faptul că ești închis?

Ce simți față de victimă?

Atitudinea față de respectarea legilor, a regulilor și a normelor sociale

Cât de important ți se pare să respecti regulile din societate? Dă un exemplu de regulă pe care o respecti. Care ți se pare regula cea mai greu de respectat? De ce? Cum vezi tu persoana care îți impune regulile? (părinți, profesori, personalul din unități). Cum ar trebui să arate persoana care impune reguli pentru a o asculta?

Ce înseamnă pentru tine să fii liber? Cum se împacă asta cu drepturile celorlalți?

Cum te vezi la un an după liberare?

Ce crezi că ai putea să faci pentru a nu mai avea probleme cu poliția pe viitor?

IV.

Tipul și nivelul studiilor

Câte clase ai absolvit?

Cum a fost la școală? Ce ți-a plăcut/Ce nu ți-a plăcut la școală?

Care a fost motivul pentru care nu ai mai mers la școală (după clasa...)?

Ai avut probleme disciplinare la școală? Ce s-a întâmplat?

Cum te-ai înțeles cu colegii? Dar cu profesorii?

Ți-ar plăcea să continui școala în timpul cât ești aici? De ce?

Cum obișnuiești să-ți petreci timpul liber? Care sunt activitățile tale preferate? Dă un exemplu.

La ce te pricepi? Dă un exemplu.

Ce activități ți-ar plăcea să faci?

Povestește dacă ai muncit vreodată și cum a fost.

Ai vreo calificare? Cum ai obținut-o?

Te-ar interesa să înveți o meserie? Care? De ce?

Ce ți se pare cel mai greu în a găsi și a păstra un loc de muncă? De ce?

V.

Forma de locuire

Unde ai locuit? Descrie locul unde ai stat (aveai apă curentă, lumină, căldură, era mobilată corespunzător?). A cui era locuința? Cu cine mai stăteai?

Ai mai locuit și în alte părți? Cum a fost? De ce te-ai mutat? Ai stat vreodată într-o instituție de protecție socială (centru de plasament/adăpost de noapte etc.)?

Cum te înțelegeai cu vecinii?

Ai dormit vreodată pe stradă? Ce s-a întâmplat?

VI.

Situația financiară/veniturile familiei

Cine aducea bani în familie? Cum câștiga banii?

În familie pe ce se cheltuiau banii? Vă ajungeau pentru asigurarea hranei și a cheltuielilor de întreținere?

Aveai bani de cheltuit? De unde? Cum i-ai folosit?

Ți-ai ajutat familia cu bani?

Pe ce obișnuiai să cheltuiești cei mai mulți bani?

Cât de mult contează banii în viața ta? Ce ai fi dispus să faci ca să-i obții?

Dacă ai avea un salariu, cum ți-ai împărți banii?

VII.

Tipul familiei de origine

Cine te-a crescut? Povestește despre relațiile cu părinții (sunt părinți naturali, căsătoriți/recăsătoriți/concubinaj etc.).

Cum se înțelegeau părinții între ei? Cu cine te înțelegeai cel mai bine?

Ce fel de probleme/conflicte existau în familie? Cât de frecvente? Cum se rezolvau problemele/conflictele din familie? Dă un exemplu.

Când ai o problemă, cum procedezi, la cine apelezi?

Cum procedau părinții când făceau o prostie?

Membrii familiei au mai avut de a face cu poliția? Există în familie probleme de sănătate grave/dizabilități?

Cum se preocupau părinții de tine? (când erai bolnav, față de frecventarea școlii, față de cercul tău de prieteni)

Au lipsit o perioadă mai lungă de timp unul sau ambii părinți de acasă?

Cum crezi că vor ține legătura cu tine membrii familiei?

În ce fel contează familia pentru tine?

Cum consideri că ar trebui să te ajute familia? De ce?

Ai un partener de viață? Cum vă înțelegeți? Este o relație serioasă?

Aveți copii? Cine se ocupă de ei acum?

Ce crezi că se va întâmpla cu relația ta în viitor (pe perioada detenției și după ce te liberezi)?

Ai trăit un eveniment catastrofic/traumatic (moartea unei persoane dragi, un accident grav, pierderea locuinței, incendiu, inundație) . Povestește cum te-a afectat.

Reușești să te trezești la timp când trebuie să mergi undeva?

Când ești într-un loc nou, reușești să te orientezi ușor sau te rătăcești/pierzi?

Ce părere ai despre tine? Cum te vezi? Dă un exemplu.

Ce crezi despre viață? Au fost situații în care ai simțit că viața nu are niciun rost? Dă un exemplu.

Au fost momente în viață când te-ai simțit singur, abandonat? Dă un exemplu.

Este ceva de care îți este frică? Ce anume?

Ești mulțumit de viața ta? Crezi că ai fi putut să faci altfel în situația dată?

Când ești nemulțumit de tine, cum reacționezi?

Cum vezi moartea? Te-ai gândit/ai încercat vreodată să-ți iei viața?

Ai probleme cu somnul? Descrie.

Ai cicatrice în diferite zone ale corpului? Care a fost cauza?

Ce faci când ești supărat/nervos (spargi/lovești obiecte sau persoane)? Cum reușești să-ți controlezi “nervii”?

Cum reacționezi când te atrage fizic o persoană? În ce fel reușești să-ți controlezi pornirile sexuale?

Iubești/îți plac animalele/plantele? Ți s-a întâmplat vreodată să lovești/omori un animal? Ce simți când vezi un animal care suferă? Ai avut vreodată grijă de vreun animal/plantă?

Ce părere ai despre credință/religie?

Ce pasiuni/preocupări ai în timpul liber?

La ce programe și activități ești interesat să participi pentru a-ți rezolva problemele sau pentru a te simți mai bine?

Nume Prenume

Data

Chestionarul de evaluare a satisfacției privind eficiența programelor psihosociale

1. Cum crezi ca a fost participarea ta la intalnirile cu grupul in cadrul programului?

1.slaba 2.medie 3.buna 4. Foarte buna

2. Care au fost motivele pentru care ai participat la activitatile programului?

- a) pentru ca au iesit altii
- b) pentru ca scap de plictiseala
- c) pentru ca le consider utile/folositoare
- d) pentru a obtine recompense
- e) pentru ca mi s-a propus
- f) alte motive

3. Apreciezi util acest program?

DA NU

4. Acordati-va o nota de la 1 la 10 pentru participarea la program

Prelucrări statistice ale datelor cercetării

A 9.1 Rezumatul procesării cazurilor – sumar- testul T pentru variabilele: deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate și asertivitate la prima testare și la retestare

Group Statistics

	Grup	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Deschidere	grup_experimentaltest	60	2.13	.853	.110
	grup_experimentalretest	60	2.20	.917	.118
Agreabilitate	grup_experimentaltest	60	2.27	.733	.095
	grup_experimentalretest	60	2.65	.659	.085
Asertivitate	grup_experimentaltest	60	1.77	.767	.099
	grup_experimentalretest	60	1.80	.917	.118

Group Statistics

	Grup	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Nevrotism	grup_control	60	1.97	.882	.114
	grup_experimentaltest	60	2.53	.676	.087
Agresivitate	grup_control	60	2.40	.494	.064
	grup_experimentaltest	60	2.43	.500	.065

Independent Samples Test

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Asertivitate	Equal variances assumed	10.095	.002	-5.513	80	.000	-.961	.174	-1.307	-.614
	Equal variances not assumed			-6.922	63.068	.000	-.961	.139	-1.238	-.683
Deschidere	Equal variances assumed	2.918	.091	-1.593	80	.115	-.321	.202	-.723	.080
	Equal variances not assumed			-1.779	47.348	.082	-.321	.181	-.684	.042
Agreabilitate	Equal variances assumed	4.019	.048	-2.610	80	.011	-.461	.176	-.812	-.109
	Equal variances not assumed			-2.800	43.178	.008	-.461	.165	-.792	-.129
Nevrotism	Equal variances assumed	32.496	.000	9.654	80	.000	1.442	.149	1.145	1.740
	Equal variances not assumed			13.425	77.537	.000	1.442	.107	1.229	1.656
Agresivitate	Equal variances assumed	9.867	.002	5.798	80	.000	.706	.122	.464	.948
	Equal variances not assumed			6.053	40.767	.000	.706	.117	.470	.942

A. 9.2. Testul T pentru eșantioane independente cu privire la variabila deschidere, agreabilitate ,asertivitate , nevrozism si agresivitate (grupul de control si grupul experimental la prima testare)

Group Statistics

	Grup	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Deschidere	grup_control	60	1.93	.821	.106
	grup_experimentaltest	60	2.13	.853	.110
Agreabilitate	grup_control	60	1.87	.724	.093
	grup_experimentaltest	60	2.27	.733	.095
Asertivitate	grup_control	60	1.90	1.020	.132
	grup_experimentaltest	60	1.77	.767	.099

Group Statistics

	Grup	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Nevrotism	grup_control	60	1.97	.882	.114
	grup_experimentaltest	60	2.53	.676	.087
Agresivitate	grup_control	60	2.40	.494	.064
	grup_experimentaltest	60	2.43	.500	.065

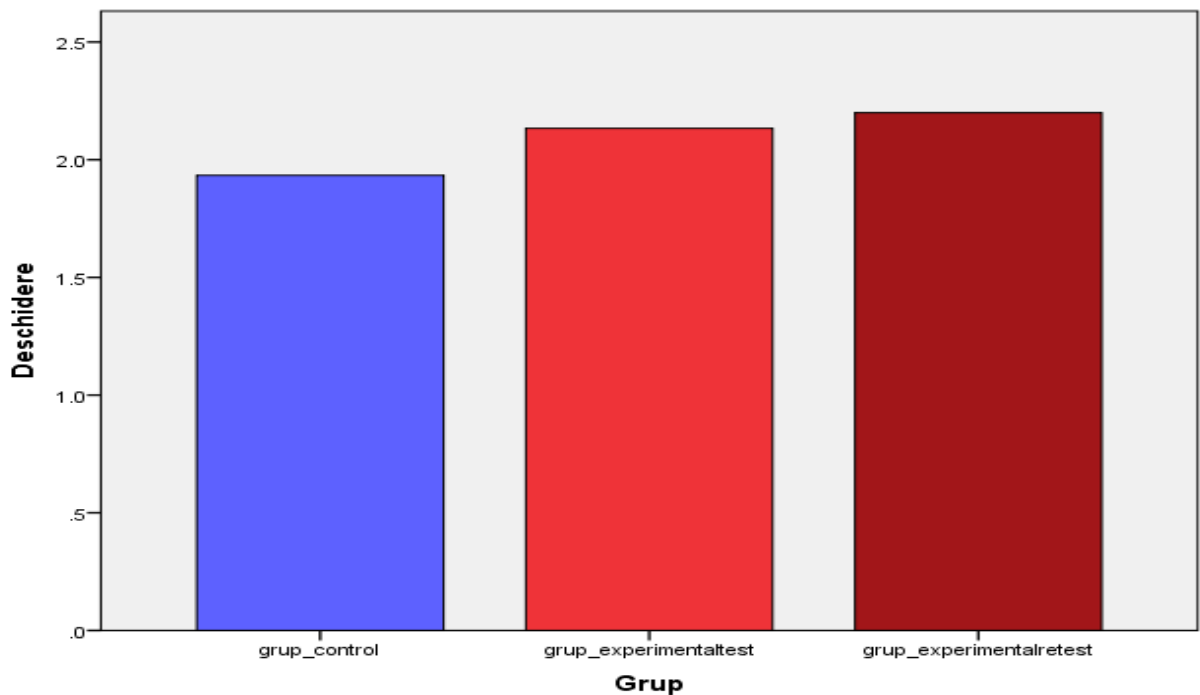
Independent Samples Test

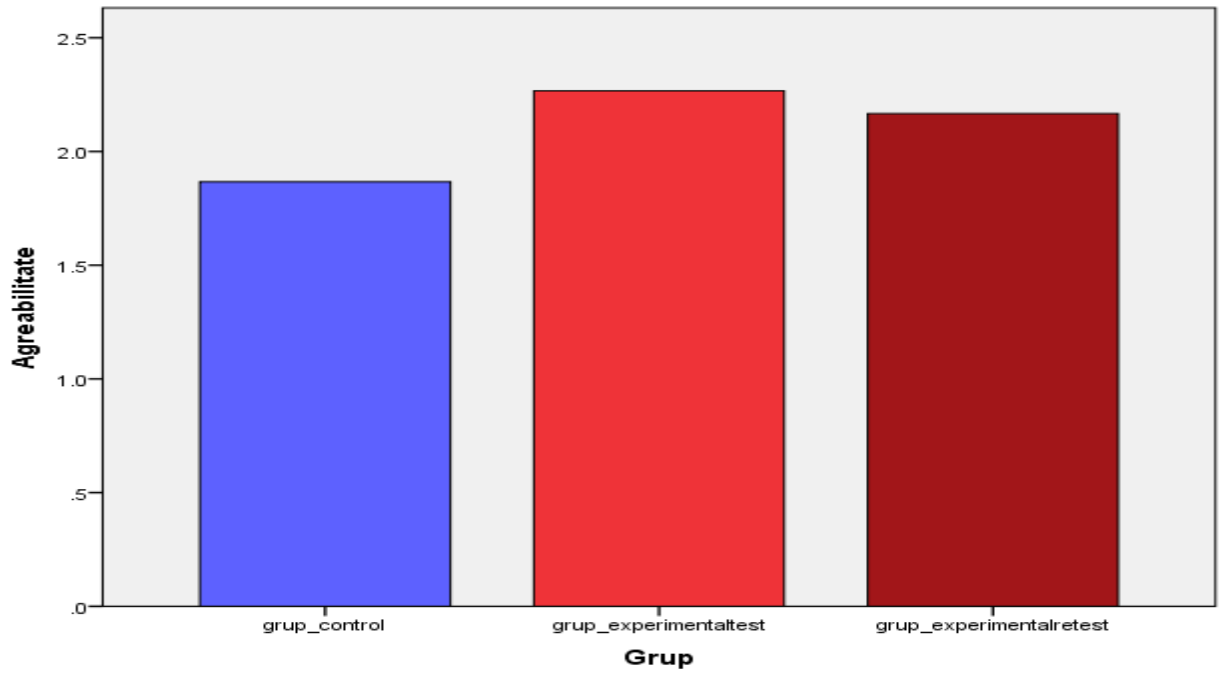
		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Nevrotism	Equal variances assumed	7.338	.008	3.950	118	.000	-.567	.143	-.851	-.283
	Equal variances not assumed			3.950	110.488	.000	-.567	.143	-.851	-.282
Agresivitate	Equal variances assumed	.522	.472	-.367	118	.714	-.033	.091	-.213	.146
	Equal variances not assumed			-.367	117.985	.714	-.033	.091	-.213	.146

Independent Samples Test

		Testul Levene pentru egalitatea variațiilor		Testul t pentru egalitatea mediilor						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Deschidere	Equal variances assumed	.760	.385	-	118	.193	-.200	.153	-.503	.103
	1.309									
	Equal variances not assumed			-	117.823	.193	-.200	.153	-.503	.103
				1.309						
Agreabilitate	Equal variances assumed	.642	.425	-	118	.003	-.400	.133	-.663	-.137
	3.006									
	Equal variances not assumed			-	117.981	.003	-.400	.133	-.663	-.137
				3.006						
Asertivitate	Equal variances assumed	21.552	.000	.809	118	.420	.133	.165	-.193	.460
	1.309									
	Equal variances not assumed			.809	109.569	.420	.133	.165	-.193	.460
				1.309						

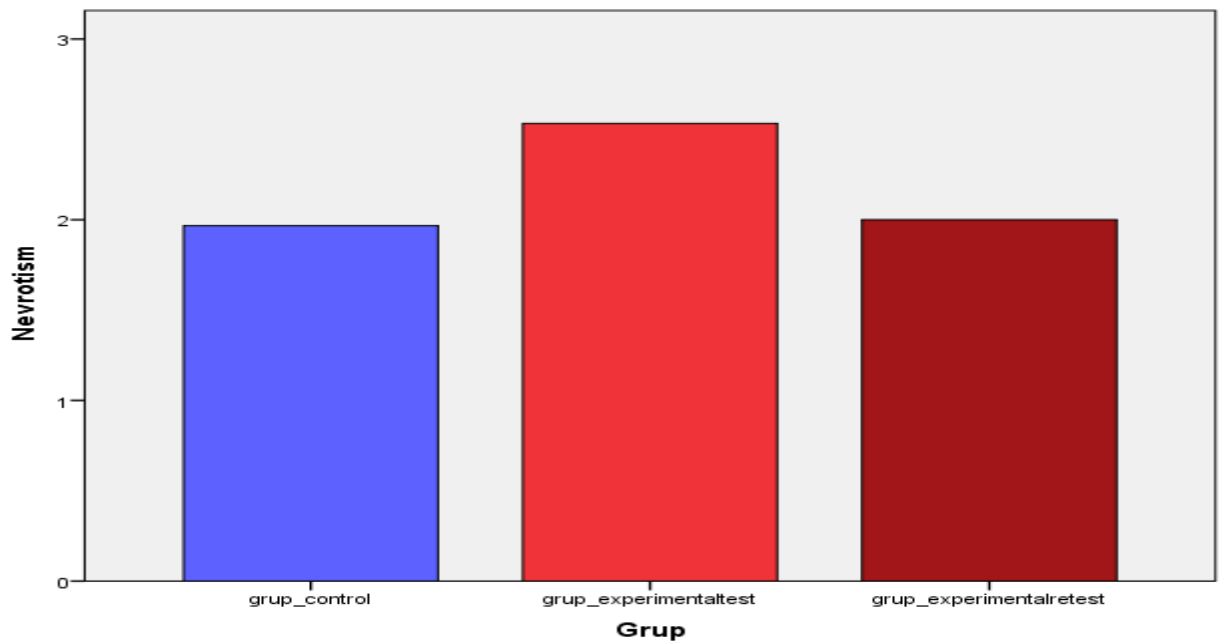
A 9.3. Reprezentarea grafică a variabilelor- deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate si asertivitate





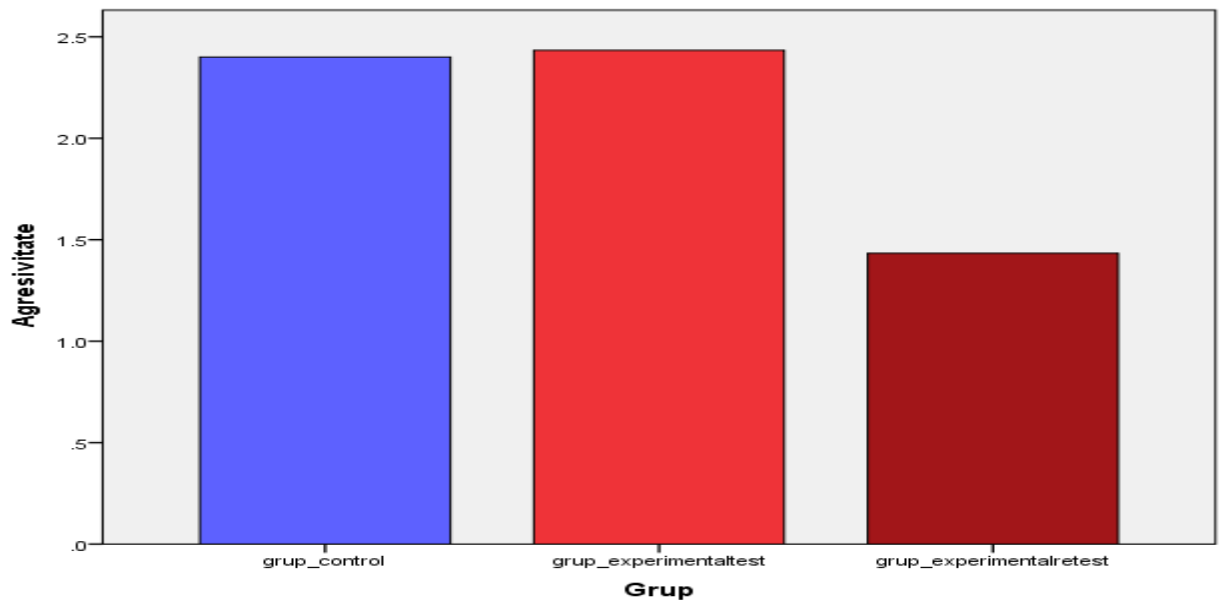
GRAPH

/BAR(SIMPLE)=MEAN(Nevrozizm) BY Grup.



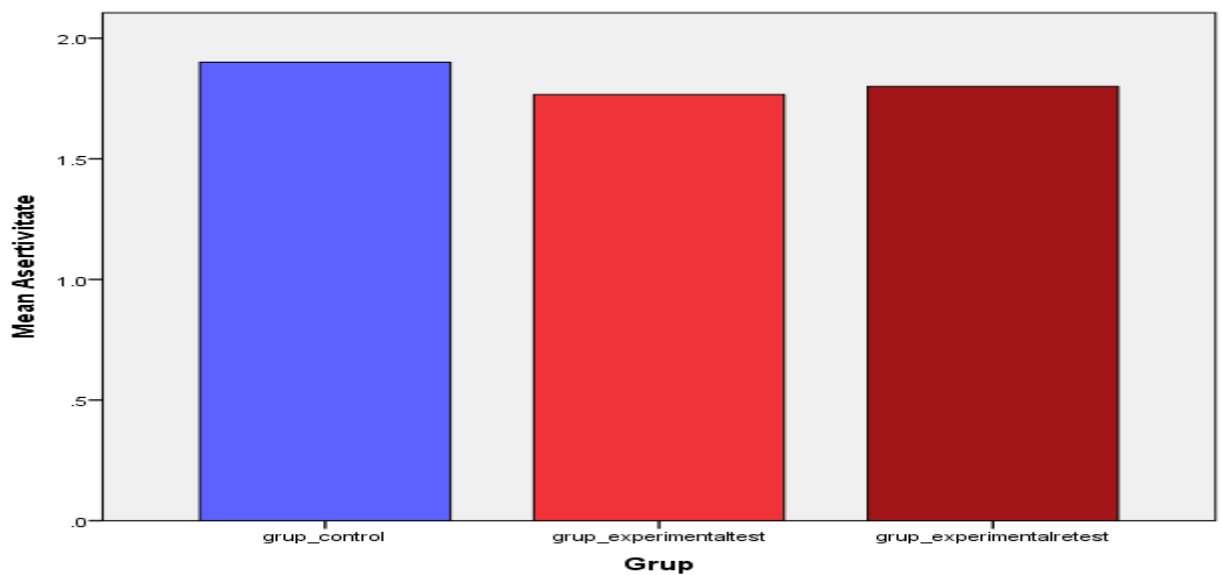
GRAPH

/BAR(SIMPLE)=MEAN(Agresivitate) BY Grup.



GRAPH

/BAR(SIMPLE)=MEAN(Asertivitate) BY Grup.



A. 9.4. Testul T pentru eșantioane independente cu privire la variabila deschidere, agreabilitate ,asertivitate , nevrozism si agresivitate (grupul de control si grupul experimental metodologie de stabilire a profilului psihocomportamental al deținutului)

Group Statistics

	Grup	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Asertivitate	grup_control	60	1.77	.767	.099
	grup_experimentalprogram	22	2.73	.456	.097
Deschidere	grup_control	60	2.13	.853	.110
	grup_experimentalprogram	22	2.45	.671	.143
Agreabilitate	grup_control	60	2.27	.733	.095
	grup_experimentalprogram	22	2.73	.631	.135
Nevrotism	grup_control	60	2.53	.676	.087
	grup_experimentalprogram	22	1.09	.294	.063
Agresivitate	grup_control	60	2.43	.500	.065
	grup_experimentalprogram	22	1.73	.456	.097

Independent Samples Test

	Testul Levene pentru egalitatea variatiilor	Testul t pentru egalitatea mediilor								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Asertivitate	Equal variances assumed	10.095	.002	-5.513	80	.000	-.961	.174	-1.307	-.614
	Equal variances not assumed			-6.922	63.068	.000	-.961	.139	-1.238	-.683
Deschidere	Equal variances assumed	2.918	.091	-1.593	80	.115	-.321	.202	-.723	.080
	Equal variances not assumed			-1.779	47.348	.082	-.321	.181	-.684	.042
Agreabilitate	Equal variances assumed	4.019	.048	-2.610	80	.011	-.461	.176	-.812	-.109
	Equal variances not assumed			-2.800	43.178	.008	-.461	.165	-.792	-.129
Nevrotism	Equal variances assumed	32.496	.000	9.654	80	.000	1.442	.149	1.145	1.740
	Equal variances not assumed			13.425	77.537	.000	1.442	.107	1.229	1.656
Agresivitate	Equal variances assumed	9.867	.002	5.798	80	.000	.706	.122	.464	.948
	Equal variances not assumed			6.053	40.767	.000	.706	.117	.470	.942

A.9.5. Statistica descriptivă de distribuție a normalității Kolmogorov-Smirnov pentru variabilele deschidere, agreabilitate, nevrozism, agresivitate și asertivitate

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Deschidere	Mean		2.13	.060
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	2.01	
		Upper Bound	2.25	
	5% Trimmed Mean		2.14	
	Median		2.00	
	Variance		.730	
	Std. Deviation		.854	
	Minimum		1	
	Maximum		3	
	Range		2	
	Interquartile Range		2	
	Skewness		-.250	.171
	Kurtosis		-1.588	.341

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Agreabilitate	Mean		2.31	.054
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	2.20	
		Upper Bound	2.42	
	5% Trimmed Mean		2.35	
	Median		2.50	
	Variance		.594	
	Std. Deviation		.771	
	Minimum		1	
	Maximum		3	
	Range		2	
	Interquartile Range		1	
	Skewness		-.602	.171
	Kurtosis		-1.071	.341

Descriptives

		Statistic	Std. Error
Nevrotism	Mean	2.05	.062
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound 1.93 Upper Bound 2.17	
	5% Trimmed Mean	2.06	
	Median	2.00	
	Variance	.784	
	Std. Deviation	.885	
	Minimum	1	
	Maximum	3	
	Range	2	
	Interquartile Range	2	
	Skewness	-.097	.171
	Kurtosis	-1.724	.341

Descriptives

		Statistic	Std. Error
Agresivitate	Mean	2.05	.051
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound 1.95 Upper Bound 2.15	
	5% Trimmed Mean	2.06	
	Median	2.00	
	Variance	.525	
	Std. Deviation	.725	
	Minimum	1	
	Maximum	3	
	Range	2	
	Interquartile Range	1	
	Skewness	-.075	.171
	Kurtosis	-1.081	.341

Descriptives

		Statistic	Std. Error
Asertivitate	Mean	1.92	.064
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound 1.79 Upper Bound 2.05	
	5% Trimmed Mean	1.90	
	Median	2.00	
	Variance	.830	

	Std. Deviation	.911	
	Minimum	1	
	Maximum	4	
	Range	3	
	Interquartile Range	2	
	Skewness	.238	.171
	Kurtosis	-1.578	.341

Testul de normalitate pentru variabila deschidere

Rezumatul procesării cazului

	Cazuri					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Deschidere	202	100.0%	0	0.0%	202	100.0%

Teste de normalitate

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Deschidere	.282	202	.000	.764	202	.000

Testul de normalitate pentru variabila agreabilitate

Rezumatul procesării cazului

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Agreabilitate	202	100.0%	0	0.0%	202	100.0%

Teste de normalitate

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Agreabilitate	.314	202	.000	.756	202	.000

Testul de normalitate pentru variabila nevrotism

Rezumatul procesării cazului

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Nevrotism	202	100.0%	0	0.0%	202	100.0%

Teste de normalitate

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Nevrotism	.274	202	.000	.753	202	.000

Testul de normalitate pentru variabila agresivitate

Rezumatul procesării cazului

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Agresivitate	202	100.0%	0	0.0%	202	100.0%

Teste de normalitate

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Agresivitate	.240	202	.000	.808	202	.000

Testul de normalitate pentru variabila asertivitate

Rezumatul procesării cazului

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Asertivitate	202	100.0%	0	0.0%	202	100.0%

Teste de normalitate

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Asertivitate	.290	202	.000	.765	202	.000

Group Statistics

	Grup	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Constiinciozitate	grup_experimentaltest	60	1.27	.446	.058
	grup_experimentalprogram	22	2.27	.703	.150
Agreabilitate	grup_experimentaltest	60	2.27	.733	.095
	grup_experimentalprogram	22	2.73	.631	.135
Agresivitate	grup_experimentaltest	60	2.43	.500	.065
	grup_experimentalprogram	22	1.23	.429	.091

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	One-Side d p	Two-Side d p	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Constiinciozitate	Equal variances assumed	10.441	.002	-7.680	80	<.001	<.001	-1.006	.131	-1.267	-.745
	Equal variances not assumed			-6.270	27.451	<.001	<.001	-1.006	.160	-1.335	-.677
Agreabilitate	Equal variances assumed	4.019	.048	-2.610	80	.005	.011	-.461	.176	-.812	-.109
	Equal variances not assumed			-2.800	43.178	.004	.008	-.461	.165	-.792	-.129
Agresivitate	Equal variances assumed	17.850	<.001	10.036	80	<.001	<.001	1.206	.120	.967	1.445
	Equal variances not assumed			10.777	43.287	<.001	<.001	1.206	.112	.980	1.432

Formular de consimțământ

Penitenciarul G. și P. T.

Prezentul formular servește pentru pregătirea lucrării de doctorat la Școala Doctorală din cadrul Universității ULIM Chișinău, specializarea Psihologie socială, în vederea realizării proiectului de cercetare intitulat,, Influența activităților de reintegrare psihosocială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor deținute care va fi realizată de drd. Popa Ecaterina sub îndrumarea Doamnei Prof. Dr. Iulia Iurchevici din cadrul Universității ULIM Chișinău.


Prin intermediul acestui formular se atestă faptul că activitatea propusă a se derula în penitenciar este circumscrisă domeniului de studiu, în vederea aprobării cercetării dnei drd. Popa Ecaterina.

Cercetarea în cadrul Penitenciarului G. și T. Își propune să realizeze următoarele:

- Interviuri și chestionare cu persoanele aflate în regim de încarcerare. Fiecare interviu va avea durata aproximativă de 30 minute.
- Întrebările se vor referi la utilizarea programelor psihosociale
- Informațiile furnizate vor fi utilizate doar în scop științific, pentru realizarea tezei sau pentru eventualele articole științifice
- Persoanele intervievate pot refuza în orice moment să răspundă la anumite întrebări, pot refuza să abordeze anumite teme sau pot pune capăt interviului
- Toate datele vor fi distruse după susținerea tezei de doctorat.

Numele și prenumele profesorului coordonator: Prof. Dr. Iulia Iurchevici

Numele și prenumele cercetător: drd. Popa Ecaterina



Data 26.02 2019

INFORMAȚII PRIVIND VALORIFICAREA REZULTATELOR CERCETĂRII

2. Articole în reviste științifice:

2.2. în reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date)

1. **POPA, E., IURCHEVICI, I.** Theoretical Approaches to deviant Behavior. In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2021, Vol. I, pp. 259-264. ISSN 2284 – 5224. Indexată în baze de date: PROQUEST, DOAJ Directory of open access journals, EBSCO. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/JDSR/issue/view/118>
2. **POPA, E., IURCHEVICI, I.** Psychodiagnosis Program for Persons Deprived of Liberty, In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2020, vol. I, pp. 548-561. ISSN 2284 – 5224. Indexată în baze de date: PROQUEST, DOAJ Directory of open access journals, EBSCO. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/JDSR/issue/view/26>
3. **POPA, E.,** The Role of Psychologist in the Penitentiary Environment to Provide the Recovery Conditions and Social Integration of the Prisoners. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr.1, vol.I, pp 123-127. ISSN:2668-0696. Indexată în baza de date: PROQUEST; EBSCO; Sherpa Romeo, <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/article/view/529/1590>
4. **POPA, E.** The Role of Psychosocial Programs Carried out in the Penitentiary Environment. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr.2, vol.I, pp.57-64. ISSN:2668-0696. Indexată în baza de date: PROQUEST; EBSCO; Sherpa Romeo, <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/issue/view/7>
5. **POPA, E., MOISA, B.V.** Comparative Study on Aggression among Persons Deprived of their Liberty. In: *New Trends in Psychology*, 2020, vol. 2, nr 2. pp 123-127. ISSN 2668-0696, Indexată în baza de date: PROQUEST; EBSCO; Sherpa Romeo, [Vol. 2 No. 2 \(2020\) | New Trends in Psychology \(univ-danubius.ro\)](https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/issue/view/7); -

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei)

1. **POPA, E.** Impactul activităților de reintegrare socială asupra comportamentului deținutului în funcție de vârstă, durata detenției și recidivă. În: *EcoSoEn*, 2022, vol. 5, nr. 1-2, pp. 180-187. ISSN 2587-344X. Revista (Categoria B). Indexată în baze de date: CEEOL, DOAJ,

IBN, Index Copernicus, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Academia.edu.
https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/160097

2. POPA, E. Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53. ISSN 1857-2405. Revista (Categorie B). Indexată în baze de date: HeinOnline, DOAJ, IBN, Index Copernicus.
https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/166270

3. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

1. POPA, E. Cum afectează detenția persoanele private de libertate prin prisma psihologului de penitenciar. În: *Lucrările Simpozionului Internațional „Sănătate prin Educație”*. Ediția a III-a, 24-26.05.2018. pp. 32-35. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-94362-9-5. [SanatatePrinEducatie 2018.pdf](#)
2. POPA, E. Radiografia pedepsei. Sistemul penitenciar de la interior spre exterior. In: *Lucrarile Simpozionului international Educatie prin sanatate*, 2019, Vol. IV, Editia a IV-a, 23-25.05.2019. pp. 46-49, ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-94756-6-9. [Sanatate prin educatie 2019.pdf](#)
3. POPA, E. Influenta programelor psihosociale asupra schimbarilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate. In: *Lucrarile Simpozionului international Educatie prin sanatate*, 2020, Vol. V, Ediția V, 11-13.06.2020. pp. 23 -33. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-9665-05-3. <https://drive.google.com/file/d/1xNb9hrctyRiv97VOeoVMpfpughvRCEd4/view>
4. **POPA, E.** The Impact on the Individual's Personality as Perceived by the Prison Psychologist. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*, 2019, pp. 76-80. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-94756-6-9. [Sanatate prin educatie 2019.pdf](#)

3.2. în lucrările manifestărilor științifice incluse în alte baze de date acceptate de către ANACEC

3.3. în lucrările manifestărilor științifice incluse în *Registrul materialelor publicate în baza manifestărilor științifice organizate din Republica Moldova*

1. POPA, E. Rezultatete studiului privind agresivitatea și autoagresivitatea ca efecte ale privării de libertate. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective Ediția a III-a” 21.10.2022. Editura: Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, 2022, pp.256-561. ISBN 978-9975-50-295-5 (PDF). https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/170126
2. POPA, E. Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Preocupări contemporane ale științelor socioumane” Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științe Sociale și ale Educației Ediția a X-a Chișinău, 5-6 decembrie, 2019, Chișinău, 5-6 decembrie, 2019. Editura: "Print-Caro" SRL, pp. 223-236. ISBN 978-9975-3371-7-5. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/108112

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Popa Ecaterina

Semnătura *Ecaterina Popa*

Data

CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE



POPA ECATERINA

📍 Str. Garii nr. 65, Bl. D, ap. 1, Galați, cod 800217, România

☎️ +40742868018

✉️ popaecaterina71@yahoo.com



Sexul Feminin | Data nașterii 16/03/1971 | Naționalitatea Română

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

-
- octombrie 2018- prezent **ASIST. UNIV. DRD. - ASOCIAT**
UNIVERSITATEA „DANUBIUS“ GALAȚI
FACULTATEA DE COMUNICARE ȘI RELAȚII
INTERNAȚIONALE
FACULTATEA DE PSIHOLOGIE
Bulevardul Galați, nr. 3, Galați
Activitati de seminarii
Disciplinele: *Psihodiagnosticul personalității, Psihologie sociala, Psihologie juridica, Practica de specialitate*
Învățământ universitar
- Octombrie 2016 - prezent **OFITER PSIHOLOG**
PENITENCIARUL DE MAXIMA SIGURANTA GALATI
Strada Traian, Nr. 252 , Galați
Reintegrare psihosociala a persoanelor private de libertate
- Octombrie 2004 – Iunie 2010 **PROFESOR**
SCOALA POSTLICEALA CAROL DAVILA ROMAN
Discipline predate: Psihologie, Nursing, Comunicare didactica
Învățământ preuniversitar
- Octombrie 2004- octombrie 2016 **ASISTENT MEDICAL PRINCIPAL SEF**
SPITALUL MUNICIPAL DE URGENTA ROMAN
RESPONSABIL cu :organizarea, monitorizarea si supravegherea desfasurarii activitatii medicale a sectiilor Chirurgie, Chirurgie toracica si Urologie.
- membru in comisia nucleului de calitate,
- membru in comisia de disciplina,
- membru in comisia de achizitii materiale sanitare,
- membru in diverse comisii pentru ocuparea posturilor de asistent

medical, infirmier sau ingrijitor

Noiembrie 2012

Formator acreditat la Asociatia pentru Promovarea Invatamantului European Bacau

- Formator de formatori (ToT);

Pregatirea formarii

Realizarea activitatilor de formare

Evaluarea participantilor la formare

Aplicarea metodelor si tehnicilor specifice de formare

Organizarea programelor si a stagiilor de formare

Evaluarea, revizuirea si asigurarea calitatii programelor si a stagiilor de formare

Octombrie 2012-
iunie 2014

Formare Complementara Profesionala In Psihologia Muncii Si Organizationala, Psihologia Transporturilor Si Psihologia Aplicata In Servicii

Colegiul psihologilor din Romania

Managementul serviciilor de psihologia muncii, psihologia transporturilor

Evaluare, interventie, preventie in psihologia muncii si organizationala

Evaluare, interventie, preventie in psihologia transporturilor

Psihodiagnosticul in evaluarea diverselor categorii de personal

Norme si reglementari legate de libera practica

Mai- iunie 2009

Atestat de formare continua a personalului didactic

Casa corpului didactic Neamt

Aplicarea algoritmilor optimi in proiectarea, organizarea si evaluarea activitatilor didactice

Aplicarea strategiilor de comunicare didactica, pedagogica si educationala

Dezvoltarea, consolidarea si perfectionarea deprinderilor, capacitatii cognitive si motrice

Utilizarea de tehnici de stimulare a creativitatii si a motivatiei in invatare

Aplicarea tehnicilor de cunoastere a problematicilor socio-educationale in consilierea orientarea/integrarea socio-psiho-pedagogica a elevilor

Valorificarea oportunitatilor de dezvoltare profesionala intr-un mediu socio-profesional in tranzitie

**EDUCAȚIE ȘI
FORMARE**

2019-2020

**Nivel II Psihopedagogic
Universitatea Danubius Galati
Departamentul DPPD**

2017- prezent

Doctorand
Universitatea Internațională liberă din Moldova, Chisinau
**Titlul tezei de doctor: „Influența activităților de reintegrare
psihosocială raportată la schimbările comportamentale survenite asupra
persoanelor deținute”**

2013-2014

Nivel I Psihopedagogic
Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava
Facultatea de Științe ale Educației
Departamentul de Specialitate cu profil Psihopedagogic

2011-2013(2 ani/
zi)

Diploma de master
Universitatea Petre Andrei din Iași
Facultatea de Psihologie și Științele Educației
**Specializarea: domeniul interdisciplinar (Psihologie și Asistența
socială)**

2008 - 2011 (3 ani /
zi)

Mediere și consiliere psihosocială în probatiune și securitate privată

Diplomă de licență
Universitatea Petre Andrei din Iași
Facultatea de Psihologie și Științele Educației
Specializarea: Psihologie
Profesor de psihologie

2001-2004

Certificat de competențe profesionale
Scoala Postliceala Sanitara Fundeni, Bucuresti
Asistent medical generalist

1985 - 1989

Diplomă de bacalaureat
Liceul ROMAN VODA Roman

Iunie- iulie 2012

Certificat ECDL complet
Program de formare continuă acreditat- 25 CPT
*Concepte de bază ale tehnologiei informației; Utilizarea computerului și
organizarea fișierelor Windows; Procesare de text –Word; Calcul
tabelar – Excel; Baze de date – Access; Prezentări Power Point; Internet*
ECDL România Sc. EUROAPTITUDINI S. A

PERSONALE

Limba(i) maternă(e) Română

Alte limbi străine cunoscute	INTELEGERE		VORBIRE		SCRIERE
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	
Engleză	B1	B1	A2	B1	B1
Competențe de comunicare	Capacitate de argumentare și înțelegere, competențe de comunicare și relaționare interpersonală și în activitatea didactică.				
Competențe organizaționale/manageriale	Organizată, bine informată în diverse domenii de interes, analitică, flexibilă, tenace și ambicioasă, loială, capabilă să gestioneze mai multe proiecte simultan, personalitate pro-activă, foarte motivată în a învăța lucruri noi și în dezvoltarea personală continuă.				
Competențe dobândite la locul de muncă	Elaborare documente, studii, articole, scenarii didactice, strategii de formare, etc;				
Competențe informatice	ECDL –complet- certificat				
Alte competențe	Capacitate de decizie și de rezolvare a problemelor, promptă, bun organizator, simțul răspunderii, tenacitate, originalitate, respect, consecvență, răbdare, prezență de spirit, empatie				
Permis de conducere	Categororia B				

Participări la foruri științifice (naționale și internaționale):

1. Workshopul „Evaluarea psihologică bazată pe predictorii universali în psihologia muncii și organizatională,, 7-8 decembrie 2012, Bacau
2. Workshopul „Managementul performantei,, 13 iunie 2013, Bacau
3. Workshopul „Metodologie si tehnici de lucru in cabinetele de psihologie,, 14-15 iunie 2014, Galati
4. Workshopul „Elemente cognitiv structural in avizarea psihologica pentru portul si uzul armanentului din dotare,, 26-27 mai 2016, Bacau Organizat de catre Asociatia pentru promovarea invatamantului European Bacau
5. Programul de formare profesionala continua „Psodiagnostic si evaluare clinica,, 12-14.02.2016, Bacau ,organizat sub egida Colegiului Psihologilor din Romania de catre Asociatia pentru promovarea invatamantului European Bacau
6. Simpozion cu participare internatională- „Scoala- principalul mijloc de pastrare a libertatii sufletului in mediul penitenciar,, 9-10 iunie 2017, Bacau
7. Curs de formare profesionala continua „ Managementul modern al serviciilor psihologie aplicata in domeniul securitatii nationale,, editia a Va , 18.03.2018 sustinut de lect. Univ. dr. Teodor Voicu
8. Simpozion cu participare internatională SANATATE PRIN EDUCATIE -Arta de a iubi, de a respire, de a te relaxa, 24-26 mai 2018 organizat de catre Asociatia pentru promovarea invatamantului European Bacau
9. Simpozion cu participare internatională- „Scoala- principalul mijloc de pastrare a libertatii sufletului in mediul penitenciar,, 01-02 noiembrie 2018, Bacau
10. Cursul de formare continuă cu titlul Relația dintre stress și comportamentul disfuncțional în organizații. Măsuri de prevenție și intervenție, 24.02.2019, Galați
11. Simpozion cu participare internatională – Sanatate prin educatie, 23-25 mai 2019, Bacău
12. Conferința Anuală a Asociației Europene de Psihologie Transpersonală cu tema: Psihologia Transpersonală, o știință de avangardă, 5-6.10. 2019, Galați
13. Conferință Științifico-practică Internațională ”Orientări și practici metodologice contemporane în științele sociale”, 18-19.10.2019, ULIM, Chișinău
14. Curs de formare continua „Evaluarea Personalității – de la normalitate la patologie”- Certificat de formare pentru utilizarea Inventarului de personalitate Big Five Plus 19-20.10.2019, Galați

15. Conferința Internațională „ The contemporary issues of the socio- humanistic sciences Xth edition,5-6.12.2019, ULIM, Chisinau
16. Conferința Științifico- Practică Națională a Asociației Balint cu participare Internațională editia a V a, cu genericul: PROFILAXIA SINDROMULUI BURNOUT, Chisinau 15-17.05.2020
17. Simpozionul Internațional „ Sănătate prin educație,, organizat de catre Asociația pentru promovarea învățământului European Bacau, 11-13.06.2020, Bacău
18. Conferința Clujeană de Medicină Legală- Cursul de formare continuă Expertiza psihologică clinic, judiciară, de cuplu și familie și sexologică organizat de Colegiul Psihologilor din România în colaborare cu Institutul de medicină legală Cluj Napoca, 1-4.10.2020, Cluj Napoca
19. Festivalul psihologilor creativi Evantai psihologic, Chișinău, Moldova, 7.11.2020
20. Conferința Internațională „ The contemporary issues of the socio- humanistic sciences XIth edition, 3-4.12.2020, ULIM, Chisinau.
21. Conferința Științifică Internațională „Cercetări moderne în lumea modernă,,LXVIII edition, 26-27.12.2020, Ucraina
22. Festivalul psihologilor creativi Evantai psihologic, Chișinău, Moldova, 27.03.2021
23. Simpozionul Național KREATIKON: Creativitate- Formare- Performanță, Ediția a XVI-a, 1-2.04.2021, IASI
24. Conferința națională cu participare internațională Repere teoretice și bune practici în psihologie - 1 Editie Universitatea Danubius din Galati April 7, 2021 – April 11, 2021
25. Simpozionul internațional Sanatate prin educatie, Ed. a VIII-a, 27-28-29.05.2021, Bacău
26. Conferința Europeană de Psihiatrie și Sănătate Mintală „Galatia 2022”, 23-27.03.2022, Galați
27. Conferința științifică internațională „ Asistența Psihologică la etapa contemporană: Realități și perspective, Ediția IIIa, Bălți, Republica Moldova, 21 octombrie 2022.
28. Conferința Europeană de Psihiatrie și Sănătate Mintală „Galatia 2023”, 17-21.05.2023, Galați
29. Conferința Internațională „ The contemporary issues of the socio- humanistic sciences XIVth edition, 7-8.12.2023, ULIM, Chisinau.

Lucrări publicate în ultimii 3 ani în reviste și volume de conferințe internaționale

1. **POPA, E.** Cum afectează detenția persoanele private de libertate prin prisma psihologului de penitenciar. În: *Lucrările Simpozionului Internațional „Sănătate prin Educație”*. Ediția a III-a, 24-26.05.2018. pp. 32-35. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-94362-9-5.
2. **POPA E.** Comportamente agresive în penitenciar. Agresivitatea particulară- bullying. În: *Lucrarile Simpozionului International Sanatate prin educatie*, vol III, 2018. pp. 36-47. ISSN-L 2559-5636. ISBN 978-606-94362-9-5
3. **POPA, E.** The Role of Psychologist in the Penitentiary Environment to Provide the Recovery Conditions and Social Integration of the Prisoners. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr.1, vol.I, pp 123-127. ISSN:2668-0696. Indexată în baza de date: PROQUEST; EBSCO; Sherpa Romeo, <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/article/view/529/1590>
4. **POPA, E.** Partea nevăzută a mediului penitenciar. În: *Revista de practică penitenciară*. 2019, Nr. 1, pp: 14-18, ISSN: 2668-0696. <https://www.studocu.com/ro/document/>
5. **POPA, E.** Radiografia pedepsei. Sistemul penitenciar de la interior spre exterior. In: *Lucrarile Simpozionului international Educatie prin sanatate*, 2019, Vol. IV, Editia a IV-a, 23-25.05.2019. pp. 46-49, ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-94756-6-9.
6. **POPA, E.** The Impact on the Individual's. Personalityas Perceived by the Prison Psychologist. În: *Lucrările Simpozionului internațional Educație prin sănătate*. Ediția a IV a, 2019, Vol. IV, pp 76-80, ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-94756-6-9
7. **POPA, E.** Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: *Materialele conferinței științifice internaționale „Preocupări contemporane ale științelor socioumane” Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științe Sociale și ale Educației Ediția a X-a Chișinău, 5-6 decembrie, 2019*. Chișinău, 2019. Editura: "Print-Caro" SRL, pp. 223-236. ISBN 978-9975-3371-7-5. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/108112
8. **POPA, E.** The Role of Psychosocial Programs Carried out in the Penitentiary Environment. In: *New Trends in Psychology*, 2019, nr.2, vol.I, pp.57-64. ISSN:2668-0696. Indexată în baza de date: PROQUEST; EBSCO; Sherpa Romeo, <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/issue/view/7>
9. **POPA, E., IURCHEVICI, I.** Psychodiagnosis Program for Persons Deprived of Liberty, In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2020, vol. I, pp. 548-561. ISSN 2284 –

5224. Indexată în baze de date: PROQUEST, DOAJ Directory of open access journals, EBSCO. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/JDSR/issue/view/26>
10. **POPA, E., IURCHEVICI, I.** Theoretical Approaches to deviant Behavior. In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2021, Vol. I, pp. 259-264. ISSN 2284 – 5224. Indexată în baze de date: PROQUEST, DOAJ Directory of open access journals, EBSCO. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/JDSR/issue/view/118>
11. **POPA, E., MOISA, B.V.** Comparative Study on Aggression among Persons Deprived of their Liberty. In: *New Trends in Psychology*, 2020, vol. 2, nr 2. pp 123-127. ISSN 2668-0696, Indexată în baza de date: PROQUEST; EBSCO; Sherpa Romeo, <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/article/view/684>
12. **POPA, E.** Influenta programelor psihosociale asupra schimbarilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate. In: *Lucrarile Simpozionului international Educatie prin sanatate*, 2020, Vol. V, Ediția V, 11-13.06.2020. pp. 23 -33. ISSN 2559-5636. ISBN 978-606-9665-05-3.
13. **POPA, E.** Impactul activităților de reintegrare socială asupra comportamentului deținutului în funcție de vârstă, durata detenției și recidivă. În: *EcoSoEn*, 2022, vol. 5, nr. 1-2, pp. 180-187. ISSN 2587-344X. Revista (Categorie B). Indexată în baze de date: CEEOL, DOAJ, IBN, Index Copernicus, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Academia.edu. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/160097
14. **POPA, E.** Studiu: Influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022, Vol. 14, nr.3, pp. 48-53. ISSN 1857-2405. Revista (Categorie B). Indexată în baze de date: HeinOnline, DOAJ, IBN, Index Copernicus. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/166270
15. **POPA E.** Rezultatete studiului privind agresivitatea și autoagresivitatea ca efecte ale privării de libertate. În: *Materialele conferinței științifice internaționale „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective Ediția a III-a”* 21.10.2022. Editura: Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, 2022, pp.256-561. ISBN 978-9975-50-295-5 (PDF). https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/170126